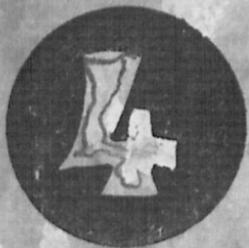

Γεωγραφία

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΛΑΪΚΟΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΧΟΛΙΣΤΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΕΛΛΑΣ Α.Ε. — ΑΩ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαίδευσης Πολιτικής

Δ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ

1934 ΔΗΜ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ιὰ τὴν Γ. καὶ Δ'. τάξη τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΔΗΜ. ΤΣΑΜΑΣΦΥΡΟΥ

Τέως Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβούλου

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α. Ε. ΑΘΗΝΑΙ

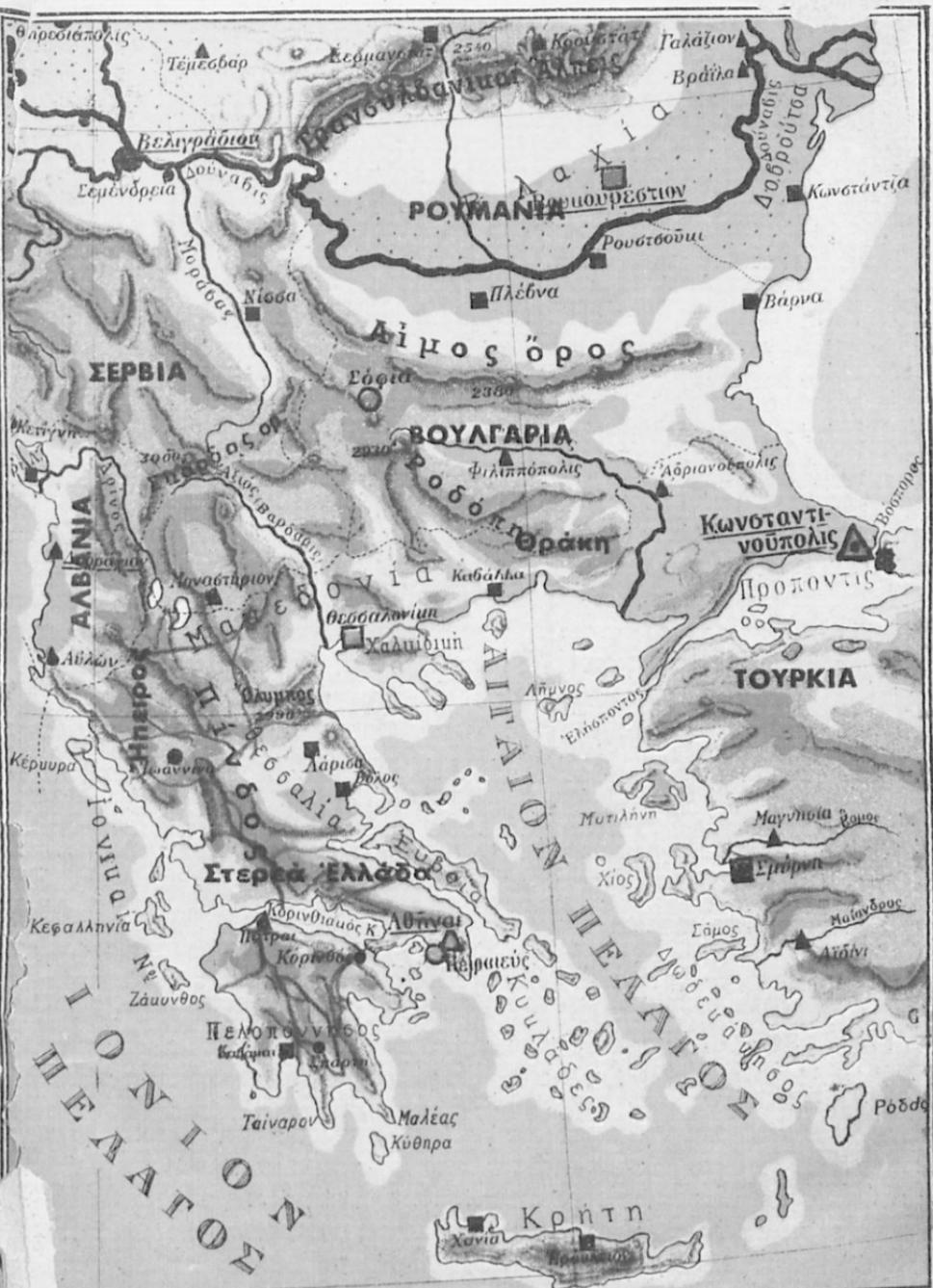
1934

Τὰ γνήσια ἀντίτυπα φέρουν τὴν κατωτέρω ύπογραφὴν

Θεόφανος Καΐκη

PRINTED IN GREECE — 1934

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε.

Πανομοιότυπον τμήματος Γεωφυσικού Χάρτου

ΕΛΛΑΔΑ

ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ

Παρατηρήσατε τὸ χάρτη. Είναι ὁ χάρτης τῆς πατρίδας μας, τῆς Ἑλλάδας.

Ἡ Ἑλλάδα ἀποτελεῖται ἀπὸ ἔξι χῶρες, ποὺ λέγονται.

1. Στερεὰ Ἑλλάδα. 2. Θεσσαλία. 3. Μακεδονία. 4. Θράκη.
5. Ἡπειρος, 6. Πελοπόννησος. Καὶ ἀπὸ τὰ νησιά: 7. Ἐπτά-
νησοι, 8. Εύβοια καὶ Βάρειοι Σποράδες, 9. Κυκλαδες, 10. Κρή-
τη, 11. Αίγαιο πέλαγος.

Δείξατε στὸ χάρτη κάθε χώρα. Δείξατε τὰ νησιά.

Ποιὰ χώρα φαίνεται μεγαλύτερη. Ποιὰ φαίνεται δεύτερη.
Ποιὰ φαίνεται μικρότερη. Ποιὸ νησί φαίνεται μεγαλύτερο.
Ποιὸ δεύτερο. Ποιὸ είναι τρίτο.

Μὲ τί μοιάζει ἡ Πελοπόννησο; Δείξατε δυὸ μεγάλα νησιὰ ποὺ
μοιάζουν πολὺ μεταξύ τους. Σὲ ποιὰ ἀπὸ αὐτὲς τὶς χῶρες
είναι τὸ σχολεῖο μας;

Νὰ πῆτε χωρὶς νὰ βλέπετε τὸ χάρτη, ποιὰ χώρα είναι πρὸς
τὸ βορρᾶ. Ποιὰ πρὸς τὸν Νότον. Ποιὰ πρὸς τὴν ἀνατολὴν καὶ
ποιὰ στὴ Δύση.

Ἄπὸ ποιὲς θάλασσες βρέχεται ἡ Ἑλλάδα; Μὲ ποιὲς ξένες
χῶρες συνορεύει;

Ποῦ βρίσκεται τὸ βουνὸ Ροδόπη; Νὰ δείξετε τὴ βουνοσειρὰ
τῆς Πίνδου ἀπὸ τὸ Βοριὰ πρὸς τὸν νοτιά..... Νὰ κάμετε ἔνα
ἰχνογράφημα τῆς Ἑλλάδας καὶ πάνω σ' αὐτὸν νὰ σημειώσετε
τὰ μεγαλύτερα ποτάμια τῆς μὲ τὰ ὄνόματά τους.

Στὸ ἴδιο ἰχνογράφημα νὰ σημειώσετε καὶ τὶς μεγαλύτερες
πόλεις τῆς Ἑλλάδας, ὅσες ξαίρετε.

Ἐκ ταση τῆς Ἑλλάδας. Παρατηρήσατε στὸ χάρ-
τη τὴν Ἑλλάδα.

Ἐχει κλίμακα 1:6.000.000 ἦτοι ἔνα ἑκατοστὸ τοῦ μέτρου τοῦ
χάρτη αὐτοῦ ίσοδυναμεῖ μὲ 60.000 μέτρα στὸ ἔδαφος. Τώρα
ποὺ γνωρίζετε αὐτό, νὰ βρῆτε πόσα χιλιόμετρα είναι ἀπὸ

τὴ μιὰ ἄκρη στὴν ἄλλη τῆς Πατρίδας μας, ἀπὸ τὰ βόρεια σύνορά μας ως τὰ νότια τῆς Κρήτης. Νὰ βρῆτε τὸ πλάτος τῆς ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς δηλ. ἀπὸ τὸν ποταμὸ "Εβρον" ως τὴν Κέρκυρα.

I. ΣΤΕΡΕΑ ἘΛΛΑΔΑ

Μελέτη τοῦ χάρτη. 1. Νὰ δείξετε τὴ Στερεὰ Ἐλλάδα. 2. Ποιὲς θάλασσες τὴ βρέχουν; 3. Μὲ ποιὰ χώρα συνορεύει κατὰ τὸ Βοριά; Μὲ ποιὰ συνορεύει κατὰ τὸ Νοτιά; 4. Τί φυσικὰ σύνορα τὴ χωρίζουν ἀπὸ τὴ Θεσσαλία; 5. Ποιὸ κομμάτι τῆς Στερεᾶς Ἐλλάδας ἔχει τὰ περισσότερα βουνά; 6. Νὰ δείξετε τὰ σπουδαιότερα ποτάμια τῆς. 7. Ποιὲς είναι οἱ πεδιάδες τῆς; 8. Πῶς λέγονται τὰ βουνὰ ποὺ ἔχει ἡ Στερεὰ Ἐλλάδα; Νὰ τὰ βρῆτε στὸ χάρτη. 9. Νὰ βρῆτε τὶς πόλεις, τὴν Ἀθήνα, τὴ Λαμία, τὸ Μεσολόγγι. 10. Πῶς μπορεῖτε νὰ πᾶτε ἀπὸ τὴ Λαμία στὴν Ἀθήνα; 11. Ποιὰ διεύθυνση θὰ πάρετε γιὰ νὰ πᾶτε στὸ Μεσολόγγι ἀπὸ τὴν Ἀθήνα;

Γιὰ νὰ μελετήσετε τὴ Στερεὰ Ἐλλάδα στὶς λεπτομέρειες τῆς θὰ κάμετε μαζί μου ἐνα ταξίδι.

'Αρχίζομε ἀπ' τὴν Ἀθήνα.

Ἀθήνα

1. Πότε χτίστηκε ἡ Ἀθήνα. Χίλια πεντακόσια χρόνια πρὸ Χριστοῦ, φιλονίκησαν δυὸ Θεοί, ὁ Ποσειδώνας, ὁ Θεὸς τῆς θάλασσας, καὶ ἡ Ἀθηνᾶ θεὰ τῆς σοφίας, ποιὸς ἀπὸ τοὺς δυὸ θὰ πάρῃ στὴν προστασία του τὴν πόλη ποὺ λεγόταν Κεκροπία, καὶ ποὺ εἶχε χτιστῇ 200 περίπου χρόνια προτύτερα (1800 π.Χ.). Γιὰ νὰ πάψῃ λοιπὸν τότε τὴ φιλονεικία τους ὁ Ζεύς, ὁ πατέρας τῶν Θεῶν, ὥρισε πῶς τὴν πόλη θὰ τὴν ἔπαιρνε ἑκεῖνος ποὺ θὰ τῆς χάριζε τὸ πιὸ χρήσιμο πρᾶμα.

Τάκουσε ὁ Ποσειδώνας καὶ χτύπησε θυμωμένος μὲ τὴν τρίαινά του τὸ βράχο τῆς Ἀκρόπολης, τῆς Κεκροπίας, κι ἀμέσως πετάχτηκε ἐνα ὡραιότατο καὶ περήφανο ἄλογο. Καβαλάρηδες στᾶλογα ποὺ θὰ βγοῦνε ἀπ' αὐτὸν θὰ νικοῦν τοὺς ἔχθρούς

τους οἱ κάτοικοι τῆς Κεκροπίας, κι ὅταν τοὺς βάνουν στὸ κυνήγι κανεὶς ἔχθρὸς δὲν θὰ γλυτώνει. Αὐτὰ εἶπε ὁ Ποσειδώνας καὶ κάθησε.

Σηκώθηκε τότε ἡ Ἀθηνᾶ καὶ χτύπησε κι αὐτὴ μὲ τὸ ραβδί της μ' ὄρμὴ τὸ βράχο καὶ στὴ στιγμὴ ἐφύτρωσε Ἐλιὰ μὲ ἐλιές γεμάτη. Αὐτὸ εἶναι τὸ δῶρο τὸ δικό μου, εἶπε καὶ κάθισε.

Μὰ οἱ Θεοὶ καθόλου στὴν Ἐλιὰ δὲν πρόσεξαν γιατὶ τὰ λόγια τοῦ Ποσειδῶνα καὶ ἡ ὁμορφιά τοῦ ἀλόγου τοὺς εἶχαν παρασύρει.

Ἡ Ἀθηνᾶ πάλι στὴ μέση τῶν Θεῶν ὄρθη ἐστάθηκε κι ἔτσι τοὺς μίλησε. Τὸ δένδρο μου θὰ τρέφη τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὸν καρπό του, θὰ τοὺς φωτίζῃ μὲ τὸ λάδι του, θὰ τοὺς ζεσταίνει μὲ τὸ ξύλο του κι ἀλέτρια κι ἐργαλεῖα γιὰ νὰ καλλιεργοῦν τὴ γῆ θὰ φτιάνουν ἀπ' αὐτό. Εἰρήνη καὶ εύτυχία ἡ Ἐλιά μου συμβολίζει, πόλεμο καὶ καταστροφὴ τοῦ Ποσειδῶνα τὸ ἄτι.

Πρὶν τελειώσει τὰ τελευταῖα λόγια ἡ Ἀθηνᾶ, δῆλοι οἱ Θεοὶ μὲ ἔνα στόμα φώναξαν : Ἐλιά! Ἐλιά!

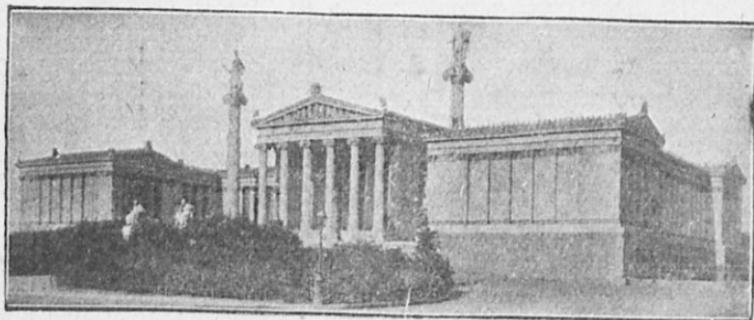
Ἄπὸ τότε ἡ Κεκροπία ὀνομάστηκε Ἀθήνα κι ἔγινε προστάτριά της ἡ Θεά.

2. Οἱ Βασιλιάδες τῆς Ἀθήνας ἀπὸ τὴν Ἰστορία, δηλαδὴ τὸν Κέκροπα (1650 π.Χ.) ποῦ ἀπ' αὐτὸν πῆρε ἡ πόλη τὸν ομάτης, τὸ Θησέα (1200 π.Χ.) τὸν Κόδρο (1070 π.Χ.). Σὰν πέθανε ὁ Κόδρος οἱ Ἀθηναῖοι κήρυξαν Δημοκρατία γιατὶ ὁ λαὸς πίστευε πώς μετὰ τὸ θάνατο τέτοιου Βασιλιᾶ κανένας πιὰς ἄλλος δέθαταν ἄξιος ν' ἀνεβῇ στὸ Θρόνο.

3. Δημοκρατία. Ἡ δόξα ὅμως τῆς Ἀθήνας καὶ ὁ μεγάλος της πολιτισμὸς ἀρχίζει ἀπὸ τὰ 600 μέχρι τὰ 300 π.Χ. Σ' αὐτὰ μέσα τὰ χρόνια ἔζησαν οἱ καλύτεροι ἄντρες τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς. Καὶ πρῶτα θ' ἀναφέρωμε τὸ Σόλωνα, ποὺ μὲ τοὺς σοφοὺς νόμους του ἔκανε νὰ προοδεύσῃ ἡ Ἀθήνα. Ἔπειτα τὸ Θεμιστοκλῆ γιὰ τὸ στόλο ποῦ εἶχε κάνει, τὸ Μιλτιάδη καὶ τὸν Ἀριστείδη. Μεγάλοι στρατηγοὶ καὶ οἱ τρεῖς καὶ μεγάλοι πολιτικοὶ ποὺ ἐνίκησαν τοὺς Πέρσες, κι ἔσωσαν ὅλη τὴν Εὐρώπη ἀπὸ τὴν βαρβαρότητα. Τὸν Περικλῆ, ποὺ ἐστόλισε τὴν Ἀθήνα μὲ τὸν Παρθενώνα καὶ τὰ Προπύλαια τῆς Ἀκρόπολης καθὼς καὶ μὲ τόσα ἄλλα θαυμαστὰ μνημεῖα. Ἔπιστης καὶ οἱ πιὸ μεγάλοι σοφοὶ τοῦ κόσμου ἔζησαν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στὴν

Αθήνα. Σάν τὸ Σωκράτη, τὸν Πλάτωνα, τὸν Ἀριστοτέλη καὶ πολλοὺς ἄλλους.

4. Ὁ ξεπεσμὸς τῆς Ἀθήνας. Ἡ μεγάλη ὁμως αὐτὴ ἀκμὴ τῆς Ἀθήνας δὲ βάσταξε πολύ, γιατὶ οἱ Ἑλληνες χωρίστηκαν σὲ δυὸ μεγάλες ὁμάδες καὶ ἀρχισαν νὰ πολεμοῦν μεταξύ τους. Οἱ μισοὶ πῆγαν μὲ τὸ μέρος τῆς Ἀθήνας καὶ οἱ ἄλλοι μισοὶ μὲ τὸ μέρος τῆς Σπάρτης. Ὁ πόλεμος αὐτὸς ὡνομάστηκε Πελοποννησιακὸς καὶ βάσταξε 27 χρόνια (431–404 π.Χ.). Ἔτσι καταστράφηκε ἡ Ἀθήνα καὶ ὅλη ἡ Ἑλλάδα.

Ἡ Ἀκαδημία.

5. Στὴν ἐποχὴ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου (330) καὶ τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ἀργότερα, ἔπειτα ἀπὸ τὸ 146 π.Χ. ἡ Ἀθήνα ἔγινε πάλι ἡ πόλη τῆς φιλοσοφίας. Ἀλλ' ἀπὸ τὸ 200 μ.Χ. καὶ ὕστερα ἔπεισε λίγο λίγο ὥσπου κατάντησε ἀσήμαντο χωριό. Καὶ ἀπόμεινε ἔτσι ὡς τὸ 1834, ποὺ ἔγινε πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου.

6. Ἡ τωρὶν ἡ Ἀθήνα. Ἀπὸ τότε κι ὕστερα ἀρχισε πάλι ἡ Ἀθήνα νὰ παίρνῃ ἀπάνω της καὶ νὰ προοδεύῃ ὅλο ἐνα. Εύρωπαιοι μηχανικοὶ ἔκαναν τὸ σχέδιο τῆς μὲ ὡραῖες πλατεῖες καὶ μεγάλους καὶ ἴσους δρόμους. Χτίστηκαν πάλατια γιὰ τὸν Βασιλιά καὶ πολλές ἄλλες μεγάλες οἰκοδομές, ὅπως ἡ Ἀκαδημία, τὸ Πανεπιστήμιο, ἡ Βιβλιοθήκη καὶ ἄλλες. Ἔγιναν καὶ ὡραῖοι κῆποι σὰν τὸ δημόσιο (βασιλικὸ) κῆπο καὶ τὸν κῆπο τοῦ Ζαππείου.

Ἐκταση τῆς Ἀθήνας. Ἡ Ἀθήνα τώρα ἔχει ἔκταση ὡς 50 τετραγωνικὰ χιλιόμετρα. Κάνετε σύγκριση μὲ τὸν τόπο

ποὺ κατέχει ὁ Δῆμος ἡ Κοινότητά σας. Γιὰ νὰ πάη κανένας πεζὸς ἀπὸ τὴν μιὰ ἄκρη τῆς πόλης στὴν ἄλλη, μπορεῖ νὰ κάνῃ καὶ δυὸ ὥρες. Γιὰ τοῦτο ἡ συγκοινωνία γίνεται μὲ τράμ καὶ μὲ χιλιάδες αύτοκίνητα (εἴκοσι καὶ πλέον χιλιάδες αύτοκίνητα καὶ χίλια περίπου ἀμάξια). Οἱ κεντρικοὶ δρόμοι καὶ οἱ πλατεῖες εἰναι στρωμένοι μὲ ἄσφαλτο.

Ἡ Κίνηση τῆς Ἀθήνας. Ἡ κίνηση στὴν Ἀθήνα εἶναι τόσο μεγάλη στοὺς κεντρικοὺς δρόμους, ὥστε τ' αὐτοκίνητα ἀραδιάζονται τὸ ἔνα πίσω ἀπὸ τὸ ἄλλο σὲ ἀτέλειωτη γραμμή. "Ολα πᾶνε ἀργά γιὰ νὰ μὴ γίνωνται δυστυχήματα καὶ προχωροῦν πάντα δεξιά." Ετσι ἀπὸ τὴν μιὰ μεριὰ τοῦ δρόμου ὅλα πηγαίνουν κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅλα ἔρχονται.

Στὰ σταυροδρόμια οἱ σκοποὶ ἀστυφύλακες (πολίσμαν) σταματοῦν κάθε τόσο τ' αὐτοκίνητα ποὺ ἔρχονται ἀπὸ τὸν ἔνα δρόμο, γιὰ νὰ περάσουν δσα ἔρχονται ἀπὸ τὸν ἄλλο, ἢ καὶ γιὰ νὰ διαβοῦνε οἱ πεζοὶ ἀπὸ τὸν πεζοδρόμιο στὸ ἄλλο.

Ο πληθυσμὸς τῆς Ἀθήνας. Στὴν ἀρχὴ πούγινε ἡ Ἀθήνα πρωτεύουσα τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδας εἶχε μονάχα 14.000 κατοίκους. 'Αλλ' ὁ πληθυσμὸς τῆς ὅλης καὶ πλήθαινε. "Ωσπου ἥλθαν οἱ πρόσφυγες ἀπὸ τὴν Μικρὰ Ασία καὶ τότε οἱ κάτοικοι τῆς Ἀθήνας γίνηκαν μονομιᾶς πάρα πολλοί. Τώρα πέρασε τὸ μισὸ ἑκατομμύριο.

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀθήνας. Οἱ Ἀθηναῖοι ὄεν κάνουν κανένα ἀπὸ τὰ πέντε μεγάλα ἐπαγγέλματα τοὺς δίνουν τὰ πρῶτα ὑλικά γιὰ τὴν τροφή, τὸ ντύσιμο καὶ τὴν κατοικία. (Γεωργία, Κτηνοτροφία, Ψάρεμα, Ζύλευση, Μεταλλουργία). Κάνουν ὅμως τὰ τρία ἄλλα: Βιομηχανία, Ἐμπόριο, καὶ μεταφορές. Εἶναι α) ὑπάλληλοι δημόσιοι καὶ ἴδιωτικοί, δηλαδὴ ἀνθρωποί, ποὺ ἔργαζονται μὲ μισθὸ σὲ Υπουργεῖα, Τράπεζες, ἑταίρειες σιδηροδρομικές, ἡλεκτρικές, δημόσια γραφεῖα καὶ ἐμπορικά καταστήματα. β) Εἶναι ἔργάτες ποὺ δουλεύουν μὲ μεροκάματο στὰ ἔργοστάσια, στὸ χτίσιμο τῶν σπιτιῶν, στὸ διόρθωμα τῶν δρόμων, στὰ τράμ, στ' αὐτοκίνητα κ.λ.π. γ') Ἐμποροί καὶ δ) διάφοροι ἐπιστήμονες, οἱ ὅποιοι εἶναι καὶ οἱ περισσότεροι.

Βρίσκονται μέσ' στὴν Ἀθήνα χιλιάδες δικηγόροι, γιατροί, μηχανικοί κλπ. Μόνο τοὺς φοιτητές νὰ λογαριάσωμε εἶναι καμμιὰ δεκαριά χιλιάδες. "Επειτα γιὰ τὶς ἐφημερίδες καὶ τὰ

βιβλία δουλεύουν χιλιάδες ἄνθρωποι, συγγραφεῖς, διορθωτές, τυπογράφοι, βιβλιοδέτες κ.λ.π. Γιατί ὅλα τὰ βιβλία γίνονται στὴν Ἀθήνα. Ἡ Ἀθήνα εἶναι ἡ πόλη τῶν γραμμάτων.

7. Πάνω στὴν Ἀκρόπολη. Ἀπὸ τοὺς γκρεμισμένους ναοὺς ποὺ βλέπομε καταλαβαίνομε τὸ μεγαλεῖο καὶ τὴν ὁμορφιὰ τῆς ἐποχῆς ποὺ χτίστηκαν. Νά, τὰ Προπύλαια, ὁ Παρθενώνας καὶ τὸ Ἐρεχθεῖον. Εἶναι τὰ ποιὸ ὥραϊα καὶ τὰ ποιὸ τέλεια μνημεῖα ποὺ ἔκανε ὁ ἄνθρωπος. Γι' αὐτὸ ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου ἔρχονται νὰ τὰ θαυμάσουν, ἀν καὶ εἶναι μισογκρεμισμένα. Ὁ Παρθενώνας ἦταν ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς, τῆς θεᾶς τῆς Σοφίας.

"Ἄ ποψη τῆς πόλης. "Ἄς κυτάξωμε τώρα ἀπὸ τή βορεινὴ πλευρὰ τῆς Ἀκρόπολης. "Ολος ὁ τόπος ἀπὸ τὸν Ὑμηττὸν ἵσαμε τὸν Αἰγάλεω κι ἵσαμε τὴ θάλασσα εἶναι γεμάτος σπίτια. Εἶναι μαζὶ ἡ Ἀθήνα, τὰ Προάστειά της καὶ ὁ Πειραιᾶς, ποὺ σχεδὸν ἐνώθηκαν τὰ τελευταῖα χρόνια ἀπὸ τὴ μεγάλη αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ της. "Ἔχετε ἀκούσει ἀπὸ μακριὰ βουητὸ τρικυμίας τῆς θάλασσας; Μιὰ τέτοια περίπου βοὴ ἀκούεται κάτω στὴν πόλη.

Καὶ μέσα στὸ βοιητὸ αὐτὸ ξεχωρίζουνε τὰ σφυρίγματα τῶν σιδηροδρόμων, οἱ τρουμπέτες τῶν αὐτοκινήτων, τὰ κουδουνίσματα τῶν τράμ.

Ἡ δὸς Ἀθηνᾶς. Ο ἵσιος δρόμος ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ κάτω μας ἀκριβῶς καὶ φτάνει ὡς στὴν πέρα ἀκρη τῆς πόλης λέγεται δὸς Ἀθηνᾶς. Εἶναι ὁ πρῶτος δρόμος τῆς Ἀθήνας γιὰ τὰ τρόφιμα καὶ τὰ βιομηχανικὰ πράματα. Ἀπὸ τὴν πλατεία τῆς Ὁμονοίας καὶ πέρα λέγεται δὸς Γ'. Σεπτεμβρίου. Κάτω ἀπὸ τοὺς δρόμους αὐτοὺς περνᾶ ὁ ὑπόγειος ἡλεκτρικὸς σιδηρόδρομος Πειραιᾶ-Ἀθήνας-Κηφισσιάς.

Πλατεῖα Ὁμονοίας. Ἡ πλατεία αὐτὴ εἶναι ἡ καρδιὰ τῆς πόλης. Ἀπὸ κεῖ ξεκινοῦν τὰ περισσότερα τράμ καὶ αὐτοκίνητα, ποὺ σκορπίζονται κατόπι σ' ὅλη τὴν πρωτεύουσα, καὶ κεῖ γίνεται ἡ μεγαλύτερη κίνηση. Γύρω στὴν πλατεία εἶναι ξενοδοχεῖα, καφφενεῖα, ἐστιατόρια κ.λ.

Ο δὸς Αἰόλου. Δεξιὰ στὴν ὁδὸν Ἀθηνᾶς εἶναι ἔνας ἄλλος ἵσιος δρόμος, ἡ δὸς Αἰόλου, ὁ πιὸ ἐμπορικὸς δρόμος τῆς Ἀθήνας, κυρίως γιὰ φορέματα, γιὰ παπούτσια γιὰ σιδηρικὰ καὶ γυαλικὰ κ.λ.π. Πέρα ἀπὸ τὴν Ὁμόνοια λέγεται δὸς

Πατησίων, είναι ό ωραιότερος και πλατύτερος δρόμος και σχίζει τήν Ἀθήνα ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη ώς τὴ βορεινή της ἄκρη. Τὸ μάκρος του είναι πλέον ἀπὸ 6 χιλιόμετρα. Νὰ βρῆτε

Σχεδιάγραμμα τῶν Ἀθηνῶν.

1. Ἀκρόπολη.—2. Ὀλυμπιεῖς.—3. Στάδιο.—4. Ζάππειο.—5. Ν. Ἀνάκτορα.—6. Π. Ἀνάκτορα.—7. Ἀκαδημία, Πανεπιστήμιο, Βιβλιοθήκη.—8. Πλατεῖα Κλαυθμῶνος.—9. Πλατεῖα Λουδοβίκου.—10. Πλατεῖα Ὄμονοίας.—11. Πλατεῖα Συντάγματος.—12. Πολυτεχνεῖο, Μουσεῖο.—13. Θέατρο Διονύσου.—14. Ὅδειο Ἡράδου.—15. Πνύκα.

ἔνα χωριό, πού νὰ ἀπέχει τόσο ἀπὸ τὸ σχολεῖο σας. Στὸ δρόμο αὐτὸ (Πατησίων) ξεχωρίζουμε ἀπὸ δῶ πάνω τὸ Πολυτεχνεῖο, ὅχι πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴν Ὁμόνοια, καὶ δίπλα του τὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο.

Ἡ Λεωφόρος Πανεπιστημίου. Ἐρχεται πιὸ ἀνατολικὰ καὶ εἶναι ὁ ὡραιότερος δρόμος τῆς Ἀθήνας. Νὰ ἔκει στὴ μέση ἐκεῖνο τὸ ὡραιότατο οἰκοδόμημα μὲ τὶς ὡραῖες εἰκόνες ἐμπρὸς εἶναι τὸ Πανεπιστήμιο. Στὸ προαύλιό του βλέπουμε δυὸ ἀγάλματα πάνω σὲ ψηλὲς κολῶνες. Τὸ ἔνα εἶναι τοῦ Ρήγα τοῦ Φεραίου καὶ τὸ ἄλλο τοῦ Πατριάρχη Γρηγορίου τοῦ 5ου. Ἀπὸ τὴν μιὰ μεριὰ τοῦ Πανεπιστημίου εἶναι ἡ Ἐθνικὴ

Τὸ Ζάππειο μέγαρο.

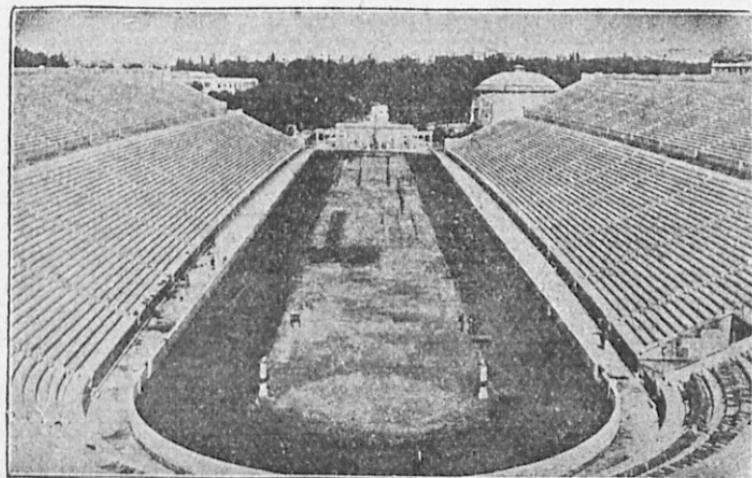
Βιβλιοθήκη ἀπὸ πεντελικὸ μάρμαρο καὶ μὲ κρυσταλένια σκεπή. Ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ Ἀκαδημία καὶ αὐτὴ ἀπὸ μάρμαρο τῆς Πεντέλης. Ἐμπρὸς στὴν εἴσοδο τῆς Ἀκαδημίας αὐτὰ τὰ δυὸ ἀγάλματα στὶς πανύψηλες κολῶνες, ποὺ ξεπερνοῦν τὸ ὑψος τῆς στέγης της, εἶναι τοῦ Ἀπόλλωνα καὶ τῆς Ἀθηνᾶς.

Πλατεῖα Συντάγματος. Ἀνάκτορα. Κάτωθέ μας κατὰ τὴν ἀνατολὴν ὅχι μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη, βλέπομε τὴν πλατεῖα τοῦ Συντάγματος κι ἀνατολικὰ τῆς πλατείας εἶναι τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα, τὸ παλιὸ δηλαδὴ παλάτι τῶν δύο πρώτων βασιλέων μας, τοῦ Ὁθωνα καὶ τοῦ Γεωργίου Α'. Ὁλομόναχο καὶ στὸ πιὸ ψηλὸ μέρος. Ἐμπρὸς του πρὸς τὴν πλατεῖα Συντάγματος εἶναι τὸ Μνημεῖο τοῦ Ἀγνώστου στρατιώτου. Διακρίνομε τοὺς σκοπούς, ποὺ στέκουν

μὲ ἐφ' ὅπλου λόγχη δεξιὰ καὶ ἀριστερά του. Ἀνατολικὰ καὶ μεσημβρινὰ τῶν Ἀνακτόρων εἶναι ὁ Ἑθνικὸς κῆπος (πρώην Βασιλικός). Τώρα θὰ πάη στὸ παλάτι αὐτὸν ἡ Βουλὴ καὶ ἡ Γερουσία. Ἀνατολικὰ τοῦ Ἑθνικοῦ κήπου βλέπομε τὸ Κυβερνεῖο, ὃπου μένει ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας.

Τὸ Ζάππειο. Συνέχεια τοῦ Ἑθνικοῦ κήπου εἶναι ὁ κῆπος τοῦ Ζαππείου καὶ στὸ μέσο του τὸ μέγαρο «Ζάππειο» πόύ χρησιμεύει γιὰ διάφορες ἔκθεσεις.

Τὸ Στάδιο. Ἐκεῖνος ἐκεῖ ὁ κάτασπρος χῶρος στὴν ἄκρη τοῦ κήπου τοῦ Ζαππείου, εἶναι τὸ Στάδιο, φτιαγμένο ὅλο ἀπὸ

Τὸ Παναθηναϊκὸ Στάδιο

πεντελικὸ μάρμαρο. Ἐκεῖ γίνονται ἀγῶνες καὶ μαθητικὲς ἐπιδείξεις γυμναστικῆς. Τὸ Στάδιο μπορεῖ νὰ χωρέσῃ 70 χιλιάδες περίπου ἀνθρώπους.

‘Ο δὸς Σταδίου. Τὴν πλατεῖα Συντάγματος τὴν ἔνωνται μὲ τὴν ‘Ομόνοια ὁ δὸς Σταδίου, ὁ κεντρικώτερος καὶ πλουσιώτερος δρόμος τῆς Αθήνας. Στὴν ὁδὸν Σταδίου εἶναι τὰ πλουσιώτερα μαγαζιὰ γιὰ ἀνδρικὰ εἰδή, τὰ Θέατρα, οἱ Κινηματογράφοι κ.λπ. Ἐκεῖ βρίσκεται καὶ ἡ Βουλὴ.

‘Ο δὸς Ερμοῦ. “Ἐνας ἄλλος πλούσιος δρόμος ποὺ ἀρ-

χίζει ἀπὸ τὴν πλατεῖα Συντάγματος εἶναι ἡ ὁδὸς Ἐρμοῦ μὲ τὰ καταστήματα τῶν γυναικείων εἰδῶν.

Ἡ Βιομηχανικὴ Ἀθήνα. Στὴ Βορειοδυτικὴ πλευρὰ τῆς πόλης βλέπομε τοὺς σιδηροδρομικοὺς σταθμοὺς τῆς Πελοποννήσου, τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Ἀττικῆς. Ἐκεῖ βρίσκονται καὶ τὰ περισσότερα βιομηχανικὰ ἔργοστάσια τῆς Ἀθήνας. Ὅφαντήρια, ταπητουργεῖα, χαρτοποιεῖα, μεγάλα ἔργοστάσια γιὰ ὑλικὰ σπιτιῶν καὶ ὅλα ποὺ πιάνουν ὅλον ἐκεῖνο τὸ χῶρο ἵσαμε τὴ θάλασσα.

Τὰ μεῖψα γύρω στὴν Ἀκρόπολη. Ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη φαίνονται κι ὅλα σχεδὸν τ' ἀρχαῖα μνημεῖα.

Ἐρωτήσεις:

- Τί λέει ἡ Μυθολογία γιὰ τὴν ὄνομασία τῆς Ἀθήνας;
- Ζαίρετε μερικοὺς Βασιλιάδες τῆς παλιᾶς Ἀθήνας;
- Ἀπὸ πότε ἀρχίζει ἡ δόξα καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς Ἀθήνας, καὶ ὡσπότε βάσταξ;
- Θυμάστε μερικοὺς μεγάλους ἄντρες ποὺ βοήθησαν στὴν πρόσδοτα τῆς Ἀθήνας;
- Πότε ξέπεσε ἡ Ἀθήνα;
- Καὶ γιατί;
- Τί γνωρίζετε γιὰ τὴν τωρινὴ Ἀθήνα;
- Τί θυμάστε γιὰ τὸν πληθυσμὸ τῆς;
- Ποιά ἐπαγγέλματα ἔχουν οἱ κάτοικοι τῆς;
- Πῶς μποροῦμε κυρίως νὰ χαρακτηρίσωμε τὴν Ἀθήνα;
- Ποιά ἀρχαῖα μνημεῖα βλέπομε στὴν Ἀκρόπολη;
- Πῶς βλέπομε ἀπὸ ἐκεῖ τὴν πόλη κάτω;
- Περιγράψατε τὶς κυριώτερες πλατεῖες καὶ τοὺς κυριώτερους δρόμους τῆς Ἀθήνας.
- Τί ξαίρετε γιὰ τὸ Ζάππειο;
- Σὲ τί χρησιμεύει τὸ Στάδιο;
- Ποῦ βρίσκονται τὰ περισσότερα ἔργοστάσια τῆς Ἀθήνας;

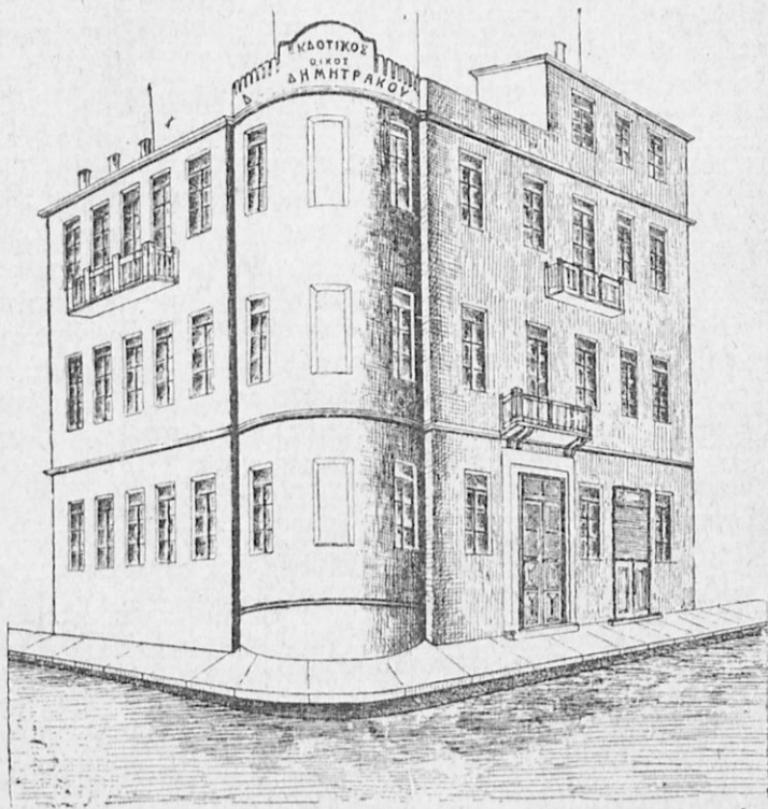
Παραγγέλματα. Νὰ κάμετε ἔνα ἀπλὸ ἰχνογράφημα τῆς Ἀκρόπολης καὶ νὰ σημειώσετε τ' ἀρχαῖα μνημεῖα ποὺ εἶναι πάνω σ' αὐτή.

Νὰ ἰχνογραφήσετε μὲ ἀτγλὲς γραμμὲς τοὺς δρόμους καὶ τὶς πλατεῖες ποὺ περιγράψαμε. Νὰ πῆτε γιατὶ τὰ διάφορα ἔργοστάσια τῆς Ἀθήνας εἶναι κοντὰ στοὺς Σιδηροδρομικοὺς σταθμοὺς καὶ ἀπὸ τὸ μέρος τῆς θάλασσας;

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ (Ἀνάγνωσμα).

"Ἄς ἐπισκεφτοῦμε ἔνα ἀπὸ τὰ μεγάλα τυπογραφεῖα τῆς Ἀθήνας, γιὰ νὰ ἴδομε πῶς γίνονται τὰ βιβλία.

Στοιχειοθέτηση. Σὲ μιὰ μεγάλη αἴθουσα βλέπομε ἀραδιασμένα πολλὰ ύψηλὰ τραπέζια. Ἡ ἐπιφάνειά τους ἀπὸ

“Ενα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα τυπογραφεῖα τῶν Ἀθηνῶν

πάνω δὲν είναι ἵση ὅπως τὰ συνηθισμένα τραπέζια, εἶναι γυρτή, καὶ χωρισμένη σὲ πολλὰ τετράγωνα κουτάκια, ποὺ μέσα κεῖ βρίσκονται τὰ γράμματο, τὰ στοιχεῖα. Τὸ τραπέζι αὐτὸ λέγεται κάσα. Ἐμπρὸς σὲ κάθε κάσα στέκεται κι ἔνας ἐργάτης. Οἱ ἐργάτης κάθε λίγο κοιτάζει σ’ένα χειρόγραφο ποὺ είναι βαλμένο στὴν ἄκρη τῆς κάσας, ἔπειτα χώνει τὰ δάχτυλά του μέσα στὰ διάφορα κουτάκια, παίρνει ἔνα—ένα στοιχεῖα ποὺ χρειάζονται καὶ φτιάνει μ’αὐτὰ λέξεις καὶ στοίχους καὶ σελίδες, ἀπὸ κεῖνα ποὺ γράφει τὸ χειρόγραφο. Στοιχειοθέτει.

‘Η στοιχειοθέτηση γίνεται καὶ μὲ μηχανές, ὑπάρχουν δὲ δυό

εῖδη μηχανῶν στοιχειοθεσίας. Ἡ μιὰ χύνει καὶ στοιχειοθετεῖ ἔνα τὰ στοιχεῖα καὶ λέγεται MONOTYPIA. Ἡ ἄλλη χύνει καὶ στοιχειοθετεῖ ὀλόκληρες ἀράδες καὶ λέγεται LINTYTYPIA. Οἱ μηχανὲς αὐτὲς στοιχίζουν πολλὰ χρήματα καὶ γι' αὐτὸ τὶς ἔχουν μόνον τὰ μεγάλα τυπογραφεῖα.

Τύπωμα. Ἀμα ἑτοιμάσουν 16 σελίδες τὶς σφίγγουν καλά ὅλες μαζί. Αὐτὸ τὸ λέγουν φόρμα.

Αὐτὴ ἡ φόρμα, μπαίνει στὸ πιεστήριο κι ἀρχίζει τὸ τύπωμα. Ἡ φόρμα πηγαίνει ἐμπρὸς πίσω. Τὴν ὥρα ποὺ πάει ἐμπρός, περνάει ἀπὸ κυλίνδρους ποὺ ἔχουν μελάνη καὶ μελανώνουν τὰ στοιχεῖα τῆς. "Οταν ἡ φόρμα ἐπιστρέψει πίσω περνάει ἀπὸ ἄλλον μεγάλον, ὁ ὅποιος πιέζει μιὰ μεγάλη κόλλα χαρτὶ καὶ τυπώνονται τὰ στοιχεῖα. Δεύτερη κίνηση τῆς φόρμας τυπώνει δεύτερη κόλλα χαρτὶ κ.λ.π. ἔτσι ἔνα πιεστήριο κοινὸ μπορεῖ νὰ τυπώσῃ 1000—1500 φύλλα χαρτὶ τὴν ὥρα. "Ενα ὅμως ταχυπιεστήριο τυπώνει τὰ διπλάσια.

Τὰ ταχυπιεστήρια τῶν ἐφημερίδων εἰναι ἀλλιώτικα φτιαγμένα. Αὐτὰ τυπώνουν καὶ 25000 φύλλα τὴν ὥρα. Τὸ χαρτὶ σ' αὐτὰ εἰναι ρόλος καὶ ὅχι κόλλες.

Βιβλιοδέτηση. Ἄφοῦ τυπωθοῦν τὰ φύλλα, τὰ παίρνουν οἱ βιβλιοδέτες καὶ τὰ διπλώνουν σὲ φυλλάδια. "Ενα φύλλο μπορεῖ νὰ διπλωθῇ σὲ φυλλάδιο, ποὺ ἔχει 16 σελίδες καὶ λέγεται τυπογραφικὸ φύλλο, κάθε φυλλάδιο ἔχει στὸ κάτω μέρος τῆς πρώτης σελίδας τὸν αὔξοντα ἀριθμὸ του.

Τὰ διπλωμένα φυλλάδια τὰ παίρνουν ἄλλοι ἐργάτες καὶ τὰ ἀραδιάζουν σὲ στῆλες. Στὴν πρώτη στήλη βάζουν τὰ φυλλάδια μὲ τὸν ἀριθμὸ 1, στὴ δεύτερη μὲ τὸ 2 κ.λ. "Επειτα παίρνουν ἀπὸ κάθε στήλη ἔνα ἔνα φυλλάδια καὶ φτιάνουν ἔτσι τὸ κάθε βιβλίο. "Υστερα τὸ ράβουν μὲ μηχανὲς καὶ τοῦ κολλοῦν καὶ ξώφυλλα.

Στὰ μεγάλα ἐργοστάσια ὅλη αὐτὴ ἡ δουλειὰ γίνεται μὲ μηχανές, καὶ τόση εἰναι ἡ ταχύτητα, ποὺ μπορεῖ νὰ τυπωθῇ ἔνα βιβλίο μὲ 10 τυπογραφικὰ φύλλα καὶ σὲ 10000 ἀντίτυπα μέσα σὲ μιὰ ἡμέρα.

ΑΘΗΝΑ—ΠΕΙΡΑΙΑΣ
(Σιδηροδρομικῶς 8 χιλιόμετρα)

Ταξίδι μὲ τὸν ἡλεκτρικὸ σιδηρόδρομο δέκα λεπτὰ τῆς ὥρας ἀνάμεσα σὲ κήπους. Συγκοινωνία ἀπὸ τὶς 5 τὸ πρωί, ὡς τὰ μεσάνυχτα, κάθε δέκα λεπτὰ καὶ τραῖνο.

Πειραιᾶς

1. Τοποθεσία. Στὴν πολὺ παλιὰ ἐποχή, ποὺ δὲν μποροῦμε ἀκριβῶς νὰ τὴν ὀρίσωμε, ἡ σημερινὴ Πειραιϊκὴ Χερσόνησο ἦταν νησί. Καὶ μπρὸς στὸ νησὶ αὐτὸ χύνονταν δυὸ μικρὰ ποτάμια, τὸ ἔνα ἐρχόταν ἀπὸ τὴν Πάρνηθα (ὁ Κηφισσός) καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ τὸν Ύμηττὸ (ὁ Λισσός).

Σιγά—σιγὰ μὲ τὸν καιρό, τὰ ποτάμια αὐτὰ μὲ τὴ λάσπη, ποὺ φέρνανε τὰ νερά τους, γεμίσαν τὸ κομμάτι τῆς θάλασσας ποὺ χώριζε τὸ νησὶ ἀπὸ τὴ στεριά, καὶ τὸ μετατρέψανε σὲ τέλμα. Καὶ λένε πώς ὠνομάσαν τὸ νησὶ Περαία ἢ Πειραιᾶ γιατὶ ἦταν πέρα ἀπὸ τὴν παραλία τῆς.

2. Ο Πειραιᾶς στὴν ἀρχαία ἐποχὴ. Στὴν ἐποχὴ ποὺ ἦταν στὴ μεγάλῃ τῆς δόξᾳ, ἔπειτα ἀπὸ τοὺς Περσικούς πολέμους, ὁ Θεμιστοκλῆς, ἔκανε λιμάνι της τὸν Πειραιᾶ, ἐνῶ προτήτερα λιμάνι τῆς Αθήνας ἦταν τὸ Φάληρο. Καὶ ἀπὸ τότε μεγάλωσε ὁ Πειραιᾶς καὶ πῆρε κίνηση ἔξαιρετική. Εἶχε τρία πολεμικὰ λιμάνια καὶ ἔνα ἐμπορικό. Τὸ ἐμπορικὸ λεγόταν ἐμπόριο κι ἄρχιζε ἀπὸ τὸ σημερινὸ Τελωνεῖο ἵσαμε τὸ σταθμὸ τοῦ ἡλεκτρικοῦ Σιδηροδρόμου. Απὸ τὸ ἐμπορικὸ λιμάνι τοῦ Πειραιᾶ περνοῦσαν ὅλα τὰ ἐμπορεύματα, ποὺ ἔρχονταν ἀπὸ τὴ Μεσόγειο γιὰ ὅλη τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἀπὸ κεῖ πάλι γινόταν ἡ ἔξαγωγὴ ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ προϊόντα γιὰ τὶς διάφορες ἀποικίες τῆς Ἑλλάδας. Κι εἶχε ὁ Πειραιᾶς μεγάλες ἀγορές, ποὺ λεγόντανε Στοές, ἄλλες γιὰ τρόφιμα, ἄλλες γιὰ ὑφάσματα, ἄλλες γιὰ ναυτικὰ εἰδη κ.λ.π. Μιὰ ἀπ' αὐτὲς ἡ Μακρὰ Στοὰ ἦταν γιὰ τὰ γεννήματα. Σήμερα στὸ μέρος αὐτὸ βρίσκεται ἡ ὁδὸς Μακρᾶς Στοᾶς.

Τὰ Μακριὰ τείχη τοῦ Πειραιᾶ. Ἐπειδὴ οἱ Αθηναῖοι εἶχαν πολλὰ καράβια, δὲ φοβόνταν τὸν ἔχθρὸ ἀπὸ τὴ

θάλασσα. Εἶχαν ὅμως φόβο νὰ τοὺς πολιορκήσῃ ὁ ἔχθρος ἀπὸ τὴν Ἑηρὰ καὶ νὰ τοὺς κόψῃ τὴ συγκοινωνία μὲ τὸν Πειραιᾶ, ἔτσι ποὺ νὰ μὴ βρίσκουν οἱ Ἀθηναῖοι τρόφιμα. Γιὰ νὰ ἔξασφαλιστοῦν λοιπὸν ἀπὸ τέτοιον κίνδυνον οἱ Ἀθηναῖοι ἔχτισαν τὰ μακριὰ τείχη, ποὺ ἔνωνται τὴν Ἀθήνα μὲ τὸν Πειραιᾶ. Ἀκόμα καὶ σήμερα βρίσκομε ἀπομεινάδια ἀπὸ αὐτὰ τὰ τείχη καὶ στὸν Πειραιᾶ καὶ στὴν Ἀθήνα.

Καταστροφὴ τοῦ Πειραιᾶ. Τὸν Πειραιᾶ τὸν κατάστρεψε ἀργότερα ὁ στρατηγὸς τῶν Ρωμαίων ὁ Σύλλας (87 π.Χ.) μαζὶ μὲ τὴν Ἀθήνα. Ἀπὸ τότε ρήμαξε δλότελα καὶ λεγόταν Δράκος.

3. Ὁ Πειραιᾶς ὅπως εἶναι σήμερα. Ἡ κίνηση τοῦ λιμανιοῦ τοῦ. Ὁ Πειραιᾶς σήμερα, ἔχει πόλὺ μεγάλη κίνηση. Ἡ προκυμαία του ἔχει κάμποσα χιλιόμετρα μάκρος καὶ πλῆθος βαπτόρια καὶ καράβια ἀραδιασμένα σὲ διάφορες μεριές τοῦ λιμανιοῦ παίρνουν ἐπιβάτες καὶ ἐμπορεύματα. Ἐδῶ βρίσκονται ἀραγμένα τὸ ἔνα δίπλα στὸ ἄλλο πολλὰ βαπτόρια, ποὺ κάνουν τὴ συγκοινωνία τοῦ ἐσωτερικοῦ, στὰ διάφορα λιμάνια τῆς Ἑλλάδας. Σ'ἄλλη πλευρά εἶναι τὰ βαπτόρια ποὺ πᾶνε στὸ ἐξωτερικὸ κι εἶναι κι αὐτὰ πάρα πολλά. Ἄλλοι πάλι βρίσκονται τὰ καίκια κολλητὰ τὸ ἔνα μὲ τ'ἄλλο, ἔτσι ποὺ τὰ κατάρτια τους σχηματίζουν πυκνὸ δάσος. Κι ἄλλοι πάλι εἶναι τὰ μεγάλα φορτηγά, ποὺ μεταφέρουν στὸ ἐξωτερικὸ διάφορα ἐμπορεύματα.

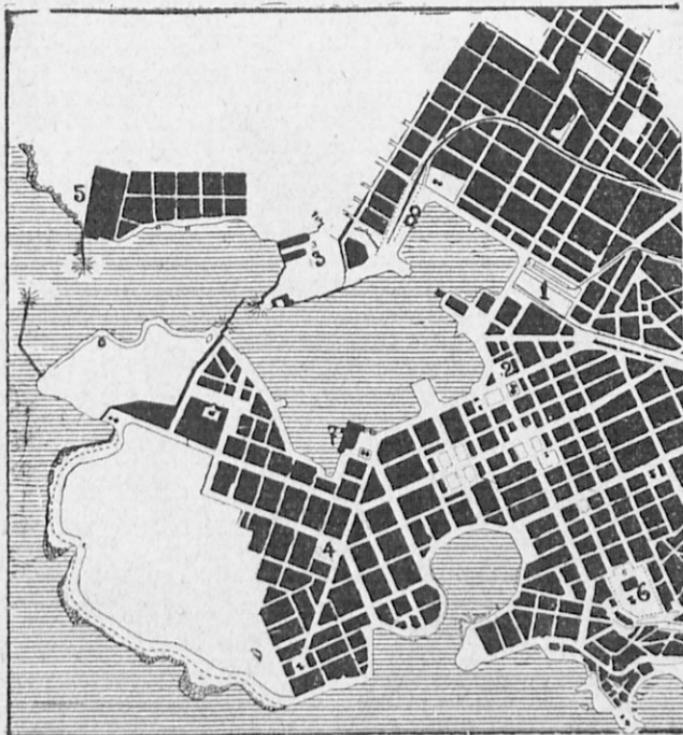
"Ισαμε 8.000 βαπτόρια κι ἄλλα τόσα καίκια μπαίνουν κάθε χρόνο στὸ λιμάνι τοῦ Πειραιᾶ.

Πῶς χωρίζεται ἡ πόλη. Ἡ γραμμή τοῦ ἡλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου χωρίζει τὸν Πειραιᾶ στὰ δύο. Τὸ ἔνα κομμάτι κατὰ τὸν Αἰγάλεω, εἶναι τὰ τέλματα ποὺ ἔνωσαν τὸ νησὶ μὲ τὴ στεριά. Τὸ μέρος αὐτὸν εἶναι γιομᾶτο ἐργοστάσια, ἀτμόμυλοις, ὑφαντήρια, σιδηρουργεῖα καὶ ἄλλα ἐργοστάσια καὶ τὸ κατοικοῦν ἐργαστικοί. Ἐδῶ ἔχει θόρυβο, σκόνη λάσπες κλπ. Τὸ ἄλλο κομμάτι τῆς πόλης εἶναι τὸ παλιὸ νησί, κι ἔκει βρίσκεται ἡ καθαρὴ καὶ ἡ συχη πόλη.

Ἡ ἐμπορικὴ κίνηση τοῦ Πειραιᾶ. "Ἐνα μεγάλο χώρο τῆς προκυμαίας τὸν ἔχει τὸ Τελωνεῖο. Κι ἔκει βλέπουμε σωριασμένα μὲ τάξη πλῆθος ἐμπορεύματα. Χιλιάδες ἐδῶ σάκκοι μὲ ἀλεύρι, σιτάρι κ.λ.π. παρακεῖ βαρέλια, δέματα,

κιβώτια, δάλλοι πελώριοι σωροί ξυλεία. Καὶ πόσα βρίσκονται στὶς ἀποθήκες τοῦ Τελωνείου. Γιὰ νὰ τὰ ξεφορτώσουν ὅλα αὐτά, νὰ τὰ ξαναφορτώσουν σ'ἄλλα βαπτόρια η̄ νὰ τὰ μεταφέρουν στὴν Ἀθήνα καὶ σ'ἄλλες πόλεις τῆς στεριάς χρειάζονται πολλοὶ ἐργάτες νὰ δουλεύουν δλοένα.

Ἡ κίνηση μέσα στὴν πόλη. Ἡ συγκοινωνία μέσα

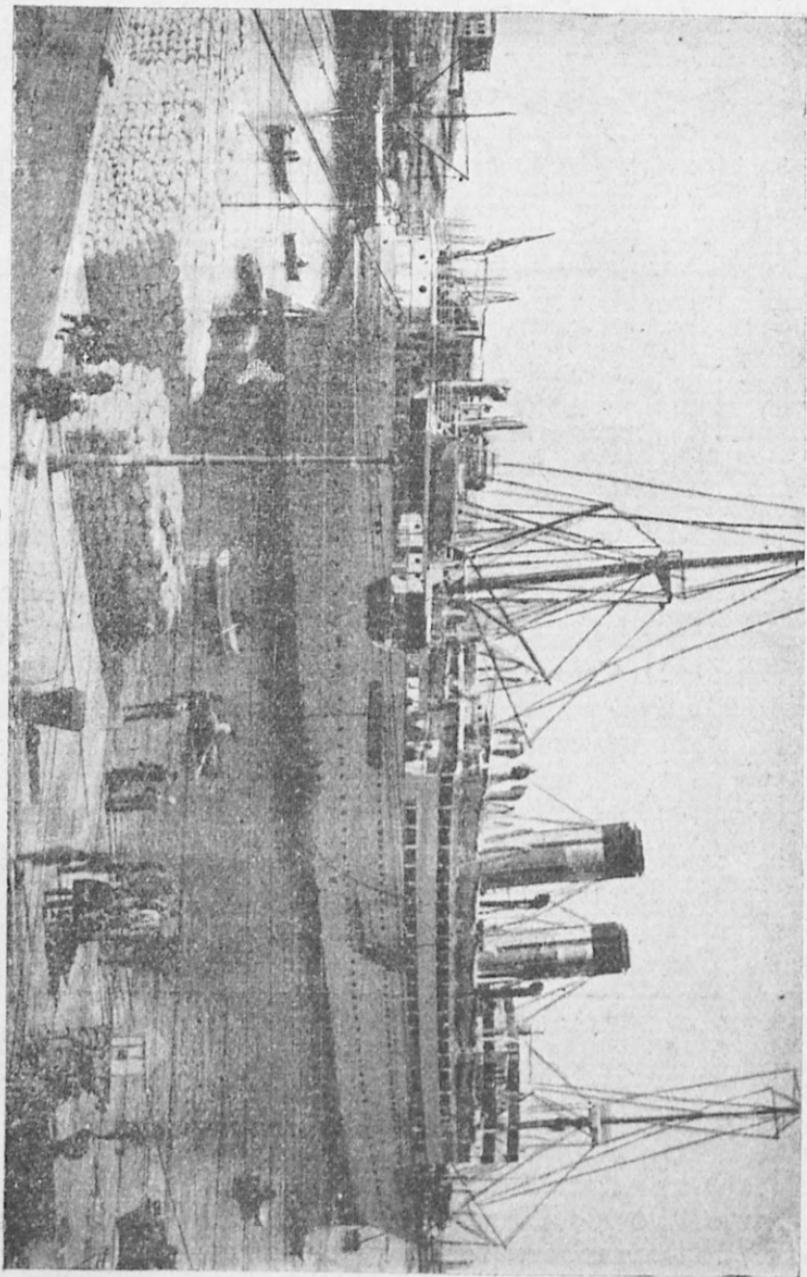

Σχεδιάγραμμα τοῦ Πειραιᾶ.

στὸν Πειραιᾶ γίνεται ὅπως καὶ στὴν Ἀθήνα μὲ ἡλεκτρικὰ τράμ καὶ αὐτοκίνητα. Στὴν προκυμαίᾳ καὶ στοὺς κεντρικοὺς δρόμους αὐτοκίνητα καὶ ἀμάξια πηγαίνονται μ' ἐπιβάτες κι ἐμπορεύματα. Κι ὁ θόρυβος ποὺ γίνεται ἀπ' αὐτή τὴν κίνηση δυναμώνει πολὺ περισσότερο μὲ τὰ σφυρίγματα τῶν βαπτοριῶν, ποὺ

Γεωγραφία Δ'. τάξεως. Δ. Δημητράκου

2

Πειραιάς, Σωροί σάκκων με άλευρια έτοιμα να φορτωθούν για τις διάφορες έπαρχιες της Ελλάδας.

ὅλη τὴν ὥρα ἄλλα μπαίνουν στὸ λιμάνι κι ἄλλα φεύγουν κι ἀκόμα μὲ τὰ σφυρίγματα ποὺ κάνουν τὰ ἐργοστάσια.

4. Υφάσματα, Γυαλικά, Τσιμέντα. Παραπάνω ἀπὸ 20 μεγάλα ἐργοστάσια στὸν Πειραιᾶ ἀπασχολοῦν χιλιάδες ἐργάτες. Ἐξω ἀπὸ τὸ λιμάνι βρίσκεται τὸ μεγάλο ἐργοστάσιὸ ποὺ φτιάνει χημικὰ λιπάσματα. Τὸ ᾖδιο αὐτὸ ἐργοστάσιο ἔχει καὶ τμῆμα ποὺ βγάζει γιαλικά, μποτίλλιες, ποτήρια, τζάμια κ.λ.π. Ἀλλο πάλι ἐργοστάσιο φτιάνει ὅλο τσιμέντα, βλέπομε τοὺς σιδερένιους στύλους τοῦ ἐναερίου σιδηροδρόμου ποὺ πηγαίνουν ἵσαμε τὸν Αἴγαλεω καὶ μεταφέρνουν ἀπ' ἕκεī πέτρα, ἔνα ἀπὸ τὰ πρῶτα ύλικὰ γιὰ νὰ γίνη τσιμέντο. Ἀλλοῦ πάλι είναι τὰ μεγάλα Ὑφαντουργεῖα.

Ἀλεύρι, χρώματα, φάρμακα. Σ' ἄλλες μεριὲς τῆς πόλης βλέπομε τοὺς μεγάλους κυλινδρομύλους, ποὺ ἀλέθουν χιλιάδες ὀκάδες σιτάρι τὴν ἡμέρα. Ἐνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ἐργοστάσια στὸν Πειραιᾶ είναι τὸ Χρωματουργεῖο. Αὐτὸ βγάζει χρώματα καὶ φάρμακα. Καὶ χίλια δυὸ ἄλλα πράγματα βγάζουν τὰ ἐργοστάσια στὸν Πειραιᾶ, νήματα, παπούτσια, μακαρόνια, κονσέρβες, οἰνόπνευμα, δέρματα, σαπούνια καὶ ἄλλα.

Ἐρωτήσεις.

1. Ποῦ είναι ὁ Πειραιᾶς; 2. Τί ἦταν ὁ Πειραιᾶς στὴν ἀρχαίᾳ ἐποχῇ; Τί ξαίρετε γιὰ τὰ μακριὰ τείχη; Πότε καταστράφηκε ὀλότελα ἡ πόλη; 3. Τί είναι σήμερα ὁ Πειραιᾶς; Περιγράψατε τὴν κίνηση στὸ λιμάνι του καὶ στὶς προκυμαῖς του. 4. Ἐχει βιομηχανίες ὁ Πειραιᾶς; Ποίες θυμαζότες ἀπ' αὐτές;

‘Υποβολέες. Γιατὶ ὁ Πειραιᾶς ἔχει τόση μεγάλη κίνηση; Θὰ είχε τάχα τέτοια ἀνάπτυξη ἂν δὲν ἦταν τὸ Λιμάνι τῆς Αθήνας; Κατὰ ποὺ πέφτουν οἱ σιδηροδρομικοὶ σταθμοὶ τοῦ Πειραιᾶ; Ποιές σιδηροδρομικές γραμμὲς ἀρχίζουν ἀπὸ κεῖθε; Νὰ κάνετε ἔνα ἴχνογράφημα τοῦ Πειραιᾶ καὶ νὰ δείξετε ἀπὸ ποιὰ μεριὰ βρίσκονται τὰ ἐργοστάσια καὶ γιατὶ είναι χτισμένα ἔκεī.

ΑΘΗΝΑ—ΛΑΥΡΙΟ
(Σιδηροδρομικῶς 60 χιλιόμετρα)

1. Τὰ Μεσόγεια. Μπαίνομε στὸ σιδηρόδρομο τοῦ Λαυρείου περνοῦμε ἀνάμεσα στὴν Πεντέλη καὶ στὸν Ὑμηττό, κι ἔπειτα ἀπὸ μιὰ ὥρα θὰ φτάσωμε στὴν πεδιάδα τῶν Μεσογείων. Ταξιδεύομε μέσα στὰ ἀμπέλια τῆς.

2. Κάντζα. Δεξιά μας είναι ὁ Ὑμηττός, ἀριστερά μας ἡ θάλασσα τοῦ Εύβοϊκοῦ. "Όλη αὐτὴ ἡ πλευρὰ τοῦ Ὑμηττοῦ είναι ξερὴ καὶ ἀδεντρη. Τὸ τραῖνο σταματάει σ' ἓνα σταθμὸ μὲ χιλιάδες βαρέλια. Είναι ἡ Κάντζα, ὅπου βρίσκονται τὰ ἐργοστάσια Καμπᾶ, ποὺ φτιάνουν τὰ ὄνομαστὰ κονιάκ. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ὅλος ὁ τόπος είναι γεμάτος ἀμπέλια. Γυναῖκες, κορίτσια τὸ Σεπτέμβριο κόβουν τὰ σταφύλια καὶ γεμίζουν μεγάλα καλάθια, ποὺ τὰ μεταφέρουν κατόπιν οἱ ἄνδρες μὲ κάρρα στὸ ἐργοστάσιο.

3. Λιόπειρα—Κορωπί. Τὸ τραῖνο προχωρεῖ ὀλοένα. Περνᾶμε τὸ Λιόπειρα καὶ τὸ Κορωπί, περιτριγυρισμένα κι αὐτὰ ἀπὸ ἀμπέλια. Οἱ ταβερνιάρηδες καὶ ξενοδόχοι ἔρχονται ἐδῶ ἀπὸ τὴν Αθήνα καὶ τὸν Πειραιᾶ γιὰ ν' ἀγοράσουν μούστους καὶ σταφύλια. Αὐτοκίνητα καὶ κάρρα πηγαινούμενα φορτωμένα μὲ βαρέλια, ἄλλα ἀδειανὰ κι ἄλλα γιομάτα μούστο, καὶ μὲ κόφες σταφύλια. Κι ὁ σιδηρόδρομος ἔχει κίνηση μεγάλη αὐτὴ τὴν ἐποχή.

Μαρκόπολο. "Ἐπειτα ἀπὸ δυὸς ὥρες σιδηροδρομικὸ ταξίδι φτάνομε στὸ τελευταῖο χωριὸ τῆς πεδιάδας, τὸ Μαρκόπουλο. Τὰ κρασιά του είναι ὀλοῦθε γνωστὰ μὲ τ' ὄνομα Μαρκό.

4. Λαύρειο. Ἀπὸ τὸ Μαρκόπουλο τὸ τραῖνο προχωρεῖ κατὰ τὸ Λαύρειο ἀνάμεσα σὲ μικρούψωματα. Είναι τὰ βουναλάκια τοῦ Λαυρείου. Ἐδῶ κι ἔκει δεξιὰ τῆς γραμμῆς, βλέπομε χαλασμένα καμίνια, ύπόγειες στοές, τάφρους σκαμμένους καὶ παρατημένους. Είναι τὰ παλιὰ μεταλλευτικὰ ἐργαποὺ δὲν ἔχουν πιὰ μετάλλευμα. Σὲ λίγο τὸ τραῖνο φτάνει στὸ Λαύρειο. Ἡ πόλη ἔχει ἵσιους δρόμους, πλατείες καὶ πελώρια ἐργοστάσια, πλυντήρια, καμίνια, μηχανουργεῖα κ.λ.π. Σιδηροδρομικὲς γραμμὲς σ' ὅλη κείη τὴν ἀνώμαλη ἔκταση, ἴσα-

με τὸ ἀκρωτήριο Σούνιο, φέρνουν τὸ μετάλλευμα στὰ ἔργο-
στάνια τῆς πόλης. Καὶ σὲ δυὸ μεγάλες ἀποβάθρες στὸ λιμάνι,
πλευρίζουν τὰ φορτηγὰ βαπτόρια καὶ φορτώνουν τὸ μολύβι.

Δυστυχῶς τὰ μετάλλευμα τοῦ Λαυρείου, δὲ δουλεύουν τώρα
πιὰ ὅπως ἄλλοτε καὶ ἡ πόλη δλοένα καὶ ἔπειτει.

Ἐρωτήσεις.

1. Ποῦ είναι τὰ μεσόγεια ; 2. Τί είναι ἡ Κάντζα ; 3. Τί βλέπετε τὸ Σε-
πτέμβριο στὸ Λιόπεσι, τὸ Κορωπὶ καὶ τὸ Μαρκόπουλο ; 4. Τί είναι τὸ Λαύ-
ρειο ;

ΤΑ ΜΕΤΑΛΛΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΛΑΥΡΕΙΟΥ (Άναγνωσμα)

1. Τὰ Μετάλλευματα τὰ βγάνουν συνήθως ἀπὸ τὰ σπλάχνα
τῆς γῆς. Σκάβουν πολὺ βαθιὰ πηγάδια κι ὅπου συναντοῦν
στρῶμα μὲ μετάλλευμα τὸ παρακολουθοῦν ὥσπου νὰ τὸ βγά-
λουν ὅλο. Τὸ μετάλλευμα βρίσκεται πάντοτε σὲ στρώματα.
Καὶ σ' ἓνα πηγάδι μπορεῖ νὰ βρεθῇ πρῶτο, καὶ δεύτερο, καὶ
τρίτο στρῶμα καὶ ν' ἀνοιχτοῦν ἔτσι πολλὲς στοές ἡ μιὰ πιὸ
κάτω ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Τέτια πηγάδια ύπαρχουν πολλὰ στὴν περιφέρεια τοῦ Λαυ-
ρείου. Τὸ μεγαλύτερο ἀπὸ αὐτὰ είναι στὴν Καμάριζα, 2 ὥρες
ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη τοῦ Λαυρείου κι ἔχει βάθος 175 μέτρα.
Μέσα στὶς σκοτεινές στοές του ὁ ἀέρας είναι λιγοστὸς καὶ οἱ
ἐργάτες ἀνασταίνουν μὲ δυσκολία. Κάνει δὲ τέτοια ζέστη, ποὺ
καὶ χειμῶνα πνίγονται οἱ ἐργάτες στὸν ίδρωτα. Γιὰ τοῦτο δὲν
μποροῦν νὰ ἐργαστοῦν παραπάνω ἀπὸ 4-5 ὥρες τὴν ἡμέρα.

Οἱ στοές αὐτὲς ἔχουν 500 καὶ 1000 μέτρα μάκρος. Ἐπειδὴ είναι
βέβαια δύσκολο νὰ μεταφέρνουν οἱ ἐργάτες τὸ μετάλλευμα στὰ
χέρια, ἔχουν στρώσει τὶς στοές μὲ στενὴ σιδηροδρομικὴ γραμ-
μή, ποὺ πάνω της τρέχουν βαγονάκια. "Ἔτσι κάθε βαγονάκι,
ἀφοῦ γεμίσει, φτάνει ὡς τὸ πηγάδι κι ἀπ' ἕκεī τὸ ἀνεβάζουν
γεμάτο μὲ μηχάνημα στὴν ἐπιφάνεια καὶ τὸ μεταφέρουν στὴν
ἀποθήκη.

2. Πλύσιμο. Ἀπὸ τὴν ἀπόθηκη, τὸ χῶμα καὶ τὴν πέ-
τρα ποὺ είναι ἀνακατεμένα μὲ λιγοστὸ μετάλλευμα τὸ πᾶνε
μὲ σιδηρόδρομο σ' ἓνα πολὺ μεγάλο ἐργοστάσιο, τὸ πλυντήριο.
Ἐκεī τὸ χαλίκι καὶ τὴν πέτρα τὰ τρίβουν μὲ μηχανήματα, τὰ

κάνουν σκόνη. Ἔπειτα τὰ περνοῦν ἀπὸ πολλὰ κόσκινα χοντρά, ψιλότερα, ἀκόμη ψιλότερα ποὺ εἶναι βαλμένα τὸ ἔνα χαμηλότερα ἀπὸ τὸ ἄλλο. Τέλος ἀπὸ τὸ ἰσόγειο, ὅπου τὰ πλένουν βγαίνει ἔνα πολὺ θολὸ νερό, ποὺ τρέχει ἔξω ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιο. Σ' αὐτὸ μέσα εἶναι τὸ μετάλλευμα.

3. Οἱ πλίθες. Τὸ θολὸ αὐτὸ νερὸ τὸ ἀφίνουν νὰ στέκεται ἐκεῖ ἀκίνητο σὲ μιὰ μεγάλη ἐπιφάνεια, ποὺ φαίνεται σὰ λίμνη, καὶ εἶναι χωρισμένη σὲ μικρὰ τετράγωνα χωράφια. Ἄμα στεγνώσῃ τὸ νερό, οἱ ἐργάτες βγάζουν τὴν ἀπὸ πάνω λάσπη καὶ τὴν πετοῦν. Εἶναι χῶμα.

Ἡ ἀπὸ κάτω λάσπη ἔχει τὸ μετάλλευμα. Αὐτὴ τὴ φέρνουν σὲ μηχανήματα, ὅπου τὴν πιέζουν καὶ τὴν φτιάνουν πλίθες ποὺ τὶς ἀπλώνουν ἐπειτα νὰ ξεραθοῦν.

Πλύσιμο κάνουν μόνον στὸ φτωχὸ μετάλλευμα, ποὺ τὸ μέταλλο εἶναι ἀνακατωμένο μὲ πολὺ χῶμα καὶ πέτρα. Τὸ ἄλλο, τὸ πλούσιο μετάλλευμα τὸ πᾶνε ἵσια στὰ καμίνια.

4. Στὰ καμίνια. Τὰ μεταλλεύματα καὶ τὶς πλίθες τὰ ρίχνουν μέσα σὲ πολὺ ψηλὰ καμίνια. Στὰ καμίνια ρίχνουν πρῶτα κάρβουνο, ἐπειτα μετάλλευμα καὶ πάλι κάρβουνο καὶ πάλι μετάλλευμα ὅσο νὰ γεμίσῃ τὸ καμίνι. Βράδι πρωὶ ἀνοίγουν μιὰ τρύπα, ποὺ εἶναι στὸν πάτο τοῦ καμινιοῦ καὶ χύνεται ἀπὸ κεῖ ἔξω σ' ἓνα λάκκο τὸ λυωμένο μολύβι. Ἀπὸ ἄλλη τρύπα ψηλότερα χύνεται ἡ σκουριά. Ἀπὸ τὸ λάκκο τὸ μολύβι τὸ παίρνουν μὲ κουτάλες καὶ τὸ χύνουν μέσα σὲ καλούπια, μακρουλά. Ἔτσι τὸ πουλοῦν στὸ ἔξωτερικό. Ἐκεῖ, βγάζουν τὸ ἀσῆμι ποὺ ἔχει μέσα, καὶ τὸ μολύβι τὸ κάνουν σωλῆνες, σκάγια, σφαῖρες καὶ ἄλλα εἴδη. Τὴ σκουριὰ τὴν πετοῦν οἱ ἐργάτες γιὰ ἄχρηστη.

5. Ποιὸς ἀπὸ σᾶς φανταζόταν πόση δουλειὰ χρειάζεται γιὰ νὰ γίνη ἔνα κομμάτι μολύβι; Τὸ ἴδιο πάνω κάτω γίνεται καὶ μὲ τὸ σίδερο. Κατόπι χρειάζονται ἄλλα ἐργοστάσια γιὰ νὰ φτιάξουν τὰ διάφορα μολυβένια πράματα (σωλῆνες σφαιρίδια κ.λ.π.). Δυστυχῶς στὸν τόπο μας δὲν ἔχομε τέτοια ἐργοστάσια.

ΑΘΗΝΑ—ΚΟΡΙΝΘΟΣ
(Σιδηροδρομ. χιλιόμετρα 100).

1. Τὸ Θριάσιο πεδίο. Παίρνομε τὸ σιδηρόδρομο τῆς Πελοποννήσου κι ἀφοῦ προχωρήσωμε κάμποσο περνοῦμε ἀνάμεσα στὸν Αἰγάλεω καὶ στὴν Πάρνηθα καὶ φτάνομε στὴ μικρὴ πεδιάδα τῆς Ἐλευσίνας, τὸ θριάσιο πεδίο. (Τὰ ὅρη Αἰγάλεως, Πάρνης καὶ Τρίκερι, κλάδοι τοῦ Κιθαιρῶνος, εἶναι ὀλόγυρα). Ἐδῶ καὶ λίγα χρόνια ὁ κάμπος αὐτὸς ἥταν ἄγονος. Σήμερα ὅμως εἶναι γεμάτος ἀπὸ ὡραίους λαχανόκηπους. Ἀπὸ ἐκεῖ προμηθεύονται οἱ Ἀθηναῖοι ντομάτες καὶ λαχανικά. Ἔκει, ὅπως λέει ἡ Μυθολογία, ἡ Θεὰ Δήμητρα ἔμαθε τοὺς πρώτους ἀνθρώπους νὰ σπέρνουν τὸ σιτάρι καὶ νὰ καλλιεργοῦν τὴ γῆ.

2. Ἐλευσίνα. Προχωρώντας μὲ τὸ τραῖνο κατὰ τὴν παραλία τοῦ Θριάσιου πεδίου συναντοῦμε τὴν Ἐλευσίνα. Ἡ Ἐλευσίνα εἶναι ἡ πόλη τοῦ σαπουνιοῦ. Βρίσκονται ἐκεῖ μεγάλα ἔργοστάσια ὅπου φτιάνουν σαπούνι καὶ τσιμέντο. Στὴν Ἐλευσίνα εἶναι καὶ τὰ ἔρείπια τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τῆς Δήμητρας κι ἔνα μικρὸ Μουσεῖο.

3. Μέγαρα. Τὸ τραῖνο τώρα ἀκολουθάει τὴν παραλία καὶ σὲ λίγο μπαίνομε σ' ἄλλη μικρὴ πεδιάδα, τὴ Μεγαρική, σκεπασμένη μὲ ἐλαιῶνες καὶ μ' ἀμπέλια. Στὸ κάμπο καὶ σὲ ὕψωμα εἶναι χτισμένα τὰ Μέγαρα μὲ ὡραία θέα κατὰ τὴ θάλασσα.

4. Κακὴ Σκάλα. Δυτικὰ στὰ Μέγαρα ἔνα παρακλάδι ἀπὸ τὰ Γεράνεια βουνά κατεβαίνει ἀπότομα στὴ θάλασσα καὶ σχηματίζει ἐκεῖ ἔνα μεγάλο γκρεμνό. Εἶναι ἡ κακὴ σκάλα (Σκειρώνιδες πέτρες). Καταμεσίς σχεδὸν στὸ βράχο περνᾶ ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ καὶ κάτω—κάτω στὰ ριζά, στὴ θάλασσα ὁ δρόμος ὁ ἀμαξωτός. Τί θυμᾶστε ἀπὸ τὴν ἱστορία γιὰ τὶς Σκειρώνιδες πέτρες;

5. Τὰ Γεράνεια. Πέρα ἀπὸ τὴν Κακὴ Σκάλα ἡ παραλία πλαταίνει. Τὸ τραῖνο προχωρεῖ μέσα σὲ πεῦκα κι ἀνάμεσα σὲ σπαρμένα χωράφια. Δεξιά μας τὰ Γεράνεια κατάφυτα ἀπὸ πευκῶνες, ἀριστερά μας ὁ Σαρωνικὸς κόλπος μὲ τὴν ὅμορφη ἀπέραντη ἀμμουδιά του.

6. Οἱ Τράτες. Τράτα εἶναι μιὰ μικρὴ ψαρόβαρκα μὲ 10—15 ψαράδες, ποὺ ψαρεύουν μὲ δίχτια στὴν ἀμμουδιά. Ἀρά-

δα-άρξα οἱ ψαράδες ὁ ἔνας πίσω ἀπὸ τὸν ἄλλον, σὲ δυὸ ἔειχωριστὲς παρέεις, στὴν ἀμμουδιὰ τραβοῦν τὰ δίχτια τους. Ἐδῶ ψαρεύουν πολλὲς τράτες. Κι αὐτοκίνητα πάρα πέρα στὸ δημόσιο δρόμο περιμένουν νὰ μεταφέρουν τὰ ψάρια στὴν Ἀθήνα.

7. Οἰσθι μός. Φτάσαμε στὸ Καλαμάκι. Ἐδῶ εἶναι ὁ Ἰσθμὸς τῆς Κορίνθου, ποὺ ἔνώνει τὴν Πελοπόννησο μὲ τὴ Στερεά Ελλάδα. Ἀργότερα θὰ τὸν ἐπισκεφθοῦμε.

Ἐρωτήσεις.

1. Τί εἶναι τὸ Θριάσιο Πεδίο;
2. Ποιές Βιομηχανίες ἔχει ἡ Ἐλευσίνα;
3. Τί ξαίρετε γιὰ τὰ Μέγαρα;
4. Τί θυμᾶστε γιὰ τὴν Κακὴ Σκόλα καὶ τὰ Γεράνεια Βουγά;
5. Τί προμηθεύεται ἡ Ἀθήνα ἀπὸ τὶς παραλίες τοῦ Σαρωνικοῦ;

ΑΘΗΝΑ—ΔΟΜΟΚΟΣ

(Σιδηροδρομικῶς χιλιόμετρα 288).

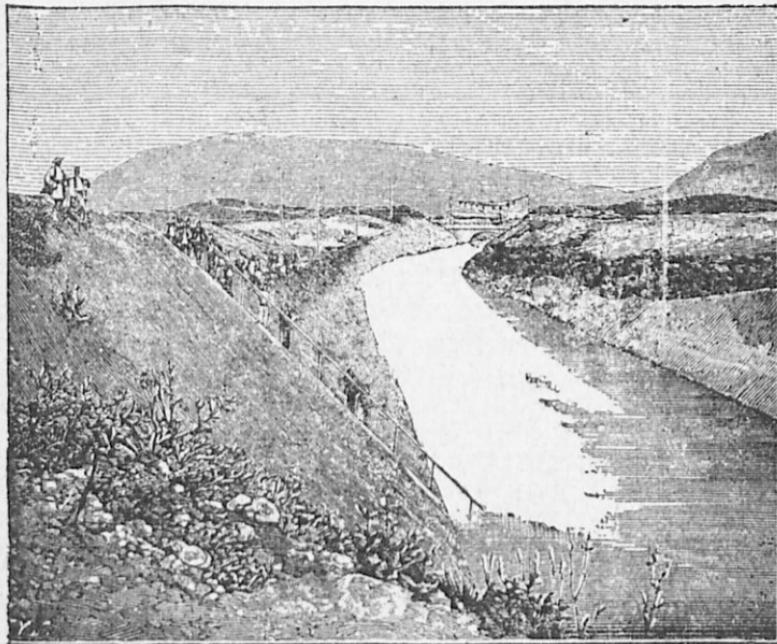
1. Οἰνόη. (Σχηματάρι). "Ἄς πάρωμε τώρα τὸ σιδηρόδρομο ποὺ πάει στὴν Εύρώπη. Ταξιδεύομε κάμποσῃ ὥρα στὴν πεδιάδα τῆς Ἀθήνας ἀνάμεσα σὲ λαχανόκηπους, σ' ἀμπέλια καὶ σ' ἐλαιῶνες. Ἀπὸ τὴν μιὰ μεριὰ ἔχομε τὴν Πάρνηθα σκεπασμένη ὅλη μὲ δάση. Στὴν κορυφὴν ἔχει ἔλατα καὶ στὶς πλευρὲς πεῦκα. Δεξιά μας εἶναι ἡ Πεντέλη καταπράσινη ἀπὸ πευκῶνες, ποὺ ἀνάμεσά τους διακρίνομε τὰ κατάλευκα λατομεῖα, ἀπὸ τὸ ὅποια βγαίνουν τὰ ξακουσμένα μάρμαρά της..

Τώρα ξεπεράσαμε τὴν Πεντέλη. Δεξιά μας ἀπλώνεται ὁ κάμπος τοῦ Μαραθῶνα, ποὺ φτάνει ως τὸν Εύβοϊκὸ κόλπο καὶ σὲ λίγο σταθμεύομε στὸ Σχηματάρι. Μιὰ διακλάδωση τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ξεκινάει ἀπὸ δῶ γιὰ τὴ Χαλκίδα.

2. Θήβα. Τὸ τραϊνο προχωρεῖ μέσα σὲ κάμπο σπαρμένο μὲ σιτάρι καὶ ἔπειτα ἀπὸ μιὰ ὥρα φθάνομε στὴ Θήβα. Ἡ πόλη εἶναι χτισμένη πάνω σὲ ὑψωμα καὶ στὴν ἴδια θέση, ὅπου ἦταν ἡ ἀρχαία Θήβα. Στὸ Μουσεῖο τῆς Θήβας βλέπομε ἔνα λιοντάρι ἀπὸ γύψο, γιὰ νὰ θυμίζῃ τὸ μαρμαρινό λιοντάρι ποὺ στόλιζε τὸ μνημεῖο τῆς Χαιρώνειας. Ἡταν μυημεῖο ποὺ τόχαν στήσει γιὰ ἐνθύμηση ἐκείνων ποὺ σκοτώθηκαν στὴ μάχη τῆς Χαιρώνιας. Ἀπὸ τὴ Θήβα βλέπομε κάτω

τὸν ἄδεντρο κάμπο, μικρὰ βουνά, καὶ τὶς λίμνες Ὑλικὴ καὶ Τρεφία. Οἱ λίμνες αὐτὲς ἔχουν πολὺ νόστιμα χέλια. Ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὰ μικρὰ βουνά, διακρίνομε μακρὰ τὸ βουνὸ τῆς Εῦβοιας, τὸ Καντήλι.

3. Ἡ Κω παῖδας. Ζεκινώντας τὸ τραῖνο ἀπὸ τὴν Θήβα, συναντάει σὲ λίγο κάποιους γυμνούς λόφους κι ἀμέσως κατόπι

Ἡ μεγάλη διώρυγα τῆς Κωπαΐδας, μήκους 34 χιλιομέτρων ἐκεῖ ὅπου ἀλλοτε ἦταν οἱ δύο τῆς λίμνης Κωπαΐδας. Μέσα στὴ διώρυγα αὐτὴ τώρα στραγγίζουν τὰ νερά τοῦ κάμπου καὶ χύνονται στὴ θάλασσα. Ὑπάρχουν ἀλλες 3 διώρυγες μικρότερες.

Βγαίνει στὸν ἀπέραντο κάμπο τῆς Λειβαδιᾶς. Ἐδῶ καὶ λίγα χρόνια ἀκόμα δύο κάμποις αὐτὸς ἦταν ἡ λίμνη Κωπαΐδα, καὶ μιὰ Ἀγγλικὴ Ἐταιρεία τὴν ἀποξέρανε. Τὸ χῶμα τῆς εἶναι παχὺ καὶ μαῦρο, κι εἶναι καλλιεργημένη σὸν κῆπος.

4. Λειβαδιά. Μιὰ περίπου ὥρα ταξιδεύομε μέσα στὸ μεγάλο κάμπο τῆς Λειβαδιᾶς, ὅλο σπαρμένο μὲ βαμπάκια.

Είναι Σεπτέμβριος καὶ τὰ καρύδια στὶς βαμπακιές ἔχουν ὀνοίξει. Ὁ κάμπος φαίνεται σὰν χιονισμένος. Ποῦ καὶ ποῦ βλέπομε καὶ κανένα χωράφι σπαρμένο καλαμπόκι ἢ σιτάρι θερισμένο. Κάνομε σταθμὸ στὴν πόλη τοῦ βαμπακιοῦ, τὴ Λειβαδιά.

Ἡ πόλη είναι χτισμένη στὰ ρίζὰ τοῦ Ἐλικῶνα καὶ σὲ μιὰ ὥρα ἀπόσταση ἀπὸ τὸ σιδηροδρομικὸ σταθμό. Μέσ' ἀπὸ τὴ Λειβαδιὰ περνάει ἔνα ὄρμητικὸ ποτάμι, ἢ Ἐρκυνα. Στὸ ποτάμι αὐτὸ βρίσκονται 4 νηματουργεῖα καὶ κάμποσα ἄλλα ἐργοστάσια γιὰ τὴν κατεργασία τοῦ βαμπακιοῦ, ποὺ κινιοῦνται ὅλα ἀπὸ τὰ νερά του. "Οπου καὶ νὰ στρέψωμε μέσα στὴν πόλη, βλέπομε πελώρια δέματα βαμπάκια καὶ σωροὺς ἀπὸ βαμπακόσπορο. Παίρνομε τὸ μοναδικὸ δρόμο τῆς Λειβαδιᾶς, τὸν ὁδὸ Τρυφωνίου γιατὶ ἡ πόλη ἔχει ὅλο σοκάκια, κι ἀνεβαίνομε κατὰ τὶς πηγὲς τοῦ ποταμιοῦ. Ἐκεῖ, κάτω ἀπὸ τεράστιους βράχους βλέπομε νὰ βγαίνῃ ἀπὸ τὸ βράχο ὄρμητικὸ πολὺ νερό. Εἶναι οἱ δυὸ πηγὲς τῆς Ἐρκύνας. Στὴν πολιὰ ἐποχὴ τὶς ὀνόμαζαν τὴ μιὰ Μνημοσύνη καὶ τὴν ἄλλη Λήθη. Κοντὰ στὶς πηγὲς βρίσκεται καὶ μιὰ μικρὴ σπηλιὰ ποὺ ἦταν, λένε, τὸ μνημεῖο τοῦ Δία τοῦ Τρυφωνίου.

ΤΟ ΒΑΜΠΑΚΙ (Ανάγνωσμα)

α'. Τὸ βαμπάκι είναι πολὺ χρήσιμο πρᾶμα γιὰ τὸν ἀνθρωπὸ. Μ' αὐτὸ κάνομε κλωστές, καὶ λογῆς—λογῆς ύφασματα. Τὸ μεταχειριζόμαστε ἀκόμα καὶ γιὰ νὰ γεμίζωμε στρώματα, παπλώματα κ.λ.π.

β'. Τὸ βαμπάκι τὸ σπέρνουν τὸ Μάρτη καὶ τὸν Ἀπρίλη. Τὸ καλοκαίρι ἡ βαμπακιὰ ψηλώνει ὡς ἔνα μέτρο καὶ τὸν Αὔγουστο κάνει ἔνα λευκὸ λουλούδι. Ἡ ὠοθήκη τοῦ λουλουδιοῦ αὐτοῦ μεγαλώνει σιγά-σιγά τόσο, ὥσπου γίνεται σᾶν ἔνα καρύδι. Καὶ τὸ καρύδι ὅταν ώριμάσῃ ἀνοίγει μοναχό του καὶ βγαίνει ἀπὸ μέσα μιὰ ἀσπρη σφαῖρα μὲ λεπτὲς ἵνες· εἶναι τὸ βαμπάκι.

γ'. Τὸ βαμπάκι στὴ Λειβαδιὰ ἀρχίζουν νὰ τὸ μαζεύουν τὸ Σεπτέμβρη καὶ ξακολουθοῦν μέχρι τὸ Δεκέμβρη, γιατὶ ἡ βαμπακιὰ βγάνει ὀλοένα καὶ νέα λουλούδια ποὺ κάνουν νέα καρύδια. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ κατεβαίνουν στὴ Λειβαδιὰ γυναικες καὶ κορίτσια ἀπ' ὅλα τὰ ὄρεινὰ χωριά καὶ μαζεύουν τὰ βαμπάκια.

δ'. Κάθε ιδιοκτήτης παίρνει 10–20 γυναίκες για τη συλλογή του βαμπακιού. Γιατί στήν έργασία αύτή οι γυναίκες δέν πληρώνονται μὲ χρήματα. Παίρνουν βαμπάκια ἐνα στὰ δέκα ὅσο μαζεύουν ὅλη τὴν ἡμέρα. Τὸ βράδυ λοιπὸν κάθε γυναίκα γυρίζει στὸ σπίτι τῆς μὲ τὴν ποδιά της γιομάτη βαμπάκι. Εἶναι τὸ μεροδούλι τῆς.

ε'. Γιὰ νὰ γίνη καλὸ τὸ βαμπάκι χρειάζεται νερὸ καὶ ζέστη. Βαρὺς χειμῶνας μὲ πολλὰ χιόνια κάνει τὴν ἑσοδεία τοῦ βαμπακιοῦ καλή, γιατὶ δίνει μπόλικο νερὸ στὰ ποτάμια καὶ ποτίζονται καλὰ τὸ καλοκαίρι οἱ βαμπακιές. Ἐπίσης καὶ ζέστος νοτιοδύτικός ἀέρας ὁ λίβας, ποὺ καίει τὰ σπαρτά μας, εἰναι πολὺ καλὸς γιὰ τὸ βαμπάκι. Γιὰ τοῦτο οἱ Λειβαδίτες τόνε λένε Μέγα, γιατὶ τοὺς φέρνει εύτυχία. Φυσάει Μέγας, λέγουν, καὶ χαίρονται.

στ'. Ἡ Λειβαδία βγάνει 7–8 ἑκατομμύρια ὄκαδες βαμπάκι τὸ χρόνο κι ἐφοδιάζει ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Τελευταῖα ἔγινε καὶ ἔξαγωγὴ στὸ ἔξωτερικό. Εἴναι τέσσαρες ποιότητες βαμπακιοῦ. "Οσο πιὸ λεπτὲς καὶ πιὸ μακρυές εἰναι οἱ κλωστές του, τόσο καλύτερο εἰναι τὸ βαμπάκι. Τὰ βαμπάκια τῆς Λειβαδίας εἰναι δεύτερης ποιότητας. Πρώτης ποιότητας εἰναι τ' ἀμερικανικὰ βαμπάκια. Τὸ περισσότερο βαμπάκι τὸ βγάνει ἡ Ἀμερική." Επειτα ἔρχεται ἡ Αἴγυπτος κι ἔπειτα οἱ Ἰνδίες.

5. Ἄ μ φί κλεια (Δαδί). Τώρα προχωροῦμε παράλληλα στὸν Παρνασσὸ καὶ σὲ μικρὴ ἀπόσταση σὲ ἀνώμαλο ἔδαφος. Τὸ ὑψος του ἀπ' ἔδῶ μᾶς κάνει κατάπληξη, γιατὶ οἱ ψηλὲς κορφὲς του, ὁ Γεροντόβραχος καὶ ἡ Λιάκουρα, χάνονται μέσα στὰ σύνυνεφα. Φτάνομε στὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ Δαδί. Τὸ χωριὸ βρίσκεται 1) 2 ὥρα μακρύτερα στὴν πλαγιὰ τοῦ Παρνασσοῦ. Συνέχεια στὸν Παρνασσὸ εἰναι τὸ βουνὸ ἡ Γκιώνα λίγο ψηλότερά του, μικρότερη ὅμως σὲ ὅγκο.

6. Γραβιά. Τὸ τραϊνο σὲ λίγο κάνει ἄλλο σταθμό. Ἐδῶ μιὰ τρομερὴ χαράδρα χωρίζει τὸν Παρνασσὸ ἀπὸ τὴ Γκιώνα. Τὸ ιστορικὸ Χάνι τῆς Γραβιᾶς εἰναι χωμένο μέσα στὴ χαράδρα αὐτή, ἀπὸ τὴν ὁποία περνάει ὁ δημόσιος δρόμος Ἀμφισσα-Λαμία.

Ζαίρετε τίποτα ιστορικὸ γιὰ τὸ Χάνι τῆς Γραβιᾶς;

7. Λιανοκλαδι. Λουτρὰ 'Υπάτης. Ἀπὸ ἔδῶ σὲ λίγο μέσ' ἀπὸ σήραγγες, ἀπὸ μεγάλα γεφύρια ἀνάμεσα στὰ βουνὰ Οἴτη καὶ Καλλίδρομο, βγαίνομε στὸν κάμπο τῆς Λαμίας. Εἴναι

τόσο άπόκρημνες οί πλαγιές αύτες τῆς Οἴτης, που εύκολα καταλαβαίνει κανεὶς πῶς σταμάτησαν ἐκεῖ οἱ "Ελληνες τὸν Ζέρξη, ὅταν ἔκανε τὴν ἐκστρατεία του ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας." Αντίκρυ μας φαίνεται ήλαμια στὰ ριζά τοῦ βουνοῦ "Οθρη καὶ ἡ Στυλίδα στὴν παραλία τοῦ Μελιακοῦ κόλπου. Κοινὸν κάτω μας βλέπομε τὸ Σπερχειὸν ἀνάμεσα στὴ στενή, ὀλλὰ πολὺ ὅμορφη κοιλάδα. Σὲ μισὴ ὥρα τὸ τραῖνο σταματάει στὴν κοιλάδα τοῦ Σπερχειοῦ, στὸ Λιανοκλάδι.

Αὐτὰ τὰ λίγα σπίτια ποὺ βλέπομε ἀριστερά μας, στὴν κοιλάδα τοῦ Σπερχειοῦ, εἶναι τὰ ιαματικὰ λουτρά τῆς "Υπάτης. Τὸ χωριὸν "Υπάτη εἶναι χτισμένο στὴν πλαγιὰ τῆς Οἴτης, σὲ μιὰ ὥρα ἀπόσταση ἀπ' τὰ λουτρά.

8. "Ο θρη. Δομοκός. Ἀπὸ τὸ Λιανοκλάδι ἀναβαίνομε μὲ μεγάλους ἐλιγμούς στὸ βουνὸν "Οθρη. Ἐδῶ ήταν τὰ πρῶτα σύνορά μας μὲ τὴν Τουρκία πρὶν ἀπὸ τὸ 1878.

"Η θέα στὸ ἀνέβασμα μᾶς κάνει ἐκπληξην. Γύρω μας ἔχομε τὰ βουνὰ Οἴτη, Καλλίδρομο, Τυμφρηστὸν καὶ ἀπὸ κάτω βλέπομε τὸ Σπερχειὸν σὰν τεράστιο φίδι ἀνάμεσα στὴν καταπράσινη κοιλάδα. Σὲ λίγο κατεβαίνομε στὴν ἄλλη μεριὰ τοῦ βουνοῦ καὶ ἀκολουθοῦμε τὴν ὅχθη τῆς λίμνης Ζυνιάδας. Εἶναι μιὰ στρογγυλὴ λίμνη πάνω σ' ἓνα ὄροπέδιο τῆς "Ορθρης. Ζακολουθοῦμε τὸ κατέβασμα.

"Η "Ορθρη δὲν εἶναι ἀπότομη ἀπ' ἐδῶ ὅπως ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Σπερχειοῦ. Κάνομε σταθμὸν στὸ Δομοκὸν (Σκαρμίτσα). Βρισκόμαστε πιὰ στὰ σύνορα τῆς Θεσσαλίας, 288 χιλιόμετρα ἀπὸ τὴν Ἀθήνα.

Ἐρωτήσεις.

- Περιγράψατε τὸ σιδηροδρομικὸ ταξίδι ἵσαμε κεὶ ποῦ ἡ γραμμὴ χωρίζεται καὶ μιὰ διακλάδωση πάει γιὰ τὴ Χαλκίδα.
- Τί γνωρίζετε γιὰ τὴ Θήβα;
- Τί ήταν ἡ Κωπαΐδα ἄλλοτε καὶ τί εἶναι τώρα;
- Τί ξαίρετε γιὰ τὴν πόλη τοῦ βαμπακιοῦ;
- Τί ξαίρετε γιὰ τὴ Γραβιά;
- Περιγράψατε τὸ ταξίδι μας στὴν Οἴτη. Τί εἶναι τὸ Λιανοκλάδι καὶ ἡ "Υπάτη;
- Τί θέα ἔχομε, ὅταν ἀνεβαίνομε στὴν "Οθρη;

ΛΙΑΝΟΚΛΑΔΙ—ΣΤΥΛΙΔΑ
(Σιδηροδρομικῶς χιλιόμετρα 22).

1. Λαμία. Γυρίζομε στὸ Λιανοκλάδι. Μιὰ ἄλλη διακλάδωση τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς πάει στὴν Λαμία—Στυλίδα. Παίρνομε τὸ τραῖνο αὐτὸ καὶ σὲ λίγο φτάνουμε στὴν πόλη τοῦ καπνοῦ, τὴν Λαμία. Ἡ Λαμία εἶναι ώραία πόλη μὲ καλοὺς καὶ ἵσιους δρόμους καὶ μὲ πλατεῖες. Ἡ κεντρικώτερη ἀπ' αὐτές ἔχει ὄλογυρά της μεγάλες κι ὅμορφες οἰκοδομές. Καὶ λίγο μακρύτερα εἶναι ἄλλη πλατεῖα μικρότερη, ποὺ ἔχει καταμεσίς τὸ μαρμάρινο ἄγαλμα τοῦ Ἀθανασίου Διάκου μὲ τὸ σπασμένο γιαταγάνι στὸ χέρι. Τὰ σπίτιατης καλοχτισμένα μέσα σὲ ώραίους κήπους.

Ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ἀπὸ τὴν Λαμία προχωρεῖ μέσα σὲ ἐλαιῶνες ἵσαμε τὴν Στυλίδα, τὸ Λιμάνι τῆς Λαμίας, 17 χιλιόμετρα ἀπόσταση.

Ἡ Στυλίδα ἔχει πολλὰ λιοτρίβια καὶ μεγάλες ἀποθήκες καπνῶν.

ΛΑΜΙΑ—ΑΤΑΛΑΝΤΗ—ΓΡΑΒΙΑ
(δρόμος ἀμαξωτός, χιλιόμ. 100).

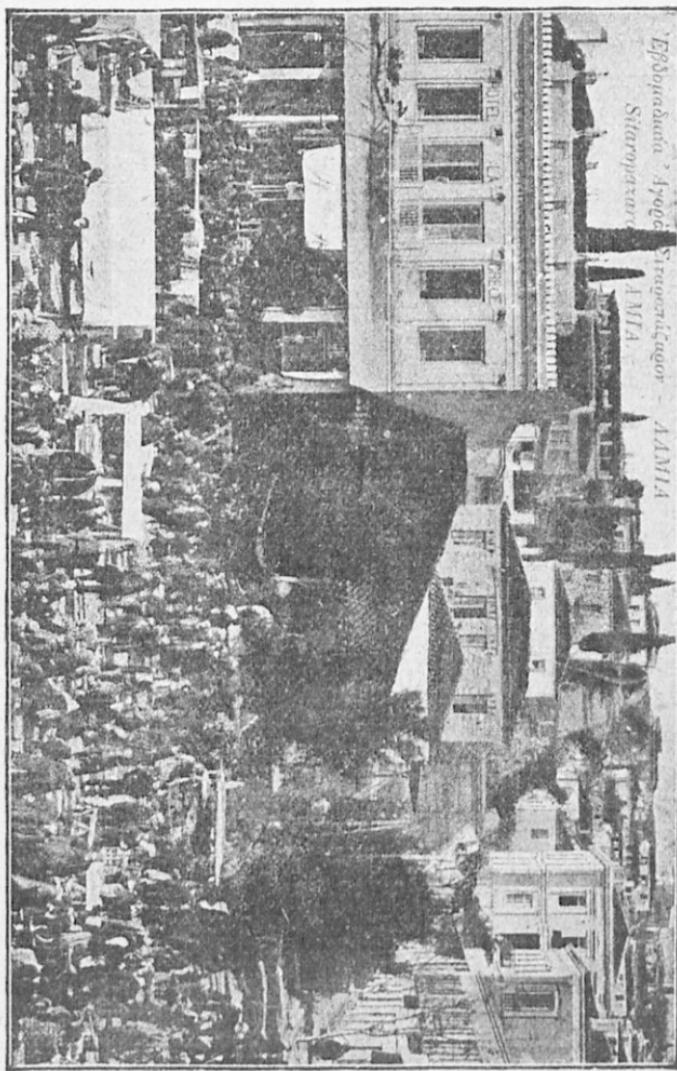
1. Ἄλυκές. Θερμοπύλες. Ἀπὸ τὴν Λαμία πέρνομε τὸ δρόμο τὸν ἀμαξωτὸ ποὺ πάει κατὰ τὸ Νοτιὰ καὶ διαβαίνομε τὸν κάμπο της ἀνάμεσα σὲ καπνὰ καὶ σὲ καλαμπόκια. Ἀριστερά μας ἔχουμε τὶς ἄλυκές (Γαντζοῦς). Περνοῦμε τὴν Ἰστορικὴ γέφυρα τῆς Ἀλαμάνας πάνω στὸ Σπερχειό καὶ φτάνουμε στὶς ξακουσμένες Θερμοπύλες. Οἱ Θερμοπύλες εἶναι μιὰ λουρίδα ὅλη τέλματα ἀνάμεσα στὴ θάλασσα καὶ στὸ βουνὸ Καλλίδρομο.

2. Ἄταλάντη. Ἀκολουθᾶμε τὴν παραλιακὴ λωρίδα κατὰ τὴν Ἀνατολὴ καὶ βλέπουμε ἀντίκρυ τὴν Εὔβοια μὲ τὰ διάφορα χωριά της. Κάπου ἐκεῖ ξεχωρίζομε τὰ ζενοδοχεῖα τῶν λουτρῶν τῆς Αἰδηψοῦ. Μόλις στρίψωμε τὸ βουνὸ Κνημίδα (παρακλάδι τοῦ Καλλίδρομου) μπαίνομε στὸν κάμπο τῆς Ἀταλάντης, φυτεμένο μ' ἐλιές καὶ φτάνουμε σὲ λίγο στὴν Ἀταλάντη.

Ἐρωτήσεις.

1. Κάνετε ἔνα ταξίδι μὲ τὸν σιδηρόδρομο ἀπὸ τὸ Λιανοκλάδι στὴν Στυλίδα. Περιγράψατε τὸ ταξίδι σας μὲ αὐτοκίνητο ἀπὸ τὴν Λαμία στὶς Θερμοπύλες καὶ στὴν Ἀταλάντη.

Η Αθήνα στα γόρδια.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΓΡΑΒΙΑ—ΑΜΦΙΣΣΑ—ΙΤΕΑ
(δρόμος άμαξωτός χιλιόμετρα 35)

1. Ὁ άμαξωτός δρόμος περνᾷ ἀπὸ τὴν χαράδρα ποὺ χωρίζει τὸν Παρνασσὸν καὶ τὴν Γκιώνα. Ἡ συγκοινωνία γίνεται μὲν αὐτοκίνητα καὶ ἡ διαδρομὴ εἶναι πολὺ γραφική. Καθὼς περνοῦμε θαυμάζομε τὶς ἄγριες πλαγιές τοῦ Παρνασσοῦ καὶ τῆς Γκιώνας, κατάφυτες μὲν ἔλατα.

Φτάνομε στὸ ψηλότερο σημεῖο τοῦ δρόμου καὶ βλέπομε κάτω σὰν πανόραμα τὴν κοιλάδα τῆς Ἀμφισσας, φυτεμένη ὅλη μὲν ἐλιές, τὸν Κορινθιακὸν κόλπο καὶ τὴν Πελοπόννησο.

2. Ἄμφισσα. Ἀπὸ ἕνα στενὸ πέρασμα, στὴν ἀπάνω ἄκρη τῆς κοιλάδας, μπαίνομε στὴν Ἀμφισσα, στὴν πόλη τῆς ἐλιᾶς. Συναντοῦμε πολλὰ λιοτρίβια ἀτμοκίνητα. "Ολοι οἱ Ἀμφισσῶτες ποιὸς λίγο ποιὸς πολὺ ἔχουν λιόδεντρα. Ἐκατομμύρια ὁκάδες γίνονται κάθε χρόνο ἔξαγωγὴ ἀπὸ τὶς περίφημες αὐτὲς σαλωνίτικες ἐλιές, ποὺ εἶναι τόσο περιζήτητες καὶ στὸ Ἐξωτερικό.

3. Δελφοί. Ἀπὸ τὴν Ἀμφισσα ἀνεβαίνομε μὲν τὸ αὐτοκίνητο στοὺς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ γιὰ νὰ ἐπισκεφτοῦμε τοὺς Δελφούς, ὅπου στὴν παλιὰ ἐποχὴ ἦταν τὸ ξακουσμένο Μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Σὲ μισὴ ὥρα φτάνομε στὰ ἐρείπια του. Ἐκεῖ κάτω ἀπὸ τὰ πελώρια βράχια, ἀναβρύει ἡ Ἱερή πηγή, ἡ Κασταλία. Καὶ κοντά της ἦταν χτισμένοι ναοὶ καὶ Ἱερὰ μὲ χιλιάδες ἀγάλματα.

4. Ἰτέα—Γαλαξείδι. Ἀπὸ τὴν Ἀμφισσα κατεβαίνομε ἀπὸ άμαξωτὸ δρόμο στὴν Ἰτέα, τὸ λιμάνι της, ποὺ βρίσκεται στὸν Κρισσαῖο κόλπο. Ἡ Ἰτέα ἔχει μεγάλους καὶ ἵσιους δρόμους, καλὴ προκυμαία. Ἐχει πολλὲς ἀποθήκες, ὅπου συσκευάζουν τὶς ἐλιές τῆς Ἀμφισσας, ποὺ θὰ τὶς στείλουν κατόπι μὰ τὰ βαπτόρια σὲ διάφορα μέρη. Ἀντίκρυ στὴν Ἰτέα καὶ στὸν ἴδιο κόλπο τὸν Κρισσαῖο βρίσκεται τὸ Γαλαξείδι. Καὶ βορειοδυτικὰ τοῦ Κρισσαίου κόλπου εἶναι ἡ Δωρίδα. Τὸ ὄρεινότερο κομμάτι τῆς Στερεάς Ἐλλάδας. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς κα-

τοίκους αύτῆς τῆς περιοχῆς, ποὺ κέντρο της είναι τὸ Λιδωρίκι, γίνονται βοσκοὶ καὶ γαλατάδες.

Ερωτήσεις.

1. Περιγράψατε τὸ ταξίδι ἀπὸ τὴν Γραβιὰ στὴν Ἀμφισσα. 2. Τί είναι ἡ Ἀμφισσα; 3. Ποῦ είναι οἱ Δελφοί; 4. Τί είναι ἡ Ἰτέα; τὸ Γαλαξεῖδι; Τὸ Λιδωρίκι;

ΛΑΜΙΑ—ΚΑΡΠΕΝΗΣΙ (Ἀμαξωτὸς δρόμος. χιλιόμ. 45).

1. Ξαναγυρίζομε στὸ Λιανοκλάδι καὶ παίρνομε μὲ τὸ αὐτοκίνητο ἔνα δρόμο ἀμαξωτό, ποὺ ἀκολουθάει τὸ Σπερχειό κατὰ τὶς πηγές του. Ἡ κοιλάδα, είναι καταπράσινη. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ ἔχομε τὴν Οἰτη, ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴν Ὁρθρη κ' ἐμπρός μας προβάλλει ὁ Τυμφρηστός.

2. Ἡ κοιλάδα τελειώνει. Κι ἀνεβαίνομε στὸν Τυμφρηστό (Βελούχι). Στὸ ψηλότερο σημεῖο ἡ θέα είναι μοναδική. Κατὰ τὴ δύση τὸ μάτι μας φτάνει ὡς τὸν Ἀμβρακικὸ κόλπο. Κάτω στὴ ρεματιά, διακρίνομε ποὺ καὶ ποῦ κάποιο ποταμάκι. Είναι ἔνας παραπόταμος τοῦ Ἀχελώου. Καὶ ἀπὸ πάνω μας δρθώνεται πανύψηλος ὁ Τυμφρηστός. Οἱ πλαγιές του είναι κατάφυτες ἀπὸ ἔλατα καὶ καστανιές. Ὁ Τυμφρηστός είναι κι αὐτὸς ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ βουνάποὺ τραγούδησε ἡ Δημοτική μας ποίηση.

»Βελούχι μου πεντάμορφο
κι Ὁξιά ζωγραφισμένη,
λιῶστε τὰ χιόνια γρήγορα
νὰ χορταριάσῃ ὁ τόπος,
νὰ βγοῦν οἱ βλάχοι στὰ βουνά,
νὰ βγοῦν οἱ βλαχοπούλες.....»

3. Τέλος φτάνουμε στὸ Καρπενήσι, σκαρφαλωμένο κάπου στὶς νότιες πλαγιές τοῦ Τυμφρηστοῦ, στὴν ἄκρη μιᾶς κοιλάδας. Τὸ Καρπενήσι είναι 1000 μέτρα πάνω ἀπὸ τὴ θάλασσα καὶ τὸ κλῖμα του είναι πολὺ ύγιεινό. Στὸ Καρπενήσι ὁ χειμῶνας είναι πολὺ δυνατός, τὸ καλοκαίρι ὅμως είναι δροσερὸ κι εύχάριστο. Ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ Καρπενήσι ἡ μικρὴ κοιλάδα είναι γιομάτη ἀμπέλια καὶ ὀπωροφόρα δέντρα, μηλιές, καρυδιές, καστανιές. Στὰ πλάγια τῶν βουνῶν, ὅπου τρέχουν ἄφθονα νερά γίνονται τὰ ξακουστὰ ἄσπρα καρπενησιώτικα φασόλια. Ἐκεὶ

σταματάει κι ό άμαξωτὸς δρόμος γιὰ τὴ δυτικὴ Στερεὰ Ἐλλάδα. Γι' αὐτὸ μποροῦμε καλύτερα νὰ τὴν ἐπισκεφτοῦμε πηγαίνοντας ἀπὸ τὴν Ἀθήνα μὲ σιδηρόδρομο στὴν Πάτρα κι ἀπὸ κεῖθε στὸ Μεσολόγγι, Ἀγρίνιο κλπ.

*Ἐρωτήσεις.

Πῶς καὶ ἀπὸ ποῦ πηγαίνομε στὸ Καρπενήσι; Περιγράψατε ἔνα ταξίδι ως ἔκει.

ΠΑΤΡΑΙ—ΚΡΥΟΝΕΡΙ—ΑΓΡΙΝΙΟ

(Σιδηροδρομικὸς χιλιομ. 61).

1. Παίρνομε στὴν Πάτρα τὸ βαπτόρι γιὰ τὸ Κρυονέρι κι ἐπειτα ἀπὸ μιὰ ὥρα κι ἔνα τέταρτο εἴμαστε κεῖ. Ἐνας μεγάλος μῶλος ὅπου σταθμεύει ὁ σιδηρόδρομος τοῦ Ἀγρινίου περιμένοντας τοὺς ἐπιβάτας τοῦ βαπτοριοῦ, καὶ δυὸ τρεῖς ἀποθῆκες, αὐτὸ εἶναι τὸ Κρυονέρι.

2. Ζεκινᾶμε μὲ τὸ τραίνο γιὰ τὸ Ἀγρίνιο. Ἀριστερά μας ἀπλώνεται κάμπος μὲ νερὰ στεκούμενα φυτεμένος μονάχα μὲ σιτάρια καὶ σκουπόχορτο, δεξιά μας ἔχομε τὸ χαμηλὸ βουνό, τὸν Ἀράκυνθο, σκεπτασμένο μὲ θάμνους καὶ μικρὰ δάση, καὶ πέρα ἀπὸ τὸν κάμπο ξεχωρίζομε τὴ θάλασσα. Ἀπὸ τὶς τρεῖς μεριὲς εἶναι περιτριγυρισμένη ἀπὸ στεριὰ καὶ τὰ νερά της εἶναι τόσο ἡσυχα ποὺ μοιάζει ἀπὸ μακρυά μὲ καθρέφτη. Αὔτῃ εἶναι ἡ λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγίου.

3. **Μεσολόγγι.** Βρισκόμαστε τώρα στὴν πόλη τῶν ψαριῶν, τὸ δοξασμένο Μεσολόγγι. Στὸ σταθμὸ μᾶς περικυκλώνουν ψαράδες ποὺ πωλοῦν λαυράκια, τσιποῦρες καὶ κεφάλους, τὰ περίφημα Μεσολογγίτικα ψάρια. Βλέπομε καὶ πολλὰ κιβώτια γεμάτα ἔτοιμα νὰ φορτωθοῦν στὸ σιδηρόδρομο κι ἀπὸ τὶς ἐπιγραφές καταλαβαίνομε ποὺ τὰ στέλνουν στὴν Πάτρα, στὸν Πύργο, στὴν Ἀθήνα κ.λ.π.

Τὸ Μεσολόγγι δὲν εἶναι μεγάλη πόλη. Εἶναι χτισμένη μέσα στὴ λιμνοθάλασσα κι ἔχει τριγύρω της πολλὰ νερὰ στεκούμενα καὶ τέλματα. Κάνομε ἔναν περίπατο στὴν πόλη. Ἐχει κάμποσους ἵσιους δρόμους καὶ καλές οἰκοδομές. Δὲ βλέπομε ὅμως στὴν πόλη διόλου δέντρα, γιατὶ σ' ἔνα μέτρο μόλις κάτω ἀπὸ τὴ γῆ βρίσκεται ἡ θάλασσα. Τὸ ἔδαφος δὲν ἔχει κλίση καὶ μὲ τὴ βροχὴ γεμίζουν οἱ δρόμοι νερά. Λίγα κάρρα χῶμα ἄν ρίξῃ κανεὶς μέσα στὰ ρηχὰ νερὰ τῆς λιμνοθάλασσας κάνει οἰκόπεδο.

Γεωγραφία Δ'. Τάξεως Δ. Δημητράκου

4. Ήρωο. Κοντά στὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ καὶ μέσα σὲ καταπράσινο κῆπο βρίσκομε τὸ Ἡρῷο, δηλαδὴ ἔνα Κῆπο ποὺ μέσα είναι τὰ μνημεῖα ἐκείνων ποὺ σκοτώθηκαν στὴν ἔξοδο στὰ 1826.³ Απὸ τὴν μιὰ πλευρὰ τοῦ κήπου βλέπομε πα-

Λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου μὲ τὰ Ἱχθυοτροφεῖα τῆς

λιὰ τείχη. Είναι τὰ τείχη τοῦ παλιοῦ κάστρου τῆς πόλης. Ἐκεῖ είναι καὶ οἱ τάφοι τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, τοῦ Κυριακούλη Μαυρομιχάλη καὶ τοῦ Ἀγγλου φιλέλληνα Βύρωνα.

5. Ἱχθυοτροφεῖα. Διασχίζομε τὴν λιμνοθάλασσα.⁴ Ενας ἀμαξωτὸς δρόμος 4 1)2 χιλιόμ. στὰ νότια χωρίζει τὴν λιμνοθάλασσα σὲ δυό. Ἀπὸ τὸ ἔνα μέρος κι ἀπὸ τὸ ἄλλο τοῦ δρόμου ἡ λιμνοθάλασσα είναι χωρισμένη μὲ καλαμωτὲς σὲ τετράγωνα. Κάθε τετράγωνο είναι πάνω κάτω ἵσαμε τὴν αὔλη τοῦ

σχολείου. Έκει μέσα είναι κλεισμένα τὰ ψάρια. Τὰ βλέπομε κατὰ κοπάδια. Τί θαυμάσια! Βάρκες πτολλές, ποὺ κινούνται μὲ κοντάρια ἀντὶ κουπιά, σχίζουν τὰ ὥσυχα νερά. Είναι τόσο ρηχὴ (1–2 μέτρα) ἡ λιμνοθάλασσα αὐτὴ ὥστε μπορεῖ νὰ τὴν περάσῃ σχεδὸν κανένας πεζὸς ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη.

6. Τούρλιδα. Ἐπειτα ἀπὸ μιᾶς ὠρᾶς πεζοπορία στὸν ᾖδιο δρόμο φτάνομε σὲ μιὰ ἀμμουδερὴ στενὴ λουρίδα, ποὺ χωρίζει τὴν λιμνοθάλασσα ἀπὸ τὸν κόλπο τῆς Πάτρας. Είναι ἡ Τουρλίδα, τὸ λιμάνι τοῦ Μεσολογγίου. Έκει βρίσκεται ἔνα μικρὸ Τελωνεῖο, δυὸ τρεῖς ἀποθήκες καὶ μιὰ ἀποβάθρα. Ἀριστερὰ σὲ μικρὴ ἀπόσταση βλέπομε κάμπτοσους ἐργάτες νὰ δουλεύουν μέσα στὰ τέλματα μὲ βαγονάκια. Είναι οἱ ἀλυκές, ποὺ μεταφέρνουν ἀπὸ κεῖ τ' ἄλατι, τὸ σωριάζουν στὴν παραλία καὶ τὸ σκεπάζουν κατόπιν μὲ κεραμίδια.

Η ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ ('Ανάγνωσμα).

α'. Ἡ λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγίου ἔχει ἑκτασὴ 150 τετραγωνικὰ χιλιόμετρα, τὸ βάθος της ὅμως δὲν είναι παρὰ πάνω ἀπὸ 2 μέτρα. Μόνον τὸ βορινὸ μέρος (λιμνοθάλασσα Αἰτωλικοῦ) ἔχει βάθος 15 μέτρα. Τὸ νερὸ τῆς λιμνοθάλασσας τοῦ Μεσολογγίου είναι ἀλμυρὸ καὶ τὰ ψάρια της μικρὰ (ώς 1 ὁκά) καὶ πολὺ νόστιμα. Τὸ νερὸ ὅμως τῆς λιμνοθάλασσας τοῦ Αἰτωλικοῦ, είναι πολὺ λίγο ἀλμυρὸ καὶ τὰ ψάρια της μεγάλα (ώς 5 ὁκ.) καὶ ἀνοστα.

Ἡ λιμνοθάλασσα χωρίζεται, ὅπως εἴπαμε, ἀπὸ τὸν κόλπο τῆς Πάτρας μὲ μιὰ ἀμμουδερὴ λουρίδα. Ἡ λουρίδα αὐτὴ ἔχει ποὺ καὶ ποὺ στόμια, (μποῦκες) δηλαδὴ ἀνοίγματα, ἀπ' ὅπου ἡ θάλασσα ἐνώνεται μὲ τὴ λιμνοθάλασσα.

Στ' ἀνοίγματα αὐτὰ ἔχουν δώσει διάφορα ὄνόματα, μπούκα Γελάδα, μπούκα Θολοῦ, μεγάλη πόρτα κ.λ.π. Στὴ μεγάλῃ πόρτα μπαίνουν καὶ μικρὰ καΐκια ἀκόμα ἀπὸ τὸν κόλπο τῆς Πάτρας.

β'. Κέφαλοι, Λαυράκια, Τσιπούρες. Γύρω γύρω ἡ λιμνοθάλασσα είναι χωρισμένη σὲ τμήματα μὲ καλαμωτές. Είναι τὰ ἰχθυοτροφεῖα.

γ'. Ἰχθυοτροφεῖα, γιβάρια, πῆρες. Ενα ἰχθυ-

οτροφεῖο μπορεῖ νὰ ἔχῃ ἔκταση 10–20 τετραγωνικὰ χιλιόμετρα ή καὶ περισσότερο. Κάμετε μιὰ σύγκριση μὲ τὸν τόπο σας. Κάθε ἰχθυοτροφεῖο τὸ χωρίζουν πάλι μὲ καλαμωτὲς σὲ μικρότερα χωρίσματα σὰ μάντρες, ποὺ τὰ λένε γιβάρια. Τὸ γιβάρι εἶναι ἵσαμε τὸ γυμναστήριο τοῦ Σχολείου. Καὶ στὶς γωνίες τοῦ κάθε γιβάριοῦ κάνουν ἄλλα ἀκόμα μικρότερα χωρίσματα ποὺ τὰ λένε πῆρες. Κάθε πήρα εἶναι μεγάλη ὅσο ἔνα εὐρύχωρο δωμάτιο.

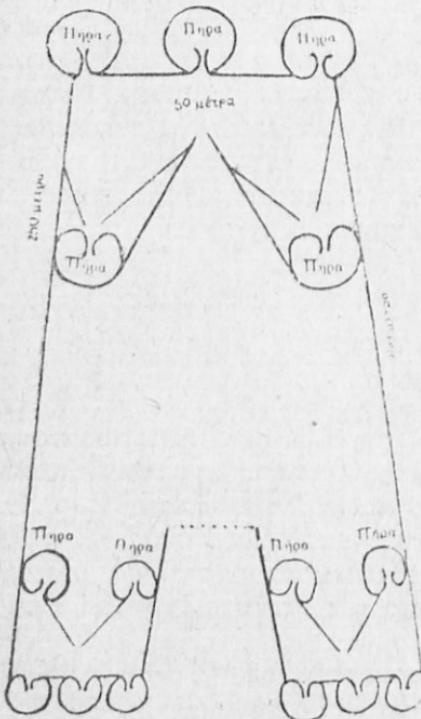
δ' Ἡ Παλίρροια. Εἶναι ἡ πρώτη ἀφορμὴ τῆς μεγάλης ἐσοδείας τῶν ψαριῶν. Δηλαδὴ σὲ ώρισμένες ὁρες ἡ θάλασσα μπαίνει μέσα στὴ λιμνοθάλασσα καὶ γίνεται τότε, ὅπως λένε, πλήμμυρα καὶ σ' ἄλλες πάλι ὁρες ἡ θάλασσα ἀποτραβιέται κι αὐτὸ τὸ λένε ἄμπωτη. Καὶ καθὼς τὰ ψάρια ἔχουν πάντα τὴ συνήθεια νὰ πηγαίνουν ἀντίθετα στὸ ρεῦμα, ὅταν ἡ θάλασσα ἀποτραβιέται, ἡ λιμνοθάλασσα γεμίζει ψάρια.

"Ετοι ἀπὸ τὸ Φεβρουάριο ἴσαμε τὸ Μάτη, τὰ ψάρια γιὰ νὰ βροῦν ἵσως ζεστότερα νερὰ ἡ καλύτερη τροφή, μπαίνουν κοπάδια κοπάδια στὶς ὁρες ποὺ εἶναι ἡ ἄμπωτη, μέσα στὴ λιμνοθάλασσα.

"Επειτα μὲ τὴν πλημμύρα τὰ ψάρια τρέχουν πάλι κατὰ πάνω

* "Εδῶ μέσα τὰ ψάρια μένουν πλέον δριστικῶς αἰχμάλωτα.

"Επειτα μὲ τὴν πλημμύρα τὰ ψάρια τρέχουν πάλι κατὰ πάνω στὸ ρέμα καὶ ζητᾶνε νὰ βγοῦν ἀπὸ τὴ λιμνοθάλασσα. Ἄλλ' εἶναι πιὰ φυλακισμένα ἀπὸ τὶς καλαμωτὲς μέσα στὰ ἰχθυστροφεῖα, στὰ γιβάρια καὶ στὶς πῆρες. Χιλιάδες κέφαλοι, λαβράκια καὶ τσιποῦρες μπαίνουν αὐτὴ τὴν ἐποχή. Τελειώνοντας ὁ Μάτης

κλειοῦνε πιὰ δριστικῶς μὲ τὶς καλαμωτές ὅλο τ' ἀνοίγματα τῆς λιμνοθάλασσας, πρὸ συγκοινωνοῦν μὲ τὴ θάλασσα, ὡς τὸ Φεβρουάριο τοῦ ἄλλου χρόνου.

Ἐκεῖ μέσα σκλαβωμένα ὅλα τὰ ψάρια μεγαλώνουν καὶ παχαίνουν γρήγορα. "Οπου τὸ νερὸ δὲν εἶναι πολὺ ἀλμυρό, ἐκεῖ τὰ ψάρια μεγαλώνουν καὶ παχαίνουν πολὺ περισσότερο ἀλλ' εἶναι πολὺ πιὸ ἄνοστα. Γιὰ τοῦτο στὴ λιμνοθάλασσα τοῦ Αἰτωλικοῦ, ὅπου τὸ νερὸ εἶναι γλυκό, τὰ ψάρια εἶναι πολὺ πιὸ μεγάλα, ἀλλὰ καὶ πολὺ πιὸ ἄνοστα.

Τὸ ψάρι εἰ μ. Μέσα στὸ ἰχθυοτροφεῖο οἱ ψαράδες ψαρεύουν μὲ διάφορους τρόπους. "Ενας ἀπ' αὐτοὺς εἶναι νὰ φοβίζουν τὰ ψάρια ἀπὸ τὶς βάρκες καὶ νὰ τὰ μπάζουνε μέσα στὰ γιβάρια κι ἀπὸ κεῖ πάλι μέσα στὶς πῆρες. Ἀπ' τὶς πῆρες εἶναι εὔκολο ἔπειτα νὰ τὰ πιάνουν μὲ ἀπόχη.

Ἒ Αὔγοτάραχο εἶναι τ' αὔγα τοῦ θηλυκοῦ κεφάλου, τῆς μπάφας, ὅπως τὴ λένε οἱ Μεσολογγίτες. Ἀπὸ τὰ ψάρια ποὺ πιάνουν κάθε μέρα ξεδιαλέγουν τὶς μπάφες, ἀφοῦ τὶς ἀνοίξουν προσεχτικὰ στὴν κοιλιὰ καὶ βγάλουν ἀπὸ μέσα τ' αὔγα τους, τὶς ρίχνουν κατόπι μαζὶ μὲ τ' ἄλλα ψάρια μέσα σὲ κιβώτια μὲ πάγο καὶ τὶς στέλνουν σὲ διάφορα μέρη.

Τὸ Αὔγοτάραχο εἶναι τὰ δυὸ αὐτὰ μακρουλὰ σακουλάκια ποὺ ἔχουν μέσα τὰ πολὺ λεπτὰ αὔγα τῆς μπάφας, ὅμοια μὲ τὰ αὔγα τῆς ρέγγας. Μόλις τὸ βγάλουν ἀπὸ τὶς μπάφες, τὸ πλένουν καθαρὰ καὶ τὸ ἀλατίζουν μέσα σὲ βαρέλια. Ἐπειτα ἀπὸ 6 ὥρες τὸ ξεπλένουν πάλι καὶ τὸ ἀπλώνουν πάνω σὲ καλαμωτές γιὰ νὰ ξεραθῇ. Φρεντίζουν κάθε δυὸ – τρεῖς μέρες νὰ τὸ ἀναποδογυρίζουν. Καὶ ἀμα ξεραθῇ τὸ βάνουν πάλι σὲ βαρέλια καὶ τὸ στέλνουν γιὰ πούλημα.

Αὐτὸ εἶναι τὸ φρέσκο αὔγοτάραχο, καὶ μπορεῖ νὰ διητηρηθῇ λίγους μῆνες. "Οταν ὅμως θέλουν νὰ τὸ διατηρήσουν περισσότερο καιρό, τὸ τυλίγουν στὸ κερί. 15.000 αύγοτάραχα καὶ παραπάνω βγάνει κάθε χρόνο ἡ λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγίου.

7. Αἰτωλικό. Ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι παίρνομε πάλι τὸ τραϊνο. Προχωροῦμε στὴν ὅχθη τῆς λιμνοθάλασσας ἀνάμεσα σὲ ἔλαιιῶνες. Ἐπειτα ἀπὸ μισὴ ὥρα φτάνομε στὸ Αἴτωλικό. Ἡ πόλη εἶναι χτισμένη πάνω σ' ἓνα νησὶ ἀπὸ ἄμμο μέσα στὴ λιμνοθάλασσα κι ἐνώνεται μὲ τὴ στεριὰ μὲ γεφύρια ἀπὸ τὸ

ένα καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος Δὲν εἰναι οὔτε μεγάλη οὔτε ὅμορφη πόλη. Ὁλοῦθε βλέπομε βαρέλια μὲ λάδι καὶ κιβώτια, ἄλλα μὲ σταφίδα, ἄλλα μὲ ψάρια.

8. Σταμάτησαν τὸ σιδηροδρομικὸ ταξίδι μας ἀκολουθῶντας πάντα τὴν ὁχθή τῆς λιμνοθάλασσας, μέσα σὲ πυκνὸ ἔλαιωνα. Ανεβαίνομε τὶς τελευταῖες βουνοσειρές τοῦ Ἀράκυνθου καὶ φτάνομε στὰ Σταμνά. Ἀπὸ τὰ Σταμνὰ ἔχομε πολὺ ὥραία θέα. Γιατὶ φαίνεται κάτω ὅλη ἡ λιμνοθάλασσα μὲ τὸ Αἴτωλικὸ καταμεσίς σὰν πάπια. Η λουρίδα τῆς Τουρλίδας κι ὅλος ὁ κάμπος στὶς ἐκβολές τοῦ Ἀχελώου. Τὸ βλέμμα μας φτάνει ὡς τὰ βουνὰ τῆς Πελοποννήσου.

Ἄπὸ τὰ Σταμνὰ κατεβαίνομε σὲ ἄλλον κάμπο. Διαβαίνομε δάσος ἀπὸ λεῦκες, συναντᾶμε δεξιά μας τὴ λίμνη Λυσιμαχία (τοῦ Ἀγγελόκαστρου) ποὺ ἐνώνεται σχεδὸν μὲ ἄλλη μεγάλη λίμνη, τὴν Τριχωνίδα, καὶ μπαίνομε στὸν κάμπο τοῦ Ἀγρινίου.

9. Ἀγρίνιο. Μιὰ ὀλάκερη ὥρα ταξιδεύομε μέσα σ' αὐτὸν τὸν κάμπο ἀνάμεσα σὲ καπνοφυτεῖς, ποῦ καὶ ποῦ βλέπομε καὶ κανένα χωράφι ἀπὸ καλαμπόκια καὶ σιτάρια. Τέλος φτάνομε στὴν πόλη τῶν καπνῶν, τὸ Ἀγρίνιο. Ὁλοῦθε βλέπομε ἀποθῆκες μὲ καπνὰ καὶ ἀπ' ὅποιο μέρος κι ἃν βαδίζωμε μᾶς ἔρχεται βαριὰ μυρωδιὰ καπνοῦ. Πολλοὶ ἐργάτες καταγίνονται στὴν κατεργασία του.

ΑΓΡΙΝΙΟ—ΑΜΦΙΛΟΧΙΑ

(Δρόμος ἀμάξωτὸς χιλ. 60).

1. Ἀπὸ τὸ Ἀγρίνιο παίρνομε τὸν ἀμάξωτὸ δρόμο κατὰ τὴ βορινὴ ἄκρη τοῦ κάμπου τοῦ Ἀγρινίου. Διαβαίνομε τὸν Ἀχελῶο καὶ πηγαίνομε κατὰ τὸ βοριά. Συναντοῦμε δυὸ ἄλλες λίμνες, τὴν Ὁλυρὸ καὶ τὴν Ἀμβρακία, ποὺ εἰναι συνέχεια στὶς λίμνες ποὺ βρήκαμε πιὸ κάτω, τὴν Τριχωνία καὶ τὴν Λυσιμαχία). Ήσειρὰ αὐτὴ ἀπὸ τὶς λίμνες φτάνει ὡς τὸν Ἀμβρακικὸ κόλπο. Αύτές καὶ ἡ κοιλάδα τοῦ Ἀχελώου ἀπὸ κάτω ἔχωρίζουν μιὰ ὄρεινὴ χώρα, ποὺ βρίσκεται δυτικὰ τους, τὴν Ἀκαρνανία. Ακολουθοῦμε τὶς ὁχθες της. Ἐπειτα ἀπὸ 8 ὥρες φτάνομε στὴν Αμφιλοχία (Κραβασσαρᾶ) ἐπάνω στὸν Ἀμβρακικὸ κόλπο.

2. Ἡ Ἀμφιλοχία εἶναι ἀρκετὰ καλή." Εχει ώραϊ παραλιακό δρόμο, κάποιες καλὲς οἰκοδομὲς καὶ ἐμπορικὴ κίνηση ἀπὸ βελανίδια, δέρματα καὶ ζῶα.

3. Δυτικὰ τῆς Ἀμφιλοχίας ἡ παραλία ἔχει κάμποσους κόλπους καὶ λιμάνια. Σ' ἐνα ἀπ' αὐτὰ βρίσκεται ἡ Βόνιτσα.

ΤΑ^{*} ΝΗΣΙΑ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

1. Σαλαμίνα. Νησιὰ τῆς Στερεᾶς Ἐλλάδας εἶναι: Ἡ δοξασμένη Σαλαμίνα, δυτικὰ τοῦ Πειραιᾶ καὶ σὲ μικρὴ ἀπὸ αὐτὸν ἀπόσταση. Πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ εἶναι ἡ Σαλαμίνα (Κούλουρη). Ἀναμεταξὺ τῆς Σαλαμίνας καὶ τῆς παραλίας τῆς Ἀττικῆς εἶναι στενὴ θάλασσα, ὅπου γίνηκε ἡ μεγάλη ναυμαχία κι ἐνικήθηκαν οἱ Πέρσαι ἀπὸ τοὺς Ἑλληνες τὸ 490 π.Χ. Στὴν ἴδια ἀκριβῶς θέσῃ εἶναι σήμερα ὁ Πολεμικὸς Ναύσταθμος.

2. Αἴγινα. Στὸ μέσο τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου βρίσκεται τὸ ὅμορφο νησὶ ἡ Αἴγινα, κατάφυτο ἀπὸ πεῦκα. Πρωτεύουσά του εἶναι ἡ Αἴγινα. Κατὰ τὸ ψηλότερο σημεῖο τοῦ νησιοῦ βρίσκονται τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς. Ἔχει ἡ πόλη καὶ Μουσεῖο, ὅπου φυλάγονται τ' ἀρχαῖα εύρήματα.

Πολιτικὴ Διαίρεση

Ἡ Στερεὰ Ἐλλάδα χωρίζεται πολιτικῶς σὲ τρεῖς νομούς.

1. Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, 2. Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος καὶ 3. Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας.

ΝΟΜΟΣ ΑΤΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΒΟΙΩΤΙΑΣ

Σύνορα: 'Ο Νομὸς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας συνορεύει κατὰ τὸ βοριὰ μὲ τὸν Νομὸν Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, κατὰ τὸ νοτιὰ μὲ τὸ Σαρωνικὸ κόλπο, κατὰ τὴν Ἀνατολὴ μὲ τὸν Εὔβοϊκὸ καὶ κατὰ τὴ Δύση μὲ τὸν Κορινθιακὸ κόλπο καὶ μ' ἔνα κομμάτι ἀπὸ τὸ νομὸ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος.

Βούνα: 'Ο Ελικώνας, δι Κιθαιρώνας, ἡ Πάρνηθα, ἡ Πεντέλη, δι Υμηττός τὸ Αἰγάλεω, τὸ Λαύρειο.

Ἀκρωτήρια: Τὸ Σούνιον.

Πεδιάδες: 'Η πεδιάδα τῆς Λειβαδιᾶς, ή πεδιάδα τῆς Θήβας ή πεδιάδα τῆς Ἀθήνας, ή πεδιάδα τῶν Μεσογείων, ή πεδιάδα τῆς Ἐλευσίνας (Θριάσιο) και ή πεδιάδα τοῦ Μαραθῶνα.

Ποτάμια: 'Ο Βοιωτικὸς Κηφισσὸς ποὺ ἔχει τὴν πηγὴν του στὴν Οἴτη και παίρνοντας στὸ δρόμο του νερὰ ἀπὸ τὸν Παρνασσὸν και τὴν Ἐρκύνα, χύνεται στὸν Εύβοϊκὸ κόλπο.

; Λίμνες: 'Η Υλικὴ και ή Τρεφία.

Ἐπαρχίες: 'Ο νομὸς Ἀττικῆς και Βοιωτίας χωρίζεται στὶς ἐπαρχίες:

1. Ἀττικῆς	μὲ πρωτεύουσα τὴν Ἀθήνα.
2. Θήβας	» » » Θήβα
3. Λειβαδιᾶς	» » » Λειβαδιά.
4. Μεγαρίδος	» » » Μέγαρα.
5. Αἰγινας	» » » Αἴγινα.

Ἐρωτήσεις.

α') Σὲ ποιό κομμάτι τῆς Ἑλλάδας βρίσκεται ὁ νομὸς Ἀττικῆς και Βοιωτίας; Τί σχῆμα ἔχει; Ποιές θάλασσες τὸν βρέχουν;

β') Τί τόπος εἶναι; ποιές πεδιάδες ἔχει και ποιά βουνά;

γ') Ποιὰ βουνὰ εἶναι δασωμένα και μὲ τί λογῆς δένδρα; Ποιά ποτάμια και ποιές λίμνες ἔχει αὐτὸς ὁ νομὸς; Τί κυρίως παράγει ὁ νομὸς αὐτὸς; ἀπό τὰ πεδιάδες και τὰ βουνά του;

β') 1. Ποιές ἀσχολίες ἔχουν ὅσιοι κατοικοῦν στοὺς κάμπους και ποιὲς οἱ βουνίσιοι; 2. Ποιές βιομηχανίες προόδευσαν και ποὺ; 3. Σὲ τί καταγίνονται οἱ κάτοικοι τῶν Μεγάρων; 4. Γιατὶ ἔχει ή Ἀθήνα συγκεντρώσει τόσο πληθυσμό; Σὲ τί καταγίνονται κυρίως οἱ Ἀθηναῖοι; Γιατὶ ἔρχονται κάθε χρόνο οἱ ἔνοι στὴν Ἀθήνα; 5. 'Ο Πειραιᾶς εἶναι μονάχα λιμάνι τῆς Ἀθήνας; 6. Ποιές σιδηροδρομικές γραμμές ἀρχίζουν ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ; 7. Ποιοὶ εἶναι δὲ κύριώτεροι ἀμαξώτοι δρόμοι τοῦ νομοῦ; Φτάνουν τὰ προϊόντα τῆς Ἀττικῆς γιατὶ νὰ θρέψουν τοὺς κατοίκους της; Ποὺ γίνεται ἐμπόριο; 9. Γιατὶ ἀποδημοράναν τὴν Κωπαΐδα λίμνη; 10. Τί γνωρίζετε ἀπὸ τὴν ιστορία για τὴν Αἴγινα και τὴν Σαλαμίνα;

Ο ΝΟΜΟΣ ΦΕΙΩΤΙΔΟΣ ΚΑΙ ΦΩΚΙΔΟΣ

Σύνορα: 'Ο νομὸς Φειωτίδος και Φωκίδος συνορεύει στὸ Βόρειο μέρος μὲ τοὺς νομοὺς Τρικκάλων και Λάρισσας. Στὸ Νό-

τιο μὲ τὸ νομὸν Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας καὶ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον.
Ἀνατολικὰ μὲ τοὺς κόλπους τὸ Μαλιακὸν καὶ τὸν Εύβοϊκὸν καὶ
δυτικὰ μὲ τὸ νομὸν Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας.

Βούνα: 'Ο νομὸς ἔχει τὴν Ὀρθρη, σύνορο, τὸν Τυμφρη-
στό, σύνορο, τὴν Οἴτη καὶ τὸ παρακλάδι της, τὸ Καλλίδρομο,
τὰ Βαρδούσια, τὴν Γκιώνα καὶ τὸν Παρνασσό.

Κόλποι: 'Ο Μαλαικὸς καὶ ὁ Κορινθιακός.

Πεδιάδες: Τῆς Λαμίας, τῆς Ἀμφισσας, τῆς Βελίτσας καὶ
τῆς Ἀταλάντης.

Ποτάμια: 'Ο Σπερχειός, ὁ Κηφισσός καὶ ὁ Μόρνος, σύ-
νορο.

Λίμνες: 'Η Ζυνιάδα.

Ἐπαρχίες. 'Ο νομὸς Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἔχει τὶς
ἐπαρχίες:

1. Φθιώτιδας μὲ πρωτεύουσα τὴν Λαμία.
2. Λοκρίδας » » » Ἀταλάντη.
3. Δομοκοῦ » » τὸ Δομοκό.
4. Παρνασσίδας » » τὴν Ἀμφισσα.
5. Δωρίδας » » τὸ Λιδωρίκι.

Ἐρωτήσεις.

1. Ποιά σύνορα ἔχει ὁ νομός; Ποιά βουνά ἔχει ἀνατολικά του; 2. Ποιά ἔχει δυτικά του καὶ ποιά στὸ Βόρειο μέρος; 3. Ἐχει κόλπους ὁ νομός; 4. Ἐχει πεδιάδες καὶ ποιές είναι; 5. Ἐχει ὁ νομὸς δάση, κοιλάδες, λειβάδια; 6. Ποῦ ἔχει δάση; 7. Τί παράγουν οἱ πεδιάδες του καὶ τί τὰ βουνά του; 8. Σὲ τῇ καταγγίνονται οἱ κάτοικοι; 9. Πᾶς γίνεται ἡ συγκεινωνία τοῦ νομοῦ; Ποιδ κυρίως μέρος τοῦ νομοῦ δὲν ἔχει καλὴ συγκοινωνία; 10. Γιατὶ ὁ Ἀνδροῦτσος διάλεξε τὴ Γραβιά γιὰ νὰ κρατήσῃ ἐκεῖ τοὺς Τούρκους; 11. Τί γνωρίζετε γιὰ τὸ γεφύρι τῆς Ἀλαμάνας; 12. Τί θυμᾶστε ἀπὸ τὴν Ιστορία γιὰ τὸν Καλλίδρομο; 13. Τί χαρακτηριστικὸν ἔχει ἡ Ἀμφισσα; 14. Ποιά μέρη τοῦ νομοῦ ἔχουν συγκοινωνία ἀπὸ τὴ θάλασσα; 15. Γιατὶ τάχα ἡ Ἀμφισσα καὶ ἡ Λαμία νὰ ἔχουν πυκνότερο πληθυσμό; 16. Τί ξαίρετε γιὰ τοὺς Δελφούς;

ΝΟΜΟΣ ΑΙΤΩΛΙΑΣ ΚΑΙ ΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ

Σύνορα: 'Ο νομὸς Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας συνορεύει κατὰ τὸ βοριὰ μὲ τοὺς νομοὺς Ἀρτας καὶ Τρικκάλων, κατὰ τὸ νοτιὰ μὲ τὸν κόλπο τῆς Πάτρας, ἀνατολικὰ μὲ τοὺς νομοὺς Τρικκάλων καὶ Φθιώτιδας καὶ Φωκίδας καὶ Δυτικὰ μὲ τὸ Ἰόνιο πέλαγος.

Βούνα: 'Ο Ἀράκυνθος, τὸ Παναιτωλικό, τὰ Ἀκαρνανικά, ὁ Τυμφρηστός, σύνδρο, καὶ τὰ Ἀγραφα, σύνορο.

Κόλποι: 'Ο Αμβρακικός.

Πεδιάδες: Οἱ Πεδιάδες τοῦ Μεσολογγίου, τοῦ Αἰτωλικοῦ καὶ τοῦ Ἀγρινίου.

Ποτάμια: 'Ο Μόρνος, σύνορο, ὁ Εὔηνος καὶ ὁ Ἀχελῶος.

Λίμνες: Λυσιμαχία ('Υδρία), Τριχωνίδα καὶ Ὁζηρός.

Ἐπαρχίες: 1) ἡ ἐπαρχία τοῦ Μεσολογγίου μὲ πρωτεύουσα τὸ Μεσολόγγι.

2. Τῆς Ναυπακτίας	μὲ πρωτεύουσα	τή	Ναύπακτο.
3. » Τριχωνίας	»	τὸ	Ἀγρίνιο
4. Τοῦ Βάλτου	»	τὴν	Ἀμφιλοχία
5. Τῆς Βονίτσης	»	τὴ	Βόνιτσα
6. Τῆς Εύρυτανίας	»	τὸ	Καρπενήσι.

*Ερωτήσεις.

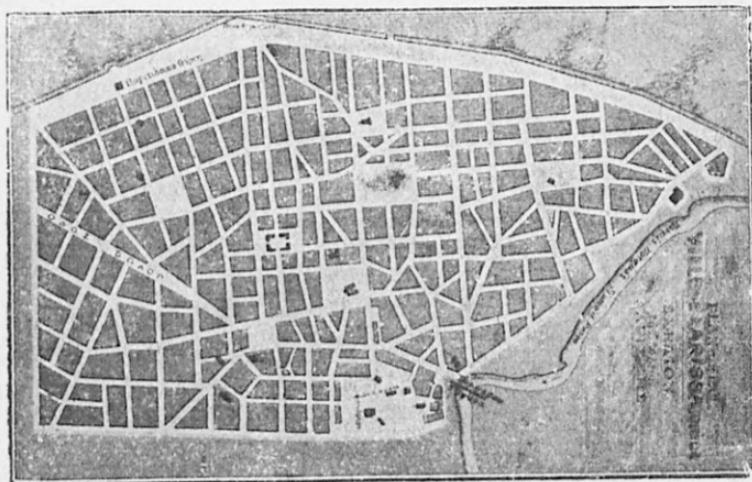
- Σὲ ποιὸ μέρος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας βρίσκεται ὁ νομὸς Ἀκαρνανίας κι Αἰτωλίας;
- Ποιές θάλασσες τὸν βρέχουν κι ἀπὸ ποὺθε;
- Ποιοὺς κόλπους ἔχει;
- Τί τόπος εἶναι; Ποῦ ἔχει βουνὰ καὶ ποῦ κάμπους;
- Ποιὰ βουνά ἔχει ὁ νομὸς αὐτὸς καὶ ποιές πεδιάδες;
- Ποῦ βρίσκονται καὶ ἀπὸ τί δέντρο εἶναι;
- Ποιά ποτάμια ἔχει ὁ νομὸς, ἀπὸ ποῦ πηγάζουν καὶ ποῦ χύνονται;
- Ποιές εἶναι οἱ λίμνες του καὶ ποῦ βρίσκονται;
- Σὲ τί καταγίνονται οἱ Μεσολογγίτες;
- Τί βγάζει τὸ Μεσολόγγι;
- Σὲ τί καταγίνονται οἱ Ἀγρινῖτες;
- Τί παραγει κυρίως ἡ Τριχωνία;
- Σὲ τί καταγίνονται τῆς δρεινῆς Εύρυτανίας;
- Ποιές πόλεις τοῦ νομοῦ ἔχουνε σιδηροδρομική συγκοινωνία;
- Ἀπὸ ποιά κυρίως ἐπαρχία περνᾶ αὐτὸς ὁ σιδηρόδρομος;
- Ποιοὶ εἶναι οἱ ἀμάξωτοι δρόμοι τοῦ νομοῦ;
- Σὲ ποιές ἐπαρχίες χωρίζεται ὁ νομὸς καὶ ποιές πρωτεύουσες;
- Τί γνωρίζετε ἀπὸ τὴν ἱστορία γιὰ τὸ Μεσολόγγι;
- Ποῦ σκοτώθηκε Ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης;

Θεσσαλία.

"Ας κάμωμε τώρα ἔνα ταξίδι και στή Θεσσαλία για νὰ τὴν γνωρίσωμε καλύτερα.

ΔΟΜΟΚΟΣ—ΛΑΡΙΣΣΑ (Σιδηροδρ. χιλιόμ. 60).

1. Δομοκός (Σκαρμίτσα). Απὸ τὸ Δομοκὸ συνεχίζομε τὸ ταξίδι μας μὲ τὸ Εύρωπαϊκὸ τραῖνο. Κάτωθέ μας

Σχεδιάγραμμα τῆς πόλεως Λαρίστης.

βλέπομε τὸ Θεσσαλικὸ κάμπτο σὰν ἀπέραντη θάλασσα ποὺ χύνεται στὸν δρίζοντα, μονάχα βορειοανατολικὰ διακρίνομε ἀπὸ μακριὰ τὰ Χάσια και τὸν "Ολυμπο.

2. Ἡ Γέφυρα Δεμερλῆ. Τέλος κατεβαίνει τὸ τραῖνο μας στὸν κάμπτο κι ἔπειτα ἀπὸ μισὴ ὥρα σταθμεύει στὸ γεφύρι Δεμερλῆ. Κάτω ἀπὸ τὸ γεφύρι περνάει ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Βόλου—Καλαμπάκας, κι ἔνα τραῖνο περιμένει ἐκεῖ τὸ δικό μας, γιὰ νὰ παραλάβῃ τοὺς ἐπιβάτες ἀπὸ τὴν Ἀθήνα γιὰ τὰ Τρίκκαλα και τὴν Καρδίτσα.

Κατόπι προχωροῦμε κατά τή Λάρισσα. Δεξιά μας ἔχουμε τή χαμηλὴ βουνοσειρὰ Μαυροβούνι, ποὺ χωρίζει τή Δυτική Θεσσαλική πεδιάδα: τῆς Καρδίτσας ἀπὸ τήν ἀνατολική: τῆς Λαρίσσης. Στρίβομε ἀπὸ τὸ Μαυροβούνι καὶ βρισκόμαστε σ' ἄλλον ἀπέραντο κάμπτο. Εἶναι ἡ ἀνατολικὴ Θεσσαλικὴ πεδιάδα.

3. Λάρισσα. Σὲ δυὸ ὕψες ἀπὸ τὸ Δομοκὸ σταθμεύομε στήν πόλη τοῦ σιταριοῦ, τή Λάρισσα (349 χιλιόμετρα ἀπὸ τήν Ἀθήνα). Ἡ Λάρισσα είναι ώραία πόλη ἡλεκτροφώτιστη μὲ ἴσιους δρόμους μὲ πλατεῖες καὶ καλές οἰκοδομές. Ἀπὸ τή βορινὴ ἄκρη τῆς περνάει τὸ ποτάμι ὁ Πηνειός καὶ χωρίζει ἔτσι ἐνα κομμάτι τῆς πόλης. Ἐνα μικρὸ ὑψωμα μέσα στήν πόλη είναι τὸ ἀρχαϊκό φρούριο καὶ ἡ ἀρχαία Ἀκρόπολη. Γιατὶ ἡ Λάρισσα είναι πολὺ παλιὰ πόλη. Ἀπὸ τὸ ὑψωμα αὐτὸ κυττάζοντας τριγύρω μας μποροῦμε νὰ διακρίνωμε στὰ βορειοδυτικά μας τήν πόλη Τύρναβο καὶ στὰ βόρεια τὸ μεγαλόπρεπο τὸν "Ολυμπο". Στ' ἀνατολικά μας βλέπομε τὸ βουνὸ "Οσσα" (Κίσσαβο) καὶ τή συνέχειά του τὸ Πήλιο. Στήν νοτιότερη ἄκρη τοῦ κάμπτου βλέπομε τή Λίμνη Βοιβηίδα (Κάρλα) καὶ λίγο πιὸ δεξιὰ πολλὰ δέντρα. Ἐκεῖ είναι τὸ Βελεστίνο.

4. Πηνειός. Κάτωθέ μας ἔχομε τὸν Πηνειό περνάει μιὰ θολωτὴ γέφυρα καὶ προχωρεῖ φειδωτὰ στὸν κάμπτο καὶ χωνεταὶ ἀγάμεσα στήν "Οσσα" καὶ τὸν "Ολυμπο".

ΛΑΡΙΣΣΑ—ΒΟΛΟΣ. (Σιδηροδρ. χιλιόμ. 60).

1. Ἀπὸ τή Λάρισσα παίρνομε ἄλλο τραίνο γιὰ τὸ Βόλο καὶ διαβαίνομε τὸ νότιο μέρος τοῦ κάμπτου. "Ολοῦθε βλέπομε σπαρτὰ καὶ τίποτ' ἄλλο. Ἔδω καὶ κεῖ κάμπτοσα χωράφια μένουν χέρσα. Είναι ἐκεῖνα ποὺ ἥταν σπαρμένα τὸν περασμένο χρόνο, γιατὶ στήν πεδιάδα τῆς Θεσσαλίας ἐφαρμόζουν τήν ἀγρανάπαψη. Νὰ σπέρνουν δηλαδὴ τὸ χωράφι κάθε δυὸ χρόνια γιὰ νὰ μήν ἀδυνατίζῃ τὸ χῶμα του. Ἔτσι τὸ χρόνο ποὺ είναι ἀσπαρτὸ χρησιμεύει γιὰ βοσκὴ στὰ πρόβατα καὶ στὰ βόδια.

2. Βελεστίνο. "Επειτα ἀπὸ μιάμιση ὥρα ταξίδι! μέσα στὸν κάμπτο φτάνομε στὸ Βελεστίνο (Φεραί), στήν Πατρίδα τοῦ Ρήγα. Βρίσκεται καὶ τὸ σπίτι του ἀκόμα.

Ἡ Λίμνη Βοιβηίδα (Κάρλα) φαίνεται σὰ νὰ είναι κολλημένη στὶς πλαγιές τοῦ Πηλίου. Είναι μεγάλη ἀλλὰ πολὺ ρηχή, γι' αὐτὸ τὸ καλοκαίρι μικραίνει πολὺ ἡ ἔκτασή της.

3. Βόλος. Τό τραϊνο ξεκινάει πάλι καὶ σὲ λίγο φτάνομε στὸ Βόλο. Ὁ Βόλος εἶναι ὅμορφη καινούργια πόλη, ἡ μεγαλύτερη τῆς Θεσσαλίας. ἔχει καλοὺς δρόμους, ώραῖα χτίρια, πλούσια καταστήματα καὶ πολλὰ ἐργοστάσια (Βυρσοδεψεῖα, νηματουργεῖα, ὑφαντουργεῖα, χαλβατζίδικα κ.λ.π.). ἔχει κι ἔξαιρετικὰ ώραία προκυμαία. Στὸ Βόλο γίνεται μεγάλο ἐμπόριο ἀπὸ σιτηρά, ἐλιές, φροῦτα διάφορα, καπνὰ κι ὅ, τι ὅλο παράγει ὁ μεγάλος Θεσσαλικὸς κάμπος. Γιὰ τοῦτο καὶ τὸ λι-

Σχεδιάγραμμα τῆς πόλεως Βόλου.

μάνι του ἔχει μεγάλη κίνηση. Βορειοανατολικὰ τοῦ Βόλου εἶναι ὁ Ἀπάνω Βόλος, ὃπου ἦταν στὰ παλιὰ χρόνια ἡ Ἰωλκός, ἡ πατρίδα τοῦ Ἰάσονα.

4. Μακρυνίτσα. Ἀπάνω στὸ Πήλιο, ἀνάμεσα σὲ πελώριες λεύκες καὶ σὲ λογῆς—λογῆς καρποφόρα δέντρα εἶναι 24 ὅμορφα καὶ πλούσια χωριά. Τὰ πιὸ κοντινὰ εἶναι ἡ Μακρυνίτσα καὶ ἡ Πορταριά.

5. Τὰ Βυρσοδεψεῖα τῆς Μακρυνίτσας. Πενήντα καὶ παραπάνω βυρσοδεψεῖα μὲ νέα τέλεια μηχανήματα βρίσκονται στὴ Μακρυνίτσα. Φτιάνουν ἔκεī δέρματα γιὰ παπούτσια (σόλες, βακέτες, τελατίνια), ποὺ τὰ στέλνουν κατόπι

σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ κάνουν συναγώνισμὸ μὲ τὰ δέρματα τῆς Σύρου καὶ τῆς Σάμου.

ΒΟΛΟΣ—ΠΗΛΙΟ (Σιδηροδρ. γραμμή στενή).

1. Ἀγριόπολις. Παίρνομε τὸ τραῖνο ποὺ πάει ἀπὸ τὸ Βόλο στὶς Μηλιές. Ἡ γραμμὴ εἶναι στενὴ κι ἀκολουθάει τὴν παραλία. Κάνουμε σταθμὸ στὴν Ἀγριά, ἐνα δύμορφο χωριὸ μὲ δίπατα σπίτια.

Ἡ Ἀγριά ἔχει πολλὰ βαρελάδικα, καὶ βλέπομε στὴν παραλία χιλιάδες βαρέλια γιὰ ἑλιές καὶ λάδι ποὺ χρησιμεύουν γιὰ τὴν ἔξαγωγή.

2. Λεχώνια. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν Ἀγριά, συναντᾶμε τὰ Λεχώνια, τὸ ἔξοχικό κέντρο τοῦ Βόλου. Τὰ Λεχώνια ἔχουν ώραῖα πάρκα, καφφεεῖα καὶ δύμορφα σπίτια μέσα σὲ μεγάλους κήπους. Τὸ τραῖνο προχωρεῖ πάνω σὲ λοφοσειρές κατάφυτες ἀπὸ λιόδεντρα μέχρι τοῦ χωριοῦ Μηλιές. Πέρα ἀπὸ τὶς Μηλιές διακρίνομε τὰ χωριὰ Νεοχῶρι, Ἀργαλαστή, Ἀπὸ τὸ Ἀνατολικὸ μέρος εἶναι ἡ Τσαγκαράδα, ἡ Ζαγορά, ὁ Κισσός κλπ.

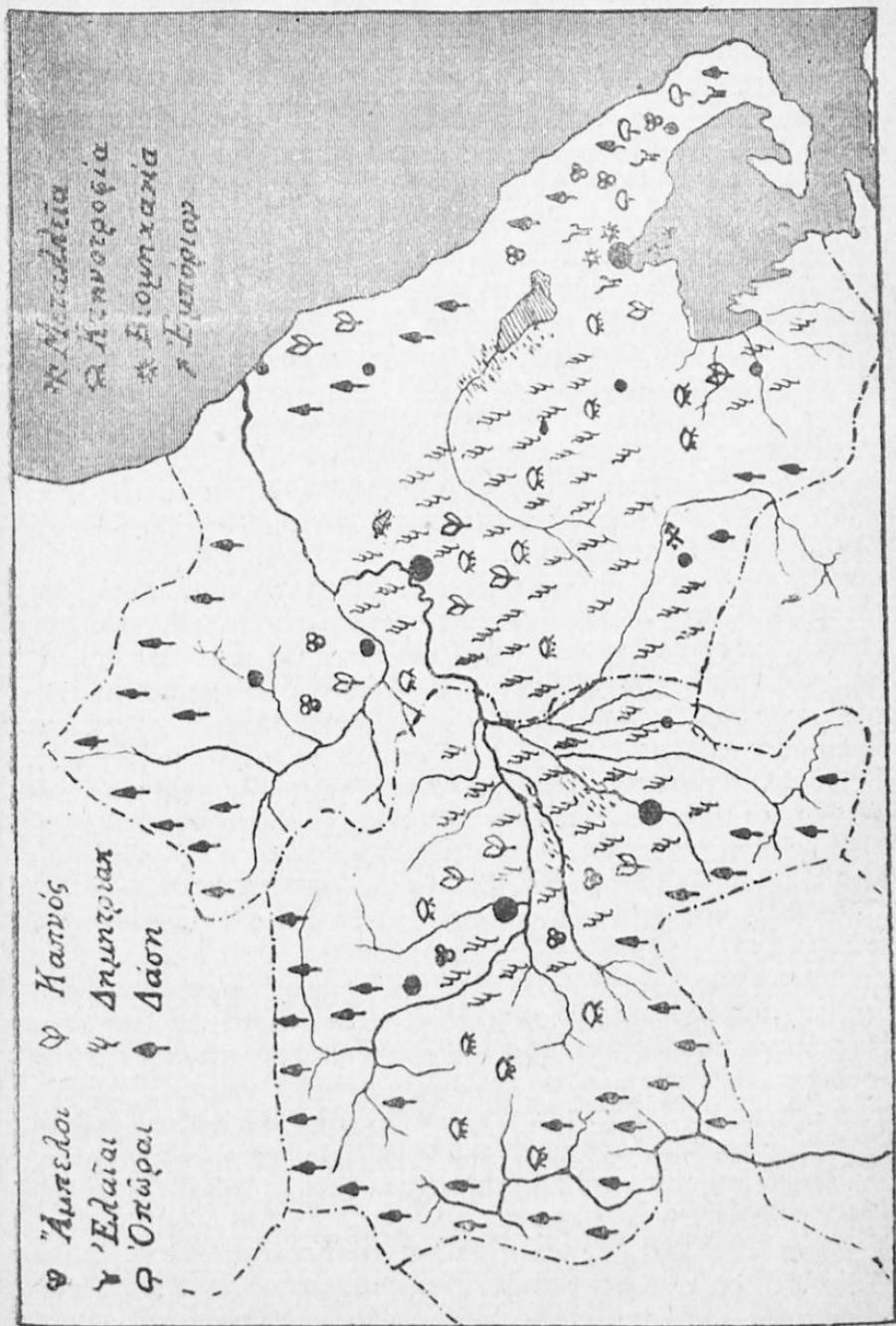
Τὸ Πήλιο εἶναι τὸ μένο βουνὸ τῆς Ἑλλάδας ποὺ ἔχει πολλὰ καὶ πλούσια χωριά.

ΔΥΤΙΚΗ ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΠΕΔΙΑΔΑ

ΒΟΔΟΣ—ΚΑΛΑΜΠΑΚΑ (Σιδηροδρ. χιλιόμ. 150).

1. Ζαναγυρίζομε στὸ Βελεστίνο. Μιὰ διακλάδωση τῆς γραμμῆς πάει κατὰ τὴ Δύση. Ἀκολουθοῦμε αὐτὴ τὴ γραμμὴ ἀπάνω σὲ χαμηλὲς λοφοσειρές, ποὺ χωρίζουν τὴν Ἀνατολικὴ Θεσσαλικὴ πεδιάδα ἀπὸ τὴ Δυτική. Ἀπὸ κεῖθε βλέπομε κατὰ τὸ Νοτιά καὶ τὴν ἄλλη πεδιάδα τοῦ Ἀλμυροῦ καταπράσινη ἀπὸ καπνοφυτεῖες. Τὸ τραῖνο κατεβαίνει στὴ Δυτικὴ Θεσσαλικὴ πεδιάδα.

2. Ζακολουθοῦμε τὸ ταξίδι μας μέσα στὴν πεδιάδα, ποὺ ἐδῶ παίρνει τὸ ὄνομα πεδιάδα τῶν Φαρσάλων. Εἴμαστε περικυκλωμένοι ἀπὸ σπαρτά. Πλέομεν μέσα στὴ θάλασσα αὐτὴ τοῦ ξανθοῦ σταριοῦ. Ἐδῶ βλέπομε καὶ τὶς θεριστικὲς μηχανές, ποὺ

θερίζουν καὶ δένουν τὰ δεμάτια. Εἶναι καὶ τέτοιες μηχανὲς γιὰ νὰ ὄργωνουν μὲ πολὺ μεγάλη γρηγοράδα.

3. Φάρος αλα. Κάνομε ἄλλον ἔνα σταθμὸ στὰ Φάρσαλα καὶ φτάνουμε στὴ γέφυρα Δεμερλῆ, ὅπου σταθμεύει, ὅπως εἴπαμε καὶ τὸ τραῖνο Ἀθήνας—Εύρωπης πάνω στὸ γεφύρι. Παίρνομε ἀπὸ τὸ τραῖνο αὐτὸ ὅσους ἐπιβάτες εἶναι γιὰ τὴν ἀπάνω Θεσσαλία καὶ συνεχίζομε τὸ ταξίδι μας, ὀλοένα μέσα στὰ σπαρτά. Πλέομε μέσα σὲ μιὰ θάλλασσα σταριοῦ καὶ χόρτου. Περνᾶμε ἀπὸ τὸ χωριὸ Σοφάδες κι ἐπειτα ἀπὸ μιὰ ὥρα σταθμεύομε στὴν Καρδίτσα, στὴν πόλη ποὺ βγαίνει καλαμπόκι καὶ καπνά.

4. Καρδίτσα. Ἡ Καρδίτσα εἶναι ὅμορφη, μικρὴ πόλη μὲ καλοὺς δρόμους καὶ ἡλεκτρικὸ φωτισμό. Εἶναι χτισμένη καταμεσῆς στὴ Δυτικὴ Θεσσαλικὴ πεδιάδα καί, ἐπειδὴ δὲν ἔχει κλίση τὸ ἔδαφός της νὰ τρέχουν τὰ νερά, παθαίνει συχνὰ πλημμύρες ἀπὸ τὶς βροχές.

5. Τρίκαλα. Ζεκινώντας ἀπὸ τὴν Καρδίτσα, διαβαίνομε τὸν Πηνειό, πάνω σ' ἓνα μεγάλο σιδερένιο γεφύρι. Τὸ μάτι μας χάνεται στὸν ἀπέραντο γυμνὸ κάμπο. Ποῦ καὶ ποῦ διακρίνομε καὶ κανένα χωριουδάκι χωμένο μέσα σὲ λίγα πυκνὰ δέντρα. Κοπάδια πολλὰ βόσκουν στ' ἀκαλλιέργητα χωράφια. Καὶ ἄλλα πάλι μέρη εἶναι σκεπασμένα μὲ νερὰ ἀπὸ βροχές. Τὸ τραῖνο σταματάει στὰ Τρίκαλα, στὴν πόλη ποὺ παράγει σιτηρά καὶ βούτυρο. Τὰ Τρίκαλα εἶναι χτισμένα κι αὐτὰ μέσα στὸν κάμπο καὶ στὴν ἄκρη μιᾶς λοφοσειρᾶς ποὺ κατεβαίνει ἀπὸ τὰ βουνὰ Χάσια, ἀπὸ βοριά.

Μέσ' ἀπὸ τὴν κεντρικὴ πλατεῖα περνάει ὁ παραπόταμος τοῦ Πηνειοῦ Ληθαῖος.

6. Καλαμπάκα. Διευθυνόμαστε μὲ τὸ τραῖνο βορειοδυτικά, ταξιδεύοντας ὀλοένα μέσα στὸν κάμπο καὶ φτάνουμε στὴν ἄκρη τῆς Θεσσαλικῆς δυτικῆς πεδιάδας, κατάφυτη ἀπὸ μουριές. Ἔκεϊ σύρριζα σὲ πελώρια καὶ ἀπόγκρεμνα βράχια εἶναι χτισμένη ἡ Καλαμπάκα (χιλιόμ. 160 ἀπὸ τὸ Βόλο) οἱ κάτοικοὶ της, κυρίως οἱ γυναικες, καταγίνονται μὲ τοὺς μεταξοσκώληκες καὶ τὴν ἄνοιξη, ποὺ γίνονται τὰ κουκούλια, ἔχει ἀρκετὴ κίνηση ἡ Καλαμπάκα.

7. Μετέωρα. Στὸ βόρειο μέρος τῆς Καλαμπάκας καὶ πίσω ἀκριβῶς ἀπὸ τὰ τελευταῖα σπίτια, βρίσκονται τεράστιοι βρά-

Χοι μονοκόμματοι, ψηλοί 100 και πλέον μέτρα. Διακρίνομε σὲ πολλούς ἀπ' αὐτοὺς κατάκορφα, κάποιο τροῦλο ἢ καμπαναριό, ἢ τοῖχο. Είναι Μοναστήρια. Τὸ ἀνέβασμα κεῖ πάνω είναι δύσκολο. Ἀνεβαίνουν μὲ σκοινένιες σκάλες ἢ μὲ κοφίνια, πού τὰ τραβοῦν οἱ καλόγηροι ἀπάνω μὲ μαγκάνι.

ΛΑΡΙΣΣΑ-ΣΤΕΝΑ ΠΟΡΤΑΣ (Δρόμος ἀμαξωτὸς χιλιόμ. 80).

1. Τύρια βοσκοῦ. Ἀπὸ τὴ Λάρισσα παίρνομε ἔνα αὐτοκίνητο συγκοινωνίας Λάρισσα-Κοζάνη. Προχωροῦμε κατὰ τὸ Βοριὰ μέσα στὸ μεγάλον ἀδεντρὸν κάμπο.

2. Ἐδῶ καὶ κεῖ βλέπομε ἔνα σωρὸ ἀπὸ χῶμα σὸ μιὰ μεγάλη θημωνιά. Είναι ἡ σκοπιὰ τοῦ ἀγροφύλακα. Ἀπὸ κεῖ πάνω, παραφυλάει κεῖ γύρω μὴν τύχη καὶ πᾶνε κοπάδια ζῶα νὰ βοσκήσουν στὰ σπαρμένα. Ἀφοῦ διαβοῦμε ἔνα πολὺ μακρὺ γεφύρι πάνω στὸν παραπόταμο τοῦ Πηνειοῦ Τιταρήσιο, μπαίνομε στὴν πόλη Τύρναβο, στὴν ἄκρη τῆς πεδιάδας. Ὁλόγυρα είναι πολλὲς μουριές. Ἡ πόλη ἔχει κάποια καλὰ χτίρια καὶ μιὰ πλατεῖα, ὅμως οἱ δρόμοι τῆς είναι στενοὶ καὶ στρωμένοι μὲ λιθάρια. Γίνεται καὶ δῶ μεγάλο ἐμπόριο ἀπὸ κουκούλια. Λίγο μακρύτερα ἀπὸ τὸν Τύρναβο βλέπομε τὰ παλιὰ μας σύνορα μὲ τὴν Τουρκία, πρὶν ἀπὸ τὸ 1912. Ἡ νότια πλευρὰ τοῦ Ὀλύμπου.

3. Ἐδῶ τελειώνει καὶ ἡ ἀνατολικὴ πεδιάδα τῆς Θεσσαλίας. Ο δρόμος ἀνεβαίνει τὸ χαμηλὸ μέρος τῆς βουνοσειρᾶς τοῦ Ὀλύμπου, ποὺ λέγεται Μελούνα. Ἀπ' ἐδῶ τὸν ἀπέραντο ἀπὸ κάτω κάμπο νομίζομε στὴν ἀρχὴ γιὰ θάλασσα, ἀμαῶμως προσέξωμε διακρίνομε τὸν Πηνειό, σὰν πελώριο φίδι, τὴ Λάρισσα, πολλὰ χωριά, τὴ Λίμνη Κάρλα καὶ ἄλλα.

4. Ελασσωναριά. Ἀπὸ τὴ Μελούνα κατεβαίνομε στὴ μικρὴ καὶ στρογγυλὴ πεδιάδα τῆς Ἐλασσῶνας, κατάφυτη ἀπὸ ἀμπέλια, μουριές καὶ σπαρτά καὶ φτάνομε ἔπειτ' ἀπὸ ἔνα τέταρτο τῆς ὥρας στὴ μικρὴ πόλη Ἐλασσώνα. Μέσ' ὅπο τὴν πόλη περνάει ὁ Ἐλασσωνίτικος παραπόταμος τοῦ Τιταρήσιου.

5. Προχωροῦμε ἀνάμεσα σὲ μικρούψωματα σπαρμένα μὲ σιτάρια, ἔχοντας ἀνατολικά μας τὸν Ὀλυμπό, ποὺ πρώτη φορὰ βλέπομε ἀπὸ κοντά.

6. Πόρτα. Ἀφίνομε πίσω τὸν Ὀλυμπό. Εἴμαστε σὲ μιὰ Χαράδρα μεταξὺ τῶν βουνῶν Πιερίων καὶ Καμβουνίων. Τα-

Γεωγραφία Δ'. Τάξεως Δ. Δημητράκου

ξιδεύομε ἔτσι πλέον ἀπὸ 10 χιλιόμετρα καὶ φθάνομε σ' ἐν
οτενό, ποὺ μόλις χωράει ὁ δρόμος. Είναι τὰ στενὰ τῆς Πόρ
τας ἡ σιδηρᾶς Πόρτας. Ἀπὸ δῶ μπαίνομε στὴ Μακεδονία

Πολιτικὴ διαίρεση τῆς Θεσσαλίας

Ἡ Θεσσαλία χωρίζεται πολιτικῶς σὲ δυὸ νομούς:

1. Στὸ νομὸ τῆς Λάρισσας καὶ 2) στὸν νομὸ τῶν Τρικκάλων

Ο ΝΟΜΟΣ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΣΑΣ

Σύνορα: Ὁ νομὸς τῆς Λάρισσας συνορεύει στὰ βόρεια
ἀπὸ τοὺς νομοὺς Θεσσαλονίκης καὶ Κοζάνης. Στὰ νότια
τὸν νομὸ Φθιώτιδας καὶ Φωκίδας. Ἀνατολικὰ ἀπὸ τὸ Αίγα
πέλαγος καὶ δυτικὰ ἀπὸ τοὺς νομοὺς Τρικκάλων καὶ Κοζάνης.

Βούνα: Ἐχει τὸν "Ολυμπίο, τὴν "Οσσα καὶ τὸ Πήλιο.

Πεδιάδες: Ἡ ἀνατολικὴ Θεσσαλικὴ πεδιάδα, ἡ πεδιάδη
τῶν Φαρσάλων, ποὺ εἶναι τὸ μάτι τῆς δυτικῆς Θεσσαλικῆς πε
διάδος, ἡ πεδιάδα τοῦ 'Αλμυροῦ, καὶ ἡ πεδιάδα τῆς 'Ελασσῶνας.

Ποτάμια: Ὁ Πηνειός, τὸ μεγαλύτερο ποτάμι τῆς παλιο
Ἐλλάδας.

Λίμνες: Ἡ Βοιβηίδα καὶ ἡ μικρὴ λίμνη Νεζερός.

Χερσόνησες: Ἡ χερσόνησο τῆς Μαγνησίας.

Ακρωτήρια: Τὸ Τρίκερι καὶ ἡ Σηπιάδα.

Κόλποι: Ὁ Παγαστηκός.

Ἐπαρχίες: Ὁ νομὸς αὐτὸς ἔχει:

1. Τὴν ἐπαρχία τῆς Λάρισσας μὲ πρωτεύουσα τὴ Λάρισσα
2. » » τῶν Φαρσάλων » » τὰ Φάρσαλα
3. » » τοῦ 'Αλμυροῦ » » τὸν 'Αλμυρό
4. » » τοῦ Βόλου » » τὸ Βόλο.
5. » » τῆς 'Αγυιᾶς » » τὴν 'Αγυιά.
6. » » τοῦ Τυρνάβου » » τὸν Τύρναβο
7. » » τῆς 'Ελασσῶνας » » τὴν 'Ελασσώνα

Ἐρωτήσεις.

1. Σὲ ποιό κομμάτι τῆς 'Ελλάδας βρίσκεται ὁ νομὸς τῆς Λάρισσας; Ποιὸ κομμάτι τῆς 'Ελλάδας εἶναι στὰ Βόρεια τοῦ νομοῦ αὐτοῦ; 3. Ποιά βο
νὰ τὸν χωρίζουν μὲ τὴ Μακεδονία; 4. Ἀπὸ ποιούς δρόμους τοῦ νομο
μποροῦμε νὰ μποῦμε στὴ Μακεδονία; 5. Τί τόπος εἶναι ὁ νομὸς αὐτὸς;
6. Ποιό ποτάμι ποτίζει τὴ Θεσσαλικὴ πεδιάδα; 7. Ποιός παραπόταμο

τοῦ Πηνειοῦ ἔρχεται ἀπὸ τὴν πεδιάδα τῆς Ἐλασσῶνας; 8. Τί παράγει ἡ πεδιάδα τῆς Λάρισσας καὶ τῶν Φορσάλων; 9. Τί παράγει ἡ πεδιάδα τοῦ Ἀλμυροῦ καὶ τί ἡ πεδιάδα τῆς Ἐλασσῶνας; 10. Ποιές ώφέλειες καὶ ποιές βλάβες ἔχει ἡ Θεσσαλικὴ πεδιάδα ἀπὸ τὸν Πηνειό; 11. Γιατὶ τὸ Πήλιο ἔχει πολλὰ χωριά; 12. Τί παράγει τὸ Πήλιο; 13. Σὲ τί καταγίνονται οἱ κάτοικοι στὶς πεδιάδες καὶ σὲ τί οἱ κάτοικοι στὰ βουνά; 14. Ποιά εἶναι ἡ πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ; 15. Γιατὶ ὁ Βόλος εἶναι ἡ ποιὸ πυκνοκατοικημένη πόλη τῆς Θεσσαλίας; 16. Τί ἔξαγει ὁ Βόλος καὶ τί εἰσάγει; 17. Ποιές πόλεις τοῦ νομοῦ ἔχουν σιδηροδρομική γραμμή; 18. Ποιοι εἶναι οἱ κυριώτεροι ἀμαξωτοὶ δρόμοι τοῦ νομοῦ; καὶ ποιές οἱ σιδηροδρομικές γραμμές αὐτοῦ;

ΝΟΜΟΣ ΤΡΙΚΚΑΛΩΝ

Σύνορα: 'Ο νομὸς Τρικκάλων συνορεύει κατὰ τὸ βοριά ἀπὸ τὸ νομὸ Κοζάνης, κατὰ τὸ νοτιὰ ἀπὸ τοὺς νομοὺς Φθιώτιδας καὶ Φωκίδας, Ἀκαρνανίας καὶ Αιτωλίας, κατὰ τὴν ἀνατολὴ ἀπὸ τὸ νομὸ τῆς Λάρισσας, καὶ κατὰ τὴ δύση ἀπὸ τὸ νομὸ τῆς Ἀρτας.

Βούνα: "Εχει τὰ Χάσια καὶ τὴν Πίνδο. (Λάκμος, Τζουμέρκα, Ἀγραφα κλπ.).

Πεδιάδες: Τὴ Δυτικὴ Θεσσαλική.

Ποτάμια: Τὰ δυοὶ μεγαλύτερα τῆς παλιᾶς Ἑλλάδας, τὸν Ἀχελῶο, ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὴν Πίνδο, καὶ τὸν Πηνειό, ποὺ πηγάζει τὸ ἴδιο ἀπὸ τὴν Πίνδο καὶ τὰ Χάσια.

Ἐπαρχίες. 'Ο νομὸς αὐτὸς ἔχει τρεῖς ἐπαρχίες.

1. Τῶν Τρικκάλων μὲ πρωτεύουσα τὰ Τρίκκαλα.

2. Τῆς Καρδίτσας » » τὴν Καρδίτσα.

3. Τῆς Καλαμπάκας » » Καλαμπάκα.

Ἐρωτήσεις.

1. Σὲ ποιὸ κομμάτι τῆς Ἑλλάδας εἶναι ὁ νομὸς Τρικκάλων; 2. Ἀπὸ ποιά μεριά τοῦ νομοῦ τῆς Λάρισσας βρίσκεται ὁ νομὸς αὐτὸς; 3. Ποιὸ μέρος τοῦ νομοῦ εἶναι ὁρεινὸ καὶ ποιά εἶναι τὰ βουνά του; 4. Ποιὸ κομμάτι τῆς Ἑλλάδας βρίσκεται στὰ βόρεια τοῦ νομοῦ καὶ ποιὸ Δυτικά του; 5. Μὲ ποιὰ βουνά χωρίζεται ἀπὸ τὴ Στερεά Ἑλλάδα; 6. Ποιὰ Θεσσαλικὴ πεδιάδα ἔχει ὁ νομὸς αὐτὸς; 7. 'Ως ποῦ πάει στήμερα ἡ σιδηροδρομική γραμμὴ τῶν Θεσσαλικῶν σιδηροδρόμων; 8. Ἀπὸ ποιές πόλεις κι ἀπὸ πειά χωριά περνάει ὁ σιδηρόδρομος; 9. Ποιούς ποροπόταμους τοῦ Πηνειοῦ ἔχει ὁ νομὸς; 10. Τί καλλιεργοῦν ὀλάκερη τὴ Θεσσαλικὴ πεδιάδα; 11. Γιατὶ δὲν τὴν καλλιεργοῦν; 12. Τί παράγει αὐτὴ ἡ πεδιάδα; 13. Σὲ τί καταγίνονται οἱ κάτοικοι στὴν πεδιάδα καὶ σὲ τί οἱ κάτοικοι στὰ βουνά; 14. Πῶς γίνεται ἡ ἔξαγωγὴ τῶν προϊόντων τοῦ νομοῦ; 15. Πῶς εἰσάγουν τὰ διάφορα προϊόντα στὸ νομό; 16. Πῶς γίνεται ἡ συγκοινωνία στὰ ὄρεινὰ μέρη τοῦ νομοῦ;

Μακεδονία

Α'. ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

ΣΤΕΝΑ ΠΟΡΤΑΣ—ΚΟΖΑΝΗ—ΦΛΩΡΙΝΑ
(Δρόμος άμαξωτὸς χιλιόμετρα περίπου 80).

1. Σέρβια. Ζαναγυρίζομε στὰ στενὰ τῆς Πόρτας καὶ ξακολουθᾶμε μὲ αὐτοκίνητο τὸ ταξίδι μας. Μπήκαμε στὴ Μακεδονία, καὶ σὲ λίγα λεπτὰ τῆς ὥρας φτάνομε στὰ Σέρβια, χτισμένα στὴ ρίζα τῆς βορινῆς πλευρᾶς τοῦ Πίερου. Ο Πίερος εἶναι χαμηλὴ βουνοσειρὰ ποὺ πάει κατὰ τὸ Θερμαϊκὸ κόλπο Κάτωθέ μας βλέπομε ἔνα μεγάλο ποτάμι νὰ κυλάῃ στὸ μέσον τῆς στενῆς κοιλάδας. Εἶναι ὁ Ἀλιάκμωνας. Αντίκρυ μας κατόπιν Βοριὰ εἶναι ἡ Κοζάνη.

2. Κοζάνη. Προχωροῦμε μὲ τ' αὐτοκίνητο. Διαβαίνομε τὸν Ἀλιάκμωνα ἀπὸ μεγάλῳ γεφύρῃ σιδερένῳ, κι ἀνηφορίζομε κατὰ τὴν Κοζάνη. Στὴν ἀρχὴ ταξιδεύομε ἀνάμεσα στὰ σπαρτά ἐπειτα ὅμως συναντᾶμε ἀπέραντες φυτεῖες ἀπὸ ἔνα ἄγνωστο σὲ μᾶς, μικρὸ φυτὸ μὲ μεγάλα ἀπλωτὰ φύλλα. Εἶναι ὁ κρόκος. Ανηφορίζομε δλοένα καὶ στὸ ἀνώτατο σημεῖο (700 μέτρα) βρίσκομε τὴν πόλη Κοζάνη.

3. Η Κοζάνη δὲν εἶναι περίφημη ὡς πόλη, οἱ δρόμοι τῆς εἶναι στενοὶ ἀκανόνιστοι καὶ στρωμένοι μὲ λιθάρια. Μόνο μιὰ λεωφόρο ἔχει καινούργια κι ἐκεῖ κάνουν οἱ Κοζανίτες τὸν περίπατό τους.

Τὸ κλῖμα τῆς Κοζάνης εἶναι ψυχρό. "Ολα τὰ τριγύρω εἶναι ψυχρὰ καὶ ἀδεντρὰ καὶ οἱ κορφὲς τῶν βουνῶν εἶναι τὸν περιστότερο καιρὸ σπετασμένες μὲ χιόνια." Απὸ τὴ Κοζάνη, ποὺ εἶναι σὲ ὕψος 720 μέτρα καὶ νομίζομε πώς εἴμαστε στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ, βλέπομε ΒΑ τὸ Βέρμιο ὅρος, ΒΔ τὰ βουνὰ τῆς Σιάτιστας Βίτσιο, ΝΑ τὰ Πιέρια καὶ ἀπὸ πάνω τους ξαπερνοῦν οἱ χιονισμένες κορυφὲς τοῦ Ὄλυμπου.

Ο ΚΡΟΚΟΣ (Ἀνάγνωσμα).

α' Κατὰ τὸ Μάη ὄργωνουν τὰ χωράφια ποὺ θὰ σπαρῇ ὁ κρόκος. Ο γεωργὸς ἀνοίγει τὸ αὐλάκι μὲ τὸ ἀλέτρι. Πίσω γυ

νχίκες φυτεύουν μέσα στ' αύλακι τοὺς βολβούς τοῦ κρόκου. Τὸ δεύτερο αύλακι σκεπτάζει μὲ τὸ χῶμα του τὸ πρῶτο. Φυτεύεται καὶ τὸ δεύτερο καὶ τὸ τρίτο αύλακι κλπ. μέχρις ὅτου φυτευθῇ ὅλο τὸ χωράφι.

β' Τὸ Σεπτέμβριο μὲ τὰ πρωτοβρόχια, οἱ βολβοὶ φυτρώνουν καὶ κάνουν μεγάλα φύλλα, ποὺ βαστᾶν ὡς τὸν ἐρχόμενο Μάη. Τότε τὰ φύλλα ξεραίνονται κι ὅλο τὸ δεύτερο αὐτὸ καλοκαίρι οἱ βολβοὶ μένουν χωμένοι μέσα στὸ χῶμαρ. Τὸν ἐπόμενο Σεπτέμβρη ξαναβλασταίνουν γιὰ δεύτερη φορὰ καὶ κάνουν καὶ λουλούδι. Τὸ λουλούδι αὐτὸ εἶναι τὸ εἰσόδημα τοῦ καλλιεργητῆ καὶ τὸ ἔχει 7–8 χρόνια.

γ' Μόλις λοιπὸν ἀνθίσουν οἱ κρόκοι, μαζεύουν τὰ λουλούδια τους γυναικες καὶ παιδιὰ μέσα σὲ κοφίνια, ποὺ τὰ σκεπτάζουν ἀπὸ πάνω μὲ πανιὰ γιὰ νὰ τὰ προφυλάξουν ἀπὸ τὸν ἥλιο. Τὸ βράδυ στὰ σπίτια τους θὰ μαδήσουν τὰ λουλούδια, θὰ πετάξουν τ' ἄχρηστα πέταλα καὶ θὰ κρατήσουν τοὺς στήμονες. Αὐτὰ μονάχα χρειάζονται στὸ ἐμπόριο καὶ τὰ λένε ζαφιρά.

δ' Τοὺς ὑπερους καὶ τοὺς στήμονες θὰ τοὺς ἀπλώσουν κατόπιν στὸν ἵσκιο, γιατὶ στὸν ἥλιο χάνεται τὸ χρῶμα τους καὶ τὸ ἄρωμά τους, γιὰ δυὸ τρεῖς μέρες νὰ ξεραθοῦν. Κατόπιν γίνεται τὸ ξεχώρισμα, χωρίζουν δηλαδὴ τοὺς κόκκινους ὑπερους ἀπὸ τοὺς κίτρινους στήμονες.

ε' 'Ο κρόκος ποὺ γίνεται ἀπὸ τοὺς ὑπερους εἶναι κόκκινος καὶ εἶναι πολὺ ἀκριβός. 'Ενῶ ὁ κρόκος ποὺ γίνεται ἀπὸ τοὺς στήμονες εἶναι κίτρινος καὶ εἶναι πολὺ κατώτερος στὴν ποιότητα καὶ πολὺ φθηνότερος.

στ' Μὲ τὸν κρόκο (ζαφορὰ) χρωματίζουν τὰ ζυμαρικά (μακαρόνια, φιδὲ κ.ἄ.) καὶ τὰ κάνουν κίτρινα. 'Επίσης καὶ μερικὰ γλυκίσματα στὰ ζαχαροπλαστεῖα γιὰ νὰ φαίνωνται πώς ἔχουν μέσα πολλὰ αὐγά. Τὸν μεταχειρίζονται ἀκόμα γιὰ νὰ κάνουν τὸ τυρὶ κιτρινωπὸ καὶ τὸ βούτυρο.

ΟΡΟΠΕΔΙΟ ΠΤΟΛΕΜΑΙΔΑΣ

4. Πτολεμαίδα (Καιλάρια). 'Αμέσως μετὰ τὴν Κοζάνη κατεβαίνομε σὲ πεδιάδα ἀδεντρη σπαρμένη μὲ σιτάρια. Είναι τὸ ὄροπέδιο τῆς Πτολεμαίδας, ἀνάμεσα στὸ βούνὸ Βέρμιο

καὶ στὴ βουνοσειρὰ τοῦ Βίτσιου (620 μ. ὑψος). Ὁ δρόμος τὸ χωρίζει πέρα ὡς πέρα ἀπὸ τὸ νοτιὰ κατὰ τὸ βοριά καὶ στὴ μέση σχεδὸν τοῦ ὁροπέδιου συναντᾶμε τὴν Πτολεμαΐδα (Καιλάρια).

5. Οἱ Λίμνες. Ἀφίνομε τὴν Πτολεμαΐδα καὶ ξακολουθοῦμε τὸ δρόμο μας ἀνάμεσα σὲ σπαρτά, σὲ βοσκὲς καὶ σὲ πολλὰ ἔλη. Οὕτε ἔνα δέντρο. Τὰ βουνὰ γύρω γυμνὰ καὶ μὲ χιονισμένες τὶς κορφές τους.

6. Ἐμύνταιο. (Σόροβιτς). Τὸ αὐτοκίνητό μας σταμάται στὴν ὅχθη μιᾶς μικρῆς λίμνης, στὴ μικρὴ πόλη Ἀμύνταιο. Ἐδῶ συναντοῦμε τὴ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Θεσσαλονίκης—Μοναστηρίου.

7. Στενὰ Κερλὶ Δερβέν. Στὸ Ἀμύνταιο παίρνομε κατὰ προτίμηση τὸ τραϊνό κι ἀνεβαίνομε τὴ ρεματιὰ μιᾶς καταπράσινης λοφοσειρᾶς, ποὺ ἐνώνει τὰ βουνὰ Βαρνοῦντα μὲνα παρακλάδι τοῦ Βερμίου. Ἡ ρεματιὰ αὐτὴ λέγεται Στενὰ—Κερλὶ—Δερβέν (Τουρκικὴ ὀνομασία) κι ἔχει ὑψος 800 μέτρα. Ἀπ' ἐδῶ ἐπάνω κοιτάζοντας κατὰ τὸ νοτιὰ βλέπομε ὅλο τὸ ὁροπέδιο τῆς Πτολεμαΐδας γυμνὸ ἀνάμεσα στὶς γυμνὲς βουνοσειρὲς τοῦ Βέρμιου καὶ τῆς ὑψηλότερης τοῦ Περιστεριοῦ. Κάτω στὸ βάθος τοῦ ὁρίζοντα βλέπομε τὰ Πιέρια, τὰ Καμβούνια καὶ ἀπὸ πίσω τους τὶς κορφές τοῦ Ὀλύμπου νὰ ἔχειον.

ΟΡΟΠΕΔΙΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ

8. Ἀπὸ τὰ στενὰ Κερλὶ—Δερβέν κατεβαίνομε σὲ ἄλλο μεγαλύτερο ὁροπέδιο, στὸ ἴδιο ὅμως ὑψος (600 μ.). Είναι τὸ ὁροπέδιο Μοναστηρίου. Τὸ μισὸ τόχει ἡ Νοτιοσλαυία (Σερβία). Είναι κι αὐτὸ ἄδεντρο, ψυχρὸ καὶ μεγαγχολικό. Είναι σπαρμένο μὲ σιτάρια καὶ καλαμπόκια, πολλὰ ὅμως κομμάτια του είναι ὀλότελα ἄγονα καὶ χρησιμεύουν γιὰ νὰ βόσκουν πρόβατα καὶ βόδια.

9. Φλώρινα. Φτάσαμε στὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ τῆς Φλώρινας. Ἡ πόλη είναι χτισμένη σὲ μιᾶς ὥρας ἀπόσταση (5 χιλ.) στὴν πλαγιὰ τοῦ βουνοῦ. Ἡ συγκοινωνία ἀπὸ τὸ σταθμὸ γίνεται μὲ αὐτοκίνητα καὶ μὲ ἀμάξια. Ἡ Φλώρινα δὲν ἔχει καλούς δρόμους. Μονάχα ἔναν κεντρικό. Ἐχει ὅμως ὥραίους

στρατῶνες καὶ μεγάλο νοσοκομεῖο. Ἐνα ποτάμι ὁ Σακουλάβας, τρέχει σ' ὅλο τὸ μάκρος τῆς Φλώρινας.

10. Ἐριγόνας—Σύνορα. Ἐκεῖ κάτω κατὰ τὸ βοριά, σὲ 15 χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ τῆς Φλώρινας διακρίνομε ἔνα ποτάμι. Είναι ὁ Ἐριγόνας (παραπόταμος τοῦ Ἀξιοῦ). Σ' αὐτὸν χύνονται ὅλα τὰ νερά τοῦ ὁροπεδίου. Ἐκεῖ βρίσκεται καὶ τὸ χωριὸ Κενάλι, ὁ τελευταῖος σιδηροδρομικὸς σταθμὸς τῆς Ἑλλάδας.

Ἐρωτήσεις.

1. Περιγράψατε τὰ Σέρβια. 2. Περιγράψατε τὸ ταξίδι ἀπὸ Σέρβια στὴν Καζάνη. 3. Πῶς είναι χτισμένη ἡ Κοζάνη; 4,5. Περιγράψατε τὸ ὄροπέδιο τῆς Πτολεμαΐδας. 6. Τί ξαίρετε γιὰ τὸ Ἀμύνταιο; 7. Τί είναι τὸ Κερλί—Δερβέν; 8. Ποῦ μπαίνουμε ὅταν διαβοῦμε τὰ στενά τοῦ Κερλί—Δερβέν; 9. Τί ξαίρετε γιὰ τὴ Φλώρινα; 10. Ποιὸς είναι ὁ τελευταῖος σταθμὸς ἀπὸ τὰ Σέρβικά σύνορα;

Υποβολλέτε. Κατὰ ποιὰ μεριὰ ἔχει κλίση τὸ ὄροπέδιο τῆς Πτολεμαΐδας; Μπορεῖ νὰ ἔχῃ πολλὰ νερά (ποτάμια, πηγὲς) ἀφοῦ τὰ γύρω βουνὰ είναι ἄδεντρα; Μπορεῖ νὰ είναι ύγιεινὸς καὶ πυκνοκατοικημένος ἔνας τόπος μὲ ἐλη καὶ λιγοστὰ νερά;

ΣΙΔΗΡΑ ΠΟΡΤΑ (Σέρβια)—ΓΡΕΒΕΝΑ—ΚΑΣΤΟΡΙΑ—ΦΛΩΡΙΝΑ (Δρόμος ἀμαξ. χιλιόμ. περίπου 150).

1. Κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονα. Ζαναγυρίζομε στὰ Σέρβια. Τὸ αὐτοκίνητό μας παίρνει τώρα διεύθυνση νοτιοδυτικά, ἀκολουθώντας τὸ ποτάμι Ἀλιάκμονα κατὰ τὶς πηγές του. Τὸ ποτάμι σχηματίζει κοιλάδα ἀνάμεσα στὰ Καρβούνια βουνὰ καὶ στὸ βουνὸ Βαρνούντα, καὶ τὴν ἀκολουθοῦμε.

2. Βγαίνοντας ἀπὸ τὴν κοιλάδα βρισκόμαστε σὲ ὄροπέδιο ἀναμεταξὺ στὸ βουνὸ Βαρνούντα—Πτολεμαΐδας καὶ στὸ βουνὸ Βόιο, ποὺ τὸ χωρίζει ἀπὸ τὴν Ἀλβανία. Στὸ νότιο μέρος τὰ βουνὰ Χάσια τὸ χωρίζουν ἀπὸ τὴ Δυτικὴ Θεσσαλικὴ πεδιάδα. Τὸ ὄροπέδιο ἀνηφοράει κατὰ τὸ βοριὰ καὶ καταμεσίς κυλάει ὁ Ἀλιάκμονας σὲ μάκρος παραπάνω ἀπὸ 80 χιλιόμετρα.

3. Γρεβενά. Τὸ αὐτοκίνητο ἀνηφορίζει ἀνάμεσά σὲ σπαρτὰ καὶ σὲ βοσκές. Γύρω τὰ βουνὰ είναι κατάφυτα ἀπὸ ἀπέραντα δάση. Περνᾶμε ἔνα μεγάλο ποτάμι καὶ φτάνομε στὰ Γρεβενά, ὅπου συναντᾶμε καὶ ἄλλο ποτάμι.

4. Σιάτιστα. Ἀπὸ τὰ Γρεβενὰ προχωρούμε κατὰ τὸ βοριά. Στὴ μέση τοῦ ὁροπεδίου ἔνα παρακλάδι τοῦ δρόμου περνάει ἀπὸ τὸ Βαρνούντα μέσα σὲ μιὰ εὐρύχωρη κοιλάδα κατάφυτη μὲ ἀμπέλια καὶ πάει στὴν Κοζάνη. Ἡ κοιλάδα αὕτη εἶναι τῆς Σιάτιστας. Κεῖ πάνω στὸ βουνὸ διακρίνομε καὶ τὴ μικρὴ πόλη Σιάτιστα, στὴν ἄκρη τοῦ δάσους.

5. Ἐν ασελίτσα. Περνᾶμε ἔνα ἄλλο ποτάμι καὶ συνεχίζομε τὰ ταξίδι μας ἀνάμεσα σὲ σπαρτὰ καὶ σὲ βοσκές. Σὲ λίγο περνᾶμε καὶ ἄλλο ἀκόμη μεγάλο ποτάμι καὶ σὲ ὑψος 650 μέτρα συναντᾶμε τὴν Ἀνασελίτσα. Πολλὰ ἄλλα μικρὰ χωριά εἶναι σκορπισμένα στὶς πλευρές τῶν βουνῶν.

Ἀνηφορίζοντας ὅλοένα βρισκόμαστε, σὲ ὑψος 1000 μέτρα καὶ παραπάνω, στὰ Καστανοχώρια, κάμποσα χωριά μαζὶ μέσα σὲ δάση ἀπὸ καστανιές.

6. Καστορία. Διαβαίνομε ὅλο τὸ ὁροπέδιο καὶ στὴν ἄκρη του βρίσκομε τὴ λίμνη τῆς Καστοριᾶς (Ὀρεστιάδα) σὲ 600 μέτρα ὑψος. Στὴ μέση τῆς δυτικῆς ὥρας, ἀρχίζει μιὰ χερσόνησο καὶ μπαίνει μέσα στὴ λίμνη. Στὸν Ἰσθμὸ ποὺ ἔνωνται τὴ χερσόνησο αὕτη εἶναι ἡ Καστοριά. Ἡ πόλη δὲν ἔχει καλούς δρόμους.

7. Οὔτε κι ἐργοστάσια ἔχει, χρησιμεύουν ὅμως γιὰ τέτια τὰ περισσότερα σπίτια της. Γιατὶ ὅλες σχεδὸν οἱ οἰκογένειες τῆς Καστοριᾶς ἔχουν μηχανὲς καὶ πολὺ τεχνικὰ ράβουν μικρὰ κομματάκια δέρματα καὶ φτιάνουν γυναικεῖς γοῦνες. Τόσο δὲ ἔχουν ἀσκηθῆ σ' αὐτὴ τὴ δουλειά, ὥστε καὶ σὲ διάφορα ἄλλα μέρη ὅπου φτιάνουν γοῦνες, ἀκόμα καὶ στὴ Λειψία τῆς Γερμανίας, βρίσκονται πάντα Καστοριανοί τεχνίτες. Καλὸ εἰσόδημα τῆς Καστοριᾶς εἶναι καὶ τὰ ψάρια ἀπὸ τὴ λίμνη της, ποὺ μ' αὐτὰ τρέφεται ὅλη ἡ περιφέρεια.

8. Ἡ Συγκοινωνία σ' αὐτὰ τὰ μέρη εἶναι σὲ πρωτόγονη κατάσταση. Ἄλλοι δρόμοι ἀπὸ κείνους ποὺ εἴδαμε δὲν ὑπάρχουν καὶ ἀναγκάζονται οἱ κάτοικοι νὰ ταξιδεύουν μὲ ζῶα μέσα ἀπὸ τὰ ἀδιάβατα πυκνὰ δάση, ὅπου κινδυνεύει καὶ ἡ ζωὴ τους ἀκόμη.

9. Πισοδέρη. Προχωρώντας ὅλοένα μὲ τὸ αὐτοκίνητο φτάνομε στὶς πηγὲς τοῦ ποταμοῦ Ἀλιάκμονα σὲ ὑψος 1400 μέτρα, στὸ χωριὸ Πισοδέρη.

Ἄπὸ δῶ πάνω διακρίνομε κατὰ τὴ δύση τὶς λίμνες Πρέσπα

καὶ μικρὴ Πρέσπα καὶ τὶς ἀντικρυννές βουνοσειρές. Κατὰ τὸ νοτιὰ τὸ βλέμμα μας φτάνει ἵσαμε τὰ Χάσια. Κι δύοδη δάση ἀπέραντα κυρίως ἀπὸ βελανιδιές. Ανεβαίνομε τὴν ράχη τοῦ ποταμοῦ καὶ κατεβαίνομε στὴ Φλώρινα.

Α σκήσεις. 1. Πῶς πηγαίνομε στὸ δροπέδιο τοῦ Ἀλιάκμονα; 2. Ἀνάμεσα σὲ ποιά βουνὰ εἶναι τὸ δροπόδιο; 3. Ποῦ εἶναι τὰ Γρεβενά; 4. Ποῦ εἶναι ἡ Σιάτιστα; 5. Ποῦ εἶναι ἡ Ἀνασελίτσα; 6. Περιγράψατε τὴν Καστοριά. Ποιὰ βιοτεχνία ὅχει αὐτὴ ἡ πόλη; 8. Τί ξαίρετε γιὰ τὴ συγκοινωνία τοῦ δροπεδίου. 9. Τί ξαίρετε γιὰ τὸ Πισοδέρι;

Υποβολλές. Κατὰ ποῦ ἔχει κλίση τὸ δροπέδιο τοῦ Ἀλιάκμονα; Συγκρίνατε τὸ μὲ τὸ δροπέδιο τῶν Καϊλαριῶν. Γιατὶ τὸ δροπέδιο τοῦ Ἀλιάκμονά εἶναι πιὸ κατοικημένο ἀπὸ τὸ δροπέδιο τῶν Καϊλαριῶν; Γιατὶ ὅλα τὰ μεγάλα ποτάμια ἔχουν τὶς πηγές των στὸ Βόσιο; Γιατὶ στὸ δροπέδιο αὐτὸ δὲ βρήκαμε ἔλη;

Ανατολικὴ Μακεδονία

ΛΑΡΙΣΣΑ—ΠΛΑΤΥ—ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

(Σιδηροδρ. χιλιόμετρα 120).

1. Ἀπὸ τὴν Λάρισσα προχωροῦμε μὲ τὸ τραῖνο καὶ ἀφοῦ περάσωμε μεταξὺ Ὁλύμπου καὶ Ὁσσας δίπλα στὸν Πηνειό ποταμό, βγαίνομε παραλία τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου στὴν πεδινὴ λουρίδα τῶν ἐκβολῶν τοῦ Πηνειοῦ.

2. Ὁλυμπος. "Οσο προχωρῶμε ἡ παραλιακὴ λουρίδα γίνεται δύοένα πλατύτερη. Ἀριστερά μας κυττάζομε μὲ θαυμασμὸ τὸ μεγαλοπρεπῆ ὅγκο τοῦ Ὁλυμπού, ποὺ οἱ χιονοσκέπαστες καρφές του χάνονται μέσα στὰ σύννεφα. Ἐκεῖ ψηλὰ κατοικοῦσαν, ὅπως λέει ἡ μυθολογία μας, οἱ Ὁλυμπιοι θεοί.

3. Κατερίνη. Σὲ λίγο βγαίνομε σὲ μιὰ μεγάλη πεδιάδα κατάφυτη ἀπὸ πορτοκαλιές, λεμονιές, ἀχλαδιές κ.λ.π. Ἐπίσης ἀπὸ κήπους μὲ πεπόνια, καρπούζια καὶ λαχανικά. Στὸ μέρος τῆς πειδάδας εἶναι ἡ Κατερίνη, ἡ πόλη ποὺ βγάζει τὰ πολλὰ ξύλα καὶ κάρβουνα.

4. Ἀπὸ δῶθι θαυμάζομε τὰ ἀπέραντα δάση τοῦ Ὁλυμπού καὶ

τῶν Πιερίων ποὺ ἀπλώνονται σ' ὅλη τὴν παραλία μέχρι πέρα τὰ βουνά τῆς Κατερίνης.

5. Ἡ πεδιάδα τελειώνει μετὰ τὴν Κατερίνη καὶ συναντᾶμε τότε κοντά στὴ θάλασσα ἀλυκές. Σὲ λίγο βρισκόμαστε σὲ ἄλλη πεδιάδα, μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ μεγάλες καὶ πιὸ εὔφορες τῆς Ἑλλάδας. Εἶναι ἡ πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης. Μιὰ ὥρα κι ἀκόμα ταξιδεύομε μέσα σ' αὐτή. Περνοῦμε ἀπὸ μεγάλα σιδερένια γεφύρια, τὰ ποτάμια Ἀλιάκμονα, Λουδία καὶ Ἀξιό καὶ φτάνομε στὴ Θεσσαλονίκη.

Θεσσαλονίκη

6. Τοποθεσία. Ἡ Θεσσαλονίκη εἶναι παράλια πόλη χτισμένη στὸ βάθος τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου.

7. Ονομασία. Δὲν ξαίρομε ἀκριβῶς πότε χτίστηκε. Ζαίρομε μονάχα πώς ἐδῶ καὶ 2000 χρόνια π.Χ. λεγόταν Ἀλία (παραθαλασσία). Ἔπειτα ὀνομάστηκε Θέρμη, κι ὁ κόλπος Θερμαϊκὸς ἀπὸ τὶς θερμές πηγὲς ποὺ βρίσκονται καὶ σήμερα ἔκει κοντά, καὶ στὰ 315 π.Χ., ἵνας Βασιλιὰς τῆς Μακεδονίας τὴν ὠνόμασε Θεσσαλονίκη.

8. Ρωμαϊκὴ περίοδο (150 π.Χ. 395 π.Χ.) Στὰ 53 μ.Χ. ἦρθε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος στὴ Θεσσαλονίκη νὰ κηρυξῃ τὸ Εὐαγγέλιο. Ἔγραψε καὶ δυὸ ἐπιστολὲς «πρὸς Θεσσαλονικεῖς» κι ἀπ' αὐτὲς καταλαβαίνομε πώς ἡ πόλη τότε ἦταν σὲ μεγάλη ἀκμῇ, μὲ θέατρα, μὲ ἱπποδρόμια, καὶ ἄλλες διασκεδάσεις. Συχνὰ ἔμεναν ἔκει καὶ οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες.

9. Βυζαντινὴ περίοδο. (395–1453). Στὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἡ Θεσσαλονίκη εἶχε φοβερούς πολέμους μὲ τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς Βουλγάρους. Διάφοροι βάρβαροι τὴν κυρίεψαν, ὑστερα ἐλευθερώθηκε καὶ ἔγινε γιὰ λίγον καιρὸ πρωτεύουσα τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, ὡσπου τέλος τὴν κυρίεψαν οἱ Τοῦρκοι.

10. Στὶς 26 τοῦ Ὁχτώβρη στὰ 1912, τὴν ἡμέρα τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, τοῦ προστάτη τῆς πόλης, ἡ Θεσσαλονίκη ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ στρατό.

11. Ἡ Θεσσαλονίκη στὸν Εύρωπαϊκὸ πόλεμο κάηκε ἡ περι-

σότερη καὶ χτίστηκε πάλι μὲ νέο σχέδιο. "Ετσι ἔχει τώρα καλούς καὶ πλατιοὺς δρόμους, ὡραῖες πλατεῖες καὶ μεγάλα κτίρια.

12. "Ἐν ας περὶ πατος μέσα στὴν πόλην Παίρνομε στὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ τὸ τράμ καὶ βγαίνομε στὴν Ἐγνατίᾳ ὁδό. Εἶναι ἔνας ἀπὸ τοὺς κεντρικῶτερους δρόμους τῆς Θεσσαλονίκης, ποὺ τὴν χωρίζει στὴ μέση. Προχωρώντας κατὰ τὴν ὁδὸν Βενιζέλου, ποὺ κόβει τὴν Ἐγνατίᾳ ὁδὸν στὴ μέση καὶ πάει ἀπὸ τὴν προκυμαίαν κατὰ τὴν Ἀκρόπολη, βλέπομε διάφορα καταστήματα πολυτελείας.

Σχεδιάγραμμα Θεσσαλονίκης

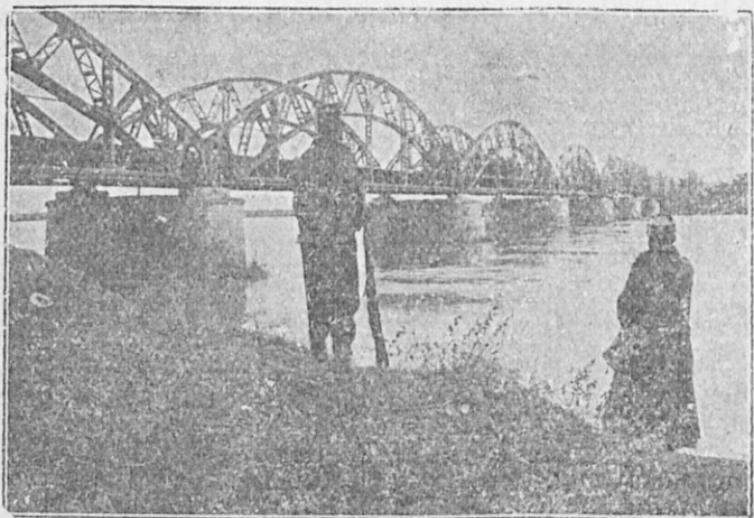
13. Ἡ προκυμαία. Ἀπὸ τὴν ὁδὸν Βενιζέλου βρισκόμαστε στὴν προκυμαία. Σ' ὅλο τὸ μάκρος τῆς συναντᾶμε τὰ ὥραιότερα ξενοδοχεῖα, Καφενεῖα, θέατρα, κινηματογράφους. "Ολη ἡ προκυμαία εἶναι γεμάτη ἀπὸ καίκια, βάρκες καὶ μικρὰ βαπτόρια. Ἀπὸ κεῖ βλέπομε καὶ τὴ μεγάλη κίνηση τοῦ λιμανιοῦ καθὼς καὶ τὰ βαπτόρια ποὺ εἶναι ἀραγμένα ἐκεῖ.

14. Ἀκρόπολη. Ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη τὸ θέαμα τῆς πόλης εἶναι θαυμάσιο. Ἡ Θεσσαλονίκη εἶναι ἀπλωμένη σ' ὅλον τὸν ἀπέραντο λιμένα τῆς. Μᾶς κάνει κατάπληξη ἡ ἔκτασή της. Μποροῦμε νὰ ποῦμε πώς πλησιάζει τὴν Ἀθήνα. Διακρίνομε δύο ξεχωριστὰ τμήματα. Τὴν παλιὰ πόλη καὶ τὴ νέα.

15. Παλιὰ πόλη. Ἀρχίζει ἀπὸ τὴν προκυμαία καὶ φτά-

νει ώς τὰ τείχη τοῦ φρουρίου της. Στὴ μιὰ ἄκρη τῆς προκυμαίας εἶναι ὁ λευκὸς Πύργος, στὴν ἄλλη ἔνας ἄλλος πύργος μικρότερος. Τὸ τμῆμα αὐτὸῦ ἐκάη τὸ ἔτος 1916 καὶ ἦγινε νέο ἐπὶ ὡραιοτάτου σχεδίου. Στὴν παλιὰ πόλη εἶναι κυρίως τὰ ἐμπορικὰ καταστήματα, τὰ ξενοδοχεῖα κλπ.

Ἡ νέα πόλη ἀπλώνεται πέρα ἀπὸ τὸ λευκὸ πύργο

Ἡ σιδηροδρομικὴ γέφυρα τοῦ Ἀξιοῦ

καὶ ἑκεῖ εύρισκονται τὰ μέγαρα τῶν πλουσίων ἐμπόρων, καὶ τὰ περισσότερα σπίτια τῶν κατοίκων, τὰ νοσοκομεῖα, τὰ σχολεῖα κλπ.

16. Ἰδοὺ ἡ Ἐγνατία ὁδὸς ἡ ὅποια σχίζει τὴν πόλη ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη. Μεταξὺ τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ καὶ τῆς Ἀκρόπολης διακρίνομε τὸ μέγαρον τοῦ Διοικητηρίου καὶ πλησίον αὐτοῦ τὰ ἐρείπια τοῦ Ἀγ. Δημητρίου τοῦ προστάτου τῆς Θεσσαλονίκης. Μέσα στὸ ναὸν εἴναι ὁ τάφος τοῦ Ἀγίου. Ὁλίγο παρακάτω βλέπομε τὸν τροῦλο τῆς Ἀγ. Σοφίας καὶ στὴν ἀνατολικὴ ἄκρη τῆς Ἐγνατίας τὸν τροῦλον τοῦ Ἀγ. Γεωργίου.

17. Ἡ ἐλευθέρα Σερβικὴ ζώνη. Ὁ πρὸς δυσμὰς τοῦ Τελωνείου μανδρωμένος ἑκεῖνος χῶρος εἶναι ἡ ἐλευ-

θέρα Σερβική Ζώνη. Ἐκεῖ μέσα ἀποβιβάζονται τὰ ἐμπορεύματα τὰ ὄποια φέρουν τὰ πλοϊα γιὰ τὴ Σερβία καὶ ἔκεινα ποὺ φέρει ὁ σιδηρόδρομος ἀπὸ τὴ Σερβία γιὰ τὸ ἔξωτερικό.

18. Δυτικώτερα τῆς ἐλευθέρας ζώνης είναι οἱ σιδηροδρομικοὶ σταθμοί. Ἀπὸ ἑκεῖ οἱ γραμμὲς πηγαίνουν πρὸς τὴν Ἀθήνα, πρὸς τὸ Μοναστήρι, πρὸς τὴν Εύρωπη καὶ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολη.

Ἡ θέα. Ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη τῆς Θεσσαλονίκης ὁ ὄριζοντας είναι θαυμάσιος. Ανατολικὰ βλέπομε τὰ βουνὰ τῆς Χαλκιδικῆς. ΝΔ. Τὰ Πιέρια, τὸν "Ολυμπο", τὴν "Οσσα" καὶ στὸ βάθος τοῦ ὄριζοντας τὴ βουνοσειρὰ τοῦ Πηλίου. Στὰ Δ. ἡ ἀπέραντη χαμηλὴ πεδιάδα ὁμοιάζει μὲ θάλασσα, ποὺ τὰ ποτάμια τῆς Ἀξιός, Λουδίας καὶ Ἀλιάκμονας φαίνονται μέσα στὸ πράσινο χρῶμα της, σὰν τεράστιοι ἀσπροὶ δρόμοι. Γύρω ἡ πεδιάδα κλείνεται ἀπὸ βουνὰ κατάφυτα.

Πέρα τῆς ἐλευθέρας Ζώνης είναι τὸ βιομηχανικὸ τμῆμα τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐκεῖ είναι τὰ σαπωνοποιεῖα, βυρσοδεψεῖα, ύφουντήρια, χυτήρια κλπ. Διακρίνομε ἀπὸ ἐδῶ μερικὲς ἐπιγράφες: Ζυθοποιεῖα "Ολυμπος", Παγοποιεῖα Νάουσα κ.λ.π.

Ἐρωτήσεις.

1. Πῶς βλέπομε τὸν "Ολυμπον"; 2. Τί ξαίρετε γιὰ τὴν Κατερίνη; 4. Τί θαυμάζομε ἀπὸ τὸν Πλαταμῶνα μέχρι τῆς Κατερίνης; 5. Τί συναντᾶμε ἐπειτα ἀπὸ τὴν Κατερίνη; 6. Ποὺ βρίσκεται ἡ Θεσσαλονίκη; 7. Πότε ἔχει ἀπίστη ἡ Θεσσαλονίκη καὶ τί ξαίρετε γιὰ τὴν ὄνομασία της; 8. Τί ήταν ἡ πόλη αὐτή στὴ Ρωμαϊκὴ περίοδο; 9. Τί ήταν στὴ Βυζαντινὴ περίοδο; 10. Πότε ἐλευθερώθηκε ἡ Θεσσαλονίκη ἀπὸ τοὺς Τούρκους; 11. Πῶς είναι ἡ Θεσσαλονίκη; 12. Τί βλέπομε στὴν "Ἐγνατία" ὁδὸ καὶ στὴν ὁδὸ Βενιζέλου; 13. Τί ξαίρετε γιὰ τὴν προκυμαία; 14. Περιγράψατε τὴ παλιὰ πόλη καὶ τὴ νέα. 15. Ποιές Βυζαντινὲς ἐκκλησίες ἔχει ἡ πόλη; 16, 17, 18. Τί είναι ανάμεσα στοὺς σιδηροδρομικοὺς σταθμούς; καὶ στὸ τελωνεῖο της;

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ—ΕΔΕΣΣΑ—ΦΛΩΡΙΝΑ—ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ (Σιδηροδρομ. χιλιόμετρα 110).

1. Ἡ πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης. Παίρνομε τὸ τραίνο τοῦ Μοναστηριοῦ κι ἀκολουθᾶμε τὴν ἴδια γραμμὴν, ὅπου ἥρθαμε. Περνᾶμε πάλι τὴν ἀπέραντη πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης. Ἀλλοῦ ἔχει σπαρτά, κι ἀλλοῦ τόπους χέρσους γιὰ βοσκές, ὅπου βλέπομε πολλὰ καὶ μεγάλα κοπάδια ἀπὸ πρόβατα καὶ ἀγέλες ἀπὸ βουβάλια.

2. Ποῦ καὶ ποῦ βλέπουμε κανένα χωριὸν ἀνάμεσα σὲ μερικὸν δέντρα. Ἐκεῖνο κυρίως ποὺ μᾶς κάνει ἐντύπωση εἶναι τόσο μεγάλο ποὺ μέσα αὐτὸν τάχονται τὰ πρόβατα.

3. Ἀφοῦ προχωρήσωμε κάμποσο διάστημα συναντοῦμε τὸ Ἀξιό, τὸ μεγαλύτερο ποτάμι τῆς Ἑλλάδας ἔπειτα ἀπὸ τόκον Ἐβρο. Τὸ διαβαίνομε ἀπὸ ἓνα πολὺ μεγάλο γεφύρι, καὶ ἔπειτα ἀπὸ λίγο περνᾶμε καὶ ἄλλο ποτάμι, τὸ Λουδιά, ποὺ χύνει στὴν θάλασσα τὰ νερά τῆς λίμνης τῶν Γενιτσῶν, Ἀριστερά μας τέλματα τῆς λίμνης φτάνουν ὡς τὴ θάλασσα καὶ λέγονται κάτω λίμνη. Τώρα γίνονται μεγάλα ἔργα γιὰ νὰ ξηραστοῦν τὴ λίμνη τῶν Γενιτσῶν καὶ τὰ τέλματα τοῦ Κάμπος. Ἀπειρα κοπάδια ἀπὸ βουβάλια βλέπουμε νὰ βόσκουν ἢ κολυμποῦν μέσα στὰ νερά.

4. Κάνομε σταθμὸ στὸ χωριὸν Πλατύ, ὅπου ἡ γραμμὴ ἐνύκτηται μὲ τὴν ἄλλη γραμμὴ τῆς Λάρισσας-Ἀθήνας. Τὸ τραίνο προχωρεῖ κατόπιν κατὰ τὴ δύση ὀλοένα. Ἀριστερὰ διακρίνομε τὸ ποτάμι τοῦ Ἀλιάκμονα καὶ δεξιά, πέρα κεῖ στὴν ἄκρη τὰ τέλματα καὶ σὲ μέρος ψηλότερο, τὴν πόλη Γενιτσά.

5. Βέρροια. Σὲ δυὸ ὥρες ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη φτάνουμε στὴν πόλη τῶν λαχανικῶν, στὴ Βέρροια, ποὺ εἶναι χτισμένη στοὺς πρόποδες τοῦ βουνοῦ Βέρμιο. Τὸ τραίνο τὰ μεταφέρει τὰ λαχανικά τῆς ὀλοῦθε, ἀπὸ Θεσσαλονίκη ἴσαμε τὸ Μοντεστῆρι.

6. Νιάουσα. Στρέφομε κατὰ τὸ βοριά. Ἀκολουθῶμε τὴν πλαγιὰ τοῦ Βέρμιου, ποὺ εἶναι ἀπὸ αὐτὴ τὴ μεριὰ κατάφυτη ἴσαμε τὴν κορφὴ του. Ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, στὸ δροπέδιλο τῶν Καιϊλαριῶν, ήταν δλότελα γυμνό. Διαβαίνομε ὀκτὼ ποτάμια ποὺ ἀπὸ τὸ Βέρμιο χύνονται στὴ λίμνη τῶν Γιαννιτσῶν καὶ φτάνομε στὴν πόλη Νιάουσα.

7. Ἡ πόλη εἶναι χτισμένη σὲ 112 ὥρα ἀπὸ τὸ σταθμὸ στὴν πλαγιὰ τοῦ Βέρμιου, πάνω σὲ τρεῖς λόφους. Ἡ Νιάουσα ἔχει πάρα πολλὰ νερά καὶ ἡ κυριώτερη μάλιστα πηγὴ σχηματίζει ἓνα μικρὸ ποταμάκι μὲ πολλοὺς καὶ ὠραίους καταρράχτες (ύψος μέχρι 55 μέτρα). Μ’ αὐτοὺς τοὺς καταρράχτες μπαίνουν σὲ κίνηση πολλὰ κλωστήρια καὶ ύφαντήρια, ὅποια φτιάνουν τέλεια μάλλινα ύφασματα καὶ τὸ χακί ύφασμα τοστρατοῦ.

8. Ἀνάμεσα στὸ σταθμὸ καὶ στὴν πόλη εἰναι τ' ἀμπέλια τῆς Νάουσας, ποὺ παράγουν τὰ ξακουστὰ μαῦρα κρασιά της. Ἐπίσης οἱ κάτοικοι τῆς Νιαουσῆς καταγίνονται πολὺ καὶ στοὺς μεταξοσκώληκες. Γιὰ τοῦτο βλέπομε ἐκεῖ μεγάλους κήπους ὅλοι αὐτὸὶ μουριές τὴ μιὰ κοντὰ στὴν ἄλλη καὶ κλαδεμένες ἔτσι κοντὲς ποὺ μοιάζουν μὲ ἀμπέλια.

9. **Ἐδεσσα.** (Βοδενά). Φεύγομε ἀπὸ τὴ Νιάουσα τοκαὶ περνᾶμε ἔνα σιδηροδρομικὸ σταθμό, ὅπου μεταφέρονται ιτέναιερίως πάνω σὲ σύρμα σιδηροδρομικούς στρωτῆρες (τρατιθέρσες). Ζυγώνουμε στὴν πόλη μὲ τὰ πολλὰ νερὰ καὶ τοὺς καταρράχτες.

10. Οἱ καταρράχτες. Τὸ τραίνο ἀνεβαίνει κατὰ Βέρμιο, κι ἀντικρύζουμε ἀπὸ πάνω μας τὴν Ἐδεσσα σὲ μιὰ οπτροειδῶν, ἀνάμεσα στὸ βουνὸ Βέρμιο καὶ σ' ἕνα παρακλαδάκι τοῦ Βόδα. Ἀπὸ τὰ χείλια τῆς πτροειδοῦς αὐτῆς ἔχι μεγάλοι καταρράχτες πέφτουν μὲ δρυὴ χαμηλὰ κάτω, ἀπὸ 25 κι ἀκόμα μέτρα ὑψος. Τέσσερα - πέντε μεγάλα ἐργοστάσια κλωττήρια μπαίνουν σὲ κίνηση ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς καταρράχτες.

11. Ἡ Ἐδεσσα εἶναι χτισμένη σὲ μιὰ πολὺ εὔφορη καὶ κατάφυτη, πεδιάδα σὲ 300 μέτρα ὑψος, ποὺ κόβεται κάθετα ἔτσι ὥστε νὰ φαίνεται σὰν τεράστιος ἔξωστης. Καὶ μέσα ἀπὸ τὴν πόλη περνάει τὸ ποτάμι Βόδας, ποὺ σχηματίζει τοὺς μεγάλους ἐνκαταρράχτες.

12. Ἡ Ἐδεσσα εἶναι: ὁ κῆπος τῆς Μακεδονίας. Τὰ σταφύλια, σῦκα της, τὰ μύγδαλά της, τὰ καρύδια της, τὰ ώραϊα πεπόνια της καὶ πολλὰ ἄλλα φροῦτα της εἶναι γωστὰ σὲ ὅλη τὴ Μακεδονία. Κι ἐδῶ οἱ μουριές, ὅπως καὶ στὴ Νιάουσα, εἶναι κλαδεμένες καὶ φυτεύονται πυκνὰ ἡ μιὰ στὴν ἄλλη σὰν τὰ ἀμπέλια σταφίδας στὴν Πελοπόννησο.

13. Δρόμους καλούς δὲν ἔχει! ἡ πόλη. Νερὰ ὅλοῦθε ἀνάμεσα λεύκες, σὲ πλατάνια καὶ σὲ κήπους μὲ καρποφόρα δέντρα. Ήσ καὶ στὰ σπίτια ἀκόμα μεταχειρίζονται τὸ νερὸ οἱ γυναῖκες νιὰ νὰ κινοῦν τοὺς ἀργαλιούς τους.

14. Ἀπὸ τὴν Ἐδεσσα ἡ θέα εἶναι σὰν πανόραμα. Θαρροῦμε τὸ βρισκόμαστε πάνω σὲ μιὰ ψηλὴ ταράτσα. Ἀπὸ κάτω μας ἀγναντεύομε τὸν κάμπο μὲ τὰ μεγάλα καὶ μικρὰ ποτάμια του, τὰ ἀπέραντα ἔλη του. Γύρω μας τὰ βουνὰ ὅλα κατάφυτα πυκνὰ δάση. Εἶναι τὰ ώραιότερα δάση ὅλης τῆς Ἑλλάδας.

15. Κι ὅλη αὐτὴ ἡ ἔκταση ἀπὸ τῇ Βέρροια ἵσαμε τὰ σύνερμας μὲ τὴ Σερβία ἔχει πάρα πολλὰ νερά, καταρράχτες, πυκνόδάση καὶ μεγάλους κήπους μὲ καρποφόρα δέντρα. Τὸ χορτάστα λιβάδια τρανεύει τόσο, ποὺ μοιάζει μὲ σπαρτά.

16. Ἀπὸ τὴν Ἔδεσσα προχωρεῖ τὸ τραϊνό ἀνάμεσα στὶ κοιλάδα τοῦ Βόδα καὶ στὸ δεξιὸ ὄχτο τῆς βαθύτερης Ἐλληνικῆς λίμνης τοῦ Ὀστρόβου καὶ φτάνει ὡς τὸ Σόροβιτς, στὸ ροπέδιο ποὺ ἀναφέραμε πρωτύτερα.

*Ἐρωτήσεις.

- 1,2. Περιγράψατε τὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης. 3. Τί νερὰ συναντᾶμε;
4. Τί συναντᾶμε στὸ χωρὶὸ Πλατύ κι ἔπειτα ἀπὸ τὸ Πλατύ;
5. Ποῦ φτάνοντεπειτ' ἀπὸ δύο ὁρεῶν; Περιγράψατε τὴ Βέρροια.
6. Περιγράψατε τὸ ταξίδι μας κατὰ τὴ Νιάουσα.
7. Ποῦ είναι ἡ πόλη;
8. Τί είναι ἀνάμεσα στὸ σταθμὸ καὶ στὴν πόλη;
9. Τί βλέπομε στὸ ταξίδι μας ἀπὸ τὴ Νιάουσα στὴν Ἔδεσσα;
10. Περιγράψατε τοὺς καταρράχτες τῆς Ἔδεσσας.
11. Ποῦ είναι χτισμένη ἡ Ἔδεσσα;
12. Τί παραγεῖ ἡ Ἔδεσσα;
13. Πῶς είναι ἡ πόλη;
14. Τί ἀγναντεύομε ἀπὸ τὴν Ἔδεσσα;
15. Πῶς είναι ὅλη αὐτὴ ἡ ἔκταση;
16. Ποῦ πηγαίνομε μετὰ τὴν Ἔδεσσα;

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ—ΓΕΥΓΕΛΗ (Σερβικὰ σύνορα)

(Σιδηρ. χιλιόμετρα 77,35)

1. Συνεχίζομε τὸ ταξίδι μας μὲ τὸ εύρωπαϊκὸ τραϊνὸ (Σεπλὸν—Οριάν Ἐξπρές), ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὴν Εύρώπη.

2. Ἀναχωροῦμε ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη καὶ διευθυνόμαστε Δέλτα τὸν ποταμὸ Ἀξιό. Τὸν ἀκολουθοῦμε. "Ολη ἡ πεδιάδα εἴναι ἀδεντρη καὶ σπαρμένη μὲ σιτάρι καὶ καλαμπόκι. Τὸ τραϊνό πλέει μέσα στὴν πρασινάδα τῶν σιτηρῶν." Εδῶ κι ἐκεῖ εἴναι κομμάτια ἀκαλλιέργητα, ὅπου βόσκουν κοπάδια βουβάλια πρόβατα, ἀλογα. Τὸ χῶμα είναι μαῦρο. Εδῶ πρὸ δύλιγων ἐτοῦ ήταν ἡ ἀπέραντη λίμνη τοῦ Ἀματόβου. Τὴν ἀποξηράνα τώρα καὶ τὴν ἔκαμαν χωράφια. Εδῶ τὸ τραϊνό περνάει στὴν ἄλλη ὄχθη τοῦ Ἀξιοῦ μέσα σὲ μιὰ στενὴ ρεματιὰ καὶ ἀρκετούς μακριά, ποὺ τὴ σχηματίζει τὸ βουνὸ Πάϊκο. Ή στενὴ αὕτη ρεματιὰ λέγεται στενὸ τῶν Τσιγγάνων.

3. Βγαίνοντας ἀπὸ τὸ στενὸ στὴ μικρὴ πεδιάδα τῆς Γέλ

γελῆς, μπαίνομε στά Σερβικά σύνορα. Τὰ διακρίνομε χαραγμένα μέσα στήν πεδιάδα. 'Η Γευγελή είναι στή Σερβία

Ἐρωτήσεις.

Πῶς είναι ἡ πεδιάδα; 2. Τί είναι ἡ λίμνη τοῦ Ἀματόβου; Τί είναι τὰ στενά Τσιγγάνων; 3 Ποῦ είναι τὰ σύνορά μας μὲ τὴ Σερβία;

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Ἡ Ἀνατολικὴ Μακεδονία είναι χώρα χαιμηλή. Ἐχει μεγάλες πεδιάδες μὲ πολλὰ νερά:

- α') Πεδιάδα Θεσσαλονίκης
- β') » Σερρῶν
- γ') » Δράμας.

Τὰ ποτάμια τίς πεδιάδες αύτὲς τίς πλημμυρίζουν συχνὰ καὶ τίς καταστρέφουν. Ἐπειτα σχηματίζουν λίμνες καὶ ἀπέραντα ἔλη, ποὺ γεννοῦν ἐλώδεις πυρετούς, ἀπὸ τούς ὅποιους ἀρωσταίνουν ὄλοι σχεδὸν οἱ κάτοικοι των.

Πρὸ δλίγων ἐτῶν ἡ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ ἀποξηράνῃ τὶς λίμνες καὶ τὰ ἔλη καὶ νὰ τακτοποιήσῃ τὶς κοῖτες τῶν ποταμῶν νὰ μὴ πλημμυροῦν. Τὴν ἐργασία αύτὴ τὴν ἀνέλαβε μιὰ μεγάλη ἑταιρεία καὶ κοντεύει νὰ τὴν τελειώσῃ. Μεταχειρίζεται μηχανές, γιὰ νὰ ἀνοίγει νέες κοῖτες τῶν ποταμῶν ποὺ σκάβουν 100—200 κυβικὰ μέτρα τὴν ὥρα. Λογαριάζουν ὅτι στὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης καταστρέφουν τὰ νερὰ 2.200.000 στρέμματα ἀπὸ τὴν πεδιάδα ποὺ τώρα δὲν κάνει τίποτε. Μετὰ τὴν ἀποξήρανση αύτὰ θὰ παράγουν 110.000 τόνους σιτάρι, ἀραποσίτι καὶ ρίζι, ποὺ μποροῦν νὰ θρέψουν 700.000 ἄτομα τὸ χρόνο.

Στὴν πεδιάδα τῶν Σερρῶν καὶ τῆς Δράμας μαζί, καταστρέφονται 650.000 στρέμματα καὶ μετὰ τὴν ἀποξήρανση θὰ κάνουν ὅμοια σιτηρὰ 80.000 τόνους, ποὺ θὰ μποροῦν νὰ θρέψουν 500.000 ἄτομα.

Στὴν πεδιάδα Θεσσαλονίκης. Ἀποξηράνανε τὴ μεγάλη λίμνη τοῦ Ἀματόβου καὶ μέγα μέρος τὶς λίμνης τῶν Γιαννιτσῶν καὶ ἄλλα μικρὰ ἔλη.

Στὴν πεδιάδα τῶν Σερρῶν καὶ στὴ Β.Δ. ἄκρη τῆς ἐκάμανε Γεωγραφία Δ'. Τάξεως. Δ. Δημητράκου.

μιὰ τεχνητὴ δεξαμενὴ (Κερκινὴ) ποὺ χωρεῖ 500.000.000 μέτρα νερὸ καὶ ρίξαν ἐκεῖ μέσα τὸ Στρυμόνα.

Στὶς δεξαμενὲς αὐτὲς ἔκαμαν ἔνα ρούφράχτη μὲ τεχνιτὲς θυρίδες, τὶς δποῖες ἀνοίγουν καὶ κανονίζουν ὅσο νερὸ θέλουν ν' ἀφήσουν νὰ τρέχῃ στὴ νέα κοίτη τοῦ Στρυμῶνα, ποὺ τοῦ φτιάσαν στὴ δυτικὴ πλευρὰ τῆς πεδιάδας. Μέσα στὴ νέα αὐτὴ κοίτη ἔρριξαν καὶ τοὺς χειμάρρους ποὺ κατεβαίνουν ἀπὸ τὰ βουνὰ Δύσορο καὶ Κορδελιό*.

Κατὰ τὸν ᾱδιον τρόπο ἔφτιασαν κοῖτες στὴν ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς πεδιάδας καὶ ἔρριξαν σ' αὐτὲς τοὺς χειμάρρους ποὺ κατεβαίνουν ἀπὸ τὸ ὄρος Ὀρβηλο.

Στὴν πεδιάδα Δράμας ἐβάθυναν τὴν κοίτη τοῦ ποταμοῦ Ἀγγίτη καὶ ἔρριξαν τὰ νερὰ ἀπὸ τὰ Ἐλη τῶν Φιλίππων στὴ λίμνη τ' Αχινοῦ.

*Ἐρωτήσεις.

Τί διαφέρει ἡ ἀνατολικὴ Μακεδονία ἀπὸ τὴ δυτική; Τί σκοπὸ ἔχουν τὰ παραγωγικὰ καὶ ἔξυγιαντικὰ ἔργα τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας. Πόσο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ ὅλης τῆς Ἑλλάδας ύπολογίζουν ὅτι θὰ μποροῦν νὰ τρέψουν μὲ τὰ σιτηρὰ ποὺ θὰ κάνουν παραπάνω ἀπ' ὅτι κάνουν τώρα; Ποιά ἔργα ἔχουν τελειώση ὡς τώρα καὶ πότε θὰ τελειώσουν ὅλα; Ἡ δεξαμενὴ κερκινῆς εἶναι ἔνα τετράγωνο ποὺ ἔχει τρία μέτρα βάθος καὶ χωρεῖ 300.000.000 κυβ. μέτρα νερό. Ποιὸς μπορεῖ νὰ βρῇ πόσα μέτρα μάκρος ἔχει κάθε πλευρά της; Ἁναπαραστήσατε τὴν στὸ σπίτι σας.

ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ

(Δρόμος ἀμαξωτὸς καὶ δρόμος βατός).

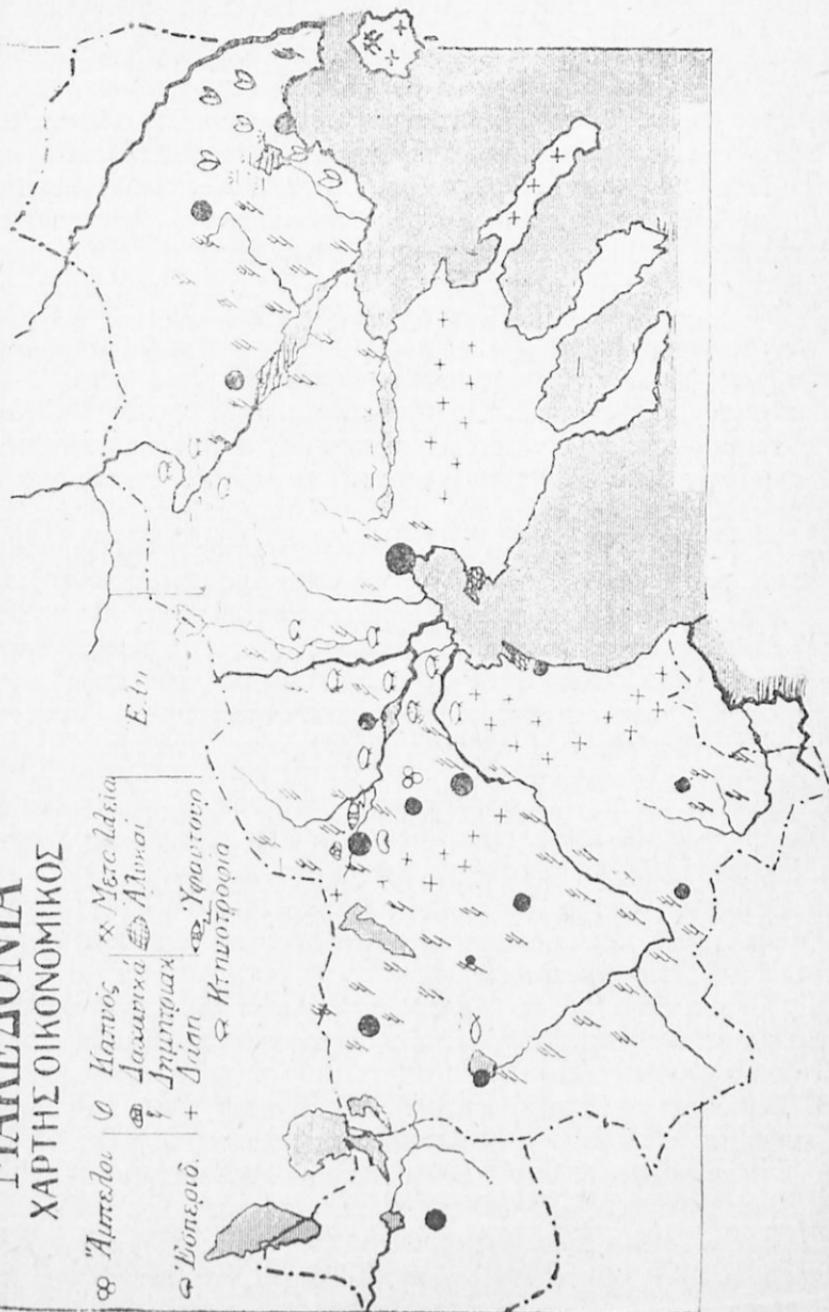
1. Πολύγυρος. Ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη ἔνας ἀμαξωτὸς δρόμος τραβάει πρὸς τὰ νότια κατὰ τὸ Καραμπουρνού, κατόπιν ἀνατολικὰ κι ἔπειτα μέσα ἀπὸ χώρα ὁρεινὴ τελειώνει κοντά στὴν κορφὴ τοῦ βουνοῦ Χολομώντα, ὅπου βρίσκεται ἡ μικρὴ πόλη Πολύγυρος, πρωτεύουσα τῆς Χαλκιδικῆς.

*Αὐτὴ τὴ δεξαμενὴ τὴν κάμανε γιατὶ ὁ Στρυμόνας εἶναι χειμαρρώδης. Τὰ νερά του στὶς μεγάλες πλημμύρες φτάνουν τὶς 3.000 κυβ. μέτρα στὸ 1'', καὶ στὶς ξηρὸς ἐποχὲς τοῦ καλοκαιριοῦ τὰ 15 κυβ. στὸ 1''. Στὶς μεγάλες δὲ πλημμύρες κατεβάζει χώματα καὶ ἀλλάζει κοίτη καὶ καταστρέφει συχνὰ τὴν πεδιάδα. Τώρα μὲ τὶς δεξαμενὲς τῆς Κερκινῆς τὸν περιώρισαν, κανονίζουν τὰ νερά του ὅπως θέλουν.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

ΧΑΡΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ

φ *Αιγαίον* φ *Βιανός* φ *Ιαστρός* φ *Μετέλιδεια*
 φ *Ιαυαρίκα* φ *Αίγιναι* φ *Εβρ.*
 φ *Ιμιαρίδα* φ *Διστού* φ *Υγραστορ*
 φ *Εποφειόδ.* φ *Κηνωνορροία*

2. Χολόμωντας. 'Από τὸν Πολύγυρο ξακολουθοῦμε στὸ βατὸ δρόμο, ποὺ πάει δύμαλά στὰ κορφοβιούνια σὲ 1000 μέτρα ὕψος. 'Όλη ἡ βουνοσειρὰ αὐτὴ τοῦ Χολομῶντα εἶναι ώς κάτω στὴ θάλασσα κατάφυτη μὲ δάση πυκνὰ ἀπὸ βελανίδιες, δξιές, καστανιές κ.α. 'Η θέα ἀπὸ κεῖ εἶναι μεγαλοπρεπής.

3. Χερσόνησες. Κατὰ τὸ νοτιὰ διακρίνομε τρεῖς χερσόνησες. 'Η μιὰ ἡ δυτικώτερη λέγεται Κασσάντρα, φαίνεται κατάφυτη κι ἔχει λίγα χωριά.

'Η ἄλλη ἡ μεσανή, λέγεται Λόγγος, εἶναι ἄδεντρη καὶ σχεδὸν ἀκατοίκητη. 'Η τρίτη ἡ ἀνατολικώτερη διαφέρει στὸ σχῆμα. Εἶναι στενώτερη καὶ μακρύτερη ἀπὸ τὶς ἄλλες κι ἔχει στὴ νότια ἄκρη της ἐνα ἀπόγκρεμνο μυτερὸ βουνὸ τὸ "Αθως ἢ "Αγιον" Όρος, ἐξ αἰτίας ἀπὸ τὰ πολλὰ μοναστήρια ποὺ βρίσκονται κεῖ. Κι ὅλη αὐτὴ ἡ χερσόνησο λέγεται χερσόνησο τοῦ "Αγ. "Ορους.

4. Τὸ "Αγιον" Όρος. Σ' αὐτὴ τὴ χερσόνησο βρίσκονται δυὸ μικρὲς πόλεις: ἡ πρωτεύουσα Καρυές, ὅπου μένει καὶ ἡ Κοινότητα, ποὺ κυρβενάει ὅλα τὰ μοναστήρια στὸ "Αγιον" Όρος, καὶ ἡ Ιερισσὸς στὸν Ἰσθμό, ἐκεῖ ποὺ ἡ χερσόνησος ἐνώνεται μὲ τὴν ξηρά. 'Εκεῖ κάπου δοκίμασε ὁ Ζέρξης, τὸν παλιὸ καιρό, σ' ἀνοίξη διώρυγα γιὰ νὰ περάσῃ τὰ καράβια του. Γύρω στὸν "Αθω καὶ πάνω στὶς πλαγιές βρίσκονται σκόρπια 21 μοναστήρια μὲ πολλὲς σκῆτες.

Σ' αὐτὰ τὰ μοναστήρια ἀνήκουν ὄλοκληρες σχεδὸν οἱ δυὸ ἄλλες χερσόνησες καὶ ὅλος ὁ κάμπος, ποὺ ἀπλώνεται ἀπὸ τὴν Ιερισσὸ ἵσαμε τὸ ἀκρωτήριο Αίνατο (Καραμπουρνού). Τὰ χτήματα αὐτὰ τῶν μοναστηριῶν λέγονται μετόχια καὶ εἶναι τὸ ὅλον 65. Στὰ μοναστήρια, στὶς σκῆτες καὶ στὰ μετόχια ζοῦνε 9376 καλόγεροι.

5. Μεταλλεῖα. Κοντὰ στὸ χωριὸ Όρμύλια κατάβαθσε στὸν κόλπο τῆς Κασάνδρας βρίσκεται ἔνα μεταλλεῖο ποὺ βγάζει λευκόλιθο.

'Ολόϊσια κατὰ τὴν ἀνατολή, στὴ βορεινὴ ἄκρη τοῦ κόλπου τῆς Ιερισσοῦ εἶναι ἄλλο μεταλλεῖο, στὴν μικρὴ πόλη "Ισβορο. 'Εκεῖ βγάζουν σιδηροπυρίτη καὶ δουλεύουν στὰ μεταλλεῖα 1000 πάνω κάτω ἐργάτες.

6. Λίμνες. Βορειοανατολικὰ τῆς Χαλκιδικῆς εἶναι δύο Στρυμονικὸς κόλπος. 'Απὸ τὸ μυχὸ αὐτοῦ τοῦ κόλπου ἀρχίζει

ή στενόμακρη λίμνη. Συνέχεια αύτῆς είναι ή λίμνη τοῦ Λαγκαδᾶ, ἄλλη λίμνη μικρότερη, που τελειώνει σὲ χαμηλὸ κάμπο ἔξω ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη.

Πιὸ πάνω ἀπὸ αὐτὲς τὶς λίμνες, κατὰ τὸ βοριὰ είναι ἄλλα βουνὰ ὅμοια μὲ τὸ Χολομῶντα. Στὸ νότιο δὲ μέρος τους, πάνω στὶς πλαγιές τοῦ Χολομῶντα βρίσκονται πολλὰ χωριά, ποὺ τὰ λένε μὲ μιὰ λέξη, Μαντεμοχώρια. Νὰ βρῆτε στὸ χάρτη πῶς λέγονται οἱ λίμνες αὐτές.

7. Πάρα πάνω ἀπὸ 300.000 ὄκαδες σαρδέλλα ψαρεύουν κάθε χρόνο σ' αὐτὲς τὶς δυὸ λίμνες. Τὴ λένε ἐκεὶ λιπαριὰ καὶ είναι παχιὰ καὶ νόστιμη, καλὴ γιὰ σαρδέλλα τοῦ κουτιοῦ.

Ἐρωτήσεις.

1. Πῶς μποροῦμε νὰ πάμε στὴν πρωτεύουσα τῆς Χαλκιδικῆς; 2. Περιχράψατε τὸ βουνὸ Χολομῶντα. 3. Τὶς τρεῖς χερσόνησες τῆς Χαλκιδικῆς. Τὶ είναι τὸ "Αγιον" Όρος; 5. Τὶ μεταλλεία ἔχει ἡ Χαλκιδικὴ σήμερα; 6. Ποιὰ είναι τὰ σύνορα τῆς Χαλκιδικῆς στὸ βόρειο μέρος; 7. Τί λογῆς ψάρι βγάζουν οἱ λίμνες Βόλβη καὶ Λαγκαδᾶ;

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ—ΜΠΟΥΚΙΑ—ΝΕΣΤΟΣ (Σιδηροδρομικῶς χιλ. 270).

1. Κιλκίς. Παίρνομε τὸ τραίνο Θεσσαλονίκη—Κωνσταντινούπολη καὶ διευθυνόμαστε βορειοδυτικά. Ταξιδεύομε δίπλα στὸ μεγάλο κάμπο τῆς Θεσσαλονίκης, ἄδεντρο, σπαρμένο δῶ-ἐκεῖ μὲ σιτηρά. Δεξιά μας τὰ βουνὰ είναι χαμηλὰ καὶ ἄδεντρα. Πάνω σ' ἓνα λόφο διακρίνομε τὴν κωμόπολη Κιλκίς.

2. Δοϊράνη. Ἐπειτ' ἀπὸ τὸν κάμπο τῆς Θεσσαλονίκης τὸ τραίνο μας περνάει ἀνάμεσα σὲ λόφους καὶ σταματάει στὶς ὄχθες τῆς λίμνης Δοϊράνης. Ἡ πόλη Δοϊράνη βρίσκεται σὲ δέκα λεπτῶν ἀπὸ κεῖθε ἀπόσταση καὶ ἀνήκει στὴ Σερβία. Καὶ ἡ μισὴ ἡ λίμνη ἀνήκει στὴ Σερβία καὶ διακρίνομε ἀπὸ τὸ σταθμὸ τὰ ὄρόσημα ποὺ τὴ χωρίζουν. Ἡ λίμνη αὐτὴ βγάζει πολλὰ καὶ καλὰ ψάρια, τὸ δὲ σχῆμα τῆς είναι στρογγυλό.

3. Πορόϊα. Τὸ τραίνο στρέφει κατὰ τὴν Ἀνατολὴ καὶ ταξιδεύομε μέσα κάμπο κατάφυτο ἀπὸ βελανιδιές καὶ ἄγριόδεντρα.

Σταθμεύομε στά κάτω Ποροϊα, καὶ βλέπομε στὸ σταθμὸ δεμάτια ἀπὸ βαμπάκι καὶ καπνό. Οἱ δυὸ κωμοπόλεις, κάτω καὶ τῇ Ἀνῳ Ποροϊα, εἶναι χτισμένες στὴ ρίζᾳ τῆς Κερκίνης μέσα σὲ δάσος.

Η ΚΟΙΛΑΔΑ ΤΟΥ ΣΤΡΥΜΟΝΑ

4. Σιδηρόκαστρο. Ἀπὸ τὰ Ποροϊα ἀρχίζει ἡ μεγάλη κοιλάδα τοῦ Στρυμόνα. Προχωροῦμε μέσα σ' αὐτή. Ἄριστερά μας βλέπομε καπνά, σιτηρά καὶ ἄλλα. Δεξιά μας τὴν τεχνητὴν λίμνην (δεξαμενὴ) Κερκίνη, περιγράψαμε πρωτήτερο ἔκει ὅπου πρὶν ἦταν ἀπέραντα τέλματα. Διαβαίνομε τέλος τὸ ποτάμι τὸ Στρυμόνα καὶ κάνομε σταθμὸ στὸ Σιδηρόκαστρο.

5. Στενά. Ὁ Στρυμόνας ἐδῶ καὶ ὁ ἀμαξωτὸς δρόμος προχωροῦν κατὰ τὸ Βοριά (κατὰ τὴν Βουλγαρίαν) μέσα στενὴ κοιλάδα. Ἡ κοιλάδα αὕτη σχηματίζει στὴν ἀρχὴν τὴν τὰ στενὰ τοῦ Ροῦπελ καὶ μέσα στὴν Βουλγαρικὴ γῆ τὰ στενὰ τῆς Κρέσνας. Ἀπὸ δῶ εἶναι τὸ κυριώτερο διάβατο ἀπὸ τὴν Βουλγαρία στὴ Μακεδονία. Καὶ ὅλοι οἱ στρατοὶ ἀπὸ δῶ πέρασσον σὲ διάφορες ἐποχές.

6. Σέρρες. Τὸ τραῖνο μας προχωρεῖ κατὰ τὸ νοτιὰ ἀνάμεσα σὲ χωράφια μὲν βαμπάκι, μὲν ὅπιο, μὲ σουσάμι, μὲ λαχανικά, μὲ καπνά, καὶ μὲ πολλὰ καρποφόρα δέντρα. Σταθμεύομε στὶς Σέρρες.

7. Ἡ πόλη εἶναι χτισμένη μακρύτερα ἀπὸ τὸ σταθμό, στὴν ἄκρη τοῦ βουνοῦ Ὁρβήλου. Στὰ 1913 καταστράφηκε ὅλη ἀπὸ πυρκαϊά, καὶ τώρα χτίστηκε σὲ νέο σχέδιο. Ἀπὸ τὸ φρούριο τῆς βλέπομε ὅλον τὸ κάμπο κάτω καὶ ξεχωρίζομε. 1) Τὴν δεξιὰν Κερκίνης ποὺ τὴν ἔκαμαν γιὰ νὰ συγκρατοῦν τὰ νερά τοῦ ποταμοῦ Στρυμόνα νὰ μὴ πλημμαρίζουν. 2) Τὴν μαυρογύρην τὸ μεσιανὸ δηλαδὴ κομμάτι τοῦ κάμπου, ποὺ εἶναι καὶ τὸ πιο εὔφορο μέρος ὅλης τῆς Ἐλλάδας. 3) Τὴν λίμνην Ἀχινοῦ, που τὴν ἀποξηραίνουν τώρα.

8. Ἀπὸ τὸ φρούριο βλέπομε ἀκόμη ἀντίκρυ μας τὸ χαμηλὸ βουνὸ Δύσορο καὶ Κερδόλιο ποὺ ἀπὸ τὴν λίμνη τῆς Δοϊράνης φτάνουν ἵσαμε τὸ Στρυμονικὸ κόλπο καὶ χωρίζει τὸν κάμπο τοῦ Στρυμόνα ἀπὸ τὸν κάμπο τῆς Θεσσαλονίκης. Βορεινά μας

διακρίνομε τὸ βουνὸ Κερκίνη, βορειανατολικὰ τὸ ἄδεντρο βουνὸν^ν Ορβηλο καὶ κατὰ τὸ νοτιὰ τὸ κατάφυτο βουνὸ τὸ Παγγαῖο.

9. Ἐδῶ—ἐκεῖ στὸν κάμπο καὶ στὶς πλαγιές τῶν βουνῶν βλέπομε σκόρπια πολλὰ χωριὰ καὶ κωμόπολες. Τέτοια εἶναι ἡ Νιγρίτα, στὰ ριζοβούνια τοῦ Δυσόρου, ὁ Ροδολεῖθος, πάνω στὸ Παγγαῖο καὶ ἄλλα. Καταμεσίς στὸν κάμπο εἶναι ἡ Τζουμαγιά.

10. Ἐνας δρόμος ἀμαξωτὸς περνάει τὸν κάμπο καὶ τὸ βουνὸ Δύσορο. Εἶναι ὁ δρόμος ποὺ πάει ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη στὶς Σέρρες κι ἔπειτα προχωρεῖ ἀκόμα μέσα στὰ βουνὰ ὡς τὴν κωμόπολη Βροντού.

Η ΠΕΔΙΑΔΑ ΤΗΣ ΔΡΑΜΑΣ (Περιφέρεια καπνῶν).

1. Δράμα. Ζεκινᾶμε πάλι ἀπὸ τὶς Σέρρες, μὲ τὸ ἴδιο πάντα τραῖνο κι ἀφοῦ διαβοῦμε τὸ μικρὸ ποτάμι "Ἀγγιστα", καὶ μερικοὺς λόφους μὲ βράχους μέσα σὲ σήραγγες, βγαίνομε στὴν πεδιάδα τῆς Δράμας. Εἶναι πεδιάδα μικρή, σπαρμένη μὲ καπνά. Τὴν περνᾶμε σὲ μισή ὥρα καὶ φτάνομε στὴν πόλη Δράμα.

2. Τὰ ἔλη τῶν Φιλίππων. "Ολο τὸ νότιο κομμάτι τῆς πεδιάδας τὸ πιάνουν τὰ ἔλη τῶν Φιλίππων (λίμνη Πραθίου) ποὺ τὰ ἀποξηραίνουν τώρα.

3. Τὸ ἄλλο μέρος τῆς καθώς καὶ οἱ γύρω λόφοι καὶ οἱ πλαγιές τῶν βουνῶν, εἶναι διλοῦθε «κοκκινότοπος». Τὸ χῶμα αὐτὸ εἶναι πολὺ καλὸ γιὰ καπνὰ καὶ βγάζει τὰ μυρωδάτα καὶ ξακουστὰ καπνὰ τῆς Μακεδονίας. Στὶς ἄκρες τῆς πεδιάδας βρίσκονται οἱ κωμόπολες Προσοτσάνη, Ἀλιστράτη, Δοξάτο καὶ Πράβι. Πέρα ἀπὸ τὸ Πράβι, νότια τοῦ βουνοῦ Παγγαῖο, εἶναι πολλὰ μικρὰ χωριά, ποὺ λέγονται ὅλα μαζὶ Μαχαλάδες.

4. Συγκονιωνία. "Ἐνας μεγάλος ἀμαξωτὸς δρόμος εἶναι στὴν ἀνατολικὴ μεριὰ τῆς πεδιάδας. Ὁ δρόμος αὐτὸς ἔρχεται ἀπὸ τὴ Θράκη, περνάει τὸ ποτάμι Νέστο, κατεβαίνει στὴν Καβάλλα, κι ἀπὸ κεῖθε μέσ' ἀπὸ τὸν "Ορβηλο βγαίνει στὴ Βουλγαρία.

5. Ἐξακολουθῶμε τὸ σιδηροδρομικό μας ταξίδι κατὰ τὴν ἀνατολή, κι ἀφοῦ προχωρήσωμε κάμποσο, ἀνάμεσα ὀλοένα

σὲ καπνοφυτεῖς, συναντᾶμε τὸ μεγάλο ποτάμι! Νέστο κοντὰ στὴ χωριὸ Μπούκια.

Ερωτήσεις.

1. Περιγράψατε τὸ ξεκίνημά μας ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη. 2. Πῶς εἶναι ὁ κάπιος τῆς γύρω στὸ Κίλκις; 3. Τί βλέπομε ἀνάμεσα Κίλκις καὶ Δοϊράνη; 4. Τί βλέπομε ἀπὸ τὸ Κίλκις στὴν Πόροϊα; 5. Περαγράψατε τὸ ταξίδι ἀπὸ τὴν Πόροϊα στὸ Σιδηρόκαστρο. 6. Τί ξαίρετε ἀπὸ τὴν ιστορία γιὰ τὰ Στενὰ τοῦ Στρυμόνα; 7. Πῶς τὴ βλέπομε τὴν πεδιάδα προχωρώντας, κατὰ τὴν Σέρρας; 8. Ποῦ εἶναι χτισμένη ἡ πόλη; 9. Πῶς εἶναι ἡ βορεινὴ μεριά τῆς πεδιάδας; 10. Ποιὸ κομμάτι τῆς πεδιάδας εἶναι τὸ πιὸ εὐφόρο; 11. Τί εἶναι ἡ λίμνη Ταχινοῦ; 12. Τί βλέπομε ἀπὸ τὸ φρούριο τῆς πόλης; 13. Ποιεῖναι οἱ κωμόπολες στὴν πεδιάδα; 14. Ποιοὶ εἶναι οἱ μεγάλοι ἀμαξωτοὶ δρόμοι; 15. Πῶς πᾶμε ἀπὸ τὶς Σέρρες, στὴν Δράμα; 16. Ποῦ βρίσκονται τὰ ἔλη τῶν Φιλίππων; 17. Τί καλλιεργοῦνε στὴν πεδιάδα τῆς Δράμας; 18. Ποιοὶ συγκοινωνία ἔχει ἡ πεδιάδα τῆς Δράμας; 19. Περιγράψατε τὸ ταξίδι μαζεύπειτα ἀπὸ τὴ Δράμα.

ΔΡΑΜΑ-ΚΑΒΑΛΛΑ-ΣΑΡΙ-ΣΑΜΠΑΝ

('Αμαξωτὸς δρόμος χιλιόμετρα 65).

'Ἐπιστρέφομε στὴ Δράμα, παίρνομε αὐτοκίνητο καὶ ἀκολουθᾶμε τὸν ἀμαξωτὸ δρόμο Καβάλλα-Δράμα.

1. Δοξάτο. Λίγο ἔπειτα ἀπὸ τὴ Δράμα συναντᾶμε τὴν κωμόπολη Δοξάτο, καὶ σὲ κάμποση ἀπόσταση ἀπὸ κείνη τὰ ἔλη τῶν Φιλίππων, ποὺ φτάνουν ὡς τὸ δρόμο. Ἐδῶ κοντά στὴν κορφὴ κάποιου λόφου, βλέπομε ἐρείπια ἀπὸ φρούριο ἀπὸ θέατρο καὶ ἀπὸ ἕνα πολὺ μεγάλο χτίριο μὲ καμάρες καὶ μπότοξα. Βλέπομε ἐπίσης καὶ μιὰ μικρὴ ἐκκλησίτσα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ποὺ χρησίμεψε, λένε, καὶ γιὰ φυλακὴ του. Τὰ ἐρείπια αὐτὰ εἶναι μιᾶς ἀρχαίας πόλης, ποῦ λεγόταν Φίλιπποι. Ἐκεῖ ἔβαφτισε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τὴν πρώτη Εύρωπαίο χριστιανή, τὴ Λυδία.

2. Καβάλλα. Τελειώνοντας τὴν πεδιάδα τῆς Δράμας ἀνεβαίνομε στὰ ὑψώματα τοῦ χαμηλοῦ Βουνοῦ Συμβόλων ἀπὸ οὗποι ἀντικρύζομε μπροστά μας τὸ νησὶ Θάσο, κι ἀφοῦ κατεβοῦμε ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, μπαίνομε στὴν πόλη τῶν Ἑλληνικῶν καπνῶν, τὴν Καβάλλα.

3. Ή Καβάλλα εἶναι χτισμένη πάνω σὲ ἀκρωτήριο καὶ χωρίζεται σὲ παλιὰ πόλη καὶ σὲ καινούργια. Ή παλιὰ πόλη

είναι στή νότια ἄκρη καὶ ἔχει μικρὰ σπίτια καὶ στενὰ ἀκανόνιστα δρομάκια. Ἡ καινούργια είναι στὸ ἀπάνω μέρος κι ἔχει μεγάλα καὶ ὡραῖα χτίρια.

4. Κοντὰ στήν παραλίᾳ είναι τὰ ἐργοστάσια κι οἱ μεγάλες ἀποθήκες γιὰ τὰ καπνά. Χιλιάδες ἑργάτες δουλεύουν ἐκεῖ μέσα γιὰ νὰ ἐτοιμάσουν τὸν καπνὸ καὶ νὰ τὸν φτιάξουν σιγάρα. Πολλοὶ δὲ ἀπὸ τοὺς Καβάλλιῶτες κάνουν τοὺς καπνομεσίτες. Γυρίζουν δηλαδὴ στὰ χωριὰ καὶ παίρνουν τὰ καπνὰ ἀπὸ τοὺς καπνοπαραγωγούς γιὰ νὰ τὰ δώσουν στοὺς ἐμπόρους τῆς Καβάλλας. "Ομως παρ' ὅλη τὴν ἐμπορική τῆς κίνηση ἡ Καβάλλα δὲν ἔχει λιμάνι, κι ὅταν φυσᾶν δυνατοὶ ἀνεμοὶ τὰ βαπτόρια ἀναγκάζονται νὰ φυλαχτοῦν στὰ κοντινὰ ἐκεῖ λιμάνια.

5. Ἀπὸ τὴν Καβάλλα ξακολουθᾶμε τὸ ταξίδι μας μὲ τὸ αὐτοκίνητο κατὰ τὴν ἀνατολή. Κι ἀφοῦ προχωρήσωμε κάμποσο στὴν παραλίᾳ μπαίνομε στὴν περιφέρεια τοῦ Σαρὶ-Σαμπάν. Τὸ ἔνα κομμάτι τῆς περιφερείας αὐτῆς είναι κάμπος καὶ τὸ ἄλλο βουνὰ καὶ λέγεται Καρσὶ-Γιακᾶς.

6. Ὁ κάμπος είναι χαμηλὸς καὶ τετράγωνος καὶ φτάνει ὡς τὴ θάλασσα. Είναι πάρα πολὺ μεγάλος καὶ τὸ χῶμα του είναι παχύ καὶ μαῦρο.

7. Δυστυχῶς είναι σχεδὸν ἀκατοίκητος, γιατὶ τὰ νερὰ τοῦ Νέστου πολὺ συχνὰ τὸν πλημμυροῦν. Κι ἔχουν γίνει ἀπὸ τὸ ποτάμι τόσα πολλὰ καὶ μεγάλα ἔλη, ποὺ ὅλος αὐτὸς ὁ τόπος είναι ἀρρωστιάρικος.

8. Πολλὰ μεγάλα δάση βρίσκονται στὶς ὄχτες τοῦ Νέστου καὶ σ' ἄλλες μεριές τοῦ κάμπου, ὥστόσο τὸ μόνο ποὺ παράγει ὅλη αὐτή ἡ ἔκταση είναι πολὺ χορτάρι, ποὺ τὸ μεταφέρουν οἱ κάτοικοι τοῦ Καρσὶ-Γιακᾶ, στὴν Καβάλλα μὲ βαπτόρια.

9. Ὁ Καρσὶ-Γιακᾶς(1)είναι πολλὰ χωριὰ μαζὶ μικρά-μεγάλα πάνω στοὺς λόφους καὶ στὰ τελευταῖα βουναλάκια τοῦ "Ορθηλου. Οἱ κάτοικοι ὅλων αὐτῶν τῶν χωριῶν καλλιεργοῦν τὰ φημισμένα καπνὰ τοῦ Καρσὶ-Γιακᾶ. Ἡ κωμόπολη τοῦ Σαρὶ-Σαμπάν βρίσκεται στὴν ἀπάνω ἄκρη τοῦ κάμπου.

Ἐρωτήσεις

1. Τί ξαίρετε γιὰ τὸ Δοξάτο ; 2. Γιὰ τὴν Καβάλλα; 3. Γιὰ τὸ Σαρισαμπάν ; 4. Τί είναι ὁ Καρσὶ-Γιακᾶς.

Ο ΚΑΠΝΟΣ ('Ανάγνωσμα).

1. Στὶς ἀρχὲς τοῦ Γενάρη ἔτοιμάζουν τὰ φυτώρια γιὰ τὸν καπνό. Σκάβουν δηλαδὴ ἕνα κομμάτι τοῦ χωραφίου πολὺ καλὰ καὶ σὲ ἀρκετὸ βάθος, γιὰ νὰ γίνη τὸ χῶμα ἀφράτο. Τὸ ἀνακατεύουν κατόπι μὲ κοπριὰ καλοχωνεμένη καὶ ρίχνουν ἀπὸ πάνω μιὰ λεπτή στρώση κοπριᾶς κοσκινισμένης. Αὕτη εἶναι τὸ φυτώριο.

2. Μέσα ἐκεῖ σπέρνουν σπόρο τοῦ καπνοῦ ἀνακατεμένο μὲ ὅμμο, γιὰ νὰ σκορπάῃ καλύτερα καὶ τὸ σκεπτάζουν ἀπὸ πάνω μὲ μιὰ λεπτή στρώση κοπριᾶς. Καὶ σ' ὅλο ἀπάνω τὸ φυτώριο ἀπλώνουν ψάθες γιὰ νὰ τὸ προφυλάξουν ἀπὸ τὸ κρύο.

3. Σ' ἔνα σχεδὸν μῆνα, ὁ σπόρος φυτρώνει. Τὸ ποτίζουν κάθε δυὸ τρεῖς μέρες καὶ τὸ βοτανίζουνε συχνά. Κατὰ τὸν Ἀπρίλη, ποὺ τὰ φυντάνια εἶναι ὡς μιὰ παλάμη, κι ἔχουν 4—5 φύλλα, γίνεται τὸ ξαναφύτεμα. Ἀνοίγουν δηλαδὴ οἱ καλλιεργητάδες αὐλάκια σὲ καλιωργωμένο χωράφι, καὶ μὲνα μυτερὸ ξύλο, φυτεύουν ἔνα ἔνα τὰ φυντάνια σὲ μιὰ πιθαμή ἀπόσταση τὸ ἔνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, κι ἀμέσως τὸ ποτίζουν προσεχτικὰ γιὰ νὰ μὴ βραχοῦν τὰ φύλλα.

4. Στὶς ἀρχὲς Ἰουνίου ἀρχίζουν νὰ φαίνωνται στὰ κάτω κάτω φύλλα ἀσπροκίτρινες κηλίδες. Σημάδι πώς ἀρχισε ὁ καπνὸς νὰ γίνεται! Τὰ φύλλα αὐτὰ τὰ κόβουν κι εἶναι τὸ πρῶτο χέρι. Κάθε 8—10 μέρες κόβουν καὶ τὰ παραπάνω, καὶ κατόπι τὰ ἄλλα σὲ ἔξι περίπου φορές (χέρια). Τὸ πέμπτο καὶ τὸ ἕκτο χέρι εἶναι ὁ καλύτερος καπνός.

5. Τὰ φύλλα τὰ βάνουν σὲ κοφίνια καὶ τὰ πηγαίνουν στὶς ἀποθῆκες. Ἐκεῖ οἱ γυναῖκες τὰ περνοῦν μὲ σακοράφα σὲ σπάγκους καὶ τὰ κάνουνε ἀρμάθες. Τὶς ἀρμάθες τὶς κρεμοῦν σὲ καλάμια πρῶτα στὸν ἵσκιο γιὰ νὰ μαραθοῦν καὶ κατόπι στὸν ἥλιο γιὰ νὰ ξεραθοῦν.

6. Τὸ Σεπτέμβρη πιό, ποὺ τὰ φύλλα θὰ εἶναι ὀλότελα ξερά, χαλοῦν τὶς ἀρμάθες καὶ τὰ κάνουν δέματα 20 μὲ 30 ὀκάδες τὸ καθένα. Ἔτσι δεματιασμένα, τὰ καπνά, τὰ φέρνουν στὴν Καβάλλα. Ἐκεῖ τὰ ξεχωρίζουν σὲ διάφορες ποιότητες.

1. Καρσὶ—Γιακᾶς = ἀντίκρυ στὸ Γιακᾶ.

'Η περιφέρεια τοῦ Γιακᾶ βρὲ ἴσκεται πέρα ἀπὸ τὸν ποταμὸ Νέστο.

7. Κάμπιοσος ἀπ' αὐτὸν καπνὸν ξιδεύεται στὴν Ἑλλάδα σὲ σιγαρέτα. Τὸν περισσότερο ὄμως τὸν κάνουν στὴν Εύρωπη ἔξαγωγὴ σὲ φύλλα.

8. Τὰ καλύτερα καπνὰ εἰναι τὰ ξερικά. Δηλαδὴ ἀπὸ χωράφια ποὺ δὲν ποτίζονται, ὅπως στὸ Γιακᾶ, στὸ Καρσὶ—Γιακᾶ, στοὺς Μαχαλάδες κ.λ.π.

9. Γιὰ νὰ κάνουν τὰ καπνὰ σιγάρα τὰ κόβουν σὲ μηχανὲς σὲ μεγάλα ἐργοστάσια. Χιλιάδες ἐργάτες εἰναι ἀπασχολημένοι σ' αὐτὴ τὴ δουλειά.

10. Ἀλλοι πάλι φτιάνουν τὰ κουτιὰ καὶ τὰ πακέτα, κι ἄλλοι τὰ ἑτοιμάζουν. Στὰ μεγάλα ἐργοστάσια εἰναι μέσα καὶ λιθογραφεῖο γιὰ νὰ τυπώνῃ τὰ γράμματα καὶ τίς ζωγραφιές τῶν κουτιῶν καὶ εἰδικὸ ἐργοστάσιο γιὰ νὰ κάνη κουτιὰ καὶ πακέτα.

ΓΕΝΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Μποροῦμε λοιπὸν νὰ χωρίσουμε τὴ Μακεδονία σὲ δυὸ κομμάτια ὀλότελα διαφορετικὰ μεταξύ τους.

A'.

1. Τὸ ἔνα, ἡ δυτικὴ Μακεδονία, ἔχει τρία ὄροπέδια (τῆς Πτολεμαϊδας, τοῦ Ἀλιάκμονα καὶ τοῦ Μοναστηριοῦ). Τὰ ὄροπέδια αὐτὰ ἔχουν ὕψος ἀπὸ 400—650 μέτρα· εἰναι ψυχρὰ καὶ ἀδεντρα, ἀλλ' ἔχουν κλῖμα ὑγιεινό, ἔξὸν ἀπὸ κάποιες μεριές στὸ ὄροπέδιο τῶν Καϊλαριῶν, ὅπου εἰναι Ἐλη.

2. Τὰ βουνὰ περικυκλώνουν τὰ ὄροπέδια τριγύρω σὰν τεράστια τείχη καὶ μόνον στενὰ διάβατα ἀφίνουν, ποὺ συγκοινωνοῦν δυτικὰ μὲ τὴν Ἀλβανία, στὸ νότο μὲ τὴ Θεσσαλία ἀπὸ τὴ Σιδηρὰ πόρτα, ἀνατολικὰ μὲ τὴν Ἀνατολικὴ Μακεδονία ἀπὸ τὰ στενὰ τοῦ Ὀστρόβου ἀπ' ὅπου περνάει καὶ ὁ σιδηρόδρομος κλπ.

Μπορεῖτε νὰ δονομάσετε τὰ βουνά, ποὺ σχηματίζουν ὅλα αὐτὰ τὰ στενά;

3. Ἡ συγκοινωνία στὴ δυτικὴ Μακεδονία γίνεται μὲ δρόμους ἀμαξωτούς. Καὶ οἱ δυὸ ἀμαξωτοὶ δρόμοι της εἰναι συνέχεια τοῦ ἀμαξωτοῦ δρόμου Λάρισσα-Ἐλασσωνα. Ἀρχίζουν κι οἱ

δυὸς ἀπὸ τὴν Σιδηρὰ πόρτα καὶ φτάνουν ὡς τὴν Φλώρινα. Ἐνώνονται δὲ ἀνάμεσά τους μὲν ἄλλους μικρότερους δρόμους.

Στὰ χωριά, ποὺ δὲν ἔχουν δρόμο, ἡ συγκοινωνία γίνεται με μουλάρια.

4. Στὸ βορειοανατολικὸ μέρος τῆς περνάει ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Θεσσαλονίκη—Μοναστήρι καὶ δίπλα στὴ γραμμὴ εἶναι ἔνας ἀμαξωτὸς δρόμος, ἡ Ἐγνατία ὁδός, ποὺ τὸν ἔχουν φτιάξει οἱ Ρωμαῖοι τὸν καιρὸ ποὺ ἔξουσίαζαν τὴν Ἑλλάδα, ἐδῶ καὶ 2.000 χρόνια. Ἡ Ἐγνατία ὁδὸς ἀρχιζει ἀπὸ τὴν Ἀλβανία καὶ ἔφτανε ἵσαμε τὴν Κωνσταντινούπολη.

5. Οἱ κάτοικοι τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας εἶναι σκορπισμένοι πάνω στὰ βουνά καὶ στὰ ὄροπέδια σὲ χωριά καὶ μικρὲς πόλεις, ὅπως ἡ Φλώρινα, ἡ Καστοριά, ἡ Κοζάνη.

6. Οἱ κάτοικοι τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας καταγίνονται σε τρία κυρίως ἐπαγγέλματα:

- α') Στὴ βιοτεχνία, πολὺ περιωρισμένη στὴν Καστοριά.
- β') Στὴν ψαρικὴ, στὴ λίμνη τῆς Καστοριᾶς καὶ γ') στὴν γεωργία καὶ στὴν κτηνοτροφία: σιτηρά, τυρί, βούτυρο, μαλλιά, δέρματα καὶ αὐτὰ ὅλα λιγοστά, ὥστε μόλις ἀρκοῦνε στὶς ἀνάγκες τοῦ τόπου.

B'.

7. Τὸ ἄλλο κομμάτι, ἡ Ἀνατολικὴ Μακεδονία ἔχει ἀπεναντίας τέσσερες χαμηλές πεδιάδες (Θεσσαλονίκης, Σερρῶν, Δράμας, Σαρισαμπάν). Ἀπὸ τίς πεδιάδες αὐτές περνοῦν τὰ μεγαλύτερα ποτάμια τῆς Ἑλλάδας καὶ κατὰ τίς ἐκβολές τους, σχηματίζουν ἀπέραντα τέλματα.

8. Ἡ γῆ τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας εἶναι ἡ πιὸ εὔφορη ὅλης τῆς Ἑλλάδας. Τὸ χορτάρι εἶναι τόσο μεγάλο ὥστε τὰ πρόβατα χώνονται μέσα σ' αὐτό, κι ὅταν μιὰ μέρα κατορθώσωμε μὲ τεχνικὰ ἔργα νὰ κανονίσωμε τὰ νερὰ τῶν ποταμιῶν καὶ νὰ ἀποξεράνωμε τὰ ἔλη, θὰ ἔχωμε στάρι, ρίζι, καὶ ὄλλα προϊόντα ἄφθονα.

Θυμάστε τὰ ποτάμια καὶ τὰ ἔλη τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας;

9. Ἀπὸ τὸ βόρειο μέρος ἡ Ἀνατολικὴ Μακεδονία ἔχει βουνά πανύψηλα ποὺ τὴν προστατεύουν. Καὶ μόνον ἀπὸ κάποια στενά, ὅπως εἶναι τὰ στενά Τσιγγάνων (ἡ κοιλάδα τοῦ Ἀξιοῦ

καὶ τὰ στενά Σιδηροκάστρου—Κρέσνας, ἡ κοιλάδα τοῦ Στρυμόνα), συγκοινωνεῖ μὲ τὴν ἄλλη Βαλκανικὴ Χερσόνησο καὶ μὲ τὴν Εύρωπη. Ἀνατολικά, μὲ τὴν Θράκη, συγκοινωνεῖ ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ Νέστου (σιδηροδρομικῶς) καὶ ἀπὸ τὴν πεδιάδα τοῦ Σαρί—σαμπάν (μὲ ἀμαξωτὸ δρόμο).

Μὲ τὴ Δυτικὴ Μακεδονία πῶς συγκοινωνεῖ;

10. Ἡ Ἀνατολικὴ Μακεδονία, ἀντίθετα ἀπὸ τὴν Δυτική, ἔχει πολὺ καλὴ συγκοινωνία. Τέσσερες σιδηροδρομικὲς γραμμὲς τὴν ἐνώνουν μὲ τὴν Παλαιὰ Ἑλλάδα, τὴ Δ. Μακεδονία, τὴν Εύρωπη καὶ τὴν Κωνσταντινούπολη. Ἡ Ἐγνατία ὁδὸς τὴν περνᾷ ἀπὸ τὴ δύση κατ' ἀνατολὴ ὅπως καὶ ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Θεσσαλονίκη—Κωνσταντινούπολη.

11. Ἐχει κι ἄλλους ἀμαξωτοὺς δρόμους καθέτους στὶς σιδηροδρομικὲς γραμμές, ποὺ κάνουν ἔτσι εὔκολη τὴ συγκοινωνία.

12. Ἡ Ἀν. Μακεδονία ἔχει μεγάλες πόλεις, ὅπως ἡ Θεσσαλονίκη, ἡ Καβάλλα καὶ πολλὲς μικρότερες, ὅπως οἱ Σέρρες, ἡ Δράμα, ἡ Ἔδεσσα, ἡ Βέρροια. Ολες αὐτὲς οἱ πόλεις καὶ τὰ χωριά στὴν Ἀ. Μακεδονία εἰναι χτισμένες στὶς ἄκρες τῶν κάμπων, γιατὶ τὸ καλοκαίρι τὰ πολλὰ ἔλη στοὺς κάμπους φέρνουν πυρετούς.

13. Στὰ χωριά οἱ ἄνθρωποι καταγίνονται σὲ πέντε ἀπὸ τὰ ἔπτα κύρια ἐπαγγέλματα.

α') Στὴ γεωργία: καπνά, σιτηρά, φροῦτα, λαχανικά.

Στὴν κτηνοτροφία: κρέατα, τυριά, δέρματα, μαλλιά.

Ἡ Κατερίνη βγάζει ἀλάτι.

β') Στὴν Ψαρική: λίμνη Μπεσικιῶν, Λαγκαδᾶ, καὶ λιγότερο στὶς ἄλλες λίμνες.

γ') Στὴν Ζύλευση: Βέρμιο βουνό. Κατερίνη (ξυλοκάρβουνα).

δ') Στὰ μεταλλεῖα: Χαλκιδικὴ (λευκόλιθος, σιδηροπυρίτης).

14). Ἐνῶ στὶς πόλεις οἱ κάτοικοι καταγίνονται στὰ ἄλλα τρία, δηλαδή:

ε') Στὴ βιομηχανία: Θεσσαλονίκη, Βέρροια, Ἔδεσσα, Καβάλλα.

στ') Στὸ Ἐμπόριο: Θεσσαλονίκη, Καβάλλα.

ζ') Στὶς μεταφορές: Θεσσαλονίκη, Καβάλλα.

15. Γενικῶς μποροῦμε νὰ ποῦμε πῶς ἡ Ἀν. Μακεδονία ἔχει πεδιάδες πολὺ εύφορες, ὅτι ἀπλώνεται στὶς παραλίες τοῦ Αιγαίου, ὅτι τὴν ποτίζουν τὰ μεγαλύτερα ποτάμια τῆς Ἑλ-

λάρδας, ποὺ σχηματίζουν καὶ τὰ ἀπέραντα ἔλη καὶ μεγάλες λίμνες, ὅτι ἔχει σημαντικὲς πόλεις καὶ καλὴ συγκοινωνία. Ἀπεναντίας ἡ Δ. Μακεδονία εἶναι ὅλο ψηλὰ βουνὰ καὶ ἄγονα. Εἶναι μακριὰ ἀπὸ τὴν θάλασσα, καὶ δὲν ἔχει οὔτε καλὴ συγκοινωνία, οὔτε πόλεις μεγάλες, οὔτε βιομηχανία.

Ἐρωτήσεις.

1. Εἰς πόσα μέρη χωρίζεται τὸ Σαρισαμπάν ; 2,3 Τί εἶναι ὁ κάμπος του ; 5. Τί παράγει ; 5. Πῶς μπορεῖ νὰ γίνη πλούσιος καὶ ύγιεινὸς τόπος ; 6. Τί εἶναι ὁ Καρσὶ Γιακᾶς : 1. Τί εἶναι ἡ Δ. Μακεδονία ; 2. Ποιὰ βουνὰ ἔχει τριγύρω ; καὶ τί στενὰ σχηματίζουν ; ποῦ ἔχει ἔλη καὶ νοστρὸ κλίμα ; Ἀπὸ ποιοὺς δρόμους γίνεται κυρίως ἡ συγκοινωνία ; 3-4 Ποὺ βρίσκεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμή ; Τί ξαίρετε γιὰ τὴν Ἐγνατία ὁδό ; 5. Οἱ ἀνθρώποι κατοικοῦν σὲ μεγάλες πόλεις ἢ σὲ χωριά ; 6. Σὲ ποιὰ ἐπαγγέλματα καταγίνονται ; 7. Ποϊα ποτάμια περνοῦν ἀπὸ τοὺς κάμπους τῆς Α. Μακεδονίας ; 10. Ποϊα βουνὰ τὴν προστατεύουν καὶ ἀπὸ ποιὰ στενὰ συγκοινωνεῖ μὲ τὴν ἄλλη χερσόνησο ; 11. Ποιεὶς σιδηροδρομικές γραμμὲς ἔχει ; 12. Ποιοὺς ἀμαξωτοὺς δρόμους ; 13. Ποϊα μέρη δὲν ἔχουν καλὴ συγκοινωνία ; 14. Ποὺ βρίσκονται τὰ ἔλη ;

Α σκήσεις: Ποϊα εἶναι τὰ σπουδαιότερα ἔργα ποὺ πρέπει νὰ γίνουν στὴν Ἀν. Μακεδονία ; Τί παράγει κυρίως ἡ Ἀν. Μακεδονία σήμερα σὲ τόση μεγάλη κλίμακα, ὥστε νὰ γίνεται καὶ ἔξαγωγή ;

1. Γιατὶ εἶναι ὀνάργη καὶ κανονιστοῦν οἱ κοῦτες τῶν ποταμῶν τῆς Ἀν. Μακεδονίας ; 2. Ἐχει καμμιὰ ἄλλη χώρα τόσους καταρράκτες ; Σὲ τί χρησιμέουν οἱ καταρράκτες ; 3. Ποϊα καπνὰ τῆς Ἑλλάδας εἶναι καλύτερη ποιότητα;

Πολιτικὴ διαίρεση τῆς Μακεδονίας

Ἡ Μακεδονία χωρίζεται σὲ 8 νομούς. 1) Νομὸς Θεσσαλονίκης 2) Νομὸς Χαλκιδικῆς. 3) Νομὸς Πέλλης, 4) Νομὸς Κοζάνης, 5) Νομὸς Φλώρινας, 6) Νομὸς Σερρῶν 7) Νομὸς Δράμας, 8) Νομὸς Καβάλλας.

ΝΟΜΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σύνορα: Ὁ Νομὸς Θεσσαλονίκης συνορεύει στὸ βόρειο μέρος μὲ τὴ Σερβία καὶ τὸ νομὸ Πέλλης, κατὰ τὴ δύση μὲ τοὺς νομοὺς Κοζάνης καὶ Λάρισσας, κατὰ τὸ νοτιὸ μὲ τὸ Αίγαο Πέλαγος καὶ τὸ Νομὸ Χαλκιδικῆς, καὶ κατὰ τὴν ἀνατολὴ μὲ τὸ νοτὸ Σερρῶν.

Βουνά: Βουνά ᔁχει τὸν "Ολυμπο, τὰ Πιέρια, τὸ Βέρμιο καὶ τὸ Χωρτιάτη.

Πεδιάδες: Τὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης.

Ποτάμια: Τὸν ποταμὸν Ἀλιάκμονα, τὸ Λουδία, τὸν Ἀξιό, τὸν Ἐχέδωρο (Γαλλικό).

Λίμνες: Τὴ λίμνη τοῦ Ἀμάτοβου, τὴ λίμνη τῆς Δοϊράνης καὶ τὴ Βόλβη.

Κόλποις: Τὸ Θερμαϊκό.

Προϊόντα: Σιτάρι, καλαμπόκι, καπνά, μετάξι καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα.

Διοικητικὴ Διαιρεση: 'Ο Νομὸς αὐτὸς εἶναι χωρισμένος σὲ πέντε οποδιαιρέσεις:

1. Τῆς Θεσσαλονίκης μὲ πρωτεύουσα	τὴ Θεσσαλονίκη.
2. τοῦ Λαγκαδᾶ » »	τὸ Λαγκαδᾶ.
3. τοῦ Κιλκίς » »	τὸ Κιλκίς.
4. τῆς Βέρροιας » »	τὴ Βέρροια.
5. τῆς Κατερίνης » »	τὴν Κατερίνη.

Ἐρωτήσεις.

- Σὲ ποιὸ κομμάτι τῆς Ἑλλάδας βρίσκεται ὁ νομὸς Θεσσαλονίκης ; 2. Ἀπὸ ποιὸ Νομὸ τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδας περνᾷ τὸ τραῖνο προτοῦ μπεῖ στὸ Νομὸ Θεσσαλονίκης ; 3. Ποια βουνά ᔁχει δ νομὸς αὐτὸς ; 4. Ποια ποτάμια ; 5. Τί παράγει ; 6. Ποιο είναι τὸ δρεινότερο μέρος τοῦ νομοῦ ; 7. Σὲ τί καταγίνονται οἱ κάτοικοι τοῦ νομοῦ αὐτοῦ ; 8. Ποια είναι ἡ πρωτεύουσά του ; 9. Σὲ τί καταγίνονται οἱ κάτοικοι τῆς Θεσσαλονίκης ; 10. Ποϊος είναι ὁ "Αγιος τῆς Θεσσαλονίκης ; 11. Ποιὰ ἐντύπωση κάνει στὸν ἐπισκέπτη ἡ Θεσσαλονίκη ; 12. Ποιὸ φρούριο προστατεύει τὸ λιμάνι τῆς Θεσσαλονίκης ; 13. Πότε ἐλευθερώθηκε ἡ Θεσσαλονίκη ; 14. Γιατὶ τὸ θωρηκτό μας ᔁχει τὸ ονομα Κιλκίς ; 15. Ποιεὶς πόλεις αὐτοῦ τοῦ Νομοῦ ᔁχουν σιδηροδρομικὴ συγκοινωνία ; Ποιεὶς συγκοινωνοῦν μόνον μὲ ἀμάξωτοὺς δρόμους ; 16. Πῶς γίνεται ἡ συγκοινωνία Πειραιᾶ—Θεσσαλονίκη ;

ΝΟΜΟΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

Σύνορα: 'Ο νομὸς Χαλκιδικῆς συνορεύει στὸ βόρειο μέρος μὲ τὸ νομὸ Θεσσαλονίκης καὶ ἀπ' ὅλες τὶς ἄλλες πλευρὲς ᔁχει θάλασσα.

Βουνά: Βουνά ᔁχει τὸ Χωρτιάτη καὶ τὸν Χολομῶντα κατὰ

τὸ βορρᾶ καὶ τὸν Ἀθωνα ("Ἄγ. Ὁρος) στὴν ἄκρη τῆς ἀνατολικῆς χερσονήσου.

Χερσόνησες. Ὁ νομὸς αὐτὸς ἔχει τρεῖς χερσόνησες: τὴν χερσόνησο τοῦ ለἈθωνα ("Ἄγ. Ὁρους) τὴν Σιθωνία καὶ τὴν Κασάνδρα.

Κόλποι: Κόλπους ἔχει τὸ Στρυμωνικό, τὸν Τορωναῖο καὶ τὸ Θερμαϊκό.

Ἀκρωτήρια: Τὸν Ἀράπη, τὸ Νυμφαῖο, τὸ Δρέπανο, τὸ Καναστραῖο καὶ τὸ ἀκρωτήριο τῆς Κασάνδρας.

Προϊόντα: Παράγει ξυλεία καὶ μέταλλα.

Διοικητικὴ διαιρεση: Ὁ νομὸς αὐτὸς ἔχει μιὰ μόνον ὑποδιοικηση, τῆς Χαλκιδικῆς μὲ πρωτεύουσα τὸν Πολύγυρον.

Ἐρωτήσεις.

1. Σὲ ποιο κομάτι τῆς Ἑλλάδας βρίσκεται ὁ νομὸς Χαλκιδικῆς ; 2. Πῶς πᾶμε ὡς ἔκει ; 3. Ποία εἶναι τὰ σύνορά του ; 4. Ποιά βουνὰ ἔχει ; Ποιεὶς χερσόνησες, κόλπους καὶ ἀκρωτήρια ; 6. Εἶναι ὁ τόπος ὅρεινὸς ἢ πεδινός ; 7. Τί παράγει ὁ Νομὸς ; 8. Γιατὶ μιὰ ἀπὸ τὶς χερσόνησές του τὴν λένε χερσόνησο τοῦ Ἀγ. Ὁρους ; 9. Τί θυμᾶστε ἀπὸ τὴν ἀρχαία ιστορία σχετικὸ μὲ τὴν χερσόνησο τοῦ Ἀγ. Ὁρους ;

ΝΟΜΟΣ ΠΕΛΛΗΣ

Σύνορα: Ὁ νομὸς Πέλλης συνορεύει στὸ βόρειο μέρος μὲ τὴ Σερβία, στὸ Νότιο καὶ τὸ ἀνατολικὸ μὲ τὸ νομὸ Θεσσαλονίκης καὶ στὸ Δυτικὸ μὲ τὸ νομὸ τῆς Φλώρινας.

Βουνά: ἔχει τὸ Βόρα καὶ τὸ Βέρμιο.

Πεδιάδα: Τὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης.

Λίμνες: Τὴ λίμνη τοῦ Οστροβού καὶ τῶν Γεννιτσῶν.

Ποτάμια: τὸ Βόδα.

Προϊόντα: Παράγει φροῦτα, μετάξι, κόκκινο πιπέρι.

Διοικητικὴ Διαιρεση: Ὁ νομὸς αὐτὸς ἔχει τρεῖς ὑποδιοικήσεις.

1. Ἔδεσσας πρωτεύουσα Ἔδεσσα.

2. Γενιτσῶν » Γενιτσά.

3. Νότια ('Ενωτίας) Νότια ('Ενωτία).

Ἐρωτήσεις.

1. Ποῦ βρίσκεται ὁ νομὸς Πέλλης ; 2. Πῶς πηγαίνομε στὸ νομὸν αὐτὸν ;

3. Ποιά βουνά ᔁχει καὶ ποιές λίμνες ; 4. Τί παράγει ό νομὸς Πέλλης ; 5. Πῶς λένε τὴν πρωτεύουσά του ; 6. Τί ἔξαιρετικὸ ᔁχει ἡ Ἐδεσσα ; 7. Τί ἔξαιρετε γιὰ τὰ Γενιτσά ; 8. Ποῦ κοντὰ ἦταν ἡ πατρίδα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου Πέλλα ;

ΝΟΜΟΣ ΚΟΖΑΝΗΣ

Σύνορα: Συνορεύει στ’ Ἀνατολικὰ μὲ τὸ νομὸ Θεσσαλονίκης, στὰ βόρεια μὲ τὸ νομὸ Φλώρινας, στὰ δυτικὰ μὲ τὸ νομὸ Ἰωαννίνων καὶ στὰ νότια μὲ τοὺς νομοὺς Τρικκάλων καὶ Λαρίσης.

Βουνά: ᔁχει τὰ Πιέρια, τὸ Βέρμιο, τὰ Καρβούνια, τὸ Βόϊο, τὰ βουνά τῆς Σιάτιστας καὶ τὰ Χάσια.

Πεδιάδες: ᔁχει τὴν πεδιάδα τῆς Κοζάνης καὶ τὴν πεδιάδα τῶν Καϊλαριῶν.

Ποτάμια: Τὸν Ἀλιάκμονα καὶ τὸν παραπόταμό του Γρεβενήτικο.

Προϊόντα: Παράγει σιτάρι, κρασιά, κτηνοτροφικὰ προϊόντα.

Διοικητικὴ Διαίρεση. Ο νομὸς Κοζάνης ᔁχει 5 ὑποδιοικήσεις:

1. Κοζάνης	πρωτεύουσα	Κοζάνη.
2. Καϊλαρίων	»	Καϊλάρια.
3. Ἀνασελίτσης	πρωτεύουσα	Ἀνασελίτσα
4. Γρεβενῶν	»	Γρεβενά.
5. Σερβίων	»	Σέρβια.

Ἐρωτήσεις.

- Σὲ ποιό μέρος τῆς Ἑλλάδας βρίσκεται ό Νομὸς Κοζάνης;
- Απὸ ποιά στενὰ περνᾶμε γιὰν μποῦμε ἀπὸ τὴν Ἐλασσώνα στὸ νομὸ αὐτό ;
- Τί τόπος είναι ;
- Ανάμεσα σὲ ποιὸ βουνά βρίσκεται ἡ πεδιάδα τῶν Καϊλαριῶν ;
- Ποιά βουνά χωρίζουν τὸ νομὸ Κοζάνης ἀπὸ τὴ Θεσσαλία καὶ ποιὰ ἀπὸ τὴν Ἡπειρό ;
- Απὸ ποῦ πηγάζει ό Ἀλιάκμονας καὶ ποῦ χύνεται ;
- Σχεδιάστε τὸ ρέμα τοῦ ποταμοῦ αὐτοῦ .
- Ποῦ καλλιεργοῦνε τὸ φυτό κρόκος ;
- Τί παράγει ἡ πεδιάδα τῶν Καϊλαριῶν ;
- Τί καλλιεργοῦνε κυρίως στὴν πεδιάδα τῆς Σιάτιστας ;
- Πῶς συγκοινωνεῖ ό νομὸς αὐτός ;
- Ποιά είναι ἡ δρεινότερη ἐπαρχία του ;
- Πῶς μποροῦμε νὰ πάμε ἀπὸ τὴν Κοζάνη στὴ Θεσσαλονίκη ;
- Πῶς γίνεται ἡ συγκοινωνία μεταξὺ Κοζάνης καὶ Λάρισας ;

Γεωγραφία Δ'. Τάξεως Δ. Δημητράκου

ΝΟΜΟΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

Σύνορα: Ο Νομὸς Φλώρινας συνορεύει στὸ βόρειο μέρος μὲ τὴ Σερβία, στὸ Δυτικὸ μὲ τὴν Ἀλβανία, στὸ νότιο μὲ τὸ νομὸ Κοζάνης καὶ Θεσσαλονίκης.

Βουνά: Ἐχει τὸ Βόρα, τὸ Βίτσιο, τὸ Βάρνο, τὸ Βέρμιο καὶ τὸ Βόϊο.

Πεδιάδες: Τὴν πεδιάδα τῆς Φλώρινας καὶ τὴν πεδιάδα τῆς Καστοριᾶς.

Ποτάμια: Τὸν Ἐργῶνα καὶ τὸν Ἀλιάκμονα.

Λίμνες: Τὴ λίμνη τῆς Καστοριᾶς Ζέλενιτς καὶ τὴ λίμνη τοῦ Σόροβιτς.

Προϊόντα: Παράγει, σιτάρι, καλαμπόκι, γουναρικὰ καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα.

Διοικητικὴ Διαιρεση: Ο Νομὸς αὐτὸς ἔχει δύο ύποδιοικήσεις.

1. Φλώρινας	πρωτεύουσα	Φλώρινα.
2. Καστοριᾶς	»	Καστοριά.

Έρωτή σεις.

1. Σὲ ποιό μέρος τῆς Ἑλλάδας βρίσκεται ὁ νομὸς Φλώρινας ; 2. Τί τόποι είναι ; 3. Ἀνάμεσα σὲ ποιά βουνὰ είναι ἡ πεδιάδα του ; 4. Ποιὸ ποτάμης πηγάζει ἀπὸ τὴν πεδιάδα τῆς Καστοριᾶς ; 5. Ποιὸ τραῖνο περνάει ἀπὸ τὴν Φλώρινας κι ὡς ποῦ πάει . 6. Ποιὰ είναι ἡ συγκοινωνία Φλώρινας—Καστοριᾶς καὶ Φλώρινας—Κοζάνης ; 7. Τί κλίμα ἔχει αὐτὸς ὁ Νομὸς καὶ γιατί ; 8. Τί ἔπαθε τὸ Σόροβιτς ἀπὸ τοὺς Τούρκους στὸν πόλεμο τοῦ 1912 ; 9. Σὲ τί καταγίνονται οἱ κάτοικοι αὐτοῦ τοῦ Νομοῦ ;

ΝΟΜΟΣ ΣΕΡΡΩΝ

Πληθυσμός: 110.000 κάτοικοι.

Σύνορα: Συνορεύει στὰ βόρεια μὲ τὴ Βουλγαρία, στ' ἀνατολικὰ μὲ τὸ νομὸ Δράμας στὰ νότια μὰ τὸ Στρυμονικὸ κόλπο καὶ τὸ νομὸ Δράμας καὶ στὰ δυτικὰ μὲ τὸ νομὸ Θεσσαλονίκης.

Βουνά: Ἐχει τὴν Κερκίνη (Μπέλες) τὸν Ὀρβηλο (Τσιγγέλι) καὶ τὸ Μενίκι.

Πεδιάδες: Τὴν πεδιάδα τῶν Σερρῶν.

Προϊόντα: Παράγει καπνό, σιτάρι, καλαμπόκι καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα.

Ποτάμια: "Έχει τὸν Στρυμόνα καὶ τὸν Ἀγγίστα.

Λίμνες: Τὴν Τάχινοῦ.

Κόλποντα: "Έχει τὸ στρυμονικὸν κόλπον.

Διοικητικὴ Διαίρεση: "Ο Νομὸς Σερρῶν ἔχει 4 ὑποδιοικήσεις.

1. Σερρῶν	πρωτεύουσα	Σέρρες
2. Σιδηροκάστρου	»	Σιδηρόκαστρον
3. Νιγρίτας	»	Νιγρίτα
4. Ζίχνης	»	Ζίχνη

'Ερωτήσεις.

1. Κατὰ ποῦ πέφτει στὴ Μακεδονία ὁ Νομὸς Σερρῶν ; 2. Ἀπὸ ποιά μεριά τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης βρίσκεται ὁ νομὸς αὐτὸς ; 3. Τί τόπος είναι ; 4. Ποιὸ μέρος τοῦ νομοῦ είναι δρεινό ; 5. Ἀνάμεσα σὲ ποιά βουνὰ είναι σχηματισμένα τὰ στενὰ Σιδηροκάστρου ; 6. Ποιὰ ποτάμια περνᾶνται τὴν πεδιάδα τῶν Σερρῶν ; 7. Τί σχηματίζουν τὰ νερά τοῦ Στρυμόνα στὸ νότιο μέρος τῆς πεδιάδας ; 8. Τί παράγει κυρίως ἡ πεδιάδα τῶν Σερρῶν ; 9. Σὲ τί καταγίνονται οἱ κάτοικοι αὐτοῦ τοῦ νομοῦ ; 10. Ποιά σιδηροδρομικὴ γραμμὴ περνάει ἀπὸ τὸ Νομό ; 11. Πῶς ἄλλιῶς γίνεται ὁ συγκοινωνία ; 12. Ποιά κωμόπολη είναι στὶς ἐκβολές τοῦ Στρυμόνα ; 13. Πῶς γίνεται ἡ ἔξαγωγὴ στὰ προϊόντα τοῦ νομοῦ αὐτοῦ ;

ΝΟΜΟΣ ΔΡΑΜΑΣ

Σύνορα: 'Ο Νομὸς Δράμας συνορεύει στὸ βόρειο μέρος του μὲ τὴ Βουλγαρία, νοτιοανατολικά μὲ τὸ νομὸ Καβάλλας καὶ νοτιοδυτικά μὲ τὸ νομὸ Σερρῶν. Ἀπλώνεται δὲ λίγο καὶ στὴ Θράκη.

Βουνά: "Έχει τὸν Ὁρβηλο καὶ τὴ Ροδόπη.

Πεδιάδα: Τῆς Δράμας.

Ποτάμια: Τὸν Νέστο καὶ τὸν Ἀγγίτη.

Προϊόντα: Παράγει κυρίως καπνά.

Διοικητικὴ διαίρεση. 'Ο Νομὸς αὐτὸς ἔχει μόνον τὴν ὑποδιοίκηση τῆς Δράμας μὲ πρωτεύουσα τὴ Δράμα.

'Ερωτήσεις.

1. Ἀπὸ ποιά πλευρὰ τοῦ νομοῦ Σερρῶν πέφτει ὁ Νομὸς Δράμας ; 2. Σὲ ποιό μέρος τῆς Μακεδονίας βρίσκεται ; 3. Ποιᾶς Ἑλληνικῆς χώρας ἔχει ἔνα μικρὸ κομμάτι ὁ νομὸς Δράμας ; 4. Τί τόπος είναι ; 5. Ἀνάμεσα σὲ ποιά βουνὰ βρίσκεται ἡ πόλη Δράμα ; 6. Ποιό μέρος τοῦ νομοῦ είναι πικνότερο

κατοικημένο καὶ γιατί ; 7. Τί παράγει κυρίως ὁ νομὸς αὐτός ; 8. Ποῦ γίνονται τὰ καλύτερα καπνά ; 9. Πῶς συγκοινωνεῖ ἡ πόλη Δράμα μὲ τὴν Θεσσαλονίκη καὶ τὴν Κωνσταντινούπολη;

ΝΟΜΟΣ ΚΑΒΑΛΛΑΣ

Σύνορα. 'Ο Νομὸς Καβάλλας συνορεύει βορειοδυτικὰ μὲ τὸ νομὸ Δράμας νοτίως μὲ τὸ Θρακικὸ πέλαγο, ἀνατολικὰ μὲ τὸ νομὸ Σερρῶν, καὶ δυτικὰ μὲ τὸ νομὸ Ροδόπης.

Βούνα: "Εχει τὸ Παγγαῖο καὶ τὸ Σύμβολο.

Ποτάμια: τὸν Νέστο.

Πεδιάδες: Τὴν πεδιάδα τοῦ Πραθίου, καὶ τὴν πεδιάδα τοῦ Σαρὶ-Σαμπάν.

Κόλποις: "Εχει τὸν κόλπο τῆς Καβάλλας.

Νησί: Τὴ Θάσο.

Προϊόντα: Παράγει κυρίως καπνά.

Διοικητικὴ διαίρεση. 'Ο Νομὸς Καβάλλας ἔχει 4 υποδιοικήσεις:

1. Καβάλλας	πρωτεύουσα	Καβάλλα
2. Σαρισαμπάν	»	Σαρισαμπάν
3. Πραθίου	»	Πράθιον
4. Θάσου	»	Θάσος.

Έρωτή σεις.

1. Ποῦ βρίσκεται ὁ Νομὸς Καβάλλας ; 2. Ποιά εἶναι ἡ πρωτεύουσά του ; 3. Τί παράγει ὁ Νομὸς ; 4. Ποιὸ εἶναι τὸ σύνορο ἀνάμεσα Μακεδονίας καὶ Θράκης ; 5. Ποιά εἶναι ἡ συγκοινωνία μεταξὺ Δράμας καὶ Καβάλλας ; 6. Τί ἐμπόριο γίνεται στὴν Καβάλλα ; 7. Τί χτίρια βλέπομε στὴν παραλία τῆς Καβάλλας ; 8. Γιατὶ κατοικοῦνε λίγοι κάτοικοι στὴν πεδιάδα Σαρὶ-Σαμπάν ; Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ κατοικηθῇ πυκνότερα τὸ μέρος ; 9. Σὲ τὶ καταγίνονται οἱ κάτοικοι αὐτοῦ τοῦ Νομοῦ ; 10. Σὲ ποιὰ θάλασσα εἶναι τὸ νησὶ Θάσος ; 11. Πῶς πᾶμε ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ στὴν Καβάλλα καὶ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκη στὴ Καβάλλα ;

Θράκη

ΜΠΟΥΚΙΑ—ΚΑΡΑΓΑΤΣ—(ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ)

(Σιδηροδρομικῶς χιλιόμετρα 322).

1. Γιακᾶς. Ἀπὸ τὴ Δράμα μπαίνομε πάλι στὸ τραῖνο. Τὰ Μπούκια εἶναι ὁ τελευταῖος σταθμὸς τῆς Μακεδονίας στὶς ὅχθες τοῦ ποταμοῦ Νέστου. Γιαυτὸ λέγονται Π α ρ α ν ἐ σ τ ι α. Διαβαίνομε τὸν ποταμὸ Νέστο. Εἰμαστε πιὰ στὴ Θράκη. Τὸ τραῖνο προχωρεῖ κατὰ τὸ νοτιὰ ἀκολουθώντας τὴν κοιλάδα τοῦ Νέστου ἀνάμεσα στὰ βουνά "Ορβηλο καὶ Ροδόπη. Μιὰ ὄλακαιρη ὥρα ταξιδεύομε ἔτσι δίπλα στὸ ποτάμι. Δεξιὰ κι ἀριστερά μας οἱ τόποι εἶναι ὅλοι κατάφυτοι ἀπὸ καπνά. Ἐκεῖ γίνονται τὰ ξακουσμένα καπνὰ Γιακᾶς.

2. Ζάνθη. Βγαίνοντας ἀπὸ τὰ βουνά στὸν κάμπο ἀφίνομε τὸ Νέστο καὶ προχωρώντας βορειοανατολικὰ φτάνομε στὴν Ζάνθη, στὴν πόλη ποὺ βγάζει τὰ θαυμάσια μυρωδάτα καπνά. "Οπου καὶ νὰ κοιτάξῃ κανένας μέσα στὴν πόλη, βλέπει ὄλοϋθε ἀποθῆκες μὲ καπνά.

3. Πόρτο Λάγγο. Τὸ τραῖνο ἔξακολουθεῖ τὸ δρόμο του κατὰ τὴν ἀνατολὴ ἀνάμεσα στὸ κατάφυτο βουνὸ Ροδόπη, καὶ στὴν ἀπέραντη πεδιάδα φυτεμένη ὅλη μὲ καπνά. Σὲ μισὴ ὥρα ἀπὸ τὴν Ζάνθη φτάνομε στὶς ὅχθες μιᾶς λίμνης, πὸν εἶναι ἀνοιχτὴ ἀπὸ τὴ θάλασσα. Εἶναι ἡ μεγάλη λίμνη Βιστωνίδα, λίμνη μαζὶ καὶ κόλπος. Καὶ κεῖ ἀκριβῶς ποὺ ἐνώνεται ἡ λίμνη μὲ τὴ θάλασσα εἶναι τὸ Πόρτο—Λάγγο (1) (Καρά—Αγάτες), τὸ λιμάνι ὅλου ἔκείνου τοῦ κομματιοῦ τῆς Θράκης.

4. Κομοτινή. Προχωροῦμε μιὰ ὥρα ἀκόμα μέσα στὶς καπνοφυτεῖς καὶ κάνομε σταθμὸ στὴν πρωτεύουσα τῆς Δ. Θράκης, τὴν Κομοτινή.

"Η πόλη δὲν ἔχει τίποτα τὸ σπουδαῖο.

5. Ἀπὸ τὴν Κομοτινὴ διευθυνόμαστε νοτιοανατολικὰ κατὰ τὴ θάλασσα καὶ στὴν παραλία συναντᾶμε τὴν Ἀλεξανδρούπολη (Δεδεαγάτες). Ἡ Ἀλεξανδρούπολη εἶναι καινούργια πό-

1. Ὁνομασία ἀπὸ τὴ Ρωμαϊκὴ ἀκόμα ἐποχὴ. Πόρτο=Λιμάνι Λάγγο=Λίμνη.

λη. Ἐπὸ τότε ποὺ ἔγινε τὸ τραῖνον Ἀδριανούπολη—Ἀλεξανδρούπολη πῆρε πολλὴ ζωὴ κι ἔγινε τὸ λιμάνι τῆς Ἀδριανούπολης κι ὅλης τῆς μεσόγειας Θράκης, ἀνατολικὰ τοῦ Ἔβρου. Ἐπὸ κεῖ φορτώνουν τὰ σιτηρά. Δυστυχῶς τὸ λιμάνι τὸ χτυποῦν πτολὺ οἱ νοτιάδες καὶ συχνὰ ἀναγκάζονται τὰ βαπτόρια νὰ σταματοῦν τὴν φόρτωση καὶ νὰ καταφεύγουν σ' ἀπάνεμο λιμάνι.

6. Ἐ βρος. Ἐπὸ τὴν Ἀλεξανδρούπολη ὁ σιδηρόδρομος τραβάει βορειοανατολικὰ κατὰ τὴν Ἀδριανούπολη. Δεξιά μας ἔχομε τὸ μεγαλύτερο ποτάμι τῆς Ἑλλάδας, τὸν Ἔβρο, ποὺ εἶναι τὸ σύνορό μας μὲ τὴν Τουρκία. Οἱ ὄχθες του εἶναι χαμηλὲς καὶ τὸ ποτάμι πλαταίνει πολὺ σχηματίζοντας μεγάλα τέλματα.

7. Σουφλί. Ἀκολουθᾶμε δόλοένα τὸ ρέμα τοῦ ποταμοῦ ἀνάμεσα σὲ βαμβακοφυτεῖες, μὲ σιτηρά, καὶ καπνοφυτεῖες. Ἀριστερά μας τὰ χαμηλὰ βουνά τῆς Ροδόπης καὶ τὰ πρῶτα ύψωματά της εἶναι κατάφυτα μὲ δάση, μὲ ἀμπέλια, μὲ μουριές καὶ μὲ καρποφόρα δέντρα.

Στὸ μέσον σχεδὸν τῆς γραμμῆς ἀπὸ Δεδέαγατς στὴν Ἀδριανούπολη συναντᾶμε τὴν κωμόπολη Σουφλί, μέσα σὲ δάσος ἀπὸ μουριές.

8. Διδυμότειχο. Προχωροῦμε. Στὶς ὄχτες τοῦ Ἔβρου βλέπομε τώρα ἀπέραντες φυτεῖες μὲ πεπονιές, καρπουζιές καὶ λαχανικά, ποὺ τροφοδοτοῦν τὴν Κωνσταντινούπολη. Κάνομε σταθμὸ στὸ Διδυμότειχο. Είναι χτισμένο ἀπάνω σὲ λόφο καὶ τὸ περιτριγυρίζει διπλὸ φρούριο, (γιὰ τοῦτο λέγεται κι ἔτσι) Βυζαντινῆς ἐποχῆς. Συναντᾶμε πολλὲς Βυζαντινὲς ἐπιγραφὲς μὲ τόνομα Κομνηνός. Μέσα στοὺς βράχους βρίσκονται κρυψῶνες μὲ πολλὰ δωμάτια. Ἐπίσης καὶ πολλοὶ ύπόνομοι τρυποῦν τὸ λόφο πέρα ως πέρα. Κατάκορφα στὸ λόφο εἶναι τὰ ἐρείπια παλιοῦ κτιρίου, ποὺ ἦταν, λένε, τὸ παλάτι τοῦ Κατακουζηνοῦ.

9. Κουλελί—Μπουργάς. Πιὸ πέρα ἀπὸ τὸ Διδυμότειχο μιὰ διακλάδωση σιδηροδρομικῆς γραμμῆς περνάει τὸν Ἔβρο σὲ τρεῖς γέφυρες πολὺ μακριές καὶ προχωρεῖ κατὰ τὴν ἀνατολή. Είναι ἡ γραμμὴ ποὺ φτάνει στὴν Κωνσταντινούπολη.

10. Ὁρεστιάς (Καραγάτς). Ἀπ' αὐτὴ τὴ διακλάδωση ἀρχίζει καὶ ὁ μεγάλος κάμπος τῆς Ἀδριανούπολης. Προχω-

ροῦμε μέσα σ' αὐτόν, δίπλα όλοένα στὸ ποτάμι καὶ φτάνομε στὸ σταθμὸ τῆς Ἀδριανούπολης, στὸ προάστειο Καραγάτη.

"Ενας ἵσιος ἀμαξωτὸς δρόμος φτάνει ἀπὸ κεῖ ὡς τὸ γεφύρι τοῦ "Ἐβρου, ἀπ' ὅπου ἀρχίζει ἡ Ἀδριανούπολη. Ἡ Ἀδριανούπολη εἶναι Τουρκική.

'Ερωτήσεις.

1. Πῶς μπαίνομε στὴ Θράκη; 2—3—4. Τί βλέπομε ἀπὸ τὴν Ζάνθη ἵσαμε τὴν Κομοτινή; 5. Ποῦ είναι ἡ Ἀλεξανδρούπολη; 6. Τί γνωρίζετε γιὰ τὸν "Ἐβρο ποταμό"; 7—8 Περιγράψατε τὸ ταξίδι ἀπὸ τὸ Σουφλὶ στὸ Διδυμότειχο. 9. Ποῦ πηγαίνει ἡ διακλάδωση τοῦ Κουλελὶ Μπουργάς; 10. Ποιὸ σιδηρό σταθμὸ συναντᾶμε ἔπειτα;

ΓΕΝΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗ ΘΡΑΚΗ

1. Κοιτάξετε στὸ χάρτη. Ἡ Ἑλληνικὴ Θράκη ἀπλώνεται ἀνάμεσα στὰ δυὸ μεγάλα ποτάμια, Τὸ Νέστο καὶ τὸν "Ἐβρο. Αὔτη εἶναι ἡ Δυτικὴ Θράκη. Ἡ Ἀνατολικὴ Θράκη ἀρχίζει ἀπὸ τὸν "Ἐβρο καὶ φτάνει ὡς τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ εἶναι ἡ τουρκικὴ Θράκη.

2. Ἡ Δυτικὴ Θράκη ἔχει τὸ νότιο κομμάτι τῆς Ροδόπης καὶ μιὰ πεδινὴ λουρίδα, ποὺ ἀπλώνεται στὸ μάκρος ὄλης τῆς παραλίας. Κοντὰ ὅμως στὴν Ἀλεξανδρούπολη ἔνα παρακλάδι τῆς Ροδόπης κατεβαίνει ὡς τὴν παραλία καὶ χωρίζει ἔτσι τὴν πεδιάδα.

3. Ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ περνάει τὴ Δ. Θράκη πέρα ὡς πέρα. Ἐπίσης καὶ ἡ Ἐγνατία ὁδός, ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὴν Καβάλλα στὸ Σαρισαμπάν, διαβαίνει τὸ Νέστο κι ἀκολουθάει κατόπι τὴ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ σ' ὅλο της τὸ μάκρος. Καὶ δύο ἄλλοι πάλι ἀμαξωτοὶ δρόμοι κατεβαίνουν ἀπὸ τὴ Βουλγαρία μέσ' ἀπ' τὴ Ροδόπη. Ο ἐνας πάει στὴ Ζάνθη κι ὁ ἄλλος στὴν Κομοτινή.

4. Ἡ παραλία τῆς Δ. Θράκης εἶναι ὅλη ἀμμουδιὰ καὶ δὲν ἔχει οὔτε κόλπους οὔτε λιμάνια. "Ενα μονάχα κόλπο ἔχει κατὰ τὸ μέσο τῆς παραλίας ἄλλα κι αὐτὸς εἶναι πολὺ ρηχὸς ὥστε νὰ εἶναι ἄχρηστος γιὰ τὰ βαπτόρια.

ΕΝΑ ΤΑΞΙΔΙ ΜΕ ΤΟ ΒΑΠΟΡΙ

ΒΟΛΟΣ—ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ—ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΗ
(Σὲ τρεῖς ήμέρες).

1. Βόρειες Σποράδες. Παίρνομε στὸ Βόλο τὸ βαπτόρι. Βγαίνομε ἀπὸ τὸν Παγασητικὸν καὶ τραβᾶμε κατὰ τὴν ἀνατολὴν ἀνάμεσα στὴν Εὔβοια καὶ στὴ χερσόνησο τοῦ Πήλιου. Ἀντικρύ μας ἔχομε τὰ νησιά Σκίαθο, Σκόπελο, Ἀλόνησο καὶ ἄλλα μικρότερα, ποὺ ὅλα μαζὸν τὰ ὄνομάζουν βόρειες Σποράδες. Τὰ νησιά αὐτὰ εἰναι κατάφυτα ἀπὸ πεῦκα.

2. Διαβαίνομε τὸ στενὸ τῆς Σκιάθου καὶ τραβοῦμε κατὰ τὸ βοριά. Ταξιδεύομε κοντὰ στὴν παραλία τοῦ Πήλιου. Τὸ βουνὸ αὐτὸν κατεβαίνει ὡς τὴ θάλασσα κατάφυτο ἀπὸ πεῦκα. Καὶ βλέπομε μέσα ἀπὸ τὸ ἀπέραντο δάσος του νὰ ξεπροβάλλουν ἔνα ἔνα κάτασπρα τὰ χωριὰ τοῦ Πήλιου: Τσαγγαράδα, Κισσός, Ζαγορά καὶ ἄλλα.

3. Προχωροῦμε. Ἀριστερά μας εἰναι τώρα ἡ "Οσσα καὶ ὁ "Ολυμπος, δεξιά μας ἡ Χερσόνησο τῆς Κασάντρας. "Οσο προχωροῦμε ὁ κόλπος γίνεται στενώτερος καὶ μιὰ πεδινὴ λωρίδα ἀρχίζει νὰ φαίνεται. Μέσα στὴν πρασινάδα αὐτὴ τοῦ κάμπου διακρίνομε ἀριστερά μας τὴν Κατερίνη μὲ τὶς ἀλυκές της καὶ δεξιὰ τὶς ἄλλες ἀλυκές τοῦ Μεγ." Εμβολου (Καραμπουρνοῦ). "Ολη ἡ παραλία ἀπὸ τὴ Σκίαθο ὡς ἐδῶ δὲν ἔχει κανένα λιμάνι.

4. Φτάνομε ἀντίκρυ στὶς ἑκβολές τῶν ποταμῶν Λουδιᾶ καὶ Ἀξιοῦ, ἐμπρὸς στὸ λιμάνι τῆς Θεσσαλονίκης. Μιὰ μεγάλη σημαδούρα εἰναι μέσα στὴ θάλασσα μὲνα φανάρι. "Άλλο πάλι φανάρι εἰναι ἀπάνω στὸ ἀκρωτήριο. Τὰ βαπτόρια πρέπει νὰ περάσουν ἀνάμεσα στὰ δυὸ φανάρια καὶ ν' ἀκολουθήσουν τὸ δρόμῳ ποὺ δείχνουν δλάκαιρη σειρὰ ἀπὸ σημαδούρες. Γιατὶ πάρα κεῖ τὰ νερά εἰναι πολὺ ρηχά, ἔξαιτίας ἀπὸ τὴ λάσπη ποὺ κατεβάζουν τὰ ποτάμια.

5. Μιὰ ὥρα ἔπειτα ἀπὸ τὰ φανάρια φτάνομε στὴ Θεσσαλονίκη. Ἡ πόλη εἰναι ἀπλωμένη ἀπάνω σὲ πλαγιὰ λόφου καὶ κατάκορφα στὸ λόφο εἰναι τὸ φρούριο. Μιναρέδες ξεπροβάλλουν δῶ κι ἐκεῖ σὰν πελώρια ἀσπρα φουγάρα. Τὸ βαπτόριο ρίχνει τὴν ἄγκυρα μπρὸς σ' ἔνα πολὺ μεγάλο χτίριο, τὸ τελωνεῖο, κι ἀπὸ κεῖ οἱ ἐπιβάτες βγαίνουν στὴν προκυμαία.

6. Ζαναφεύγομε ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη μὲ τὸ βαπτόρι. Βγαίνομε ἀπὸ τὸ Θερμαϊκὸ καὶ διευθυνόμαστε κατὰ τὴν ἀνατολήν. Ταξιδεύομε κοντὰ στὴ χερσόνησο Κασάντρα καὶ ἔπειτα στὴν Σιθωνία. Ἡ Σιθωνία ἔχει βουνὰ χαμηλὰ ὡς 800 μέτρα ὑψος καὶ γυμνά. Ἐδῶ κι ἐκεῖ διακρίνομε καμμιὰ ἐκκλησίτσα ἥ κανένα σπιτάκι, εἶναι τὸ μετόχι.

7. Τὸ βαπτόρι μας προχωρεῖ. Καὶ βλέπομε τώρα στὴν ἄκρη τῆς τρίτης χερσονήσου νὰ προβάλλῃ σὰν τεράστια πυραμίδα τὸ βουνὸ "Αθως. Βουνὸ στενόμακρο, ποὺ ὑψώνεται ἀμέσως ἀπὸ τὴ θάλασσα σὲ ὑψος 2000 μέτρα, κι εἶναι κατάφυτο ὡς τὴν κορφή. Καὶ σπαρμένα μέσα στὸ δάσος βλέπομε σκαρφαλωμένα τὰ διάφορά μοναστήρια καὶ τ' ἀσκητήρια.

8. Ἀπὸ τὸ "Αγ. Ὄρος τραβοῦμε κατὰ τὸ βοριὰ καὶ συναντοῦτοῦμε τὸ μεγάλο νησί, τὴ Θάσο. Προχωροῦμε ἀνάμεσα στὴ Θάσο καὶ στὸ βουνὸ Σύμβολο, κι ἔπειτα ἀπὸ δυὸ ὡρῶν ἀκόμα ταξίδι ἀγκυροβολῶμε στὴν Καβάλλα. Νὰ διαβάσετε τῆς Καβάλλας τὴν περιγραφὴ στὴ σελ. 72

9. Θάσος ο.ς. Ἀπὸ τὴν Καβάλλα τὸ βαπτόρι μας ταξιδεύει κατὰ τὸ στενὸ τῆς Θάσου. Ἀριστερά μας ἡ παραλία τοῦ Σαρισαμπάν εἶναι μιὰ ἀτέλειωτη σειρὰ ἀπὸ τέλματα. Σὲ 1) 2ώρα φτάνομε στὸ λιμάνι τῆς Θάσου τὴν Παναγιά. Ἀντίκρυ μας βλέπομε τὶς ἐκβολὲς τοῦ Νέστου μέσα σὲ ἀπέραντο δάσος.

10. Ἀπὸ τὴν Παναγιὰ πέρνει κανεὶς τὸ δρόμο καὶ πάει στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ νησιοῦ. Ἀπὸ τὸ χωριὸ Ποταμιὰ βλέπει τὸ νησὶ δλάκαιρο. Εἶναι στρογγυλό, περιτριγυρισμένο μὲ βουνὰ κατάφυτα ἀπὸ πεῦκα καὶ βελανιδιές. Στὴ μέση τοῦ νησιοῦ εἶναι μεγάλο δροπέδιο σκεπασμένο μ' ἐλαιῶνες καὶ μὲ καπνοφυτεῖες.

Κάτω στὴ νότια παραλία εἶναι τὰ Λιμενάρια. Ἐκεῖ μεταφέρουν τὰ μεταλλεύματα τοῦ λευκόλιθου, ποὺ βγάζουν κάπου ἐκεῖ κοντά. Κι ἀφοῦ τὸν ψήσουν στὰ 8 μεγάλα καμίνια ποὺ βλέπομε, τὸν φορτώνουν κατόπι στὰ βαπτόρια.

11. Ἀπὸ τὴν Παναγιὰ τὸ βαπτόρι μας ἀκολουθάει τὴν ἀμμουδερὴ παραλία τῆς Θράκης, φτάνει στὸ Πόρτο Λάγγο, καὶ σὲ τέσσερες ὡρες ἔπειτα ἀπὸ τὸ Πόρτο Λάγο, φτάνει στὴν Ἀλεξανδρούπολη (Δεδέαγατς). Νὰ διαβάσετε τὸ σιδηροδρομικὸ ταξίδι τῆς σελ. 85

Ἐρωτήσεις.

1. Περιγράψατε τὸ θαλασσινὸ ταξίδι μας ἀπὸ τὸ Βόλο στὴν Ἀλεξανδρούπολη. Πῶς βλέπουμε τὸ Πήλιο, τὴν Ὀσσα καὶ τὸν Ὁλυμπο. 2-3 Πῶς βλέπουμε τὴν εἶσοδο τοῦ λιμανιοῦ τῆς Θεσσαλονίκης; 5. Πῶς φαίνεται ἡ πόλη; 6-7 Πῶς ἡ Χαλκιδική; 8. Πῶς βλέπουμε τὴν Καβάλλα; 9. Τί βλέπουμε ἀριστερά μας; 10. Περιγράψετε τὴ Θάσο. 11. Τί γνωρίζετε γιὰ τὸ Πόρτο Λάγγο;

Πολιτικὴ Διαίρεση τῆς Θράκης

Ἡ Θράκη εἶναι χωρισμένη σὲ δυὸ νομούς, τὸ νομὸ Ροδόπης καὶ τὸ νομὸ Ἔβρου.

ΝΟΜΟΣ ΡΟΔΟΠΗΣ

Σύνορα: Ὁ νομὸς Ροδόπης συνορεύει στὰ βόρεια μὲ τὴ Βουλγαρία, στὰ νότια μὲ τὸ Αίγαος πέλαγος. Κατὰ τὴν ἀνατολὴ μὲ τὸν νομὸ Ἔβρου καὶ κατὰ τὴ δύση μὲ τὸ νομὸ Δράμας.

Βούνα: Ἐχει τὴ Ροδόπη, ποὺ πιάνει τὸ μεγαλύτερο κομμάτι τοῦ νομοῦ κατὰ τὸ βοριά.

Πεδιάδες: Ἐχει τὴν πεδιάδα τῆς Ζάνθης.

Ποτάμια: Τὸ Νέστο.

Λίμνης: Τὴ λίμνη Βιστωνίδα.

Προϊόντα: Καπνά.

Διοικητικὴ Διαίρεση. Ὁ Νομὸς Ροδόπης ἔχει δύο ὑποδιοικήσεις:

1. Κομοτινῆς πρωτεύουσα Κομοτινὴ (Γκιουμουλτζίνα)
2. Ζάνθης » Ζάνθη.

Ἐρωτήσεις.

1. Ἀνάμεσα σὲ ποιὰ φυσικὰ σύνορα βρίσκεται ὁ Νομὸς Ροδόπης; 2. Ποιὸ Βουνὸ τὸν προστατεύει ἀπὸ βοριά; 3. Μὲ τί συνορεύει στὸ νότιο μέρος τῆς; 4. Ποιές πεδιάδες ἔχει; 5. Τί παράγει κυρίως; 6. Σὲ ποιὸ λιμάνι μεταφέρουν τὰ καπνὰ τῆς Ζάνθης, τῆς Γενιτζέ καὶ τῆς Γκιουμουλτζίνας γιὰ ἔξαγωγή;

ΝΟΜΟΣ ΕΒΡΟΥ

Σύνορα: 'Ο νομὸς "Εβρου συνορεύει κατὰ βοριά καὶ κατ' ἀνατολὴν μὲ τὴν Ἀνατ. Θράκη (Τουρκική) ἀπ' ὅπου τὸν χωρίζει τὸ ποτάμι ὁ "Εβρος. Κατὰ τὸ νοτιὰ μὲ τὸ Αἰγαῖο Πέλαγος καὶ κατὰ τὴ Δύση μὲ τὸ βουνὸν Ροδόπη.

Βουνά: "Εχει τὴν Ροδόπη καὶ τὸν Ἰσμαρό (παρακλάδι τῆς Ροδόπης).

Ποτάμια: Τὸν "Εβρο.

Πεδιάδες: Τὴν πεδιάδα τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως στὸ Νότιο μέρος καὶ τὴν πεδιάδα τῆς Ἀδριανουπόλεως στὸ Βόρειο.

Προϊόντα: Σιτηρά, καπνά, βαμπάκια καὶ μετάξι.

Διοικητικὴ διαίρεση. 'Ο νομὸς "Εβρου εἶναι χωρισμένος σὲ τρεῖς ὑποδιοικήσεις:

1. Ἀλεξανδρουπόλεως πρωτεύουσα	'Αλεξανδρούπολη
2. Διδυμοτείχου	» Διδυμότειχο
3. Σουφλίου	» Σουφλί

Έρωτή σεις.

1. Σὲ ποιὸ μέρος τῆς Δ.Θράκη βρίσκεται ὁ Νομὸς "Εβρου; 2. Ποιὸ ποτάμι τὸν χωρίζει ἀπὸ τὴν Τουρκία; 3. Ποιὲς πεδιάδες ἔχει; 4. Τί κυρίως παράγει; 5. Σὲ ποιὸ λιμάνι μεταφέρουν τὰ σιτηρά τοῦ νομοῦ; 6. Ἀπὸ ποῦ τὰ φέρουν στὸ Δεδέαγατς τὰ σιτηρά γιὰ ἔξαγωγή; 7. Τί χρειάζεται νὰ γίνη ντὸ λιμάνι αὐτὸ γιὰ νὰ μὴν τὸ χτυπᾶνε οἱ νοτιάδες; 8. Γιατὶ τὸ χτυπᾶν οἱ νοτιάδες καὶ ὅχι οἱ βοριάδες;

"Ηπειρος

ΑΜΦΙΛΟΧΙΑ—ΑΡΤΑ

(Δρόμος άμαξ. 45 χιλιόμ.).

1. Ἐπιτρέφουμε στὴν Ἀμφιλοχίᾳ μὲ τὸ αὐτοκίνητο, (νὰ διαβάσετε τὸ ταξίδι μας Ἀγρίνιο—Ἀμφιλοχία σελ. 38) κι ἔξακολουθοῦμε τὸ ταξίδι μας κατὰ τὸ βοριά. Ὁ δρόμος μας ἀκολουθάει πάντα τὴν παραλία τοῦ Ἀμβρακικοῦ στὸ μάκρος τοῦ βουνοῦ Μακρυνόρου, ποὺ σχηματίζει μὲ τὴ θάλασσα στενά. Ἀπὸ τὰ στενὰ αὐτὰ μπαίνομε στὴν Ἡπειρο, ὅταν ἐρχόμαστε ἀπὸ τὴ Στερεάν Ἑλλάδα.

2. Κόπραινα. Φτάνομε στὴν Κόπραινα, τὸ λιμάνι τῆς Ἀρτας, πούναι στὸ μυχό τοῦ Ἀμβρακικοῦ. Λίγα σπίτια σὲ μιὰ ἀμμουδερή παραλία. Ἐκεὶ βρίσκονται πολλές ἀλυκές, ὅπου βλέπομε τὸ ἀλάτι σωριασμένο σὲ μεγάλους σωροὺς σκεπτασμένους ἀπὸ πάνω μὲ κεραμίδια. Λίγο παρέκει διακρίνομε καὶ τὶς ἑκβολές τοῦ ποταμιοῦ Ἀραχθου.

3. Ἀρτα. Σὲ λίγο φτάνομε στὴν Ἀρτα. Ἡ πόλη δὲν ἔχει τίποτε τὸ σπουδαῖο νὰ δοῦμε ἔξὸν ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο ναὸ τῆς Παρηγορήτριας καὶ τὸ γεφύρι τοῦ Ἀραχθου. Ἡ Ἀρτα ἔχει καὶ ἀκρόπολη. Πέρα ἀπὸ τὸν Ἀραχθο ὡς τὴν Πρέβεζα καὶ τὸν Ἀμβρακικὸ κόλπο ξαπλώνεται μιὰ μεγάλη πεδιάδα. Στὰ νότια διακρίνομε τὰ γυμνὰ Ἀκαρνανικὰ βουνὰ καὶ δυτικὰ τὰ βουνὰ τοῦ Σουλίου.

4. Ζεροβούνι καὶ Τζουμέρκα. Δυὸς βουνοσειρὲς ἀρχίζουν στὸ βόρειο μέρος τῆς Ἀρτας ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ καὶ τὴν ἄλλη τοῦ Ἀραχθου καὶ προχωροῦν κατὰ τὸ βοριά. Ἡ μιὰ, ποὺ ἀριστερὰ τοῦ Ἀραχθου εἶναι ὀλότελα γυμνὴ καὶ τὴ λένε Ζεροβούνι. Ἡ ἄλλη εἶναι τὰ Τζουμέρκα, ἀνάμεσα στὸν Ἀραχθο καὶ στὸν Ἀχελῶο. Ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Ἀραχθου τὰ Τζουμέρκα εἶναι κατάφυτα μὲ καστανιές, μὲ βελανιδιές καὶ μὲ ἄλλα δέντρα. Ἐνῶ ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Ἀχελῶου εἶναι γυμνά.

5. Κοιτάξετε τὸ χάρτη. Κατὰ τὸ ἄδεντρο Ζεροβούνι δὲ Ἀραχθος δὲν ἔχει κανένα παραπόταμο, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά

κατὰ τὰ Τζουμέρκα, ποὺ εἶναι κατάφυτα, ἔχει πολλούς. Τὸ
ἴδιο κι ὁ Ἀχελῶος, δὲν ἔχει παραποτάμους κατὰ τὰ Τζουμέρ-
κα ποὺ ἀπὸ κείνη τὴν πλευρὰ εἶναι γυμνά.

6. Ἡ πεδιάδα. Κάνουμε ἀπὸ τὴν Ἀρτα μιὰ ἐκδρομὴ
ώς τὴν Σαλαχώρα. Ταξιδεύομε μέσα σ' ἕναν ἀπέραντο κάμπο
σπαρμένο μὲν καλαμπόκι καὶ μὲν λογῆς λογῆς καρποφόρα δέντρα
(λεμονιές, πορτοκαλιές, μηλιές, βερυκοκιές κ.ἄ.). Στὸ δρόμο μας
συναντοῦμε πολλὰ χωριά σκορπισμένα μέσα στὸν κάμπο. Κι
ἄλλα πάλι χωριά εἶναι στὶς ὅχθες τοῦ Ἀραχθου. Κατὰ τὴν
Δύση, βλέπομε μιὰ ἀπέραντη ἀκαλλιέργητη ἔκταση ποὺ χρη-
σιμεύει γιὰ βοσκές,

7. Στὴν παραλία τοῦ Ἀμβρακικοῦ συναντοῦμε τὴν Σαλα-
χώρα ἀνάμεσα σὲ δυὸ λιμνοθάλασσες, τὴν Δαγαροῦ καὶ τὴν
Ἀύληρά. Καὶ εἶναι τὸ ἐπίνειο δλων τῶν χωριῶν τοῦ κάμπου.

ΠΡΕΒΕΖΑ—ΙΩΑΝΝΙΝΑ

(Άμαξ. δρόμος 120 χιλιόμ. περίπου).

1. "Ολη σχεδὸν ἡ συγκοινωνία στὴν Ἑλληνικὴ Ἡπειρο γί-
νεται ἀπὸ τὸν ἀμαξωτὸ δρόμο ποὺ πάει ἀπὸ τὴν Πρέβεζα
στὰ Γιάννενα." Ας κάνουμε τὸ ταξίδι αὐτό.

Τὸ αὐτοκίνητό μας ἀπὸ τὴν Πρέβεζα προχωρεῖ κατὰ τὸ βο-
ριά καὶ περνάει μέσα σὲ ἐλαιῶνες. Παραπάνω συναντοῦμε τὸ
ποτάμι Λοῦρο κι ἀκολουθοῦμε τὸ ρέμα του, ἔχοντας ἀριστερὰ
τὰ χαμηλὰ βουνὰ τοῦ Ζαλόγγου καὶ δεξιά τὴν πεδιάδα τῆς
Ἀρτας, ποὺ διαβήκαμε πηγαίνοντας στὴ Σαλαχώρα. Τώρα
βλέπομε πώς ὁ κάμπος αὐτός εἶναι ἀνάμεσα στὰ δυὸ πο-
τάμια, τὸ Λοῦρο καὶ τὸν Ἀραχθο.

2. Λοῦρος—Φιλιππιάδα. Ο Λοῦρος κυλάει πολὺ^ν
ἀργά καὶ σχηματίζει πολλὰ ἔλη. Γιὰ τοῦτο τὸ κομμάτι αὐτὸ^ν
τῆς πεδιάδας εἶναι ἀκαλλιέργητο καὶ σχεδὸν ἀκατοίκητο.

3. Φτάνομε ἔτσι στὴ Φιλιππιάδα κι ἐκεῖ τελειώνει καὶ ἡ
πεδιάδα τῆς Ἀρτας. Ἡ Φιλιππιάδα εἶναι προωδευμένη κω-
μόπολη μέσα σὲ ώραίους κήπους." Εχει ξενοδοχεῖα καὶ καφενεῖα.
Ζακολουθᾶμε τὸ ταξίδι μας κατὰ τὸ βοριά ἔχοντας τώρα

άριστερά μας τὰ βουνὰ Σουλίου, ἔπειτα τὸν Τόμαρο καὶ δεξιά μας τὸ Ζεροβούνι.

4. Τέλος συναντοῦμε δάσος καὶ περνᾶμε στὴν ἀνατολικὴν ὅχθη τοῦ ποταμοῦ, ποὺ σχηματίζει ἐδῶ ὡραίους καταρράχτες. Στὴ γραφικὴν αὐτὴν τοποθεσίαν βρίσκεται τὸ χάνι 'Εμίν—Αγά. Τὸ αὐτοκίνητό μας ἀνηφοράει δλοένα, ὥσπου φτάνει στὸ δρόπεδιο τῶν Ιωαννίνων καὶ ἀπὸ κεῖθε μπαίνει στὴν πρωτεύουσα, στὰ Ιωάννινα (Γιάννενα).

Τὰ Γιάννενα

5. Ἐκεῖ ποῦ είναι σήμερα τὸ φρούριο τῶν Ιωαννίνων, στὰ 500 μ.Χ. ἦταν, κατὰ πῶς λέει ἡ παράδοση, τὸ μεγάλο καὶ πλούσιο μοναστήρι τοῦ "Αη Γιάννη τοῦ Προδρόμου. Καὶ στὴ νότια ὅχθη τῆς λίμνης ἦταν ἡ πόλη "Ελλα. Συνέβηκε λοιπὸν ἐκεῖνο τὸν καιρὸν νάρροινε βάρβαροι λαοί καὶ νὰ καταστρέψουν τὴν πόλην "Ελλα. "Ολοι τότε οἱ κάτοικοι τῆς βρῆκαν καταφύγιο στὴ μονὴ τοῦ "Αη Γιάννη καὶ στὰ γύρω χτήματα τῆς Μονῆς. "Ἐτσι σιγὰ σιγὰ ἔγινε κεῖ μιὰ κωμόπολη, μὲ τὸν καιρὸν γίνηκε πόλη καὶ ὠνομάστηκε γιὰ τοῦτο Γιάννηνα.

Τὰ Ιωάννινα είναι καταμεσίς σχεδὸν στὴν "Ηπειρο καὶ στὴν Ἀνατολικὴν ἄκρη τοῦ δροπεδίου τῶν Ιωαννίνων.

6. Τὰ Γιάννενα δὲν είναι ὅμορφη πόλη. Οἱ δρόμοι τῆς είνε στενοί, ἀκονόνιστοι, λιθόστρωτοι, ἔξὸν ἀπὸ ἓνα δυὸ κεντρικούς.

7. Τὰ πιὸ ἀξιοθέατα μέρη ποὺ ἔχει είναι ἡ Ζωσιμαία Σχολή, τὸ δραφανοτροφεῖο Γεωργίου Σταύρου, ἡ ὑφαντικὴ Σχολὴ Παπάζογλου καὶ τὸ φρούριο, ὃπου εἶχε τὸ παλάτι του δ' Ἀλῆ Πασᾶς (1788—1822). Ἀπὸ τὸ φρούριο φαίνεται κάτω ἡ λίμνη καὶ τὸ δροπέδιο.

8. Τό δροπέδιο. Τὸ δροπέδιο είναι στενόμακρο καὶ στὸ χαμηλότερο μέρος του είναι ἡ λίμνη· τῶν Ιωαννίνων, ποὺ ἔχει 10 χιλιόμ. μάκρος καὶ 3 πλάτος. Συγκρίνατε τη μὲ τὴν κοινότητά σας. Μέυα στὴ λίμνη βλέπομε ἓνα χαμηλὸν νησάκι.

Ἐρωτήσεις.

- Πῶς πηγαίνουμε συνήθως στὴν "Ηπειρο;
- Τί είναι δ' Λοῦρος;
- Τί είναι ἡ Φιλιππιάδα;
- Τί δ' Ἐμίν—Αγάς;
- Ποῦ είναι τὰ Γιάννενα;
- Περιγράψατε τα.
- Ποιὰ είναι τὰ ἀξιοθέατα μέρη στὰ Γιάννενα;
- Τί ξαίρετε γιὰ τὸ δροπέδιο καὶ γιὰ τὴ λίμνη;

ΓΙΑΝΝΕΝΑ—ΜΕΣΟΓΕΥΡΑ (Αλβανικά σύνορα)
(Δρόμος άμαξωτός).

1. Ζίτσα. Βγαίνομε βορειοδυτικά τῶν Ἰωαννίνων καὶ παίρνομε τὸν ἀμαξωτὸν δρόμον ἔχοντας δεξιὰ τὸ βουνὸν Μιτσικέλι κι ἀριστερὰ μιὰ ἄλλη βουνοσειρά. Πάνω στὶς πλαγιές τῆς βουνοσειρᾶς αὐτῆς διακρίνομε πτολλὰ χωριά καὶ σ' ἓνα μικρὸ δροπέδιο τὴ Ζίτσα, τὴν πρωτεύουσα τῶν Κουρέντων.

Τὸ αὐτοκίνητό μας προχωρεῖ ἀνάμεσα σὲ λόφους γυμνοὺς

Κόνιτσα. Ἀλώνισμα σίτου

καὶ σπαρμένους ἐδῶ-ἐκεῖ μὲ σιτηρά." Οταν φτάνωμε στὸ μοναστήρι Βελλάς, ὁ δρόμος ὁ ἀμαξωτὸς χωρίζεται σὲ δυὸ καὶ ἡ διακλάδωσή του πάει κατὰ τὴ δύση, καὶ φτάνει ὡς τὸ Ἀλβανικὸ λιμάνι Ἀγιοι Σαράντα, ποὺ εἶναι στὰ βόρεια τοῦ στενοῦ τῆς Κερκύρας.

2. Μεσογέφυρα. Ἐμεῖς προχωροῦμε κατὰ τὸ βοριά, ἀνηφορίζοντας ἐπάνω σὲ βουνὰ κατάφυτα. Ἀνατολικά μας στὴν ἄκρη τῆς κοιλάδας τῆς Κόνιτσας βλέπομε καὶ τὴν κωμόπολη

Κόνιτσα. Μέσα σ' αύτήν τὴν κοιλάδα φαίνεται τὸ ποτάμι Ἀῶς καὶ ὁ παραπόταμός του ὁ Βοϊδομάτης. Κατηφορίζομε καὶ σταθμεύομε στὸ γεφύρι τοῦ Βοϊδομάτη, ποὺ τὸ λένε Μεσογέφυρα.

3. Ἡ Μεσογέφυρα εἶναι τὸ σύνορό μας μὲ τὴν Ἀλβανία, καὶ τὸ σταυροδρόμι ἀπὸ πολλοὺς ἀμαξωτοὺς δρόμους. Γιατὶ ἐδῶ ὁ δρόμος χωρίζεται σὲ πολλές διακλαδώσεις, μιὰ ἀκολουθάει τὸ ποτάμι καὶ πάει στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ἀλβανίας, ἀλλῃ πάλι φτάνει ὡς τὴν Κορυτσὰ κι ἔπειτα στρίβει ἀνατολικὰ καὶ συναντάει τὸ δρόμο Καστοριὰ–Φλώρινα). Νὰ διαβάσετε αὐτὸ τὸ ταξίδι στὴ σελ. 55).

4. Κόνιτσα. Τὸ αὐτοκίνητό μας διαβαίνει τὸ ποτάμι κι ἀκολουθώντας τὴν κοιλάδα τῆς Κόνιτσας φτάνει στὴν κωμόπολη Κόνιτσα. Ἐκεῖ στὶς 15 Αὔγουστου γίνεται μεγάλη ἐμπορικὴ πανήγυρη ποὺ βαστάει 10 μέρες. Πουλοῦν ἐγχώρια μάλλινα ὑφάσματα, βελέντζες, κάπτες, τυριά, ζῶα κ.λ.π.

Ἐρωτήσεις.

1. Περιγράψατε τὸ ταξίδι μας ἵσαμε τὴ Ζίτσα. Τί βλέπομε στὸ ὄροπέδιο Βελλάς; 2. Τί βλέπομε ζυγώνοντας τὴ Μεσογέφυρα; 3. Τί είναι ἡ Μεσογέφυρα; 4. Ποῦ καὶ τί είναι ἡ Κόνιτσα;

GIANNENA–ΤΣΑΜΟΥΡΙΑ

GIANNENA–ΠΑΡΓΑ

(20 ὥρες μὲ μουλάρι).

Τσαμουριὰ λένε ὅλη τὴν παραλιακὴ χώρα ἀνάμεσα στὰ δυό ποτάμια, τὸν Καλαμᾶ καὶ τὸν Ἀχέροντα. Οἱ κάτοικοι τῆς λέγονται τσάμηδες.

1. Ποταμοὶ αἱ. Διευθυνόμαστε νοτιοδυτικὰ καβάλλα σὲ ζῶα: Περνᾶμε τὸ ὄροπέδιο τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἀνηφορίζομε ενα ἔροβοῦνι. Δυτικά μας ἀπλώνεται μιὰ μακριὰ λωρίδα ἀπὸ πυκνὰ δάση, ποὺ τὴ χωρίζει μιὰ μεγάλη ρεματιά. Ἀπὸ τὴ ρεματιὰ αὐτὴ περνοῦν πολλοὶ παραπόταμοι τοῦ Καλαμᾶ καὶ τὴ λένε ποταμιά. Τὸ Χειμῶνα είναι ἐπικίνδυνο νὰ διαβῇ κανεὶς τὴν ποταμιά, γιατὶ δὲν ἔχει γεφύρια καὶ τὰ ποτάμια κατεβάζουν πολλὰ νερά. Στὴν ἄκρη τῆς ποταμιᾶς είναι ἡ κακὴ Σκάλα (Παραμυθιᾶς) μέρος πολὺ ἀπόγκρεμνο.

2. Παραμυθιά. Λίγο πιό πέρα από τήν κακή Σκάλα συναντοῦμε τήν κυριώτερη κωμόπολη τῆς Τσαμουριᾶς, τήν Παραμυθιά. "Επειτα από τήν Παραμυθιά συναντοῦμε τήν κωμόπολη Μαργαρίτι και τέλος στήν παραλία τὸ ἐπίνειο ὅλης αὐτῆς τῆς χώρας, τήν Πάργα.

4. Φιλιάτες. Από τήν Παραμυθιά, ἀν πάρωμε ἀντίθετη διεύθυνση και τραβήξωμε κατὰ πάνω, θά διαβοῦμε τὴν κοιλάδα τοῦ Καλαμᾶ και θὰ φτάσωμε στήν κωμόπολη Φιλιάτες. Από κεῖ διακρίνομε κάτω στὶς ἐκβολὲς τοῦ Καλαμᾶ τὸ λιμάνι τῆς Σαγιάδας, κι ἀντίκρυ μας διακρίνομε τὸ μεγάλο νησί, τήν Κέρκυρα.

Ἐρωτήσεις.

- 1,2. Περιγράψατε τὸ ταξίδι Ἱωαννινα—Παραμυθιά μέσ' από τήν Ποταμιά.
3. Τί είναι ή Παραμυθιά ; 4. Τί είναι οι Φιλιάτες ;

ZAGOROCHORIA

1. Στὸ βόρειο μέρος τῶν Ἱωαννίνων βρίσκονται τὰ Ζαγοροχώρια 46 τὸ ὄλον, σκορπισμένα στήν κατάφυτη ὁρεινὴ χώρα, πού ἀπλώνεται ἀνάμεσα στὸ βουνὸ Μιτσικέλι, στὸ Μέτσοβο και στήν Κόνιτσα.

2. "Αλλα από τὰ Ζαγοροχώρια είναι χτισμένα σὲ βαθύσκιωτες κοιλάδες, κι ἀλλα είναι κολλημένα ἐπάνω στὶς ἀπόκρημνες βουνοπλαγιές. Τὰ περισσότερα σπίτια τους είναι καλοχιτισμένα κι ὅμορφα, γιατὶ οἱ κάτοικοι τους κερδίζουν ἀπό τήν ξύλευση και τήν κτηνοτροφία.

Ἐρωτήσεις.

- 1,2. Περιγράψατε τὰ Ζαγοροχώρια.

GIANNENA—ΜΕΤΣΟΒΟ—ΚΑΛΑΜΠΑΚΑ

(Ο μισὸς δρόμος ἀμαξωτός).

1. Μέτσοβο. Παίρνομε τὸν ἀμαξωτὸ δρόμο ἀκολουθώντας τὸ νότιο ὅχτο τῆς λίμνης. Πρὶν φτάσωμε στὸ ποτάμι τὸν "Αραχθο ὁ ἀμαξωτὸς δρόμος τελειώνει και ξακολουθοῦμε

Γεωγραφία Δ'. Τάξεως. Δ. Δημητράκου.

τὸ ταξίδι μας μὲ ζῶο. Συναντοῦμε τὸν Ἀραχθό, ἐκεῖ ποὺ σμίγουν δυὸ παραπόταμοὶ του ἀκολουθᾶμε τὸν ἔναν ἀπ' αὐτοὺς ὡς στὶς πηγές του καὶ σὲ 11 ὥρες φτάνομε στὸ Μέτσοβο (1000 μ. ὑψος) τὴν πατρίδα τοῦ Τοσίτσα, τοῦ Στουρνάρα καὶ τοῦ Ἀβέρωφ.

2. Ἀπὸ τὸ Μέτσοβο ἀνεβαίνομε στὴν κορφὴ τοῦ βουνοῦ Ζυγοῦ (Δάκμων) σὲ ὕψος 1500 μέτρα. Βράχια ἐκεῖ ἀπόκρημνα σχηματίζουν σὰ φυσικὴ πόρτα. Τὴ διαβαίνομε καὶ κατεβαίνομε στὴ Θεσσαλικὴ πεδιάδα, ὅπου ἀκολουθώντας τὸν Πηνειὸ φτάνομε στὴν Καλαμπάκα, ἔπειτ' ἀπὸ 12 ὥρες ἀπὸ τὸ Μέτσοβο.

Ἐρωτήσεις.

Περιγράψατε τὸ ταξίδι Γιάννενα—Καλαμπάκα.

ΠΡΕΒΕΖΑ—ΣΑΓΙΑΔΑ

(Μὲ τὸ βαπόρι 8 ὥρες)...

1. Φεύγομε μὲ τὸ βαπόρι ἀπὸ τὴν Πρέβεζα καὶ διευθυνόμαστε κατὰ τὸ βοριά, πλέοντας ἄκρη—ἄκρη στὴ στεριά. Βλέπομε τὴ χερσόνησο τῆς Πρέβεζας σὰν ἔναν ἀπέραντο ἐλαιῶνα. Ἡ παραλία εἶναι σχεδὸν ὅλη ἀμμουδερή. Τὰ βουνὰ ὅλα γυμνά.

2. Φανάρι. Σὲ τρεῖς ὥρες φτάνομε στὸ Φανάρι, στὶς ἐκβολές τοῦ Ἀχέροντα. Τὸ μικρὸ αὐτὸ ποτάμι σχηματίζει ἐκεῖ τέλματα, ὅπου σπέρνουν ρίζι. Καὶ βγάζουν κάθε χρόνο 200.000 ὄκαδες κι ἀκόμα.

3. Πάργα. Ἔπειτ' ἀπὸ τὸ Φανάρι συναντοῦμε τὴν Πάργα μέσα σὲ πυκνὸ ἐλαιῶνα. Ἀριστερά μας φαίνονται δυὸ χαμηλὰ νησιὰ σκεπασμένα μὲ λιόδεντρα. Εἶναι οἱ Παξοὶ καὶ οἱ Ἀντίπαξοι.

4. Γούμενιτσα. Φεύγοντας τὸ βαπόρι ἀπὸ τὴν Πάργα προχωρεῖ κατὰ τὸ βοριά καὶ διαβαίνει πρὸς τὸ στενὸ τῆς Κέρκυρας. Σὲ τρεῖς περίπου ὥρες ἀπὸ τὴν Πάργα ἀγκυροβολοῦμε στὴ Γουμένιτσα, μεγάλῳ λιμάνῃ μέσα σ' ἐλαιῶνα καὶ κοντὰ στὶς ἐκβολές τοῦ Καλαμᾶ.

5. Σαγιάδα. Λίγο βορειότερα εἶναι οἱ ἀλυκὲς καὶ ὅσκάλα τῆς Σαγιάδας. Καὶ λίγο βορειότερα ἀκόμα εἶναι τὰ σύ-

νορά μας μὲ τὴν Ἀλβανία. Φαίνονται στὴ γραμμὴ τὰ φυλακεῖα,
ποὺ φτάνουν ώς τὸ ἀκρωτήριο Στύλος

Ἐρωτήσεις.

Περιγράψατε τὸ θαλασσινὸ ταξίδι στὶς παραλίες τῆς Ἡπείρου. Ποιά εἶναι
τὰ λιμάνια τῆς.

ΓΕΝΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ

1. Ἡ "Ἡπειρος εἶναι δρεινὴ χώρα. Τὰ βουνά της εἶναι παρακλάδια τοῦ μεγάλου βουνοῦ Τόμαρου, ποὺ ἡ ψηλότερη κορφὴ του (2895 μ.) βρίσκεται στὴν Ἀλβανία. Τὰ παρακλάδια ὅμως αὐτὰ στὴν "Ἡπειρο δὲ φτάνουν παραπάνω ἀπὸ 2000 μέτρα, κι ἔχουν διεύθυνση ἀπὸ βοριὰ κατὰ νοτιά. Τὸ σπουδαιότερο ἀπ' αὐτὰ στὴν "Ἡπειρο εἶναι τὸ Μιτσικέλι.

2. Ἀνάμεσα στὰ βουνὰ αὐτὰ εἶναι ἡ πεδιάδα τῆς Ἀρτας, τὸ δροπέδιο τῶν Ἰωαννίνων καὶ πολλὲς μικρὲς κοιλάδες. Οἱ κυριώτερες ἀνάμεσά τους εἶναι ἡ κοιλάδα τοῦ Ἀχέροντα καὶ ἡ κοιλάδα τοῦ Καλαμᾶ.

3. Συγκοινωνία ἡ "Ἐλληνικὴ "Ἡπειρο δὲν ἔχει καλή. Ἐχει μονάχα ἔναν ἀμαξωτὸ δρόμο ἀπὸ νοτιὰ κατὰ βοριὰ (Πρέβεζα - Ἰωάννινα - Μεσογέφυρα). Σ' ὅλα τὰλλα μέρη ἡ συγκοινωνία γίνεται μὲ ζῶα. Τὸ χειμῶνα ὅμως εἶναι πολὺ δύσκολη, γιατὶ τὰ πατάμια ἔχειλίζουν καὶ πολλὰ δὲν ἔχουν γεφύρια. Πολλὲς φορὲς τ' ὁρμητικὸ ρέμα παρασέρνει ζῶο καὶ καβαλλάρη καὶ τοὺς πνίγει.

4. Λιμάνια, ἔχει ἡ "Ἡπειρος πολλὰ καὶ καλά. ὅμως δὲ μπορέσανε ν' ἀναπτυχθοῦν, ἐξ αἰτίας ποὺ δὲν ὑπάρχουν καλοὶ δρόμοι γιὰ νὰ γίνεται ἡ συγκοινωνία μὲ τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ἡπείρου, καὶ νὰ μεταφέρνωνται εὔκολα τὰ ἐμπορεύματα. Μπορεῖτε νὰ πῆτε μερικὰ λιμάνια τῆς Ἡπείρου;

5. Ἀπ' αὐτὸ καταλαβαίνομε πώς οἱ "Ἡπειρῶτες δὲ μποροῦν νᾶχουν ἄφθονα ὅλα ὅσα τοὺς χρειάζονται γιὰ νὰ ζήσουν, γιατὶ πρέπει κυρίως ν' ἀρκεστοῦν στὰ προϊόντα τοῦ τόπου τους.

6. "Ἐτσι συνήθισαν στὴ δύσκολη ζωὴ καὶ ἡ ἀνάγκη τοὺς ἔκαμε οἰκονόμους. Γιὰ τοῦτο ὅσοι ἡπειρῶτες ξενιτεύονται, κάνουν πιὸ εὔκολα ἀπὸ τοὺς ἄλλους περιουσία.

Θυμοῦνται ὅμως πάντα μὲ ἀγάπη τὴν πατρίδα τους καὶ τὴν εὔεργετοῦν, ὅταν πλουτήσουν. Χτίζουν σχολεῖα, νοσοκομεῖα,

δίνουν δωρεές γιὰ νὰ σπουδάζουν φτωχοὶ νέοι κ.λ.π. Τέτοιοι ἐθνικοὺς εὔεργέτες ἔχει πολλοὺς ἡ "Ηπειρος. Τὸ Σίνα, τὸν Ἀβέρωφ, τοὺς Ζωσιμάδες καὶ ἄλλους. Μπορεῖτε νὰ πῆτε κάποιες ἀπὸ τὶς δωρεές τους;

7. Ἐξ αἰτίας ποὺ δὲν ἔχουν οἱ "Ηπειρῶτες συγκοινωνία καὶ βιομηχανία, εἶναι σκορπισμένοι σὲ μικρὰ χωριά. Μιὰ μονάχη πόλη μέτρια ἔχει ὅλη ἡ "Ηπειρος: τὰ Γιάννενα. Δυὸς μικρές τὴν "Αρτα καὶ τὴν Πρέβεζα καὶ λίγες κωμόπολες.

8. Γίνεται τώρα κάποια μελέτη γιὰ νὰ ἑνώσουν μὲ σιδηροδρομική γραμμὴ "Αγρίνιο—"Αρτα—Γιάννενα καὶ Καλαμπάκα—Γιάννενα.

9. Τὰ σπουδαιότερα προϊόντα τῆς "Ηπείρου σήμερα εἶναι τὸ βιούτυρο καὶ τὸ τυρὶ ἀπὸ γιδοπρόβατα. Ἀπ' αὐτὰ γίνεται ἔξαγωγὴ ὅχι μόνο σ' ὅλη τὴν ἄλλη Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ στὴ ἔξωτερικό.

Ερωτήσεις.

1. Τί τόπος εἶναι ἡ "Ηπειρος;
2. Ποῦ ἔχει κάμπους;
3. Τί συγκοινωνία ἔχει;
4. Ποιὰ εἶναι τὰ καλύτερα λιμάνιατης;
5. Είναι σπάταλοι οἱ "Ηπειρῶτες;
6. Είναι καλοὶ πατριῶτες;
7. Γιατὶ δὲν ἔχει ἡ "Ηπειρος μεγάλες πόλεις;
8. Τί συγκοινωνία σκέπτονται νὰ κάνουν;
9. Τί παράγει κυρίως ἡ "Ηπειρος;

Πολιτικὴ διαίρεση τῆς "Ηπείρου

Ἡ "Ηπειρος εἶναι χωρισμένη σὲ τρεῖς νομούς: 1) Νομὸς "Αρτας, 2) Νομὸς Πρέβεζας καὶ 3) Νομὸς Ιωαννίνων.

ΝΟΜΟΣ ΑΡΤΑΣ

Σύνορα: Ὁ νομὸς "Αρτας συνορεύει στὸ βόρειο μέρος μὲ τὸ νομὸς Ιωαννίνων, στὸ νότιο μὲ τὸν Ἀμβρακικὸ κόλπο καὶ τὸ νομὸς Αίτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἀνατολικὰ μὲ τὸ νομὸς Τρικάλων καὶ δυτικὰ μὲ τὸ νομὸς Πρέβεζας.

Βουνά: Ἐχει ἀνατολικά του τὰ Τζουμέρκα (παρακλάδια τῆς Πίνδου).

Πεδιάδα: Ἐχει μία. Τὴν πεδιάδα τῆς "Αρτας.

Ποτάμια: τὸν Ἀραχθό.

Λίμνης: τὴ λίμνη τοῦ Μενιδιοῦ καὶ τὴ Λογαροῦ.

Προϊόντα: Παράγει καλαμπόκι, ἐλιές, πορτοκάλια καὶ φρούτα πολλά.

Διοικητικὴ διαίρεση: 'Ο νομὸς Ἀρτας ἔχει δυὸ ἐπαρχίες: τὴν ἐπαρχίαν Ἀρτας καὶ τὴν ἐπαρχίαν Τζουμέρκων.

Ἐρωτήσεις.

1. Σὲ ποιό μέρος τοῦ νομοῦ Αιτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας βρίσκεται ὁ νομὸς Ἀρτας;
2. Ἀπὸ ποῦ πρέπει νὰ διαβοῦμε γιὰ νὰ μποῦμε στὸ νομὸν Ἀρτας ὅταν ἐρχόμαστε ἀπὸ τὸ νομὸν Αιτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας;
3. Ποιὸ μέρος τοῦ νομοῦ ἔχει θάλασσα καὶ ποιά;
4. Πῶς χωρίζεται ὁ νομὸς αὐτὸς ἀπὸ τὴ Θεσπαλία;
5. Τί τόπος εἶναι;
6. Ποιὸ ποτάμι τὸν χωρίζει ἀπὸ τὴν ἄλλη Ήπειρο;
7. Τί χρησίμευε τὸ ποτάμι αὐτὸς ὡς τὸ 1912;
8. Γιατὶ ὁ πληθυσμὸς εἶναι λίγος, ἀνάλογα μὲ τὴν ἔκτασή του;
9. Γιατὶ φεύγουν ἀπὸ τὸν τόπο τους ὅσοι κατοικοῦν στὰ χωριά τῶν Τζουμέρκων;
10. Τί συγκοινωνίες ἔχει αὐτὸς ὁ νομὸς;
11. Ποιὰ εἶναι ἡ πρωτεύουσα του καὶ ποῦ βρίσκεται;
12. Ποιὸ εἶναι τὸ ἐπίνειο τῆς Ἀρτας καὶ σὲ ποιὰ θάλασσα βρίσκεται;
13. Τί παράγει αὐτὸς ὁ νομὸς;
14. Πότε ἐλευθερώθηκε ὁ νομὸς Ἀρτας;
15. Σὲ ποιὸ κομμάτι τῆς Ἑλλάδας βρίσκεται;

ΝΟΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ

Σύνορα: 'Ο νομὸς Πρέβεζας συνορεύει βορεινὰ μὲ τὸ νομὸν Ιωαννίνων, νότια μὲ τὸν Ἀμβρακικὸ κόλπο, ἀνατολικὰ μὲ τὸ νομὸν Ἀρτας καὶ δυτικὰ μὲ τὸ Ιόνιο πέλαγος.

Βούνα: Ἐχει τὸ Ζεροβούνι καὶ τὸ Σούλι.

Ποτάμια: Τὸ Λοῦρο καὶ τὸν Ἀχέροντα.

Πεδιάδες: 'Ενα κομμάτι τῆς πεδιάδας τῆς Ἀρτας.

Κόλπους: Τὸν Ἀμβρακικό.

Διοικητικὴ διαίρεση: 'Ο νομὸς αὐτὸς εἶναι χωρισμένος σὲ τρεῖς ὑποδιοικήσεις:

1. τῆς Πρέβεζας	μὲ πρωτεύουσα τὴν Πρέβεζα
2. τοῦ Μαργαριτίου	» » τὴν Πάργα
3. τῆς Φιλιππιάδος	» » τὴν Φιλιππιάδα

Ἐρωτήσεις.

1. Ποῦ βρίσκεται ὁ νομὸς τῆς Πρέβεζας;
2. Ἀπὸ ποιά μέρη βρέχεται ἀπὸ θάλασσα καὶ ἀπὸ ποιές θάλασσες;
3. Ποιὸ νομὸν ἔχει ἀνατολικά του καὶ τί χωρίζει τοὺς δυὸ νομούς;
4. Τί τόπος εἶναι ὁ νομὸς τῆς Πρέβεζας;
5. Ἀπὸ ποῦ πηγάζει καὶ ποῦ χύνεται ὁ Λοῦρος;
6. Τί παράγει κυρίως ὁ νομὸς αὐτὸς;
7. Ποῦ βρίσκεται ἡ Πρέβεζα;
8. Τί εἶναι ἀντίκρυ τῆς Πρέβεζας;

9. Γιατί οι Τούρκοι είχαν φρούριο στήν Πρέβεζα ; 10. Τί συγκοινωνίες έχει ο νομός ; 11. Πώς μποροῦμε νά πάμε από τήν Πρέβεζα στήν "Αρτα ; 12¹ Πώς πηγαίνουμε από τήν Πρέβεζα στήν Πάργα ; 13. Σε τί καταγίνονται οι κάτοικοι αύτοῦ τοῦ νομοῦ ;

NOMOS IΩANNINΩΝ

Πληθυσμός: 167.000.

Σύνορα: 'Ο νομὸς Ἰωαννίνων συνορεύει στὸ βόρειο μέρος μὲ τὴν Ἀλβανία, στὸ νότιο μὲ τὸ νομὸ τῆς Πρέβεζας, ἀνατολικὰ μὲ τοὺς νομοὺς Κοζάνης καὶ Ἀρτας καὶ δυτικὰ μὲ τὸ Ἰόνιο πέλαγος.

Βούνα: 'Ο Τόμαρος, τὸ Μιτσικέλι, ἡ Τύμφη καὶ τὸ Βόϊο.

Πεδιάδες: 'Η πεδιάδα τῶν Ἰωαννίνων, ἡ κοιλάδα τοῦ Καλαμᾶς καὶ ἡ κοιλάδα τῆς Κόνιτσας.

Προϊόντα: Καλαμπόκι, κριθάρι καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα.

Ποτάμια: 'Ο Ἀραχθός, ὁ Καλαμάς (θύαμις) καὶ ὁ Ἀῶς.

Λίμνες: 'Η λίμνη τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἡ λίμνη τῆς Λαψίστας.

Διοικητικὴ διαίρεση: 'Ο νομὸς αὐτὸς ἔχει 6 ὑποδιαιρέσεις:

1. Ἰωαννίνων	πρωτεύουσα	Ἰωάννινα
2. Μετσόβου	»	Μέτσοβο
3. Πωγωνίου	»	Βοστίνα
4. Βόνιτσας	»	Κόνιτσα
5. Παραμυθιᾶς	»	Παραμυθιά
6. Φιλιατῶν	»	Φιλιάτες

Ερωτήσεις.

- Σὲ ποιὸ κομμάτι τῆς Ἐλλάδας ἀνήκει ὁ νομὸς Ἰωαννίνων;
- Κατὰ ποιὸ μερὶα βρίσκεται τοῦ νομοῦ Πρεβέζης;
- Τί τόπος εἶναι;
- Ἀνάμεσα σὲ ποιὰ βουνὰ βρίσκεται ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων;
- Ποῦ ἔχει τὶς πηγές του ὁ Καλαμάς καὶ ποῦ χύνεται;
- Ποιὰ βουνὰ χωρίζουν αὐτὸν τὸ νομὸ από τὸ νομὸ Κοζάνης;
- Ποιὰ νησιὰ τοῦ Ἰονίου Πελάγους εἶναι ἀντίκρου στὶς παραλίες τοῦ νομοῦ αὐτοῦ;
- Σὲ τί καταγίνονται οἱ κάτοικοι του, ἀφοῦ εἶναι τόπος ὅρεινός;
- Τί εἶναι τὰ Ἰωάννινα ὅλης τῆς Ἡπείρου;
- Ποιὸ φρούρια προστατεύουν τὰ Γιάννενα;
- Τί συγκοινωνία ἔχει ὁ νομὸς αὐτὸς;
- Ποιὸ ἐπίνειο ἔχουν τὰ Γιάννενα στὸ Ἰόνιο πέλαγος;
- Πῶς συγκοινωνοῦν τὰ Ἰωάννινα μὲ τὴν Πρέβεζα καὶ τὴν Ἀρτα ;
- Πότε λευτέρωθηκαν τὰ Γιάννενα;

Πελοπόννησος

Τώρα ἃς κάμωμε ἔνα ταξίδι στὴν Πελοπόννησο ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Θὰ κάμωμε τὸ γύρο τῆς μὲ τὸ σιδερόδρομο.

ΚΟΡΙΝΘΟΣ—ΠΑΤΡΑ (σιδηρ. χιλιόμ. 130).

1. Κόρ: νθος. (Νὰ διαβάσετε τὸ ταξίδι Ἀθήνα—Κόρινθος σελ. 23). Ἀπὸ τὸ Καλαμάκι ἀρχίζει ἡ διώρυγα ποὺ χωρίζει τὴν Πελοπόννησο ἀπὸ τὴ Στερεά Ελλάδα. Τὸ τραῖνο προχωρεῖ δίπλα στὴ διώρυγα ἐπὶ 4 χιλιόμετρα. Τώρα τὴν περνάει ἐπάνω σὲ μιὰ σιδερένια γέφυρα ὑψος 70 μέτρων ἀπάνω ἀπὸ τὴ θάλασσα. Περνάει σιγά. Ἀπὸ τὰ παράθυρα τοῦ τραίνου βλέπομε κάτω τὴ διώρυγα σὰν ἔνα πελώριο αὐλάκι ποὺ ἔνωνται τὸ Σαρωνικὸ κόλπο μὲ τὸν Κορινθιακό. Ὁλοὶ θαυμάζουν τὸ τεράστιο αὐτὸ ἔργο. Λίγα λεπτὰ ἔπειτα ἀπὸ τὸ πέρασμα τῆς διώρυγας τὸ τραῖνο σταματάει στὴ Νέα Κόρινθο. Ἡ πόλη εἶναι χτισμένη σὲ ἀμμουδερὴ παραλία τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, σὲ δυὸ περίπου χιλιόμετρα ἀπόσταση ἀπὸ τὴ διώρυγα τοῦ Ἰσθμοῦ.

॥ Ἀντίκρυ μας, Β.Α. βλέπομε τὸ Λουτράκι στὰ ριζὰ τῶν Γερανίων, ποὺ εἶναι κατάφυτα ἀπὸ πεῦκα. Νοτιοδυτικά ἔνα ἀπόκρημνο βουνὸ ώς 600 μέτρα ψηλό, ποὺ κατάκορφά του ἔχει φρούριο. Εἶναι ὁ Ἀκροκόρινθος. Στὴν πλευρά του πρὸς τὸν Κορινθιακὸ κόλπο βλέπομε ἔνα μικρὸ χωριό. Εἶναι ἡ Παλαιὰ Κόρινθος.

2. "Οταν καταστράφηκε ἡ Παλαιὰ Κόρινθος ἀπὸ σεισμὸ στὰ 1858, οἱ κάτοικοι τῆς κατέβηκαν στὴν παραλία καὶ χτίσανε τότε τὴ Νέα Κόρινθο, σὲ νέο σχέδιο μὲ ὥραίους δρόμους καὶ πλατεῖες. Ἀλλὰ κι αὐτὴ καταστράφηκε ἀπὸ τὸ σεισμὸ ποὺ γίνηκε στὰ 1928 καὶ τώρα ξαναχτίζεται νέα.

3. Ἡ παλιὰ Κόρινθος εἶναι τώρα ἔνα μικρὸ χωριὸ στοὺς πρόποδες τοῦ Ἀκροκορίνθου. Ἀπέχει 7 χιλιόμετρα ἀπὸ τὴ Νέα Κόρινθο καὶ πηγαίνομε ώς ἔκει μὲ αὐτοκίνητο.

4. Ἡ Ἀρχαία Κόρινθος ἦταν ξακουσμένη γιὰ τὰ πλούτη τῆς καὶ τὶς γιορτές τῆς. Γιὰ τοῦτο καὶ τὸ ἀρχαῖο ρητὸ λέει: «οὐ παντὸς πλεῖν εἰς Κόρινθον», δηλαδὴ δὲν μπορεῖ ὁ καθένας νὰ πάῃ στὴν Κόρινθο· πρέπει νᾶναι πλούσιος γιὰ νὰ πάῃ στὴν Κόρινθο.

5. Εἶχε καὶ δυὸς λιμάνια τότε. Τὸ ἔνα κοντὰ στὸ σημερινὸν Λουτράκι (Λέχαιον) στὸ Κορινθιακὸν κόλπο, καὶ τἄλλο ἀντίκρυ, στὸ σημερινὸν Καλαμάκι (Κεχρεάς) στὸ Σαρωνικό.

Στὸν Ἰσθμὸν γίνονταν καὶ ἀγῶνες (τὰ Ἰμσθια), ὅπου πήγαιναν ἀθλητὲς καὶ θεατὲς ἀπὸ ὅλη τὴν Ἑλλάδα.

6. Στὴν Παλιὰ Κόρινθο σώζονται ἀκόμα ἑφτὰ κολόνες ἀπὸ τὸν ὡραιότατον ναὸν τῆς Ἀφροδίτης. Καὶ σ' ἔνα μικρὸν μουσεῖον ἔκει κοντὰ εἰναι φυλαγμένα ὅλα ὅσα ἀρχαῖα βρέθηκαν στὶς ἀνασκαφὲς τῆς Παλ. Κορίνθου.

7. Κορινθιακὸς κάμπος. Ἀπὸ τὴν Κόρινθο τὸ τραῖνον μας ἀκολουθάει τὴν παραλία τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ προχωρεῖ μέσα στὸ ἀμπέλια τοῦ Κορινθιακοῦ κάμπου. Δὲν εἴναι, βέβαια, πολὺ εὔφορος κάμπος, ὅμως γίνεται ἐδῶ τὸ καλύτερον εἶδος τῆς σταφίδας. Εἴναι ἡ ξακουσμένη «Κορινθιακὴ σταφίδα».

8. Κιάτο-Ζυλόκαστρο. Περνᾶμε πολλὰ χωριά μέσα σ' ἐλαιῶνες καὶ σὲ πευκῶνες. Ζεχωρίζουν οἱ κωμόπολες Κιάτο καὶ Ζυλόκαστρο στὴν ἀκροθαλασσιά, ἀνάμεσα σὲ ὡραῖο δάσος ἀπὸ πεῦκα. Πολλοὶ Ἀθηναῖοι πηγαίνουν νὰ ξεκαλοκατιριάσουν ἔκει. Στὸ Ζυλόκαστρο τελειώνει ὁ κάμπος τῆς Κορίνθου.

9. Διακοφτό. Πέρα ἀπὸ τὸ Ζυλόκαστρο, τὰ βουνὰ κατεβαίνουν ὡς τὴν θάλασσα, κι εἴναι κατάφυτα. Στὶς κοιλάδες τους βρίσκονται πολλὰ χωριά μέσα σ' ἐλαιῶνες. Τὸ τραῖνον μας περνάει ὀλοένα ἄκρη στὴν θάλασσα κι ἔπειτ' ἀπὸ κάμποσα χωριά σταθμεύει στὸ Διακοφτό.

10. Κυλλήνη. Βουνὰ τῆς Κυλλήνης λέγονται ἔνας ὅγκος ἀπὸ βουνὰ στὴν παραλία τοῦ Κορινθιακοῦ Κόλπου. Ἀπ' αὐτὰ φαίνεται σὰν νὰ ἀρχίζουν ὅλα τὰ ἀνατολικὰ βουνὰ τῆς Πελοποννήσου. Ή μιὰ ἀπὸ τις βουνοσειρὲς αὐτὲς εἴναι σὰ συνέχεια τοῦ Παρνασσοῦ καὶ τοῦ Ἐλικῶνα. Ἀπὸ τὸ Ζυλόκαστρο ὡς τὸ Δερβένι, παίρνει τὸ ὄνομα Κυλλήνη (Ζίρια), κατόπι κατεβαίνει κατὰ κάτω καὶ σχηματίζει ἄλλα βουνὰ (Ἀρτεμίσιο, Παρθένιο, Πάρνωνα) ὡς τὸ ἀκρωτήριο Μαλέα.

11. Αριάνεια Δυτικώτερα μία ἄλλη βουνοσειρὰ, που φαίνεται σὰ συνέχεια τῆς Γκιώνας, λέγεται Ἀροάνεια (Χελμὸς) ἀπὸ τὸ Δερβένι ὡς τὸ Διακοφτό, σχηματίζει κατόπι τὰ βουνὰ Μαίναλο καὶ Ταύγετο καὶ τελειώνει στὸ Ταίναρο ἀκρωτήριο. Καὶ οἱ δυὸς αὐτὲς μεγάλες βουνοσειρὲς εἴναι ἀπὸ τις ψηλότερες τῆς Ἑλλάδας.

ΔΙΑΚΟΦΤΟ—ΚΑΛΑΒΡΥΤΑ
(Σιδηροδρομικῶς χιλιόμετρ. 22).

12. Ἀξίζει τὸν κόπο νὰ λοξοδρομήσωμε λίγο στὸ Διακοφτό. Μιὰ διακλάδωση ὀδοντωτῆς γραμμῆς ἀνεβαίνει ἀπὸ τὸ Διακοφτό στὰ Καλάβρυτα. Ἡ γραμμὴ εἶναι στενὴ καὶ μιὰ μικρὴ μηχανὴ μὲνα μόνο βαγόνι κάνουν δυὸ φορὲς τὴν ἡμέρα αὐτὴ τῇ συγκοινωνίᾳ.

13. Παίρνομε τὸ τραῖνο αὐτό. Τρέχομε μέσα σὲ κήπους μὲ λεμονιές καὶ πορτοκαλιές καὶ σὲ λίγα λειττὰ μπαίνομε σὲ μιὰ στενὴ καὶ βαθειὰ χαράδρα. Δεξιὰ καὶ ἀριστερά μας ὑψώνονται μέγιστοι καὶ κάθετοι κρημνοὶ βουνῶν ὑψηλοτάτων ἀλλὰ καταφύτων. Ὁ Βουραϊκὸς ποταμὸς περνᾶ μὲ ὄρμὴ μέσα στὴ χαράδρα αὐτή. Φύση ἄγρια. Τὸ τραῖνο ἀνεβαίνει σιγὰ σιγὰ δύκομαχώντας. Πρὸς τὰ ἄνω κρεμνοὶ μεγάλοι. Κάτω τὰ νερὰ τοῦ Βουραϊκοῦ πέφτουν μὲ κρότο ἀπὸ βράχο σὲ βράχο καὶ υλιοῦνται μὲ μανία καὶ ἀφρίζουν. Ἐδῶ ἔχουν σκαλίσει στὴ μέση τοῦ κρημνοῦ ἕνα αὐλάκι, εἰς τὸ ὄπιο μόλις χωρεῖ ἡ Γραμμή, γι' αὐτὸ τὸ βαγονάκι μας, καθὼς περνοῦμε, μᾶς φαίνεται ὅτι πλέει στοὺς αἰθέρας. Παραπάνω περνοῦμε σὲ μιὰ γεφυρούλα ἀπὸ τὸν κρεμνὸν τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς στὸν κρεμνὸν τῆς δεξιᾶς. Ἐπειτα τρυπώνομε μέσα σὲ μιὰ σήραγγα καὶ βγαίνομε σ' ἕνα χάος! Ἡ φάραγγα αὐτὴ εἶναι ἀπὸ τὶς σπανιότερες. Ἐχει τόσην ἀγριότητα καὶ τόση βλάστηση, ὥστε τὴ θαυμάζει κανεὶς σὲ κάθε βῆμα.

14. Μέγα Σπήλαιο. Κάνομε σταθμὸ στὸ Μέγα Σπήλαιο. (Ζαχλωροῦ). Ἐδῶ τὸ φαράγγι γίνεται πλατύτερο καὶ πιὸ ἡμερό. Στὴν ἀνατολικὴ κορφὴ του, στὴ ρίζα τεράστιου κρεμνοῦ, εἶναι χτισμένο τὸ μοναστήρι τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου. Στὸ μοναστήρι αὐτὸ βρίσκεται, μέσα σ' ἀσημένια θήκη, ἡ εἰκόνα τῆς Παναγίας, ποὺ τὴν ἔφτιασε, λένε, ὁ Εύαγγελιστὴς Λουκᾶς μὲ κερὶ καὶ μαστίχα.

15. Καλάβρυτα. Ἀπὸ τὸ Μέγα Σπήλαιο ώς τὰ Καλάβρυτα ἡ ἀνηφορικὴ χαράδρα γίνεται πιὰ κοιλάδα, καὶ τὸ τραῖνο δὲν εἶναι πιὰ ὀδοντωτό. Στὴν ἄκρη τῆς κοιλάδας εἶναι τὰ Καλάβρυτα, σὲ ὑψος 720 μέτρα.

16. Αγία Λαύρα. "Ενα μονοπάτι δυτικὰ στὰ Καλά-

βρυτα μᾶς φέρνει σὲ μιὰ ώρα στὸ μοναστῆρι "Αγια Λαύρα". Έδῶ, κάτω ἀπὸ τὸ μεγάλο πλατάνι ποῦναι ἀπέξω ἀπὸ τὸ μοναστῆρι, δὲ ἀρχιεπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, εὐλόγησε στὰ 1821 τὸ ἀρχίνισμα τῆς Ἐπανάστασης. Κι ἐπειδὴ δὲν εἶχε σημαία νὰ σηκώσῃ, ἔβγαλε τὸ χρυσοκέντητο πέτσιμα τῆς ώραίας πύλης τοῦ τέμπλου τῆς ἐκκλησίας, τὸ ἔβαλσ' ἐνα κοντάρι καὶ ἀφοῦ τὸ εὐλόγησε τὸ σήκωσε γιὰ σημαία. Αὐτὸ είναι τὸ «λάβαρο τοῦ 1821» ποὺ καὶ σήμερα ἀκόμα βρίσκεται φυλαγμένο στὸ μοναστῆρι, μέσα σὲ γυάλινη θήκη.

17. Αἱ γιον. Ζαναγυρίζομε στὸ Διακοφτὸ καὶ συνεχίζομε μὲ τὸ τραῖνο τῆς Πελοποννήσου τὸ παραλιακὸ ταξίδι μας. Τοῦτο ξιδεύομε δλοένα μέσα σὲ ἀπέραντα ἀμπέλια καὶ φτάνομε σταφιδόπολη τὸ Αἴγιο.

18. Στὴν προκυμαία βλέπομε πολλὰ κιβώτια σταφίδας γύρω τῷ πόλης πολλὲς ἀποθήκες τῆς σταφίδας ἔνα ἐργοστάσιο, ὃπου φτιάνουν κρασιὰ καὶ μερικὰ ἄλλα, ὃποι φτιάνουν κιβώτια σταφίδας.

"Ἐνα ἄλλο μεγάλο ἐργοστάσιο φτιάνει χαρτί. Τὰ βιβλία σας καὶ τὰ τετράδιά σας είναι δλα ἀπὸ χαρτὶ τοῦ ἐργοστασίου αὐτοῦ.

19. Ἀπὸ τὸ σιδ. σταθμὸ ἀνεβαίνομε στὴν πόλη ἀπὸ μιὰ μεγάλη πέτρινη σκάλα. Ἡ πόλη είναι ώραία, μὲκαλοὺς δρόμους καὶ μὲ μιὰ ὅμορφη μεγάλη πλατεῖα, ἀπὸ ὃπου θαυμάζομε τὴν θεοτοῦ Κορινθιακοῦ.

20. Ἀπὸ τὸ Αἴγιο τὸ τραῖνο μας ξακολουθάει νὰ προχωρήσῃ στὴν παραλία. Σὲ λίγο συναντᾶμε τὸ βουνὸ Παναχαϊκό, ποικιλεθεραίνει ως τὴ θάλασσα καὶ κλεῖ τὸν κάμπο τοῦ Αἰγαίου. Είναι κατάφυτο ἀπὸ πεῦκα.

21. Ρίο. Βγαίνομε σ' ἄλλη πεδινὴ λωρίδα φυτεμένη ἀμπέλια. Αὐτὴ φτάνει ως τὸ ἀκρωτήριο Ρίο. "Ακρη στὸ Ρίο είναι φρούριο. Ἀπέναντι στὸ Ρίο είναι τὸ Ἀντίριο, ποὺ είναι τὸ ἕδιο ἀκρη πεδινῆς λωρίδας. Καὶ τὸ Ἀντίριο ἔχει ἐπίσης ώραίο φρούριο παλαιότατο. Τὰ δυὸ αὐτὰ ἀκρωτήρια σχηματίζουν τὴν είσοδο τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου.

22. Πάτρα. "Ἐπειτ' ἀπὸ λίγο σταθμεύομε στὴ σπουδαῖοτερη καὶ μεγαλύτερη πόλη τῆς Πελοποννήσου, τὴν Πάτρα. Η Πάτρα είναι πόλη ἐμπορικὴ καὶ τὸ λιμάνι της ἔχει μεγάλη

κίνηση, γιατί πηγαινοέρχονται όλοένα έμπορικά κι ἐπιβατικά βαπτόρια ἀπό τις διάφορες παραλιακές πόλεις τῆς Ἑλλάδας κι ἀπό τὸ Ἐξωτερικό. Τὰ βαπτόρια πλευρίζουν σὲ ώραία ἀποβάθρα. Καὶ τὸ τεχνητὸ λιμάνι τῆς Πάτρας τὸ προστατεύει ἀπό τις φουρτούνες τοῦ Ἰονίου πελάγους, ἵνας κυματοθράυστης, πού είναι χτισμένος ἄντικρυ στ' ἀνοιχτὰ μέσα στὴ θάλασσα.

23. Ἀνατολικὰ τῆς ἀποβάθρας βρίσκονται οἱ σιδηροδρομικοὶ σταθμοὶ καὶ δυτικά τῆς τὸ τελωνεῖο. Πέρ' ἀπὸ τὸ τελωνεῖο εἴναι τὸ βιομηχανικὸ κομμάτι τῆς πόλης. Ἐκεῖ είναι ἔργοστάσια, κυρίως ἄλλα γιὰ νὰ ἑτοιμάζουν τὴ σταφίδα σὲ κιβώτια, ἄλλα γιὰ κρασιά, καὶ ἀποθήκες μεγάλες ὅπου τὴ στοιβάζουν.

24. Ἡ Πάτρα ἔχει ώραίες πλατείες, ἵσιους δρόμους καὶ πλατεῖες, ώραιότατα κτίρια, καὶ πλούσια μαγαζιά.

25. Νοτιοδυτικὰ τῆς πόλης είναι ὁ κάμπος τῆς Ἀχαΐας καὶ τὸ μικρὸ ποτάμι Γλαῦκος, ποὺ τὸ χειμῶνα κατεβάζει νερὰ πολλὰ καὶ κάνει καταστροφές. Τώρα ὅμως τὸν περιορίσανε μὲ τεχνητὰ ἔργα καὶ χρησιμοποίησαν τὴν ὁρμή του γιὰ νὰ παράγουν ἡλεκτρικὸ ρεῦμα, ποὺ φωτίζει τὴν πόλη καὶ ποὺ βάνει σὲ κίνηση πολλὰ ἔργοστάσια.

Ἐρωτήσεις.

1, 2. Τί γνωρίζετε γιὰ τὴ νέα Κόρινθο ; 3-6. Τί γιὰ τὴν παλιά ; 7. Τί παράγει ἡ πεδιάδα τῆς Κερίνθου ; 8. Ποιά μεγάλα χωριά διαβαίνομε στὸ σιδηρό. ταξίδι μας : Πεῦ τελειώνει ἡ πεδιάδα ; 9. Ποιὰ βουνὰ φτάνουν ώς τὴ θάλασσα τοῦ Κορινθιακοῦ ; 10. Τί ξαίρετε γιὰ τὴν Κυλλήνη ; 11. Τί γιὰ τὰ Ἀροάνεια ; 12, 13. Περιγράψετε τὸ ταξίδι μας ώς τὰ Καλάβρυτα. 14. Τί θυμᾶστε γιὰ τὸ Μέγιστο Σπήλαιο ; 15-16. Τί γιὰ τὰ Καλάβρυτα καὶ τὴν Ἀγ. Λαύρα ; 17-20. Τί ξαίρετε γιὰ τὸ Αἴγιο ; 21. Τί είναι τὸ Ρίο τὴν Ἀγ. Λαύρα ; 22-24. Περιγράψετε τὴν Πάτρα. 25. Τί είναι ὁ Γλαῦκος ; καὶ τὸ Ἀντίρριο ;

ΠΑΤΡΑ-ΠΥΡΓΟΣ

(Σιδηρ. χιλ. 100).

1. Πεδιάδα τῆς Ἀχαΐας. Ζεκινάμε ἀπὸ τὴν Πάτρα καὶ διαβαίνομε τὴν πεδιάδα τῆς Ἀχαΐας. Είναι κι αὐτή κατάφυτη ἀπὸ ἀμπέλια σταφίδας κι ἀνάμεσά τους λιόδεντρα. Περ-

νῦν με διάφορα ὅμορφα χωριά καὶ σὲ λιγώτερο ἀπὸ μιὰ ὥρα
φτάνομε στὴ μεγάλη πεδιάδα τῆς Ἡλείας.

Ἡ μεγάλη πεδιάδα τῆς Ἡλείας

2. Ἡ Μανωλάδα. Εἶναι τὸ πρῶτο κομμάτι ποὺ συναντᾶμε τῆς μεγάλης πεδιάδας τῆς Ἡλείας. Εἶνοι χαμηλὴ κι ἔχει πολλὰ τέλματα. Τὸ χορτάρι ἐδῶ εἶναι ἄφθονο καὶ μεγάλο γιὰ τοῦτο βόσκουν χιλιάδες πρόβατα. Εἶναι ἡ πεδιάδα τοῦ τυριοῦ. Τὸ τυρὶ (φέτα) τῆς Μανωλάδας εἶναι τὸ πιὸ παχύ ἑλληνικὸ τυρί. Κάμποσο μέρος ἀπὸ τὴ Μανωλάδα, τὸ σκεπάζει ἀπέραντο δάσος ἀπὸ βελανιδιές.

3. Λεχαινά. Ἐπειτα ἀπὸ τὴ Μανωλάδα ἔρχονται τὰ Λεχαινά, ἄλλο κομμάτι τῆς πεδιάδας τῆς Ἡλείας, κατάφυτο μὲ ἀμπέλια σταφίδας. Στὸ μέσο του εἶναι ἡ κωμόπολη Λεχαινά. Λίγο μακρύτερα ἀπὸ τὰ Λεχαινά μιὰ διακλάδωση τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τραβάει δυτικὰ καὶ φτάνει στὰ λουτρά τῆς Κυλλήνης καὶ στὸ χωριὸ Βαρθολομίο.

4. Γαστούνη—Αμαλιάδα. Ζακολουθᾶμε τὸ ταξίδι μας. "Ολος ὁ κάμπος εἶναι φυτεμένος μὲ ἀμπέλια καὶ σκόρπια δῶ κι ἔκει λιόδεντρα. Τ' ἄφθονα νερά τοῦ μικροῦ ποταμοῦ Πηνειός ἀπλώνονται στὴν πεδιάδα καὶ τὴν κάνουν πολὺ εὔφορη. Εἶναι τὸ πιὸ γόνιμο μέρος ὅλης τῆς Πελοποννήσου. Γιὰ τοῦτο καὶ τὰ χωριά βρίσκονται τονα κοντὰ στ' ἄλλο. Σταθμεύομε στὴν κωμόπολη Γαστούνη κι ἔπειτ' ἀπὸ λίγο στὴν πόλη Αμαλιάδα.

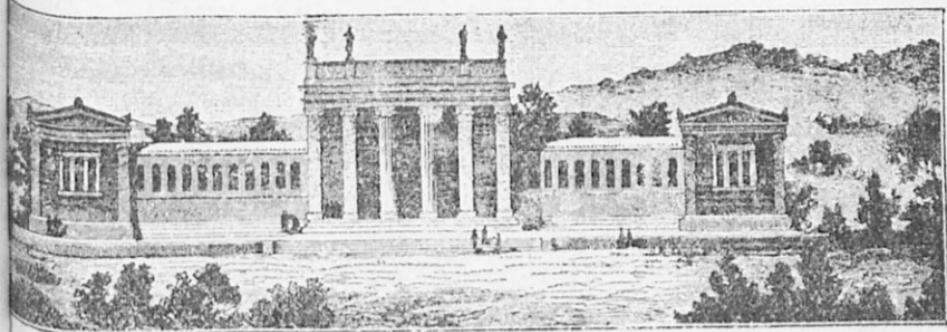
5. Πύργος. Ἀπὸ τὴν Αμαλιάδα φτάνομε στὴ δεύτερη, μετὰ τὴν Πάτρα σταφιδόπολη τῆς Πελοποννήσου, τὸν Πύργο, Κάνομε ἔνα γῦρο στὴν πόλη. 'Ο Πύργος δὲν ἔχει καλούς δρόμους. "Ενα μονάχα δρόμο ἔχει ἀξιόλογο καὶ μιὰ ὥραία πλαστεῖα. Ἀπὸ τὸν Πύργο βλέπομε ἀνατολικὰ τὸ βουνὸ Φολόη κι ἀποπάνω του, μακριά, τὰ βουνὰ τῆς Αρκαδίας.

ΠΥΡΓΟΣ—ΚΑΤΑΚΩΛΟ

(Σιδηρ. χιλ. 25).

6. Δυτικὰ τοῦ Πύργου είναι τὸ ἐπίνειό του, τὸ Κατάκωλο ποὺ συγκοινωνεῖ μὲ τὸν Πύργο μὲ μιὰ ἄλλη σιδηροδρομική Γραμμή. "Ἄς ἀλλάξωμε τραῖνο κι ἂς κάνωμε τὸ σύντομο αὐτὸ ταξίδι. Προχωροῦμε μέσα σὲ ἀμπέλια καὶ σὲ λίγο φτάνομε στὴν ὅχθη μιᾶς παραθαλάσσιας λίμνης, Μουριάς. Κι ἔχουν νὰ ποῦν πώς ἀπὸ τὶς πολλές τάχα μουριές (μωρέα!), ποὺ εἶχαν τὸν παλιὸ καιρὸ οἱ ἔχθες αὐτῆς τῆς λίμνης, ὀνομάστηκε ὅλη ἡ Πελοπόννησο Μωριάς.

7. Κατόπι συναντᾶμε ἔνα μακρόστενο βραχερὸ ἀκρωτήριο

Τὸ μουσεῖο τῆς Ὀλυμπίας, ὅπου φυλάγεται ὁ Ἐρμῆς τοῦ Πραξιτέλη.

ποὺ μοιάζει μὲ ψάρι. Στὴν ἄκρη αὐτοῦ τοῦ ἀκρωτήριου είναι τὸ Κατάκωλο, μὲ ὥραία πτροκυμαία, λίγα σπίτια καὶ πολλὲς ἀποθήκες γιὰ σταφίδα.

ΠΥΡΓΟΣ—ΟΛΥΜΠΙΑ

8. Ζαναγυρίζομε στὸν Πύργο καὶ παίρνομε τώρα μιὰ διακλάδωση τοῦ σιδηρο. Πελοποννήσου ποὺ πάει ἀνατολικά. Προτοῦ συναντήσωμε τὸν Ἀλφειὸ στρέφομε ἀνατολικώτερα καὶ σὲ λίγο σταθμεύομε στὴν ἀρχαίᾳ Ὀλυμπίᾳ. Μιὰ στενὴ κοιλάδα μὲ κατάφυτους λόφους ἀπὸ πεῦκα, καὶ λίγα σπίτια καὶ ἑστιατόρια, είναι τὸ σημερινὸ χωριό.

9. Στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ βλέπομε δυὸ μεγάλα κτίρια, τὸ ζενοδοχεῖο καὶ τὸ μουσεῖο, ὅπου μαζὶ μὲ ἄλλα ἀρχαιολογικὰ

εύρήματα είναι καὶ τὸ θαυμάσιο ἄγαλμα τοῦ Πραξιτέλη, ὁ Ερμῆς.

Ἐδῶ ήταν ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός.

Πιὸ κάτω ἀπὸ τὸ μουσεῖο ἀπλώνεται ἡ πεδιάδα τῆς Ὀλυμπίας, ἀπ' ὅπου περνάει ὁ Ἀλφειός. Σ' αὐτὴ τὴν πεδιάδα γίνονται στὴν ἀρχαίᾳ ἐποχῇ οἱ ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες. Τὴν Ὀλυμπίαν δῆλη τὴ θεωροῦσαν τότε σὰ χώρα Ἱερή.

Ἐρωτήσεις.

1. Πῶς είναι ἡ πεδιάδα τῆς Ἀχαΐας; 2. Περιγράψατε τὸ πρῶτο κομμάτι τῆς πεδιάδας τῆς Ἡλείας. 3, 4. Τί είναι τὰ Λεχαινά, ἡ Γαστούνη, ἡ Ἀμαλιάδα; 5. Ποιά είναι ἡ δεύτερη μεγάλη πόλη γιὰ τὸ ἐμπόριο τῆς σταφίδας; 6, 7. Τί είναι τὸ Κατάκωλο; 8, 9. Τί ξαίρετε γιὰ τὴν Ὀλυμπία;

ΠΥΡΓΟΣ—ΖΕΥΓΟΛΑΤΙΟ (Σιδηρ. χιλ. 85).

1. Ἄγουλινίτσα. Ἐπιστρέφομε ξανὰ στὸν Πύργο καὶ συνεχίζομε τὸ ταξίδι μας στὴ μεγάλη πεδιάδα τῆς Ἡλείας. Ἀφοῦ διαβοῦμε τὸν Ἀλφειὸ πάνω σὲ μεγάλο σιδερένιο γέφυρι, φτάνομε στὴν Ἄγουλινίτσα, χτισμένη στὶς ὅχθες τῆς λίμνης Ἅγουλινίτσας. Είναι μιὰ στενόμακρη λίμνη, ποὺ τὴ χωρίζει ἀπὸ τὴ θάλασσα μιὰ ἀμμουδερὴ λωρίδα κατάφυτη ἀπὸ πεῦκα. Πάνω στὰ νερά της διακρίνομε καὶ καλαμωτές γιὰ ψάρια.

2. Λίγο πιὸ πέρα ἀρχίζει ἀλλή μικρότερη λίμνη, ἡ λίμνη Καϊάφα. Ἐδῶ είναι τὰ θερμά λουτρά Καϊάφα. Τὸ ζεστὸ νερὸ ἀναβρύει ἀφθονο μέσ' ἀπὸ μιὰ μεγάλη σπηλιὰ στὴν ἄκρη τοῦ βουνοῦ Λυκαίου. Ταξιδεύομε μέσα σὲ ἀμπέλια ὡς τὸ ποτάμι Νέδα, ποὺ κλεῖ τὴ μεγάλη πεδιάδα τῆς Ἡλείας.

3. Καλονερό. Ἀκολουθοῦμε τώρα τὴν παραλία κατάφυτη ἀπὸ ἔλιες καὶ κάνομε σταθμὸ στὸ Καλονερό. Ἐδῶ οὐδὲν γραμμή τραβάει κατὰ τὴ Μεσσηνία, ἀλλ' ἐνα μικρὸ κομμάτι της ἀκολουθάει ἀκόμα τὴν παραλία, ὡς τὴ νοτιότερη ἄκρη τοῦ Κυπαρισσιακοῦ κόλπου, ὅπου βρίσκεται ἡ Κυπαρισσία.

4. Κυπαρισσία. Ἡ νέα πόλη στὴν παραλία ἔχει λίγα καλοχτισμένα σπίτια καὶ πολλὲς ἀποθήκες λαδιοῦ. Ἡ παλιὸς πόλη ὅμως, ἡ Κυπαρισσία, βρίσκεται παραπάνω στοὺς πρό-

ποδες τοῦ βουνοῦ Ἰθώμης. Εἶναι χτισμένη σκαλωτά, καὶ μοιάζει μὲν μεγάλο χωριό.

5. Ζευγολατιό. Γυρίζοντας ξανὰ στὸ Καλονερό, ξακολουθῶμε τὸ ταξίδι μας κατὰ τὴν ἀνατολή.

Περνᾶμε ἀνάμεσα στὰ βουνὰ Νόμια καὶ Ἰθώμη κι ἀφοῦ ἀνεβοκατεβοῦμε κατόπι μιὰ δασωμένη λοφοσειρά, μπαίνομε στὴν μεγάλη πεδιάδα τῶν σύκων, τὴν Μεσσηνιακὴν. Ταξιδεύομε μέσα σὲ συκιές καὶ σὲ ἀμπέλια καὶ κάνομε σταθμὸ στὸ Ζευγολατιό. Ἐδῶ συναντᾶμε καὶ τὸ τραῖνο, ποὺ πάει ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὴν Καλαμάτα.

Ἐρωτήσεις.

1. Ποῦ εἶναι ἡ Ἀγουλινίτσα ; 2. Ποῦ τὰ λουτρὰ Καιάφα ; 3. Τί εἶναι τὸ Καλονερό ; 4. Τί εἶναι ἡ Κυπαρισσία ; 5. Τί εἶναι τὸ Ζευγολατιό ;

ΚΟΡΙΝΘΟΣ – ΤΡΙΠΟΛΗ

(σιδηρ. χιλ. 120)

1. "Αγιος Γεώργιος (Νεμέα). Ἐπιστρέφομε στὴν Κόρινθο καὶ παίρνομε τὸ τραῖνο Καλαμῶν (βλ. σελ. 23 Ἀθήνα-Κόρινθος)." Ἐπειτα ἀπὸ μιὰ ὥρα φτάνομε στὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ Νεμέας. Δυτικά μας, κάτω, ἀπλώνεται μικρὸς κάμπης φυτεμένος μὲν ἀμπέλια, καὶ ἡ κωμόπολη "Αγιος Γεώργιος, ἡ σημερινὴ Νεμέα. Τὰ κρασιὰ τῆς Νεμέας εἶναι ἀπὸ τὰ καλύτερα σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα.

2. Μυκῆνες. Ἀπὸ τὴν Νεμέα κατεβαίνομε μέσα ἀπὸ κοιλάδος. Ἐκεῖ στὸ στενὸ εύρισκονται τὰ Δερβενάκια, ὅπου καταστράφηκε στὴν ἐπανάσταση ὁ τουρκικὸς στρατὸς τοῦ Δράμαλη. Ἀπὸ τὰ Δερβενάκια μπαίνομε στὴν Ἀργολικὴ πεδιάδα καὶ κάνομε σταθμὸ στὶς Μυκῆνες. Ἀριστερά μας εἶναι δυὸς μυτερὰ βουναλάκια καὶ στοὺς πρόποδές τους διακρίνομε τὶς ἔρειπτωμένες ἀρχαῖες Μυκῆνες καὶ τὸ Μουσεῖο τους. Ὡραῖςς ἀμάξωτὸς δρόμος μᾶς πηγαίνει ὡς ἔκει. Θυμᾶστε νὰ μοῦ πῆτε κανένα δοξασμένο βασιλιὰ τῶν Μυκηνῶν στὴν ἀρχαία ἐποχή;

3. Ἀργος. Ἀπὸ τὶς Μυκῆνες τὸ τραῖνο μας τρέχει ἀνάμεσα στὰ σπαρτὰ καὶ στὰ καπνὰ τῆς Ἀργολικῆς πεδιάδας. Ἐπειτ' ἀπὸ λίγο φτάνομε στὴν πόλη τῶν λασχανικῶν, στὸ "Ἀργος. Τὸ Ἀργος εἶναι πόλη ἀρχαία, κι ἔχει καὶ ἀκρό-

πολη, πού τή λένε Λάρισσα. Βρίσκονται έπισης καὶ τὰ ἔρείπια τοῦ ἀρχαίου θεάτρου της. Ἡ νέα πόλη είναι χτισμένη δίχως σχέδιο καὶ μοιάζει μὲν μεγάλο χωριό. Ἀπὸ τὸ Ἀργος, μιᾶς διακλάδωση τῆς σιδηροδρ. γραμμῆς φτάνει στὸ Ναύπλιο.

Πᾶμε στὸ Ναύπλιο. Τὸ τραῖνο μας ταξιδεύει μέσα στὸν κάμπο. Είναι ὅλος ἐνα ἀπέραντος λαχανόκηπος μὲ ἀγκινάρες, μάππες, ντομάτες, πράσσα κλπ. Σταματοῦμε στὸ Ναύπλιο. Ἀριστερά μας είναι ἐνας ψηλὸς καὶ ἀπόκρημνος λόφος, τὸ Παλαί α μήδι, καὶ συνέχεια αὐτοῦ ἐνας ἄλλος χαμηλότερος, ἡ Ἀκροναυπλία υπὲρ τὴν Κορυφὴν καὶ τῶν δύο αὐτῶν είναι φρούριο καὶ μέσα φυλακές. Στὴν παραλία τῆς Ἀκροναυπλίας σὲ στενὴ λουρίδα ἀμμουδιᾶς είναι χτισμένο τὸ Ναύπλιο.

4. Ναύπλιο. Σὲ μικρὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ ἡ πρώτη μεγαλοπρεπής οἰκοδομὴ είναι τὸ μέγαρο τῶν δικαστηρίων. Περνοῦμε τεῖχος φρουρίου. Συναντοῦμε τὴ μικρὴ πλατεῖα τῶν ἀνακτόρων, ὅπου είναι τὸ ἀνάκτορο τοῦ πρώτου βασιλῆα τῆς Ἑλλάδας Ὀθωνα (τώρα Νομαρχία). Κατόπιν τὴν πλατεῖα τοῦ Συντάγματος, μὲ τὸ μνημεῖο τοῦ Δημ. Ὑψηλάντου καὶ τὸν ὁβελίσκο τῶν κατὰ τὸ 1897 πεσόντων ἀνδρῶν τοῦ 8ου συντάγματος. Ἀπὸ αὐτὴν πᾶμε στὴν πλατεῖα τῶν τριῶν ναυάρχων Κόδριγκτων, Δε-Ριγνύ καὶ Χέϋδεν. Ὡραία προκυμαία ἔκτείνεται σ' ὅλη τὴν παραλία τῆς πόλης.

5. Πρὸς Α. τῆς πόλης σ' ὅλο τὸ μάκρος ἔκτείνεται ὁ λόφος Ἀκροναυπλία ("Ιτς-καλέ=ἐσωτερικὸ φρούριο), ἡ κορυφὴ τοῦ ὅποιου περιβάλλεται ἀπὸ φρούριο.

6. Τὸ Ναύπλιο είναι πόλη ἡ ὅποια κατέχει μικρὸ χῶρο, ἔχει μεγάλες οἰκοδομές καὶ μικροὺς καὶ στενοὺς δρόμους, καλὰ καταστήματα κλπ. Τὸ Παλαμήδι κρύβει τὸν ἥλιο καὶ κάνει τὴν πόλη ύγρή. Ἡ πόλη συντηρεῖται ιδίως ἀπὸ τὸ λιμάνι, ἀπὸ τὰ δικαστήρια καὶ ἀπὸ τὸ στρατὸ ποὺ μένει ἐκεῖ. Στὰ 1829–1832 ἦταν πρωτεύουσα τοῦ κράτους.

7. Μύλοι. Ζαναγυρίζομε στὸ Ἀργος καὶ ξακολουθοῦμε τὸ σιδηρ. ταξίδι μας στὴν ἀργολικὴ πεδιάδα. Περνᾶμε τὸ πιὸ εὔφορο κοιμάτι της, μέσ' ἀπὸ ἐλιές, ἀμπέλια καὶ λαχανόκηπους. Βλέπομε κοπάδια γαλλοπούλες νὰ βόσκουν. Στὴν ἄκρη τῆς πεδιάδας, ὅπου σήμερα είναι ὁ σιδηρ. σταθμὸς τοῦ χωριοῦ Μύλοι, είναι κάποια τέλματα κι ἐνα μικρὸ ποτάμι. Ἐδῶ ἦταν

τὸν παλιὸν καιρὸν ἡ λίμνη τῆς Λέρνης, ὅπου ζοῦσε ἡ Λερναία· "Υδρα ποὺ σκότωσε ὁ Ἡρακλῆς.

8. Ἀχλαδόκαμπος. Λίγο ὑστερόπιπό τοὺς Μύλους τὸ τραῖνο μας χώνεται ἀνάμεσα σὲ βουνὰ κι ἀρχίζει ν' ἀνεβαίνη. Τὸ κλῖμα ἀλλάζει ἀπότομα καὶ γίνεται ψυχρό. Σὲ μιὰ ὥρα φτάνομε στὸν Ἀχλαδόκαμπο, ὅπου ἡ γραμμὴ κάνει μεγάλο κύκλο γιὰ ν' ἀνέβῃ στὶς πλαγιές τοῦ βουνοῦ Παρθένιου.

9. Ὁροπέδιο Ἀρκαδίας. Τὸ τραῖνο μας ἀνεβαίνει ὀλοένα. Τέλος περνᾶμε ἀνάμεσα στὸν Πάρνωνας καὶ στὸ Παρθένιο, καὶ βγαίνομε στὸ Ὁροπέδιο τῆς Ἀρκαδίας (Τρίπολης). Εἴμαστε σὲ ὑψος 650 μέτρα.

10. "Ολα τὰ βουνὰ γύρω μας ἀδεντρα καὶ βραχώδη. Περνοῦμε καταμεσίς στὸ Ὁροπέδιο, εἶναι ὅλο κοκκινότοπος σπαριμένος μὲ σιτάρα· κανένα δέντρο πουθενά. Τὸ νότιο κομμάτι τοῦ Ὁροπέδιου λέγεται Τεγέα, παράγει καπνά, σιτάρια καὶ ἀμπέλια ποὺ κάνουν καλὸν κρασί. Τὸ βόρειο λέγεται Μαντίνεια, καὶ τὸ σπέρνουν χασίς.

11. Τρίπολη. Στὴ δυτικὴ ἄκη τοῦ Ὁροπέδιου, στὴ ρίζα τοῦ βουνοῦ Μαίναλου εἶναι ἡ Τρίπολη. Τὸ κλῖμα τῆς εἶναι πολὺ ψυχρό.

12. Ἡ πόλη ἔχει ὡραῖο σχέδιο, μὲ πλατεῖες, μὲ ἵσιους καλοὺς δρόμους καὶ καλοχιτισμένα σπίτια.

13. Ἡ σημερινὴ πόλη ὀνομάστηκε Τρίπολη εἰς ἀνάμνηση τριῶν ἀρχαίων πόλεων τῆς Ἀρκαδίας (τῆς Μαντινείας, Τεγέας καὶ Παλάντιου). Στὸν καιρὸν τῆς Τουρκοκρατίας ἡ Τρίπολη ἦταν πρωτεύουσα τῆς Πελοποννήσου.

Ἐρωτήσεις.

1. Περιγράψετε τὸ ταξίδι ὡς τὴ Νεμέα.
2. Πῶς πηγαίνομε στὶς Μυκῆνες;
3. Στὸ Ἀργός;
4. Βλέπομε ὅταν πηγαίνωμε στὸ Ναύπλιο;
5. Περιγράψετε τὸ Ναύπλιο.
6. Τί ξαίρετε γιὰ τοὺς Μύλους;
7. Περιγράψετε ἐνταξίδι ἀπὸ τὸ Ἀργός ὡς τὴν Τρίπολη.
8. Βρίσκετε διαφορὰ στὸ κλίμα;
9. Πῶς εἶναι ἡ Τρίπολη;
10. Γιατὶ ὀνομάστηκε Τρίπολη;

ΤΡΙΠΟΛΙ—ΛΑΓΚΑΔΙΑ

(Δρόμος ἀμαξ. χιλ. 85).

1. Βυτίνα. Ἀπὸ τὴν Τρίπολη ἀνεβαίνομε μὲ τὸ αὐτοκίνητο στὴν ὁρεινὴ χώρα τῆς Γορτυνίας. Διαβαίνομε βουνὰ Γεωγραφία Δ'. Τάξεως, Δ. Δημητράκου.

μὲ πυκνὰ ἔλατα, βορειοδυτικὰ τῆς Τρίπολης, καὶ φτάνομε στὴν κωμόπολη Βυτίνα. Τὸ κλῖμα τῆς Βυτίνας εἶναι πολὺ ύγιεινό, καὶ στὸ δάσος της χτίστηκε Σανατόριο. Ἐχει καὶ δασοκομικὴ σχολή.

2. Λαγκάδια. Προχωροῦμε δυτικὰ τῆς Βυτίνας ἀνάμεσα σὲ βουνὰ καὶ σταματοῦμε στὴν κωμόπολη Λαγκάδια. Εἶναι ἔνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα χωριά τῆς Ἀρκαδίας, χτισμένο σκαλωτὰ σ' ὅλη τὴν ἀπότομη πλαγιά ἐνὸς βουνοῦ. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους της γίνονται χτίστες καὶ δουλεύουν δλοῦθε στὴν Ἑλλάδα.

3. Δημητσάνα, Στὸ νότιο μέρος τῶν Λαγκαδιῶν εἶναι ἡ Δημητσάνα κωμόπολη χτισμένη σὲ γραφικὴ πλευρὰ βουνοῦ. Κάτω στὴν ρίζα της, κυλάει τὸ μικρὸ ποτάμι Γορτύνιος. Στὰ 1763 ίδρυθηκε στὴ Δημητσάνα φιλοσοφικὴ σχολή, ὅπου σπούδασαν καὶ οἱ πρωτομάρτυρες τῆς Ἑλληνικῆς ἐπανάστασης, ὁ πατριάρχης Γρηγόριος καὶ ὁ παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός. Στὸ 1821 φτιάνανε στὰ ἐργοστάσια της τὸ μπαρούτι γιὰ τὸν ἄγῶνα.

4. Τὸ κομμάτι αὐτό, ἀνάμεσα στὴν Τρίπολη—Βυτίνα—Λαγκάδια—Δημητσάνα, εἶναι ἡ καρδιὰ τῆς Πελοποννήσου. Ἐχει τὰ πιὸ πολλὰ βουνὰ καὶ εἶναι ἡ πατρίδα πολλῶν ἐμπόρων, σκορπισμένων στὴν Ἀθήνα, στὸν Πειραιᾶ καὶ στὴν Ἀμερική. Ἀρχίζανε μὲ τὸ τίποτα, κι ἔπειτα χάρη στὴν ἐργατικότητά τους γίνονταν μεγαλοέμποροι κι ἐπιχειρηματίες.

Ἐρωτήσεις.

1. Τί ξαίρετε γιὰ τὴν Βυτίνα; 2. Τί εἶναι τὰ Λαγκάδια; 3. Τί ξαίρετε γιὰ τὴν Δημητσάνα; 4. Γιατί φεύγουν ἀπὸ τὸν τόπο τους οἱ Γορτύνιοι;

ΤΡΙΠΟΛΗ—ΚΑΛΑΜΑΤΑ (Σιδηροδρομ. χιλιομ. 115).

1. Βαλτέτσι. Ἀπὸ τὴν Τρίπολη συνεχίζομε τὸ σιδηροδρομικὸ ταξίδι μας μὲ διεύθυνση νοτιοδυτική. Ἀνεβαίνομε στὰ βουνὰ ποὺ ἐνώνουν τὸν Ταύγετο μὲ τὸν Ἀρκαδικὸ βουνό καὶ φτάνει τὸ τραϊνὸ μας σὲ 800 μέτρα ὑψος. Σὲ κανένα ἄλλο μέρος στὴν Ἑλλάδα δὲ βρίσκεται σιδηρ. γραμμὴ τόσο ψηλά. Πολ-

λέες φορές τὸ χειμῶνα ἡ συγκοινωνία κόβεται ἀπὸ τὰ πολλὰ χιόνια.

2. Μεγαλόπολη. Κατηφορίζοντας διοσένα στὰ βουνά φτάνουμε στὸ Μπιλάλι. Μιὰ διακλάδωση τῆς γραμμῆς πάει ἀπὸ δῶ στὴ Μεγαλόπολη, στὸ μέσο τοῦ ὁροπέδιου.

3. Λυκόσουρα. Τὸ τραῖνο μας κατεβαίνει τώρα τὰ βουνά τῆς Λυκόσουρας, ποὺ ἐνώνουν τὸν Ταῦγετο μὲ τὸ Τετράγυιο (Νόμια), καὶ κάνει πολλὲς στροφὲς ἀνάμεσα τους. Περνάει γεφύρια, σήραγγες, μεγάλες χτιστὲς ἐπιχωμάτωσες.

4. Μεσσηνία. Τέλος βγαίνει ἀπὸ μιὰ σήραγγα στὸ μέσο τοῦ βουνοῦ, καὶ βλέπουμε τότε κάτωθέ μας τὸ ώραιότερο θέαμα ἑλληνικοῦ τοπίου. Ὁλάκαιρη ἡ Μεσσηνιακὴ πεδιάδα ἀπλώνεται καταπράσινη ἀνάμεσα στὰ βουνά Ταῦγετο καὶ Ἱθώμη, ὡς ἔκει κάτω στὴ θάλασσα τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου. Πολλὰ χωριὰ φαίνονται τόνα κοντὰ σ'ἄλλο.

5. Τὸ τραῖνο τρέχει τώρα μέσα στὸν κάμπο ἀνάμεσα σὲ συκιές, σ'έλιές, σ'ἀμπέλια, σὲ πορτοκαλιές καὶ λεμονιές καὶ σὲ μποστάνια λογῆς – λογῆς, λαχανικά. Τὸ ποτάμι Πάμισσος ἀπλώνεται μέσα στὸν κάμπο καὶ τὰ ποτίζει ὅλ'αύτα.

6. Στὸ σταθμὸ τοῦ Ζευγολατιοῦ, περιμένει τὸ τραῖνο Πύργου–Κυπαρισσίας, γιὰ νὰ παραλάβωμε τοὺς ἐπιβάτες. Σταθμεύουμε σὲ πολλὰ χωριὰ καὶ φτάνουμε τέλος στὴν Καλαμάτα, στὴν ἄκρη τοῦ κάμπου, στὸ μυχὸ τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου. Δυὸς ὕρες κάναμε γιὰ νὰ διαβοῦμε ὅλο τὸν κάμπο.

7. **Καλαμάτα.** Εἶμαστε στὴν πόλη τῶν σύκων, στὴν Καλαμάτα. Ἡ πόλη εἶναι χτισμένη πιὸ μέσα ἀπὸ τὴν παραλία, στοὺς πρόποδες τοῦ βουνοῦ Ταῦγετος, ἀνάμεσα σὲ ώραίους κήπους ἀπὸ λεμονιές καὶ πορτοκαλιές.

8. Ἡ Καλαμάτα εἶναι πλούσια πόλη, μὲ καλὰ χτίρια, μὲ λεωφόρους, μὲ πλατεῖες. Ἀπὸ τὴν θάλασσα ἀπέχει 1500 μέτρα.

9. Νέδωνας. Στὴ δυτικὴ ἄκρη τῆς κεντρικῆς πλατείας τῆς Καλαμάτας περνάει ὁ χείμαρρος Νέδωνας, ἀνάμεσα σὲ δυὸ χαμηλούς τοίχους. "Ομως κάποτε τὸ χειμῶνα καθὼς κατεβαίνει μὲ ὄρμὴ ἀπὸ τὸν Ταῦγετο, ξεχειλίζει καὶ πλημμυράει τὴν πόλη. Φέρνει τότε μεγάλες καταστροφές.

10. Οἱ λεωφόροι τῆς παραλίας. Δυὸς λεωφόροι μὲ ἡλεκτρικὰ τράμ ἐνώνουν τὴν πόλη μὲ τὴν παραλία, μέσον ἀπὸ ὅμορφα περβόλια ἀπὸ πορτοκαλιές καὶ λεμονιές.

11. Παραλία. Ή παραλία ἔχει ώραιά προκυμαία, μὲ καλὰ κτίρια καὶ καφενεῖα. Στὸ τελωνεῖο τῆς βρίσκονται μεγάλες ἀποθήκες σύκων καὶ σταφίδας. Ή προκυμαία τῆς εἰναι γεμάτη βαρέλια μὲ λάδι καὶ καλάθια μὲ πορτοκάλλια καὶ λεμόνια ἔτοιμα γιὰ νὰ φορτωθοῦν στὰ βαπτόρια γιὰ διάφορα μέρη.

ΚΑΛΑ ΜΑΤΑ—ΝΗΣΙ—ΜΕΣΣΗΝΗ (Σιδηρ. χιλιομ. 10).

12. Γιὰ νὰ διαβοῦμε τώρα στὸ πλάτος τῆς τὴ Μεσσηνιακὴ πεδιάδα θὰ πάρωμε τὸ τραίνο Καλαμάτα—Νησί. Δεξιά μας ἔχομε τὸν ἄμαξωτὸ δρόμο Καλαμάτα—Νησί.

13. Στὴν ἀρχὴ ἀκολουθᾶμε τὴν ἵδια γραμμὴ ἀπ’ ὅπου ἥρθαμε ἀπὸ τὴν Ἀθῆνα, κατόπιν, ὅντι νὰ στρίψωμε, τραβᾶμε ὀλόδιστια ὡς τὸ Νησί. Τὸ χαμηλὸ αὐτὸ κομμάτι τῆς πεδιάδας ἀπὸ τὴ γραμμὴ ὡς τὴ θάλασσα, εἰναι ἀδεντρο κι ἔχει πολλὰ τέλματα ἐξ αἰτίας τοῦ Πάμισου. Τώρα ὅμως κάμποσο ἀπ’ αὐτὸ τὸ σπέρνουν μὲ ρίζι.

14. Νησί. Διαβαίνομε τὸν Πάμισο καὶ κάνομε σταθμὸ λίγο πιὸ πέρα ἀπὸ τὸ γεφύρι του, στὸ Νησί (Μεσσήνη). Εἰναι ἔνα μεγάλο χωριὸ μὲ πλιθόκτιστα σπίτια ἀνάμεσα σὲ περβόλια μὲ πορτοκαλιές. Στὴν πλατεῖα τοῦ χωριοῦ πᾶμε νὰ ἐπισκεφθοῦμε ἔνα ἐργοστάσιο ριζιοῦ. Φέρνουν ἐκεὶ οἱ χωρικοὶ τὸ ρίζι ἀλωνισμένο. Τὸ ρίχνουν τότε μέσα σὲ μύλους, ποὺ τὸ ξεφλουδίζουν καὶ βγάνουν χωριστὰ τὸ ἀσπρο ρίζι καὶ χωριστὰ τὴ φλούδα. Κατόπι τὸ ρίχνουν σὲ ἀλλούς μύλους ποὺ τὸ γυαλίζουν κι εἰναι ἔτοιμο γιὰ τὸ ἐμπόριο.

15. Πέρ’ ἀπὸ τὸ Νησί ἡ πεδιάδα προχωρεῖ σὲ χαμηλοὺς λόφους φυτεύενους μὲ συκιές κι ἀμπέλια, ὡς τὴ δυτικὴ ἀκρη τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου. Δὲν ἔχει ὅμως δρόμο ἄμαξωτὸ ἀπὸ κείνη τὴ μεριά. Οἱ μόνοι δρόμοι τοῦ εὔφορου αὐτοῦ τόπου εἰναι δρόμος Καλαμῶν—Τρίπολης καὶ Καλαμῶν—Νησιοῦ.

Ἐρωτήσεις.

- Ποῦ εἰναι τὸ ψηλότερο μέρος τῆς σιδηρ. γραμμῆς σ’ ὅλη τὴν Ἐλλάδα;
- Ποῦ εἰναι ἡ Μεγαλόπολη; 3. Τί εἰναι ἡ Λυκόσουρα; 4. Πῶς βλέπομε τὴ

Μεσσηνία καθώς κατεβαίνομε τὸ βουνὸ Τετράγιο ; 5. Τί φυτά ἔχει ἡ Μεσσηνιακὴ πεδιάδα ; 6. Ἐπὸ ποὺ ἕρχεται τὸ τραίνο ποὺ συναντᾶμε στὸ Ζευγολαστίο ; 7, 8. Ποὺ εἶναι χτισμένη οἱ Καλάματα ; 9. Τί εἶναι ὁ Νέδωνας ; 10. Πῶς πᾶμε στὴν παραλία ; 11-13. Πῶς εἶναι τὸ λιμάνι τῶν Καλαμῶν ; Τί παράγει τὸ κομμάτι τῆς πεδιάδας ποὺ εἶναι μεταξύ τῆς γραμμῆς Νησιοῦ καὶ τῆς θάλασσας ; 14. Τί εἶναι τὸ Νησί ; Περιγράψετε ἐνα ἐργοστάσιο ριζιοῦ . 15. Πῶς εἶναι ἡ πεδιάδα δυτικὰ τοῦ Νησιοῦ ;

Η ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΣΤΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ ('Ανάγνωσμα)

1. Ἡ ΑΞΙΖΕΙ νὰ κάνωμε ἐνα ταξίδι μπαίνοντας ὁ Αὔγουστος σιὴν Πελοπόννησο, στοὺς τόπους ὅπου βγαίνει ἡ σταφίδα, ὅπως τὸ Αἴγιο, ἡ Πάτρα, ὁ Πύργος, ἡ Καλαμάτα. Αὐτὴ τὴν ἐποχὴν ξεραίνουν τὴ σταφίδα στ' ἀλώνια.

2. "Ολα τὰ χωριὰ δουλεύουν στ' ἀμπέλια. Γυναῖκες, ἄντρες καὶ παιδιὰ ἄλλοι κόβουν τὰ τσαμπιὰ τῆς σταφίδας καὶ γείζουν κοφίνια, ἄλλοι τὴν κουβαλοῦν στ' ἀλώνια καὶ τὴν ἀπλώνυν γιὰ νὰ ξεραθῇ.

3. Δέκα πάνω—κάτω μέρες κάνει ἡ σταφίδα γιὰ νὰ ξεραθῇ στὸν ἥλιο καὶ 20 στὸν ἵσκιο. Καὶ σὰν καλοξεραθῇ, τὴ μαζεύουν, τὴν τινάζουν ἀπὸ τὰ κοτσάνια της, ποὺ τὰ λένε στέμφυλο, καὶ τὴν κουβαλοῦν στὰ ἐργοστάσια.

4. Ἐκεῖ στὰ ἐργοστάσια, περνοῦν τὴ σταφίδα ἀπὸ διάφερα μηχανήματα. "Ἐνα μηχάνημα τῆς βγάζει τὰ μικρὰ κοτσσάνικια, ἄλλο τὴ χωρίζει σὲ ποιότητες, ἄλλοῦ τὴ χοντρή, ἄλλοῦ τὴν ψιλότερη, ἄλλο πάλι τὴν κοσκινίζει καλὰ κλπ. Κατέπι τὴ βάνουν σὲ κιβώτια ἢ σὲ κουτιὰ καὶ τὴ στέλνουν σ' ἔλιγην 'Ελλάδα καὶ στὸ ἔξωτερικὸ γιὰ πούλημα, κυρίως στὴν Αγγλία.

5. Τὴν ξανθὴ σταφίδα, ποὺ δὲν ἔχει κουκούτσια, τὴ λέιν σουλτανίνα, ἡ μαύρη χωρὶς κουκούτσια εἶναι ἡ κορινθιακή, Μὲ τὴ σταφίδα, ἔχον ἀπὸ τὰ διάφορα γλυκίσματα ποὺ φτιάνομε, κάνομε καὶ κρασὶ καὶ οἰνόπνευμα.

6. Τὰμπέλια τῆς σταφίδας παθαίνουν πολλὲς ἀρρώστειες, κυρίως περονόσπορο καὶ ὡίδιο. Γιὰ νὰ τὰ προλάβωμε ἀπὶ αὐτὲς τὶς ἀρρώστειες τὰ ραντίζουμε μὲ θειάφι καὶ θειϊκὸ χαλκό.

7. Κάποτε, δὲν μπόρεσαν οἱ σταφιδοχτηματίες νὰ πουλήσουν

τὴ σταφίδα τους κι ἀπόμεινε στὶς ἀποθῆκες τους καὶ κατὰ σ τράφηκε.

Απὸ κεῖ καὶ τὸ τραγοῦδι:

Καλαματιανοί, δὲν κλαῖτε
τ' ἡ σταφίδα δὲν πουλιέται, κλπ.

8. Τότε λοιπὸν ἴδρυθηκε ἡ ἑταιρείαστοίνων καὶ οἰνοπνευμάτων ποὺ εἶναι σήμερα ἡ μεγαλύτερη βιομηχανικὴ ἐπιχείρηση στὴ Μεσόγειο. Χιλιάδες ἔργατες δουλεύουν στὰ ἐργοστάσια της, σ τὴν Κόρινθο, στὸ Αἴγιο, στὴν Πάτρα, στὸν Πύργο, στὴν Καλαμάτα καὶ σ' ἄλλα μέρη. Μὲ τὴ χλωρὴ σταφίδα κάνουν κρασία καὶ μὲ τὴν ξερὴ οἰνόπνευμα. Ἐπίσης φτιάνουν καὶ κολώνια καὶ διάφορα ἄλλα ἀρώματα.

ΤΡΙΠΟΛΗ—ΣΠΑΡΤΗ—ΓΥΘΕΙΟ

(Δρόμος ἀμαξ. χιλιόμ. 110 περίπου).

1 Οἰνούντας. Ζαναγυρίζομε στὴν Τρίπολη καὶ ξεκινοῦμε μὲ αὐτοκίνητο γιὰ τὴ Σπάρτη. Διευθυνόμαστε κατὰ τὸ Νοτιὰ κι ἀφοῦ διαβοῦμε τὸ δροπέδιο, ἀνεβοκατεβαίνομε ἀνά μεσα στὰ ὑψώματα ποὺ ἐνώνουν τὸν Πάρνωνα μὲ τὸν Ταῦγετο.

Φτάνομε στὸ ψηλότερο σημεῖο τοῦ ταξιδιοῦ μας ἀπ' ὅπου ἔχομε πολὺ ὥραία θέα. Κάτωθε μας κυλάει ὁ παραπόταμος τοῦ Εύρωτα, ὁ Οἰούντας. Ἀριστερά μας στὸν Πάρνωνα διακρίνομε πολλὰ χωριά, ἐπίσης καὶ δεξιά μας τὸν Ταῦγετο. Ψηλὰ στὸν Ταῦγετο εἶναι τὸ Γεωργίτσι καὶ παρακάτω ἡ Καστανιά. Τὰ δυὸ αὐτὰ βουνὰ τὰ χωρίζει ἐδῶ ἡ κοιλάδα τοῦ Εύρωτα, ὅπου κυλάει τὸ ποτάμι ὁ Εύρωτας φειδωτά. Στὸ μέσο τῆς κοιλάδας εἶναι ἡ πόλη Σπάρτη.

2. Σ πάρτη. Κατηφορίζομε στὴν κοιλάδα περνώντας μέσα ἀπὸ ὥραίους ἐλαιῶνες. Κι ἀφοῦ διαβοῦμε τὸν παραπόταμο τοῦ Εύρωτα Οἰούντα καὶ ἐπειτα τὸν Εύρωτα, μπαίνομε στὴν πρωτεύουσα τῆς Λακωνίας, στὴν πόλη τῶν πορτοκαλιῶν, τὴν Σπάρτη.

3. "Ολοι οἱ δρόμοι τῆς Σπάρτης εἶναι ἵσιοι καὶ πλατιοί. Τὸ σ πίτια εἶναι μέσα σὲ ὥραία περβόλια. Αὔτὴ ἡ νέα Σπάρτη χτίστηκε στὸν καιρὸ τοῦ βασιλιᾶ Ὁθωνᾶ, στὸ μέρος ὅπου ἦταν ὅλλοτε ἡ ἀρχαία Σπάρτη.

4. Στή λεωφόρο Κωνσταντίνου Παλαιολόγου σώζονται άρχαία Βαλανεῖα(λουτρά)με ώραίες ψηφιδωτές πολύχρωμες εἰκόνες. "Εν ἀπ' αὐτῷ παρασταίνει τὸν πολυμήχανο Ὁδυσσέα, ὅταν βρίσκη τὸν Ἀχιλλέα στὸ νησὶ Σκῦρο. Θὰ τὸ θυμᾶστε, βέβαια, αὐτὸ ἀπὸ τὴν Ἰστορία, ποὺ ὁ Ἀχιλλέας κρυβόταν γιὰ τὰ μὴ τὸν πάρουνε στὸν πόλεμο τῆς Τροίας, ἀλλὰ τὸν ξετρύπωνε μὲ πονηριὰ ὁ Ὁδυσσέας. "Αλλα βαλανεῖα ἔχουν ἄλλες πάλι ὅμορφες παραστάσεις. Στὴν ἄκρη τῆς Σπάρτης μέσα στὸν ἐλαιῶνα είναι ἔνα μικρὸ τετράγωνο κτίριο μὲ δύγκολίθους, καὶ λένε πῶς είναι ὁ τάφος τοῦ Λεωνίδα.

5. Μιστρᾶς. Τὸ χωριὸ Μιστρᾶς βρίσκεται στοὺς πρόποδες τοῦ Ταῦγετου ὡς 6 χιλιόμετρα ἀπόσταση ἀπὸ τὴ Σπάρτη. Συγκοινωνεῖ μὲ τὴν πόλη μὲ ώραϊο ἀμαξωτὸ δρόμο.

6. Λίγο ψηλότερα, πάνω στὴν πλαγιὰ τοῦ βουνοῦ, ποὺ εἶναι δῶ πολὺ ἀπόκρημνη, φαίνεται ὁ ἀρχαῖς Μιστρᾶς, ἡ πρωτεύουσα τοῦ δεσποτάτου τῆς Πελοποννήσου "Ενας ἀπὸ τοὺς δεσπότες του ἦταν καὶ ὁ Κωνσταντίνος Παλαιολόγος, προτοῦ γίνει αὐτοκράτορας στὴν Κωνσταντινούπολη. Γιὰ νὰ ἀνεβοῦμε ὡς ἔκει πάνω παίρνομε ἔνα μονοπάτι μὲ στροφὲς καὶ μὲ σκάλες.

7. Γύθειο. Ἐπιστρέφομε στὴ Σπάρτη καὶ ξακολουθῶμε τὸ ταξίδι μας κατὰ τὸ Λακωνικὸ κόλπο. Σ' ἔνα σημεῖο τοῦ δρόμου, στὰ Λεβέτσοβα, μιὰ διακλάδωσή του τραβάει ἀνατολικὰ ὡς τοὺς Μολάους. Ἐμεῖς προχωροῦμε δλοένα κατὰ τὸ Νοτιὸ μέσ' ἀπὸ δάση μὲ βελανιδιές. Στὸ δρόμο φθάνομε αὔτοκίνητα φορτωμένα ἄλλα μὲ πορτοκάλια κι ἄλλα μὲ λάδι. "Ολα αὐτὰ κατεβαίνουν στὸ Γύθειο. Σὲ λίγο φτάνομε στὸ Γύθειο, στὸ ἐπίνειο τῆς Λακεδαίμονας καὶ στὴν πρωτεύουσα τῆς ἀνατολικῆς Μάνης.

ΓΥΘΕΙΟ-ΜΟΛΑΟΙ

(Δρόμος ἀμαξ. χιλ. 40 περίπου).

8. Ζαναγυρίζομε στὰ Λεβέτσοβα καὶ παίρνομε τὴ διακλάδωση ποὺ πάει ἀνατολικὰ κατὰ τὴ χερσόνησο τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς (Μαλέα). Διαβαίνομε τὸν Εύρώτα. Ἐδῶ κυλάει ἥσυχα μέσα σὲ πεδιάδα καὶ σχηματίζει κοντὰ στὴν παραλία ἀπέραντα τέλματα γνωστὰ μὲ τ' ὄνομα "Ελος. "Ολη αὐτὴ ἡ πεδιάδα

είναι σκεπτασμένη μὲ βαμβακοφυτεῖες καὶ μὲ μποστάνια. Ἀπὸ δῶ
βγαίνουν καὶ τὰ περίφημα μανιάτικα πεπόνια.

9. Τὸ αὐτοκίνητό μας φτάνει στὴν κωμόπολη Μολάους.
Ἀντίκρυ της, είναι τὸ χωριὸ Συκιά. Κι ἀνάμεσα στοὺς Μολάους,
στὴ Συκιά καὶ στὴ θάλασσα είναι ὅλος κάμπος ὅλο συκιές
καὶ ἐλαιόδεντρα.

ΓΥΘΕΙΟ—ΑΡΕΟΠΟΛΗ

(Δρόμος ἀμαξ. χιλ. 25 περίπου).

10. Ἐπιστρέφομε στὸ Γύθειο καὶ παίρνομε τώρα ὅλο δρόμο
δυτικὰ κατὰ τὴ χερσόσησο τῆς Μάνης (Ταινάρου). Περνοῦμε
πρῶτα μέσα σὲ πυκνὰ δάση ἀπὸ βελανιδιές καὶ κατόπι ἀνηφο-
ρίζομε στὰ γυμνὰ βουνὰ τοῦ Ταῦγετου. Διαβαίνομε ἀνάμεσά
τους στὴ δυτικὴ μεριά, στὸ Μεσσηνιακὸ κόλπο. Ἐκεῖ είναι ἡ
πρωτεύουσα τῆς δυτικῆς Μάνης, ἡ Ἀρεόπολη.

11. Στὴν πλευρὰ αὐτὴ τὰ χαμηλὰ βουνὰ τοῦ Ταῦγετου κάνουν
μιὰ στενὴ λωρίδα ἀπὸ τὸ Γερολιμένα ὡς τὴν Καλαμάτα 100
σχεδὸν χιλιόμετρα μακριά· ὅλη αὐτὴ ἡ λωρίδα είναι κατάφυτη
ἀπὸ ἐλιές. Ἀπὸ τὴν Ἀρεόπολη ἡ θέα είναι θαυμάσια· κατὰ τὸ
Νοτιά διακρίνομε πολλὰ χωριὰ μέσα σ' ἐλιές ὡς τὸ Γερολιμένα.

Ἐρωτήσεις.

1. Τί βλέπομε ὅταν ταξιδεύωμε ἀνάμεσα στὰ βουνὰ ποὺ ἔνώνουν τὸν
Πάρνωνα μὲ τὸν Ταῦγετο;
2. Σὲ ποιά κοιλάδα είναι ἡ Σπάρτη;
3. Πῶς
είνσι οἱ δρόμοι τῆς Σπάρτης;
4. Τί ἀρχαιότητες ἔχει;
5. Πῶς πᾶμε στὸ
σημερὸ Μιστρᾶ;
6. Ποῦ είναι καὶ τί ἦταν ὁ μεσαιωνικὸς Μιστρᾶς;
7. Τί
βλέπουμε κατὰ τὸ ταξίδι μας στὸ Γύθειο;
8. Τί καλλιεργοῦν στὸ μικρὸ κάμπο τῶν Μολάων;
9. Τί είναι τὸ ταξίδι στὴν πρωτεύουσα τῆς δυτικῆς Μάνης, τὴν Ἀρεόπολη.
11. Τί είναι ἡ δυτικὴ Μάνη;

Ἀκτοπλοΐα τῆς Πελοποννήσου.

ΠΕΙΡΑΙΑΣ—ΝΑΥΠΛΙΟ
(Μὲ τὸ βαπτόρι 10 ὥρες).

1. Μέθανα. Φεύγομε μὲ τὸ βαπτόρι ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ κι
ἀφοῦ προσπεράσωμε τὴν Αἴγινα, φτάνομε ἔπειτ' ἀπὸ τρεῖς

ώρες περίπου ταξίδι κοντά σ' ενα βουνό μαυρειδερὸ καὶ μυτερὸ σὰν πυραμίδα. Τὸ βουνὸ αὐτὸ εἰναι παλιὸ ἡφαίστειο κι ἐ ὥνεται μὲ τὴ στεριὰ μ' ενα χαμηλὸ λαιμό. Αὔτὸ εἰναι ἡ χερσόνησο τῶν Μεθάνων. Στὸ λαιμό, κάτω στὴν ἀκρογιαλιὰ εἰναι τὰ θερμὰ λουτρὰ τῶν Μεθάνων.

2. Πόρος. "Ἐπειτ' ἀπὸ τὰ Μέθανα, τὸ βαπτόρι μας περνάει ἔνα στενὸ ἀνάμεσα στὴν Πελοπόννησο καὶ στὸ νησὶ Πόρος καὶ βγαίνει σ' ενα μεγάλο φυσικὸ λιμάνι. Ἀριστερά μας ἔχομε τόκορφο νησὶ τὸν Πόρο καταπράσινο ἀπὺ πεῦκα. Ἡ πόλη εἰναι χτισμένη στὴν παραλία. Δεξιά μας εἰναι οἱ ἀκτὲς τῆς Πελοποννήσου κατάφυτες ἀπὸ πορτοκαλιὲς καὶ λαχανόκηπους. Ἐκεῖ μέσα σὲ περβόλια εἰναι δ Γαλατᾶς. Στὴν προκυμαία του φορτώνουν τὰ διάφορα λαχανικὰ καὶ φρούτα (πορτοκάλια, λεμόνια κλπ.) γιὰ τὸν Πειραιᾶ.

3. "Υδρα." Ἀπὸ τὸν Πόρο συναντοῦμε ἐν' ἄλλῳ μακρόστενο νησὶ ξερὸ καὶ ἄδεντρο, τὴν "Υδρα. Ἡ πόλη εἰναι χτισμένη στὸ μέσο περίπου στὴ ΒΔ παραλία τοῦ νησιοῦ. Ἐχει μεγάλα παλιὰ σπίτια ἀπὸ τὸν καιρὸ ἀκόμα τῆς Τουρκοκρατίας. Τότε τὸ νησὶ ἦταν πιο λὺ πλούσιο, γιατὶ οἱ "Υδραῖοι κερδίζανε μὲ τὰ καράβια τους πολλὰ χρήματα καὶ βοήθησαν μ' αὐτὰ στὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821. Τώρα ἔχουν ξεπέσει καὶ ζοῦνε μὲ τὸ ψάρεμα τῶν σφουγγαριῶν. Ἡ "Υδρα εἰναι ἡ πατρίδα τοῦ Μιαούλη, τοῦ Τουμπάζη, τοῦ Κουντουριώτη κλπ.

4. Κρανιδι. Ἀντίκρυ ἀπὸ τὴν "Υδρα στὴν ἀρχὴ τῆς Πελοποννήσου βλέπομε ἐλαϊῶνες τοῦ Κρανιδιοῦ, ποὺ τὸ λάδι του εἰναι ἀπὸ τὰ καλύτερα τῆς Ἑλλάδας.

5. Σπέτσες. Παρακάτω συναντοῦμε τὶς Σπέτσες, ἄλλο νησὶ μικρὸ καὶ χαμηλό, κατάφυτο ἀπὸ πεῦκα. Οἱ Σπέτσιῶτες εἰναι κι αὐτοὶ τολμηροὶ ναυτικοὶ σὰν τοὺς "Υδραίους καὶ βοήθησαν τὸ ἴδιο στὴν ἐπανάσταση, μὲ τὰ καλὰ καράβια τους καὶ μὲ τὰ πλούτη τους. Τώρα στὶς Σπέτσες πάει παλὺς κόσμος τὸ καλοκαίρι νὰ παραθερίσῃ, γιὰ τοῦτο ἔχουν καὶ ἀραίο μεγάλο ξενοδοχεῖο.

6. Λεωνίδη. Φεύγοντας τὸ βαπτόρι ἀπὸ τὶς Σπέτσες τραβάει δυτικὰ κατὰ τὶς ἀκτὲς τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἀγκυροβολεῖ στὸ Λεωνίδη. Ἡ κωμόπολη εἰναι χτισμένη στὴν ὅκρη ἐνὸς κάμπου φυτεμένου μὲ διάφορα καρποφόρα δέντρα.

7. Αστρος. Κατόπι ἀκολουθῶμε τὴν παραλία τῆς Πε-

λοποννήσου κατά πάνω, προχωρώντας στὸ μυχὸ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου. Καὶ σὲ δυὸ ὥρες πιάνομε στὸ Ἀστρος, κωμόπολη κι αὐτὴ χτισμένη σὲ ὠραῖο κάμπο.

8. Ναύπλιο. "Υστερα τὸ βαπτόρι πιάνει στὴν προκυμαία τοῦ Ναυπλίου, κατάβαθμα στὸν Ἀργαλικὸ κόλπο. Ἀπὸ κεῖ θὰ παραλάβῃ κι ἐμπορεύματα, λαχανικὰ κυρίως, καὶ θὰ ἐπιστρέψῃ στὴν Ἀθήνα.

ΠΕΙΡΑΙΑΣ – ΚΑΛΑ ΜΑΤΑ

(μὲ τὸ βαπτόρι 30 ὥρες).

9. Μονεμβασία. Παίρνομε ἄλλο βαπτόρι τώρα ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ ποὺ πάει στὴν Καλαμάτα. Περνοῦμε τὴν ἀνατολικὴ ἄκρη τῆς Ὑδρας καὶ διευθυνόμαστε νοτιοδυτικὰ κατὰ τὴ Μονεμβασία, ὅπου φτάνομε ἔπειτα ἀπὸ πέντε ἀκόμα ὥρες. Ἡ Μονεμβασία εἶναι ἔνας βράχος μέσα στὴ θάλασσα, ποὺ εἶναι ἐνωμένος μὲ τὴ στεριά μὲ πέτρινο γεφύρι. Στὴ νότια πλευρὰ τοῦ βράχου, μέσα σὲ φρούριο, εἶναι ἡ κωμόπολη Μονεμβασία.

10. Ἡ Μονεμβασία ἦταν τὸν καιρὸ τῶν Βυζαντίνων καὶ τῶν Τούρκων ἔνα ἀπὸ τὰ τρία δυνατὰ φρούρια τῆς Πελοποννήσου. Τώρα χρησιμεύει γιὰ λιμάνι τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς (Μολάων). Γιὰ τοῦτο κατεβάζει ἐδῶ τὸ βαπτόρι τοὺς ἐπιβάτες καὶ τὰ ἐμπορεύματα γιὰ τὰ μέρη αὐτὰ (ἐλεύρι, ὑφάσματα, ζάχαρη, ξυλεία) καὶ ἐπιστρέφοντας θὰ παραλάβῃ πάλι γιὰ τὸν Πειραιᾶ ἐπιβάτες, σῦκα καὶ λάδι.

11. Αγ. Πελαγία, Ποταμὸς (Κυθήρων). "Υστερα ἀπὸ τὴ Μονεμβασία, περνᾶμε τὸ ἀκρωτήριο Μαλέας, ἐπίφοβο πάντα γιὰ τὶς τρικυμίες του μὲ τοὺς βοριάδες καὶ φτάνομε στὸν Ποταμὸ τῶν Κυθήρων. Δὲν ἔχει ἐδῶ λιμάνι, καὶ τὸ βαπτόρι δὲ ρίχνει ἄγκυρα. Τὰ Κύθηρα εἶναι νησὶ ἔρεινὸ καὶ τραχύ, ποὺ ἔχει ὅμως ἐλαϊῶνες στὶς κοιλάδες του καὶ στοὺς λόφους του. Στὴ νότια μεριὰ τοῦ νησιοῦ βρίσκεται ἡ πρωτεύουσά του, ἡ κωμόπολη Κύθηρα.

12. Νεάπολη. Τώρα διευθυνόμαστε κατὰ τὸ Λακωνικὸ κόλπο καὶ πιάνομε στὴ Νεάπολη (Βάτικα). Ἡ κωμόπολη εἶναι χτισμένη σὲ ἀμμουδερὴ παραλία, ποὺ εἶναι ὅλη σπαρμένη ως κάτω στοῦ Μαλέα μὲ κρομμύδια. Τὰ καλύτερα κρομμύδια στὴν Ἑλλάδα βγαίνουν ἀπὸ κεῖ, τὰ βατικιώτικα κρομμύδια.

13. Γύθειο. Ἀπὸ τὴν Νεάπολη προχωροῦμε στὸ μυχὸ τοῦ κόλπου καὶ πιάνομε στὸ Γύθειο. Οἱ γύρω λόφοι εἰναι κατόφυτοι ἀπὸ ἐλιές καὶ βελανιδιές. Ἀντίκρυ στὴν πόλη ἔνα μικρὸ νησάκι, ἡ Κρανάη, σχηματίζει τὸ λιμάνι τῆς.

14. Ἀπὸ τὴν προκυμαία τοῦ Γυθείου φορτώνουν τὰ βαπόρια καὶ τὰ διάφορα φροῦτα καὶ λαχανικά, ποὺ ἔρχονται ἀπὸ τὸ "Ἐλος" ἢ τοὺς Μολάους γιὰ νὰ τὰ μεταφέρουν στὸν Πειραιᾶ.

15. Στὶς 14 τοῦ Σεπτέμβρη γίνεται στὸ Γύθειο μεγάλο ἐμπορικὸ πανηγύρι καὶ μαζεύονται ἀπ' ὅλη τὴν Λακωνία γιὰ ν' ἀγοράσουν καὶ νὰ πουλήσουν ζῶα κι ἐμπορεύματα. "Ἐνα ἀπὸ τὰ κυριώτερα ἐμπορεύματα ἔκεī εἶναι οἱ ἀνδρομίδες (χρωματιστὲς μάλλινες κουβέρτες), ποὺ τὶς ύφαίνουν στὰ χωριά τοῦ Ταῦγετου.

16. Ἀπὸ τὸ Γύθειο τὸ βαπτόρι μας τραβάει κατὰ τὸ ἀκρωτήριο Ταίναρο, ἀκολουθώντας τὴν παραλία τῆς Ἀνατολικῆς Μάνης. Κι ἀφοῦ στρίψωμε τὸ Ταίναρο, ποῦ εἶναι ἐπίσης φοβερὸ γιὰ τὶς μεγάλες φουρτοῦνες του, μὲ τοὺς νοτιάδες πλέομε τώρα γιαλὸ-γιαλὸ στὴ Δυτικὴ Μάνη, καὶ πιάνομε στὸ Γερολιμένα. Τὸ λιμάνι αὐτὸ εἶναι γνωστὸ γιὰ τὸ ώραϊ λάδι του καὶ τὰ πολλὰ ὄρτυκια ποὺ πέφτουν τὸν Αὔγουστο καὶ τὸ Σεπτέμβρη. Γιατὶ σ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ φεύγουν τὰ ὄρτυκια ἀπὸ τὴν Εύρωπη γιὰ τὴν Ἀφρική, ὅπου εἶναι μαλακώτερο τὸ κλίμα. Σταματοῦν γιὰ λίγο νὰ ξεκουραστοῦν στὴν ἄκρη αὐτὴ τῆς Πελοποννήσου, προτοῦ διαβοῦν ὅλη τὴν Μεσόγειο, καὶ οἱ Μανιάτες τότε τὰ πιάνουν εὔκολα ζωντανά, μὲ τὴν ἀπόχη.

17. Λιμένι—Σελίνιτσα. Προχωροῦμε μέσα στὸ Μεσηνιακὸ κόλπο, ἀκολουθώντας δύοένα τὴν ἀκτὴ καὶ κάνομε δυὸ σταθμούς, στὸ Λιμένι καὶ κατόπι στὴ Σελίνιτσα. Ἡ θέα ἀπὸ δῶ, τοῦ Ταῦγετου εἶναι ὅγρια καὶ μεγαλοπρεπής. Ζηρὰ καὶ ἀδεντρα τὰ βουνὰ αὐτὰ τοῦ Ταῦγετου, ποὺ κατεβαίνουν ὡς τὴ θόλασσα, εἶναι ζωσμένα στοὺς πρόποδές τους μὲ μιὰ πεδινὴ λωρίδα κατάφυτη ἀπὸ ἐλιές. Καὶ μέσα στὸν ἀπέραντο αὐτὸν ἐλαιῶνα βρίσκονται σκόρπια καμμιὰ τριανταριὰ χωριά.

18. Καρδαμύλη. Ἀπὸ τὴν Σελίνιτσα κι ἔπειτα, ὁ Ταῦγετος ἀν καὶ γίνεται πιὸ ψηλὸς καὶ πιὸ ἀπόκρημνος, ὅμως ἔχει δάση καὶ βουνά. Ἀπὸ τὴν Καρδαμύλη ἀνεβαίνομε σ' ἔνα ἀπὸ τὰ ώραιότερα δάση τῆς Ἑλλάδας ἀπὸ πεῦκα κι ἀπὸ ἔλατα, στὸ δάσος τῆς Βασιλικῆς, σὲ ὑψος 1700 μέτρα.

19. Ἐπὸ τὴν Καρδαμύλη ὡς τὴν Καλαμάτα, οἱ πρόποδες τοῦ Ταύγετου εἶναι κατάφυτοι ἀπὸ ἔλιές, συκίες, πορτοκαλιές, λεμονιές. Ὁ τόπος ἐδῶ εἶναι πολὺ εὔφορος, μοιάζει μὲ τὴ Μεσσηνία, γιὰ τοῦτο βλέπομε καὶ πολλὰ ὅμοιοφα χωριά, τῶνα κοντά στὸ ἄλλο.

20. Καὶ τὰ τέσσερα λιμάνια τῆς δυτικῆς Μάνης (Γερολιμένας, Λιμένι, Σελίνιτσα, Καρδαμύλη) δὲν ἔχουν κανένα τεχνητὸ ἔργο (προκυμαία, κυματοθραύστη κλπ.) καὶ τὰ χτυπᾶνε πολὺ τὸ χειμῶνα οἱ ἀνεμοι. Γιὰ τοῦτο τὰ βαπτόρια ἀναγκάζονται πολλὲς φορές, στὸν καιρὸ τῆς φουρτούνας, ν' ἀποβιβάζουν τοὺς ἐπιβάτες καὶ τὰ ἐμπορεύματα στὸ Γύθειο ἢ στὴν Καλαμάτα.

21. Λίγο ἐπειτ’ ἀπὸ τὴν Καρδαμύλη ἀγκυροβολῶμε στὴν Καλαμάτα. Ἡ Καλαμάτα ἔχει λιμάνι τεχνητὸ μὲ προκυμαία καὶ δυὸ λιμενοθραχίονες ἀπὸ τὴν μιὰ μεριὰ κι ἀπὸ τὴν ἄλλη.

22. Στὴν προκυμαία εἶναι ἀρκετὴ κίνηση, γιατὶ ἡ συγκοινωνία μὲ τ' ἄλλα λιμάνια τῆς Ἑλλάδας, γιὰ ἐπιβάτες καὶ ἐμπορεύματα εἶναι τακτική. Ἐπίσης φορτώνουν ἐκεὶ σῦκο καὶ σταφίδια γιὰ τὸ ἔξωτερικό. Τὸ ἐμπόριο στὴν Καλαμάτα γίνεται κυρίως ἀπὸ τοὺς Μανιάτες, καὶ ἡ πόλη εἶναι περισσότερο πρωτεύουσα τῆς Μάνης παρὰ τῆς Μεσσηνίας.

ΚΑΛΑΜΑΤΑ—ΚΑΤΑΚΩΛΟ (Μὲ τὸ βαπτόρι 15 περίπου ὥρες).

23. Κορώνη. Σὲ τρεῖς ὥρες ἀπὸ τὴν Καλαμάτα φτάνομε στὸ λιμάνι τῆς Κορώνης, στὴν ἄκρη σχεδὸν τῆς Δυτικῆς παραλίας τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου. Ἡ Κορώνη εἶναι χτισμένη κάτω ἀπὸ φρούριο, ποὺ εἶχαν φτιάσει οἱ Ἕνετοι (1209–1500 μ.Χ.).

24. Μεθώνη. Ἐπειτ’ ἀπὸ τὴν Κορώνη πιάνομε στὴ Μεθώνη. Ἡ Μεθώνη ἔχει μιὰ μεγάλη βιομηχανία τῆς ἀγγειοπλαστικῆς, φτιάνουν ἐκεὶ χιλιάδες ἀπὸ πήλινα πιάτα, τσουκάλια, στάμνες, πιθάρια κλπ. ποὺ τὰ στέλνουν κατόπι στὰ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδας.

25. Πύλος. Λίγο μακρύτερα ἀπὸ τὴν Μεθώνη εἶναι τὸ μεγάλο φυσικὸ λιμάνι τῆς Πύλου (Ναυαρίνο, Νιόκαστρο). Ἀντικρυ στὴν Πύλο εἶναι τὸ στενόμακρο νησὶ ἡ Σφακτηρία, ποὺ προστατεύει τὸ λιμάνι ἀπὸ τὴν ἀνοιχτὴ θάλασσα.

26. "Ομως τὸ θαυμάσιο αὐτὸ λιμάνι ἀπομένει ἄχρηστο, γιατὶ

ἡ Πύλος δὲν ἔχει κανέναν ἀμαξωτὸν δρόμον, κι εἶναι ἐνα φτωχὸν χωριό. Τὸ φρούριον τῆς εἶναι τώρα πολιτικὲς φυλακές.

27. Μάραθος—Αγ. Κυριακή. Προχωροῦμε κατὰ τὸ βοριά, κοντὰ στὴν παραλία πάντα κατάφυτη ἀπὸ ἐλαιῶνες, ποὺ ἀπλώνονται ὡς στὴν ρίζα τοῦ βουνοῦ Ἰθώμης. Τὸ βαπτόριο μας πιάνει σὲ δυὸ ἀκόμη ἐπίνεια. Στὸ Μάραθο, ἐπίνειο τῆς κωμόπολης Γαργαλιάνων, καὶ στὴν Ἀγία Κυριακή, ἐπίνειο τῆς πόλης Φιλιατρῶν. Στὴν Ἀγία Κυριακή βγάζουν ἐνα καστανωπό χῶμα, ποὺ τὸ φέρνουν στὸν Πειραιᾶ. Εἶναι ἀσφαλτος. Τὸ ἑτοιμάζουν στὰ καμίνια καὶ στρώνουν κατόπι μ' αὐτὸν τοὺς δρόμους καὶ τὶς πλατεῖες.

28. Κυπαρισσία—Κατάκωλο. Συνεχίζομε τὸ ταξίδι μας καὶ τὸ βαπτόριο σταματάει στὴν Κυπαρισσία, στὴ νότια ἄκρη τοῦ Κυπαρισσιακοῦ κόλπου καὶ στὸ Κατάκωλο, στὴ βόρεια ἄκρη. Ἐπειτ' ἀπὸ τὸ Κατάκωλο τὰ βαπτόρια ἐπιστρέφουν συνήθως στὸν Πειραιᾶ.

29. Στὴν Πάτρα πιάνουν τὰ βαπτόρια, ποὺ πᾶνε στὴν Κέρκυρα ἀπὸ τὸν Κορινθιακὸ κόλπο.

Ἐρωτήσεις.

1. Τί εἶναι τὰ Μέθανα ; 2. Τί ὁ Πόρος ; 3. Τί ξαίρετε γιὰ τὴν "Υδρα" ; 4. Τί παράγει κυρίως ἡ Ἐρμιόνη ; 5. Τί τόπος εἶναι οἱ Σπέτσες ; 6, 7, 8. Τί γνωρίζετε γιὰ τὸ Λεωνίδι, τὸ "Αστρος καὶ τὸ Ναύπλιο ; 9. 10. Τί εἶναι ἡ Μονεμβασία ; 11. Πῶς εἶναι τὰ Κύθηρα ; 12. Τί παράγει κυρίως ἡ Νεάπολη ; 13. Περιγράψετε τὸ Γύθειο ; 14. Τὴν προκυμαία του. 15. Τὸ πανηγύρι του. 16. Τί εἶναι ἡ Ἀνατολικὴ Μάνη ; Ποιὸ εἶναι τὸ μέρος τῶν ὁρτυκιῶν ; 17. Πῶς εἶναι ἡ Δυτικὴ Μάνη ὡς τὴν Καρδαμύλη ; 18, 19. Πῶς εἶναι ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα ; 20. Εἶναι ἀσφαλισμένα τὰ λιμάνια τῆς Δ. Μάνης ; 21, 22. Ποῦ καὶ πῶς εἶναι τὸ λιμάνι τῶν Καλαμῶν ; 23. Τί εἶναι ἡ Κορώνη ; 24. Ποιὰ βιομηχανία ἔχει ἡ Μεθώνη ; 25, 26. Τί ξαίρετε γιὰ τὸ λιμάνι τῆς Πύλου ; 27. Ποιὸ εἶναι τὸ ἄλλα δυὸ λιμάνια ὑστερ' ἀπὸ τὴν Πύλο ; Ποῦ βγάζουν ἀσφαλτο ; 28. Ποιά εἶναι τὰ δυὸ τελευταῖα λιμάνια τοῦ ταξιδίου μας ; 29. Γιατὶ τὰ βαπτόρια ἀπὸ τὸ Κατάκωλο ἐπιστρέφουν στὸν Πειραιᾶ ἀπὸ τὴν ἴδια γραμμή ;

Πολιτικὴ διαίρεση τῆς Πελοποννήσου

Ἡ Πελοπόννησος εἶναι χωρισμένη σὲ πέντε Νομούς: 1) Νομὸς Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, 2) Νομὸς Ἀχαΐας καὶ Ἡλιδος, 3) Νομὸς Μεσσηνίας, 4) Νομὸς Ἀρκαδίας καὶ 5) Νομὸς Λακωνίας.

ΝΟΜΟΣ ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ ΚΑΙ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Σύνορα: 'Ο νομὸς Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας συνορεύει στὸ βόρειο μέρος ἀπὸ τὸν Κορινθιακὸ κόλπο, ἀπὸ τὸ νομὸν Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας κι ἀπὸ τὸ Σαρωνικὸ κόλπο. Ἀνατολικὰ ἀπὸ τὸ Σαρωνικὸ κόλπο καὶ τὸ Αἴγατο πέλαγος, στὸ νότιο μέρος ἀπὸ τὸν Ἀργολικὸ κόλπο καὶ τὸ νομὸν Ἀρκαδίας καὶ δυτικὰ ἀπὸ τοὺς νομοὺς Ἀρκαδίας καὶ Ἀχαΐας καὶ Ἡλιδος.

Βουνά: ἔχει τὴν Κυλλήνη, τὸ Ἀρτεμίσιο, τὸ Ἀραχναῖο, τὸ Δίδυμο, τὸ Παρθένιο καὶ τὸ Λύρκειο.

Ακρωτήρια: Τὸ Σκύλλαιο.

Χερσόνησες: Τὴν Ἀργολικὴν μαζὶ μὲ τὴ χερσόνησο τῶν Μεθάνων.

Κόλποι: Τὸν Ἀργολικὸ καὶ τὸ Σαρωνικό.

Πεδιάδες: Τὴν πεδιάδα τῆς Κορινθίας καὶ τὴν πεδιάδα τοῦ Ἀργούς.

Ποτάμια: Τὸν Ἀσωπό, τὸν Ἰναχό, καὶ τὸν Ἐρασίνο.

Λίμνες: Τὴν Στυμφαλίδα καὶ τὴν Φενεό.

Ιματικὰ νερά: Τῶν Μεθάνων καὶ τοῦ Λουτρακίου.

Διοικητικὴ διαίρεση: 'Ο νομὸς αὐτὸς ἔχει ἕξη ἐπαρχίες.

1. Ναυπλίας	πρωτεύουσα	Ναύπλιο
2. "Ἀργούς	»	"Ἀργος
3. Κορινθίας	»	Κόρινθο
4. Σπετσῶν κι Ἐρμιονίδας	πρωτεύουσα	Σπέτσες
5. "Υδρας καὶ Τροιζηνίας	»	Πόρος
6. Κυθήρων	»	Κύθηρα

Ερωτήσεις.

- Σὲ ποιό κομμάτι τῆς Ἑλλάδας βρίσκεται ὁ νομὸς Ἀργολίδας καὶ Κορινθίας;
- Μὲ ποιό νομὸ τῆς Στερεάς Ἑλλάδας συνορεύει ὁ νομὸς αὐτός;
- Ἄπὸ ποῦ περνῶμε, ὅταν πηγαίνωμε μὲ τὸ τραϊνό ἀπὸ τὰ Μέγαρα στὴν Κόρινθο;
- Τί εἶναι ίσθμός;
- Ο Ἰσθμὸς τῆς Κορίνθου ποιεῖ θάλασσες χωρίζει;
- Γιατὶ φτιάχνει τὴ διώρυγα τοῦ ίσθμου τῆς Κορίνθου;
- Ποιά νησιά ἔχει ὁ νομὸς αὐτός;
- Τί καλλιεργοῦνε στὲν κάμπτο τῆς Κορίνθου;
- Ποιό ποτάμι ποτίζει τὴν πεδιάδα τοῦ Ἀργούς;
- Ποῦ είναι ἡ λίμνη Φενεός;
- Τί παράγει κυρίως ἡ πεδιάδα τοῦ Ἀργούς;
- Τί παράγει τὴν πεδιάδα τοῦ Πόρου;
- Ποιά χερσόνησος είναι ἀντικρύ στὸν Πόρο καὶ τί είναι ἔκει;
- Γιατὶ τὸ Λουτράκι τὸ λένε ἔτσι;
- Ποιοὺς ἀγῶνες ἔκαναν οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες σ' αὐτὸ τὸ νομὸ καὶ ποῦ;
- Ποῦ βρίσκονται οἱ Ἀρχαῖες

Μυκήνες ; 17. Ποιά πρωτεύουσα ἔχει αὐτός ὁ νομός ; 18. Γιατί ἡ "Υδρα καὶ οἱ Σπέτσες ἔχουν τὸ πρόνομιο νὰ ἐκλέγουν δικό τους βουλευτὴ ; 19. Γιατί φεύγουν ἀπὸ τὸν τόπο τους οἱ κάτοικοι τῶν Κυθήρων ; 20. Τί ήταν γιὰ τὴν Ἑλλάδα τὸ Ναύπλιο ἀπὸ τὰ 1829 ὧς τὰ 1832 ; 21. Ποιά μέρη αὐτοῦ τοῦ νομοῦ ἔχουν σιδηροδρομική συγκοινωνία ; 22. Πῶς πᾶμε μὲ τὸ βαπτόριο ἀπὸ τὸν Πειραιά στὸ Ναύπλιο ; 23. Ποιέ : κωμόπολες εἶναι στὸν Κορινθιακὸ κόλπο ; 24. Ἀπέναντι ἀπὸ ποιὸ ἀκρωτήριο εἶναι τὰ Κύθηρα ;

ΝΟΜΟΣ ΑΧΑΪΑΣ ΚΑΙ ΗΛΙΔΑΣ

Σύνορα: "Ο νομὸς Ἀχαΐας καὶ Ἡλιδας συνορεύει βόρεια μὲ τὸν Πατραϊκὸ καὶ Κορινθιακὸ κόλπο, ἀνατολικὰ μὲ τὸ νομὸν Ἀργολίδας καὶ Κορινθίας, νότια μὲ τοὺς νομοὺς Ἀρκαδίας καὶ Μεσσηνίας καὶ δυτικὰ μὲ τὸ Ἰόνιο πέλαγος.

Βουνά: "Εχει τὰ Ἀροάνεια, τὸν Ἐρύμανθο, τὴν Φολόη καὶ τὸ Παναχαϊκό.

Ακρωτήρια: Τὸ Ρίο, τὸν Ἀραξό, τὸ Χελωνάτα καὶ τὸν Ἰχθύν (Κατάκωλο).

Κόλποι: "Εχει τὸν Κορινθιακὸ καὶ τὸν Πατραϊκό.

Πεδιάδες: "Εχει τὴν πεδιάδα τῆς Αἰγιαλείας, τὴν πεδιάδα Ἀχαΐας καὶ τὴν πεδιάδα τῆς Ἡλείας (Μανωλάδας—Γαστούνης—Ολυμπίας).

Ποτάμια: Τὸν Ἀλφειὸν καὶ πολλὰ μικρά.

Διοικητικὴ Διαίρεση: Ο Νομὸς Ἀχαΐας καὶ Ἡλιδας ἔχει τέσσερες ἐπαρχίες:

1. Πατρῶν	πρωτεύουσα	Πάτρα
2. Καλαβρύτων	»	Καλάβρυτα
3. Αἰγιαλείας	»	Αἴγιο
4. Ἡλείας	»	Πύργος

Ἐρωτήσεις.

- Σὲ ποιό μέρος τῆς Πελοποννήσου βρίσκεται ὁ νομὸς Ἀχαΐας καὶ Ἡλιδας ;
- Κατὰ ποιὰ μερὶα τοῦ νομοῦ Ἀργολίδας καὶ Κορινθίας εἶναι ὁ νομὸς αὐτός ;
- "Οταν μπαίνωμε μὲ τὸ τραῖνο ἀπὸ τὴν Κορινθία στὸ νομὸν αὐτόν, ποῦ σταθμεύουμε πρωτύτερα ;
- "Ἀπὸ ποιό μέρος αὐτοῦ τοῦ νομοῦ αὐτός, ποιὸ σιδηροδρόμιος Διακοφτὸ—Καλάπερνάει ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμή ;
- "Ο σιδηροδρόμιος Διακοφτὸ—Καλάπερνάει εἶναι ἔμοιος μὲ τοὺς ἄλλους ;
- "Ἀπὸ ποιὲς θάλασσες βρέχεται ὁ νομὸς αὐτός ;
- "Τί παράγουν κυρίως οἱ πεδιάδες Αἰγιαλείας, Ἀχαΐας καὶ Ἡλείας ;
- "Ποιά εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἀπ' αὐτές τὶς πεδιάδες ;
- "Ποιό εἶναι τὸ μέρεινότερο μέρος τοῦ νομοῦ αὐτοῦ ;
- "Ποιά συγκοινωνία ἔχει αὐτὸ τὸ μέρος ;
- "Τί ἐμπόριο γίνεται κυρίως στὴν Πάτρα ;
- "Γιατὶ ὁ Πύργος εἶναι

ἀπὸ τις πλουσιώτερες πόλεις τῆς Ἑλλάδας; 13. Απὸ ποιό ἐπίνειο γίνεται τὸ θαλάσσιο ἔμπόριο τοῦ Πύργου; 14. Ποῦ ἡταν ἡ ἀρχαία Ὀλυμπία; 15. Τί βλέπομε σήμερα στὴν ἀρχαία Ὀλυμπία; 16. Γιατὶ ἔγινε ἡ διακλάδωση τῆς γραμμῆς ἀπὸ Πύργο στὴν Ὀλυμπία; 17. Ποιὸ εἶναι τὸ σύνορο ἀνάμεσα στὸ νομὸ αὐτὸν καὶ στὸ νομὸ Μεσσηνίας; 18. Πῶς πᾶμε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὸ Μέγα Σπήλαιο; 19. Τί γίνηκε στὴ Μονὴ τῆς Ἀγ. Λαύρα, ὅταν ἀρχισε ἡ Ἐπανάσταση; 20. Μποροῦμε νὰ πᾶμε μὲ βαπτόρι ἀπὸ τὸν Πειραιά στὴν Πάτρα καὶ πῶς;

ΝΟΜΟΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ

Σύνορα: 'Ο νομὸς αὐτὸς συνορεύει στὸ βόρειο μέρος μὲ τὸ νομὸ Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδας, στὸ νότιο μὲ τὸ Μεσσηνιακὸ κόλπο, στ' ἀνατολικὰ μὲ τοὺς νομοὺς Λακωνίας καὶ Ἀρκαδίας καὶ στὰ δυτικὰ μὲ τὸ Ἰόνιο πέλαγος.

Βούνα: "Εχει τὸ Λύκαιο, τὰ Νόμια, τὴν Ἰθώμη, τὸ Λυκόδημο καὶ τὸν Ταῦγετο.

Άκρω τήρια: Τὸν Ἀκρίτα.

Κόλποις: "Εχει τὸ Μεσσηνιακὸ καὶ τὸν Κυπαρισσιακό.

Ποτάμια: Τὸν Πάμισο.

Λίμνες: "Εχει τὴ λίμνη τῆς Ἀγουλινίτσας καὶ τὴ λίμνη τοῦ Καϊάφα.

Διοικητικὴ Διαίρεση: 'Ο νομὸς Μεσσηνίας ἔχει πέντε ἐπαρχίες.

1. Καλαμῶν	πρωτεύουσα	Καλαμάτα
2. Μεσσήνης	»	Μεσσήνη (Νησὶ)
3. Πυλίας	»	Πύλος
4. Τριφυλλίας	»	Κυπαρισσία
5. Ὀλυμπίας	»	Ἀνδρίτσαινα.

Ἐρωτήσεις.

- Κατὰ ποιὰ μεριὰ τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδας εἶναι ὁ νομὸς Μεσσηνίας;
- Ποιὰ θάλασσα βρέχει τὴ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ νομοῦ αὐτοῦ;
- Ποιὰ βουνὰ κατεβαίνουν ἀπὸ τὴν Ἀρκαδία στὸ νομὸ Μεσσηνίας;
- Ποιὸ βουνὸ χωρίζει τὸ νομὸ Μεσσηνίας ἀπὸ τὸ νομὸ Λακωνίας;
- Ποιὰ εἶναι ἡ εὐφορώτερη πεδιάδα τοῦ νομοῦ;
- Ανάμεσα σὲ ποιὰ βουνὰ περνάει τὸ ποτάμιο Νέδωνας;
- Ποιό ποτάμιο ποτίζει τὴ Μεσσηνιακὴ πεδιάδα;
- Τί παράγει κυρίως αὐτὴ ἡ πεδιάδα;
- Ποῦ εἶναι πιὸ πυκνὰ κατοικημένος αὐτὸς ὁ νομὸς καὶ γιατί;
- Ποιές λίμνες συναντᾶμε ὅταν μπαίνωμε σ' αὐτὸν τὸ νομὸ ἀπὸ τὸ νομὸ Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδας;
- Ποῦ εἶναι ἴχθυοτροφεῖα;
- Ποιὰ εἶναι ἡ δρεινότερη ἐπαρχία τοῦ νομοῦ;
- Ποιὲς βιομηχανίες γίνονται στὶς Καλάμες;
- Ποιὲς πόλεις τοῦ νομοῦ ἔχουν σιδηροδρομικὴ συγ-

κοινωνία ; 15. Ποιά είναι ή συγκοινωνία μεταξύ Κυπαρισσίας—Φιλιατρῶν Γαργαλιάνων—Πύλου ; 16. Σὲ ποιό ἀκρωτήριο τελειώνει τὸ βουνὸ Μαθίας ; 17. Γιατὶ τὸ Ναυαρίνο είναι δοξασμένο ; 18. Σὲ τί καταγίνονται οἱ κάτοικοι τῆς Κυπαρισσίας καὶ Μεσσηνίας ; 19. Πῶς μποροῦμε νὰ πάμε μὲ τὸ βαπτόρι ἀπὸ τὸν Πειραιά στὴν Καλαμάτα ; 20. Τί λογῆς ἔξαγωγικὸ ἐμπόριο γίνεται στὴν Καλαμάτα ; 21. Ποῦ βρισκόταν ἡ ἀρχαία Ἰθώμη ; 22. Τί ξαίρετε ἀπὸ τὴν ιστορία γιὰ τὴν Ἰθώμη ;

ΝΟΜΟΣ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

Σύνορα: 'Ο νομὸς Ἀρκαδίας συνορεύει δυτικὰ ἀπὸ τοὺς νομοὺς Μεσσηνίας καὶ Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδας, βόρεια ἀπὸ τοὺς νομοὺς Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδας καὶ Ἀργολίδας καὶ Κορινθίας, ὀντολικὰ ἀπὸ τὸν Ἀργολικὸ κόλπο καὶ νότια ἀπὸ τὸ νομὸ Λακωνίας.

Βούνα: "Εχει τὸν Πόρνωνα, τὸ Λύκαιο, τὸ Μαίναλο, τὸ Παρθένιο καὶ τὸ Ἀρτεμίσιο.

Πεδιάδες: Τὴν πεδιάδα τῆς Μεγαλόπολης καὶ τὴν πεδιάδα τῆς Τρίπολης.

Ποτάμια: Τὸν Ἀλφειὸ (καὶ τοὺς παραπόταμους του Γορτύνιο καὶ Λάδωνα).

Διοικητικὴ Διαίρεση: 'Ο νομὸς Ἀρκαδίας είναι χωρισμένος σὲ τέσσερες ἐπαρχίες:

1. Μαντινείας	πρωτεύουσα	Τρίπολη
2. Μεγαλόπολης	»	Μεγαλόπολη
3. Γορτυνίας	»	Δημητσάνα
4. Κυνουρίας	»	Λεωνίδι.

Ἐρωτήσεις.

- Σὲ ποιό μέρος τῆς Πελοποννήσου βρίσκεται ὁ νομὸς Ἀρκαδίας ; 2. Μὲ ποιοὺς νομοὺς συνορεύει ὁ νομὸς αὐτός ; 3. Ἀπὸ τὴν Ἀργολίδα ἀπὸ ποὺ έχει μποῦμε σιδηροδρομικῶς στὴν Ἀρκαδία κι ἀπὸ ποὺ ὅταν ἐρχόμαστε ἀπὸ τὴν Μεσσηνία ; 4. Τί τόπος είναι αὐτὸς ὁ νομός ; 5. Τί είναι ὁροπέδιο ; 6. Ἀνάμεσα σὲ ποιὰ βουνὰ βρίσκεται ὁ κάμπος τῆς Μεγαλόπολης ; 7. Τί καλλιεργοῦνε σ' αὐτὸν τὸν κάμπο ; 8. Τὸ ὁροπέδιο τῆς Μαντινείας ποιά βουνὰ ἔχει τριγύρω του, καὶ τί παράγει ; 9. Τί λογῆς δέντρα ἔχουν τὰ δάση τῆς Κυνουρίας ; 10. Ποιὰ είναι ἡ πρωτεύουσα τῆς Γορτυνίας ; 11. Η Δημητσάνα ποιῶν ἀντρῶν τῆς Ἐπανάστασης ήταν πατρίδα ; 12. Σὲ τί ὀψέλλησε τὴν Ἐπανάσταση ἡ Δημητσάνα ; 13. Ποιὰ είναι ἡ συγκοινωνία ἀπὸ τὴν Τρίπολη στὴ Δημητσάνα κι ἀπὸ τὴν Τρίπολη στὰ Λαγκάδια καὶ στὴ Βυτίνα ; 14. Γιατὶ είναι δοξασμένο τὸ Βαλτέσι ; 15. Ποῦ σκοτώθηκε ὁ Ἐπαμεινῶν-

Γεωγραφία Δ'. Τάξεως Δ. Δημητράκου

δας τῆς Θήβας ; 16. Τί ἦταν ἡ Τρίπολη γιὰ δὲλη τὴν Πελοπόννησο στὸν καιρὸν τῆς Τουρκοκρατίας ; 17. Ἀπὸ τὸν Πειραιὰ πῶς θὰ πᾶμε εὐκολώτερα στὸ Λεωνίδι ; 18. Ἀπὸ τὴν Τρίπολη πῶς θὰ κατεβοῦμε στὴ Λακωνία κι ἀπὸ ποὺ ; 19. Ποιῶν ἀρχαίων πόλεων τὰ ἐρείπια βρίσκονται ἀκόμα στὴν Ἀρκαδία ;

ΝΟΜΟΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ

Σύνορα: 'Ο νομὸς Λακωνίας συνορεύει στὸ βόρειο μέρος ἀπὸ τὸ νομὸν Ἀρκαδίας στὸ ἀνατολικὸ ἀπὸ τὸ Μυρτῶν πέλαγος, στὸ νότιο ἀπὸ τὴν Μεσόγειο θάλασσα καὶ στὸ δυτικὸ ἀπὸ τὸ Μεσσηνιακὸ κόλπο καὶ τὸ νομὸν Μεσσηνίας.

Βούνα: Ἐχει τὸν Ταῦγετο, τὸν Πάρνωνα καὶ συνέχεια τοῦ Πάρνωνα τὸ Ζάρακα.

Ακρωτήρια: Τὸ Μαλέα καὶ τὸ Ταίναρο.

Κόλποι: Τὸ Λακωνικὸ κόλπο.

Πεδιάδες: Τὴν πεδιάδα τῆς Λακεδαίμονας καὶ τὴν πεδιάδα τῶν Μολάων ('Επιδαύρου Λιμηρᾶς).

Ποτάμια: Τὸν Εύρωτα

Διοικητικὴ Διαίρεση: 'Ο νομὸς Λακωνίας εἶναι χωρισμένος σὲ τέσσερες ἐπαρχίες:

1. Λακεδαίμονος	πρωτεύουσα	Σπάρτη
2. Γυθείου	»	Γύθειο
3. Οἰτύλου	»	Ἀρεόπολη
4. Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς	»	Μολάοι.

'Ερωτήσεις.

- Κατὰ ποιά μεριὰ τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας βρίσκεται ὁ νομὸς Λακωνίας ;
- Ποιές θάλασσες ἔχει ὁ νομὸς αὐτὸς ; 3. Ποιό εἶναι τὸ σύνορο ἀνάμεσα στὸ νομὸν Λακωνίας καὶ στὸ νομὸν Μεσσηνίας ; 4. Ἀπὸ ποὺ θὰ περάσωμε γιὰ νὰ μποῦμε ἀπὸ τὴν Ἀρκαδία στὴ Λακωνία ; 5. 'Ο Ταῦγετος, σὲ ποιό ἀκρωτήριο τελειώνει ; 6. Ποιό νησὶ βρίσκεται ἀντίκρυ στὸ Μαλέα ; 7. Ἀνάμεσα σὲ ποιά βουνά εἶναι ὁ κάμπος τῆς Λακεδαίμονας ; 8. Τί παράγει κυρίως αὐτὸς ὁ κάμπος ; 9. 'Ο Εύρωτας ἀπὸ ποὺ πηγάζει καὶ ποῦ χύνεται ; 10. 'Ο μικρὸς κάμπος τῆς Νεάπολης τί παράγει κυρίως ; 11. Πῶς ὀνομάζονται ἀλλοιωτικὰ οἱ ἐπαρχίες Οἰτύλου καὶ Γυθείου ; 12. Τί εἶναι τὸ Γύθειο γιὰ τὴν Σπάρτη ; 13. Τί γνωρίζετε ἀπὸ τὴν Ιστορία γιὰ τὴν ἀρχαία Σπάρτη ; 14. Πῶς μποροῦμε νὰ πᾶμε ἀπὸ τὴν Τρίπολη στὴ Σπάρτη καὶ στὸ Γύθειο ; 15. Πῶς μποροῦμε ἀπὸ τὸν Πειραιὰ νὰ πᾶμε μὲ βαπτόρι στὸ Γύθειο ; 16. Ἀπὸ ποιά προϊόντα τοῦ νομοῦ γίνεται ἔξαγωγὴ στὸ Γύθειο ; 17. Γιατὶ οἱ Μανιάτες φεύγουν ἀπὸ τὸν τόπο τους ; 18. Τί παράγει κυρίως ἡ Μάνη ; 19. Γιατὶ στὸ Ταίναρο τὸν Αὔγουστο καὶ τὸ Σεπτέμβριο βρίσκονται πολλὰ δρύκια ;

Tà Ἐφτάνησα ἢ Ἰόνια νησιά

Τὰ ἐφτάνησα είναι τὰ ὡραιότερα νησιά τῆς Μεσογείου. Τὴν Ζάκυνθο τὴν λένε οἱ Ἰταλοί: Μπέλλα Τζάντε φιόρο ντὶ Λεβάντε δηλ. ὡραία Ζάκυνθο ἀνθος τῆς Ἀνατολῆς. Στὴν Κέρκυρα εῖχον οἱ Βασιλιάδες ἀνάκτορα.

Τώρα θὰ κάνωμε ἔνα ταξίδι: γιὰ νὰ ᾔδούμε αὐτὰ τὰ ὡραία νησιά κι ἐμεῖς.

ZAKYNTHOS

ΠΑΤΡΑ—ΖΑΚΥΝΘΟΣ

(Μὲ τὸ βαπτόρι μίλια 60).

1. Στὴν Πάτρα μπαίνωμε στὸ βαπτόρι καὶ τραβοῦμε δυτικά. Ἐπειτ' ἀπὸ δυὸς ὥρες στρίβομε στὸ ἀκρωτήριο Ἀραξο. Βλέπομε τότε κατὰ μπροστά μας τὸ νησὶ τὴν Κεφαλληνία, καὶ δυτικὰ τῆς τὸ «ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς» τὴν Ζάκυνθο. Διακρίνομε στὴν παραλία σὰ μιὰν ἄσπρη γραμμὴ τὴν πόλη Ζάκυνθο.

2. Ζάκυνθο. Τὸ βαπτόρι μας διευθύνεται κατὰ κεῖ, γυρνάει τὸ ἀκρωτήριο Χελωνάτα καὶ σὲ τέσσερες περίπου ὥρες ἀράζει στὸ λιμάνι τῆς Ζακύνθου. Πλῆθος ἀπὸ μικροπουλητάδες ἀνεβαίνουν στὸ βαπτόρι μὲ λουλούδια καὶ μὲ μαντολάτο.

3. Ἡ πόλη ἀπλώνεται σὰν κορδέλλα στὴν παραλία καὶ πίσω τῆς πάνω σὲ λόφο είναι τὸ φρούριο, ποὺ ἔχουνε τώρα γιὰ φυλακές.

4. Ἡ Ζάκυνθο φαντάζει μὲ τὸν ὅμορφο πλατὺ παραλιακὸ δρόμο τῆς καὶ τὰ ὡραία κτίρια πάνω στ' αὐτὸν τὸ δρόμο. Κατὰ τὴ νότια ἀκρη τοῦ δρόμου αὐτοῦ, συναντοῦμε τὸ μοναστήρι τοῦ ἀγίου Διονυσίου, τοῦ προστάτη τῆς Ζακύνθου. Ἐκεῖ μέσα είναι φυλαγμένο καὶ τὸ λείψανο τοῦ Ἅγιου.

5. Ἄλλος πάλι πλατὺς δρόμος βγαίνει στὴν πλαστεῖα τοῦ Διον. Σολῶμοῦ, ὅπερ είναι στημένο καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ ποιητῆ. Είναι κι ἄλλοι ὡραῖοι πλακοστρωμένοι δρόμοι στὴν πόλη καὶ πολλὰ ὅμορφα κτίρια, τὰ περισσότερα μὲ στοές. Είναι θέατρο, βρεφοκομεῖο, λέσχες κλπ.

6. Οἱ Ζακυνθινοὶ εἰναι ἄνθρωποι εὔθυμοι κι ἀγαποῦν πολὺ τὴν μουσικήν. Γιὰ τοῦτο καὶ συχνὰ ἀκοῦμε ἐκεῖ τῇ νύχτα καντάδες ἀπὸ νέους.

7. Ἀνεβαίνομε στὸ φρούριο. Διακρίνωμε κάτωθέ μας κατὰ τὴν δύση μιὰ χαμηλὴ κατάφυτη βουνοσειρά, ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ βάρειο μέρος τοῦ νησιοῦ καὶ τελειώνει στὸ νότιο (ἀκρωτήριο Μαραθιά). Κι ὅλῃ μιὰ μικρότερη βουνοσειρὰ ἀκολουθάει τὴν ἀνατολικὴν παραλία τοῦ νησιοῦ ἵσαμε τὸ ἀκρωτήριο Ἰέρακας.

8. Ἀνάμεσα στὶς δυὸ αὐτὲς βουνοσειρὲς ἀπλώνεται ἔνας ὅμορφος κάμπος σὰν τριγύρω, ποὺ βάση του εἶναι ἡ ἀμμουδερὴ παραλία τοῦ κόλπου Κερί. Στὴ βορεινὴ ἄκρη τοῦ νησιοῦ εἶναι τὸ ὁροπέδιο Βολίμες.

9. Τρεῖς ἀμαξῶτοὶ δρόμοι ἀρχίζουν ἀπὸ τὴν Ζάκυνθο καὶ προχωροῦνε μέσα στὸ νησὶ μὲ παρακλάδια. Στὶς ἄκρες τοῦ κάμπου διακρίνομε καμιὰ δεκαπενταριὰ ὅμορφα χωριά. Ἀνατολικά μας μακριὰ βλέπομε τὸ ἀκρωτήριο Χελωνάτα, νοτιώτερα τὸ Κατάκωλο καὶ βορεινά μας τὴν Κεφαλλωνιά.

10. Ἐν διαβοῦμε μὲ τὸ αὐτοκίνητο τὸν κάμπο τῆς Ζακύνθου, θὰ τὸν ἴδοῦμε κατάφυτο μὲ ἀμπέλια, ποὺ κάνουν τὸ φημισμένο Ζακυνθινὸ κρασί. Ἀνάμεσα στὸ ἀμπέλια βλέπομε ἐλιές, συκιές κι ὅλα καρποφόρα δέντρα. Σὲ πολλὲς μεριὲς διακρίνομε ὥρατα περβόλια καὶ λαχανόκηπους.

11. Στὸ λιμανάκι Κερί, βρίσκεται μιὰ φυσικὴ λεκάνη ὅπου μέσα χύνεται κάππιο ρέμα. Τὴν λεκάνην αὐτὴ τὴν ὀνομάζουν "Αβυσσο", κι ὅ,τι πέσει κεῖ χάνεται, λένε, γιὰ πάντα. Κάπου ἐκεῖ κοντὰ ἀναβρύουν νερὰ μὲ νάρθα. Ἐπίσης στὸ μέσο τῆς Ἀνατολικῆς παραλίας τοῦ νησιοῦ (Γερακαριό) βρίσκονται πηγὲς θειοῦχες, ποὺ τὶς λένε βρωμόνερο.

Τὸ ὅμορφο αὐτὸν νησὶ παθαίνει δυστυχῶς συχνὰ σεισμοὺς καὶ πολλὲς φορὲς καταστράφηκε.

Ἐρωτήσεις.

1, 2. Ἀπὸ ποὺ καὶ πῶς πηγαίνουμε στὴ Ζάκυνθο; 3—6. Περιγράψετε τὴν πόλη καὶ τοὺς κατοίκους της. 7. Πῶς βλέπομε τὸ νησὶ ἀπὸ τὸ φρούριο; 8. Περιγράψετε τὸν κάμπο του, τοὺς δρόμους του.

ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ

1. Ληξούρι. Ἐπειτ' ἀπὸ τρεῖς σχεδὸν ὕρες ἀπὸ τὴν Ζάκυνθο τὸ βαπόρι μας, φτάνει στὴ νοτιοδυτικὴ μεριὰ τοῦ νησιοῦ

Κεφαλληνίας. "Ενας άρκετά βαθύς κόλπος προχωρεῖ μέσα στὸ νησὶ ὄλοϊσια βορεινά. Εἶναι ὁ κόλπος τοῦ Λιβαδιοῦ. Στὴ δυτικὴ παραλία τοῦ κόλπου εἶναι τὸ Ληξούρι κι ἔπειτα τραβάει στὴν ἀντικρυνὴ παραλία, ὅπου βρίσκεται ἡ πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ, τὸ Ἀργοστόλι.

2. **Αργοστόλι.** Εἶναι χτισμένο στὴν ἀνατολικὴ παραλία τοῦ κόλπου, ἀνηφορικὰ σὲ πλαγιὰ λόφου. "Έχει ώραία προκυμαία μὲ πλαστὶ λεωφόρο, ὅπου βρίσκονται τὰ καλύτερα κτίρια τῆς πόλης.

3. Καὶ στὸ ἐσωτερικὸ της ἡ πόλη ἔχει καλοὺς δρόμους, καλὰ μαγαζιὰ καὶ ώραία σπίτια, ὅλα σχεδὸν νιόχτιστα γιατὶ τὰ παλιὰ εἶχαν καταστραφῆ ἀπὸ τοὺς σεισμούς.

ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ—ΒΑΛΤΕΣ

(Δρόμος ἀμαξ. χιλιόμ. 30 περ.).

4. **Λιβαδιοῦ.** Ἀπὸ τὸ Ἀργοστόλι μὲ τ' αὐτοκίνητο διευθυνόμαστε νοτιανατολικά. Διαβαίνομε τὸν κάμπο τῆς Λιβαδιοῦς φυτεμένο μὲ ἀμπέλια, ἐλιές καὶ ἄλλα δέντρα. Ἀριστερά μας ἔχομε κατάφυτο τὸ βουνὸ Αἴνος μὲ 25 ὅμορφα χωριὰ στοὺς πρόποδές του σκορπισμένα μέσα σὲ πρασινάδα. Δεξιά μας εἶναι τὸ πέλαγος καὶ ἀντίκρυ μας ἡ Ζάκυνθο σὲ μικρὴ ὅπόσταση (8. χιλ.).

Φτάνομε ἔτσι στὸ μικρὸ χωριὸ Βάλτες, κοντὰ στὸν Αἴνο. Κατὰ τὸ νότο βλέπομε ἄλλα 30 χωριά.

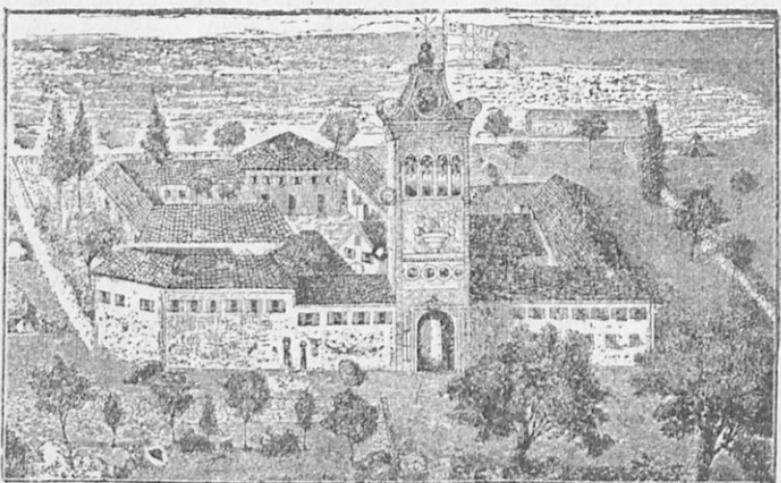
ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ—ΣΑΜΗ—ΦΙΣΚΑΡΔΟ

(Δρόμος ἀμαξ.).

5. "Αν πάρωμε τώρα τὸ αὐτοκίνητο ἀπὸ τὸ Ἀργοστόλι καὶ τραβήξωμε κατὰ τὸν Αἴνο, ἀνατολικά, θὰ συναντήσωμε στὸν πρόποδές του τὸ μοναστήρι τοῦ προστάτη τοῦ νησιοῦ, τοῦ Ἀγίου Γερασίμου. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ μοναστήρι εἶναι φυλαγμένο τὸ θαυματουργὸ λείψανο τοῦ Ἀγίου. Γύρω ἔκει στὸ μοναστήρι εἶναι ἀμπέλια, ποὺ βγάζουν τὸ φημισμένο κεφαλλωνήτικο ἄσπρο κρασί, τὴ «ρομπόλα».

6. Περνᾶμε ἀνάμεσα στὸν Αἶνο καὶ θαυμάζομε τὰ μεγαλόπρεπα ἔλατά του, ποὺ δίκια τὰ λογαριάζουν σὰν τὰ ὄμορφά τερα ἔλατα τῆς Ἑλλάδας.

7. Σάμη—Αγία—Εύφημη—Ανατολικό στὴν εὔφορη κοιλάδα τῆς Σάμης, κατάφυτη ἀπὸ ἔλιές κι ἀμπέλια. Ἐκεῖ κατὰ τὴν παραλία στὰ μύχια τοῦ κόλπου τῆς Σάμης συ-

Ἡ μονὴ τοῦ ἁγίου Γερασίμου.

ναντᾶμε τὴν κωμόπολη Σάμη (Αἴγιαλό). Κι ἀπέναντι στή Σάμη είναι μιὰ ἄλλη κωμόπολη, ἡ Ἀγία Εύφημια.

8. Ἀπὸ τὴν Ἀγία Εύφημια περνᾶμε μὲ τὸ αὐτοκίνητο στὴ δυτικὴ παραλία τοῦ νησιοῦ, ὅπου συναντᾶμε τὴν κωμόπολη Ἀσσο: κατόπι προχωροῦμε ὀλόσια κατὰ τὸ βοριά καὶ φτάνομε στὸ βορειότερο σημεῖο τοῦ νησιοῦ, στὴν κωμόπολη Φισκάρδο. Ἀνατολικὰ βλέπομε τὸ νησὶ Ἰθάκη, ποὺ στενὸ τῇ χωρίζει ἀπὸ τὴν Κεφαλλωνιά, καὶ βορεινά μας φαίνεται τὸ ἀκρωτήριο Λευκάτας τῆς Λευκάδας.

Ι Θ Α Κ Η

Ίθάκη. "Επειτα ἀπὸ τὴν Κεφαλληνία τὸ βαπόρι μας
στήν 'Ιθάκη. Ή 'Ιθάκη εἶναι σχηματισμένη ἀπὸ δυὸ^ν
μάτια ἐνωμένα σὲ στενὸ ισθμό. Ἐκεῖ ποὺ ἐνώνονται τὰ δυὸ^ν
κομμάτια, γίνεται ἔνα μεγάλο καὶ πολὺ καλὸ λιμάνι.
Μετεύουσα τοῦ νησιοῦ εἶναι ἡ 'Ιθάκη ἡ Βαθύ, στὴ νότια πα-
λιά τοῦ λιμανιοῦ. Τὸ Βαθύ ἔχει πολὺ ώραία ἀποψη, γιατὶ^ν
ένεται σὲ ἀνηφοριά. "Έχει καλὴ προκυμαία, πλατιοὺς δρό-
ς καὶ ώραία κτίρια.

ωτή σεις.

Ποιό νησί συναντᾶμε βόρεια τῆς Ζακύνθου; Τί εἶναι τὸ Ληξούρι; 2,3.
Πλησιά τὸ 'Αργοστόλι; 4. Περιγράψετε ἔνα ταξίδι στὴν Λιβαθού. 5-8.
Τυγχάνετε ἔνα ταξίδι στὸ Φισκάρδο. 9. Τί ξαίρετε γιὰ τὴν 'Ιθάκη;

Λ Ε Υ Κ Α Δ Α

Λευκάδα. Φεύγει τὸ βαπόρι μας ἀπὸ τὴν 'Ιθάκη
προχωρεῖ κατὰ τὸ βοριά. Δεξιά μας ἔχομε τὰ ξερονήσια Κά-
λο καὶ Καστό καὶ πολλὰ ἄλλα μικρότερα, ἐπίσης καὶ τὶς ἀ-
τῆς 'Ακαρνανίας. Διαβαίνομε τὸ στενὸ ἀνάμεσα στὴ Λευ-
κα καὶ στὴν 'Ιθάκη καὶ προχωροῦμε ἀκολουθώντας τὴ δυτικὴ^ν
ραλία τῆς Λευκάδας. Φτάνομε ἔτσι στὴ βορειότερη ἀκρη^ν
νησιοῦ κι ἀράζομε μπρὸς στὸ φρούριο τῆς πόλης Λευκάδας,
τὰ στὸ στενὸ ποὺ χωρίζει τὴ Λευκάδα ἀπὸ τὴν 'Ακαρνα-
νία. Κι εἶναι τόσο ρηχὰ τὰ νερὰ τοῦ στενοῦ αὐτοῦ, μισὸ μέτρο
βάθος, ποὺ καὶ πεζὸς μπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ διαβῇ. Τὸν
καιρὸ τὸ νησὶ ἡ Λευκάδα ἥταν ἐνωμένο μὲ τὴν 'Ακαρ-
νία, ἥταν δηλαδὴ μιὰ χερσόνησο τῆς 'Ακαρνανίας.

2. Ή πόλη εἶναι χτισμένη μέσα σὲ κάμπο, λίγο ψηλότερα
τὴ θάλασσα. Στὸ νότιο μέρος τῆς πόλης ἀπλώνονται οἱ
υκές τῆς καὶ βορειοδυτικὰ τὸ ὅμορφο δάσος τῆς.

3. Κατωχώρι. 'Απὸ τὴ Λευκάδα πηγαίνομε μὲ τ' αύ-
γινητο κατὰ τὸ νοτιὰ μέσ' ἀπὸ θαυμάσιους ἐλαιῶνες. Στὸ
όμο μας συναντᾶμε τὸ χωριὸ Καρυὰ καὶ 20 ἄλλα μικρὰ μέσα
χαμπέλια καὶ σ' ἐλιές καὶ φτάνομε τέλος στὸ Κατωχώρι.

4. Παξοί. Βορειοδυτικὰ τῆς Λευκάδας τὸ βαπόρι μας
ένει σ' ἔνα χαμηλὸ νησάκι κατάφυτο ἀπὸ ἐλιές. Εἶναι οἱ Πα-

ξοί, μὲ πρωτεύουσα τὸ Γάιο. Νοτιώτερα ἀπὸ τοὺς Παξοὺς εἰναι
ἄλλο πάλι νησάκι κατάφυτο μέλιές, οἱ Ἀντίπαξοι.

ΚΕΡΚΥΡΑ

5. Κέρκυρα. Ἀπὸ τοὺς Παξοὺς τὸ βαπτόρι μας ξακο-
λουθάει νὰ προχωρῇ κατὰ τὸ βοριά καὶ μὲ μιᾶς ὥρας ταξίδι φτά-
νομε στὸ σπουδαιότερο ἀπὸ τὰ Ἰόνια νησιά, στὴν Κέρκυρα. Ἡ
Κέρκυρα λεγόταν τὸν παλιὸ καιρὸ νησὶ τῶν Φαιάκων καὶ τὸ
ξέρομε καλὰ ἀπὸ τὴν περιπλάνηση τοῦ Ὀδυσσέα, πού μᾶς τὴν
περιγράφει ὁ "Ομηρος. Περνᾶμε τὸ στενό, πού τὴ χωρίζει ἀπὸ
τὴν Ἡπειρο, καὶ προχωρώντας κατὰ τὸ μέσο τοῦ νησιοῦ φτά-
νομε στὴν πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ, τὴν Κέρκυρα.

6. Κοιτάξετε τὸ νησὶ αὐτὸ στὸ χάρτη. Μοιάζει μὲ πόδι ἀ-
λόγου, πού τὸ πέλμα του εἶναι στραμμένο κατὰ τὴν Ἡπειρο
καὶ τὸ γόνατο κατὰ τὸ Ἰόνιο Πέλαγος. Τὸ πάνω μέρος τοῦ πο-
διοῦ τὸ λένε περιφέρεια τοῦ ὄρους. Πιὸ κάτω, τὸ
μηρὸ νὰ ποῦμε, τοῦ ποδιοῦ τὸ λένε Μέση. Στὸ γόνατο βρί-
σκεται ἡ λίμνη καὶ παρακάτω, τὴν κυνήμη, τὴ λένε Λευκίμ-
η.

7. Τὸ νησὶ ἡ Κέρκυρα βρίσκεται στὴν εῖσοδο τῆς Ἀδριατι-
κῆς θάλασσας, κι εἶναι χωρισμένο ἀπὸ τὴν Ἡπειρο μὲ δυὸ πορ-
θμούς, ἔνα πολὺ στενό, στὸ βόρειο μέρος κι ἔνα πλατύ, στὸ
νότιο. Ἡ ἀναμεταξὺ θάλασσα μοιάζει μὲ ἀπέραντη λίμνη.
Βορειοδυτικὰ τῆς Κέρκυρας εἶναι πολλὰ νησάκια, ποὺ τὰ με-
γαλύτερα ἀνάμεσά τους εἶναι οἱ Ὀθωνοὶ καὶ ἡ Ἐρικούσα.

8. Ἡ βορεινὴ καὶ δυτικὴ παραλία τοῦ νησιοῦ δὲν ἔχουν λι-
μάνια, καὶ δύσκολα μπορεῖ νὰ ζυγώνῃ ἐκεῖ βαπτόρι ὅπως καὶ
στὰ παραπάνω νησάκια, γιατὶ κιόλας ἡ θάλασσα σ' αὐτὰ τὰ
μέρη εἶναι σχεδὸν πάντα ἀγριεμένη. Στὸ βορεινὸ ὅμως στενὸ
τῆς Κέρκυρας, ἡ ἀκτὴ τῆς Ἡπείρου σχηματίζει ἐκεῖ ἔνα θαυμά-
σιοτακὶ πολὺ μεγάλο φυσικὸ λιμάνι, τὸ Βουθρωτό, πολὺ ση-
μαντικὸ τὴν παλιὰ ἐποχή. "Ἐτσι ὀχυρώνοντας τοὺς δύο πορ-
θμοὺς, τὸ βορεινὸ καὶ τὸ νότιο μπορεῖ ἡ ἀναμεταξὺ θάλασσα
νὰ χρησιμέψῃ γιὰ ἔξασφάλιση μεγάλου στόλου.

9. Ἡ θέση αὐτὴ τῆς Κέρκυρας, νὰ βρίσκεται στὴν εῖσοδο τῆς
Ἀδριατικῆς δίπλα στὴν Ἡπειρο καὶ μὲ τὴν ἀναμεταξὺ κλεισμένη
θάλασσα, ἔκανε ὅλους τοὺς κατακτητὲς τῆς Βαλκανικῆς Χερ-

συνήσουν, νὰ κυριέψουν πρῶτα τὸ νησὶ αὐτὸ γιὰ νὰ τὸ μεταχειριστοῦν κατόπι σὰ βάση στρατιωτική.

10. Ἔτσι καὶ οἱ Ρωμαῖοι, τὸν παλιὸ καιρό, καὶ οἱ Ἐνετοί, κυρίεψαν πρῶτα τὴν Κέρκυρα κι ἔπειτα προχώρησαν στὴν Ἑλλάδα.

11. Ἡ πόλη Κέρκυρα εἶναι πολὺ ώραία καὶ σὲ καλὴ τοποθεσία. Ἐχει ὅμορφα κτίρια, θέατρο, μουσεῖο, πλούσια καταστήκατα, καὶ ώραιες πλατεῖες. Οἱ δρόμοι τῆς οἱ περισσότεροι εἰναι στενοὶ καὶ λιθόστρωτοι, ἔχει ὅμως καὶ μερικούς μεγάλους καὶ ώραιούς. Ἡ πόλη καὶ ὅλο τὸ νησὶ ἔχει προστάτη τὸν Ἀγιο Σπυρίδωνα, ποὺ στὴν ἐκκλησία του εἶναι φυλαγμένο τὸ λείψαντο του μέσα σὲ πλούσια κάσα.

12. Εἶναι τόσο γραφικὸ τὸ νησὶ αὐτὸ κι εἶναι τόσες ἔμορφες ξυχὲς γύψῳ στὴν πόλη Κέρκυρα, ποὺ ἐρχόντανε στὰ περασμένα χρόνια μεγιστάνες Εύρωπαιοι καὶ χτίζαν ἐκεῖ παλάτια γιὰ νὰ μένουν λίγον καιρό. Ἔτσι βρίσκεται ἀκόμα τὸ παλάτι Αχίλλειο, ποὺ εἶχε χτίσει ἡ αὐτοκράτειρα τῆς Αύστριας Ἐλισάβετ στὸ ὅμορφο χωριὸ Γαστούρι, στὰ νότια τῆς πόλης. κι ὁ βασιλιὰς τῆς Ἑλλάδας ὁ Γεωργίος ὁ Α'. εἶχε χτίσει πατάτι στὸ χωριὸ Γαρίτσα, στὴ νότια ἐπίσης μεριὰ τῆς πόλης.

13. Στὴν Κέρκυρα πιάνουν καὶ τὰ μεγάλα βαπτόρια ποὺ ἐρχονται ἀπὸ τὴν Ἰταλία. Ἄλλα ἀπ' αὐτὰ φτάνουν ὡς στὸν

‘Ο Ἀνδριὰς τοῦ Καπεδιστρίου εἰς τὴν πλατείαν Γεωργίου τοῦ Α' ἐν Κέρκυρᾳ.

Πειραιά κι ἄλλα προχωροῦν ἔπειτα γιὰ τὴν Κωνσταντίνην πόλη, τὴν Σμύρνη καὶ τὴν Ἀλεξάνδρεια.

14. Μέσος σημ. Μπαίνουμε σὲ αὐτοκίνητο κι ἀκολουθῶμε ἄμαξωτὸ δρόμο δυτικὰ τῆς πόλης. Διαβαίνουμε τὸ ὁραῖο ἀστειον Ποταμὸν καὶ διευθυνόμαστε κατὰ τὸ βοριά. Πετότε μιὰ μεγάλη πεδινὴ ἔκταση, κατάφυτη ἀπὸ ἐλιές· ἀπὸ τίς ἐλιές ἔχουν σπείρει κουκιά, πατάτες καὶ βίκο, ἡ τερη παραγωγὴ τοῦ τόπου, ποὺ κάνουν ἀπ' αὐτὰ κι ἔξαρτον. Ο κάμπος αὐτὸς εἶναι ὁ πλουσιώτερος κι ὁ γονιμώτερος νησιοῦ καὶ τόνε λένε Μέσση.

15. Τὸ ὄρος. Μπροστά μας δρθώνεται σὰν πέτρινος, σ' ὅλο τὸ μάκρος τοῦ νησιοῦ ἀπὸ ἀνατολὴ σὲ δύσηνοσειρὰ τοῦ Παντοκράτορα. Φαίνεται νᾶναι συνέχεια βουνῶν τῆς Ἡπείρου. Τὸ βλέπομέ κατάφυτο. Ἡ ψηλή κορφὴ του εἶναι κοντὰ στὸν Πορθμό· ἔπειτα χαμηλώνει προχωρεῖ κατὰ τὴ δύση. Βρισκόμαστε τώρα στὸ μέρος τὸ λένε "Ορος".

16. Διαβαίνουμε τὸ "Ορος στὸ χαμηλότερο σημεῖο. Σειρια πλευρὰ τοῦ νησιοῦ τὸ βουνὸ δὲν εἶναι πιὰ ἀπότομο, χαμηλώνει μαλακά, καὶ τελειώνει, στὴν παραλία, σὲ μὲ μικροὺς λόφους σπαρμένο μὲ ἐλιές, κουκιά, πατάτα κ. περνῶμε μὲ τ' αὐτοκίνητο καὶ σταματοῦμε στὴν κωπιά Καρουσάδες.

17. Ζαναγυρίζομε στὴν Κέρκυρα καὶ πέρνομε τώρα αὐτοκίνητο διεύθυνση κατὰ τὸ νοτιά, κατὰ τὸ νότιο κομμάτιο Μέσσης. Εἶναι μιὰ στενὴ λωρίδα κατάφυτη ἀπὸ ἐλιές νᾶμε μέσσα σ' ἐλαιῶνες καὶ φτάνομε σὲ μιὰ παραθαλάσσην νόμακρη λίμνη, στὸ σημεῖο ποὺ τὸ νησὶ σχηματίζει τὸ τοῦ ποδιοῦ.

18. Λευκίμμη. Ἀπὸ τὴ λίμνη τὸ νησὶ στενεύει καὶ πάει νοτιοδυτικά. Εἶναι πάντα κατάφυτο μ' ἐλαιῶνες ἄκρη τοῦ νησιοῦ, ὅπου βρίσκονται οἱ ὀλυκές τῆς Λευκίμμης τὸ χωριὸ Λευκίμμη.

Ἐρωτήσεις.

1. Πῶς πᾶμε στὴ Λευκάδα ; 2. Ποῦ εἶναι ἡ πόλη Λευκάδα ; 3. Φυτεῖτε τὸ νησὶ. 4. Περιγράψετε τοὺς Παξούς. 5. Ποιὸ νησὶ συναντεῖται ἀπὸ τοὺς Παξούς ; 6. Περιγράψετε το. 7. Ποῦ βρίσκεται ἡ Κέρκυρα ; 8. Τί ξαίρετε γιὰ τὶς βορεινὲς καὶ τὶς δυτικὲς ἀκτὲς τῆς ; 9. Έχει σπουδαῖα;

ή τοποθεσία τοῦ νησιοῦ ; 10. Τί κάνων οἱ παλιοὶ κατακτητὲς τῆς Βαλκανικῆς ; 11. Περιγράψετε τὴν πόλη Κέρκυρα. 12. Τις ἔξοχές της. 13. Ποιές συγκοινωνίες ἔχει τὸ λιμάνι τῆς Κέρκυρας ; 14. Περιγράψετε ἐκδρομὴ στὴ Μέσση. 15. Περιγράψετε τὸ "Ορος. 16. Περιγράψετε τὴ Λευκίμμη.

Πολιτικὴ διαιρεση

Τὰ Ἐφτάνησα πολιτικῶς εἶναι χωρισμένα σὲ τρεῖς Νομούς: 1) Νομὸ Ζακύνθου, 2) Νομὸ Κεφαλληνίας καὶ 3) Νομὸ Κερκύρας.

ΝΟΜΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

Σύνορα: 'Ο νομὸς Ζακύνθου βρίσκεται δυτικὰ τῆς Ἡλείας καὶ νοτίως τῆς Κεφαλληνίας καὶ τὸν περιβρέχει τὸ Ιόνιο πέλαγος.

Βουνά: "Ο Σκοπός.

Πεδιάδες: 'Η πεδιάδα τῆς Ταίπου.

Κόλποι: 'Ο κόλπος τοῦ Κεριοῦ, στὸ νότιο μέρος τοῦ νησιοῦ.

Άκρωτήρια: 'Η Μαραθιά, τὸ Γεράκι καὶ τὸ Σχιβάρι.

Διοικητικὴ διαιρεση. 'Ο νομὸς αὐτὸς ἔχει μιὰ μονάχα ἐπαρχία, τῆς Ζακύνθου.

Έρωτήσεις.

1. Σὲ ποιά θάλασσα βρίσκεται ἡ Ζάκυνθος ; 2. Ποιό κομμάτι τῆς Ἐλλάδας εἶναι ἀνατολικὰ τῆς Ζακύνθου ; 3. Τί τόπες εἶναι ἡ Ζάκυνθος ; 4. Γιατί τὸ κλίμα τῆς Ζακύνθου εἶναι πολὺ μαλακό ; 5. Ποιό βασινὸ εἶναι στὸ μέσο τοῦ νησιοῦ ; 6. Ποιά ἀκρωτήρια ἔχει ἡ Ζάκυνθος ; 7. Ποιὰ εἶναι τὰ προϊόντα τῆς ; 8. Πᾶς τῇ γένε τὴ Ζάκυνθος οἱ Εύρωπαιοι ; 9. Σὲ τί ξεχωρίζουν οἱ κάτοικοι τῆς ; 10. Τίνος ποιητῆ εἶναι ἡ Ζάκυνθος πατρίδα ; 11. Ποιὸν ἄγιο τιμοῦν πολὺ οἱ Ζακυνθινοί ; 12. Ποιά εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς Ζακύνθου ; 13. Σὲ ποιὸ μέρος τοῦ νησιοῦ εἶναι τὰ περισσότερα χωριά καὶ γιατί ; 14. Μὲ ποιά πόλη τῆς Πελοποννήσου ἔχει τακτικὴ συγκοινωνία ἡ Ζάκυνθος ; 15. Ποιὰ εἶναι ἡ συγκοινωνία αὐτοῦ τοῦ νησιοῦ ;

ΝΟΜΟΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ

'Ο νομὸς Κεφαλληνίας ἔχει τὰ νησιὰ Κεφαλληνία, Ιθάκη, Κάλαμο, Καστό καὶ κάποια ἄλλα μικρά.

Σύνορα: "Ολ' αύτὰ τὰ νησιά τοῦ νομοῦ τὰ περιβρέχει τὸ Ίόνιο πέλαγος. Βρίσκονται ἀνάμεσα στὴ Ζάκυνθο καὶ στὴ Λευκάδα κι ἔχουν στ' ἀνατολικά τους τὸ νομὸ Αἴτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας.

Βούνά: 'Ο Αἶνος.

Κόλποι: 'Ο κόλπος τοῦ 'Αργοστολιοῦ.

Διοικητική διαίρεση: 'Ο νομὸς Κεφαλληνίας εἶναι χωρισμένος σὲ τέσσερες ἐπαρχίες.

1. Κραναίας	πρωτεύουσα	'Αργοστόλι
2. Πάλλης	»	Ληξούρι
3. Σάμης	»	Αίγιαλὸς
4. Ιθάκης	»	Ιθάκη.

Έρωτή σεις.

1. Ποιά νησιά ἔχει ὁ νομὸς Κεφαλληνίας ; 2. Ποιό εἶναι τὸ μεγαλύτερὸν νησί ; 3. Κατὰ ποιά μεριά τῆς Ζακύνθου εἶναι τὸ νησί ἡ Κεφαλληνία ; 4. Κατὰ ποιά μεριά τῆς Κεφαλληνίας πέφτει ἡ Ιθάκη ; 5. Ποιοὶ νομοὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας εἶναι ἀνατολὶκά τῆς Κεφαλληνίας ; 12. Ποιόν ἀγιο τιμοῦν περισσότερο οἱ Κεφαλλωνῖτες ; 13. Πῶς φαίνεται τὸ νησί Ιθάκη ; 14. Τί τόπος εἶναι ἡ Ιθάκη ; 15. Τί παράγει τὸ νησί αὐτό ; 16. Τίνος ἀρχαίου βασιλιά ἦταν ἡ πατρίδα ; 17. Πῶς γίνεται ἡ συγκοινωνία Πάτρα-'Αργοστόλι-'Ιθάκη ; 18. Ποιά εἶναι ἡ συγκοινωνία στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ νησιοῦ Κεφαλληνίας ; 19. Ποιά λιμάνια ἔχει ἡ Κεφαλληνία καὶ ποιὰ ἡ Ιθάκη ;

ΝΟΜΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

Σύνορα: 'Ο νομὸς Κερκύρας ἔχει τὰ νησιά Κέρκυρα, Παξοὺς καὶ Λευκάδα, ποὺ τὰ περιβρέχει τὸ Ίόνιο πέλαγος. Η Κέρκυρα καὶ οἱ Παξοὶ εἶναι ἀντικρυ στὴν "Ηπειρο" ἡ Λευκάδα ἀντικρυ στὴν Ἀκαρνανία.

Βούνα: Στὴν Κέρκυρα εἶναι ὁ Παντοκράτορας καὶ στὴ Λευκάδα τὰ Σταυρωτά.

Ακρωτήρια: 'Ο Αμφίπαγος ('Ασπρόκαβος) στὴν Κέρκυρα καὶ ὁ Λευκάτας στὴ Λευκάδα.

Προϊόντα: Λάδι, κρασί, καὶ σταφίδα.

Διοικητική διαίρεση: 'Ο Νομὸς Κερκύρας εἶναι χωρισμένος σὲ τρεῖς ἐπαρχίες:

1. Κερκύρας	πρωτεύουσα	Κέρκυρα
2. Παξῶν	»	Παξοὶ
3. Λευκάδας	»	Λευκάδα.

Ἐρωτήσεις.

1. 'Ο νομὸς Κερκύρας ποιά νησιὰ ἔχει ; 2. Τὸ νησὶ Λευκάδα ποιό νησὶ ἔχει ἀνατολικά του ; 3. Πῶς είναι χωρισμένη ἡ Λευκάδα ἀπὸ τὴν Ἀκαρνανία ;
4. "Αντικρυ σὲ ποιὰ Ἑλληνικὴ χώρα είναι τὸ νησὶ Κέρκυρα ; 5. Σὲ ποιό σημεῖο ἡ Κέρκυρα ζυγώνει περισσότερο τὴν Ἡπειρο ; 6. Ποιὸ είναι τὸ μεγαλύτερο νησὶ αὐτοῦ τοῦ νομοῦ ; 7. Τί τόπος είναι ἡ Κέρκυρα ; 8. Τί παράγει κυρίως σύντὸ τὸ νησὶ ; 9. Γιατὶ πηγαίνουν στὴν Κέρκυρα πολλοὶ πλούσιοι νὰ περάσουν τὴν ἀνοιξη καὶ τὸ καλοκαίρι ; 10. Τί παράγει τὸ νησὶ ἡ Λευκάδα ; 11. Τί τόπος είναι οἱ Παξοὶ ; τί παράγουν ; 12. Πέστε ὅλα τὰ Ἰόνια νησιά . 13. Ποιὸ ἀπ' αὐτὰ είναι τὸ μεγαλύτερο καὶ ποιὸ τὸ ὄραιότερο ;

ΙΕΝΙΚΑ ΓΙΑ ΤΑ ΕΦΤΑΝΗΣΑ

1. 'Εφτάνησα λέγονται τὰ νησιά; 1) Κέρκυρα, 2) Παξοί, 3) Λευκάδα, 4) Ἰθάκη, 5) Κεφαλληνία, 6) Ζάκυνθο, καὶ 7) Κύθηρα. Κι είναι οἱ μόνες ἑλληνικὲς χῶρες, ποὺ δὲ σκλαβώθηκαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, γιατὶ τὰ εἶχαν οἱ Ἐνετοί. Κατόπι τὰ πῆραν οἱ Γάλλοι καὶ τελευταῖα οἱ Ἀγγλοι. Στὴν Ἑλλάδα τὰ παραχώρησε ἡ Ἀγγλία στὰ 1864, ὅταν ἦλθε βασιλιάς τῆς Ἑλλάδας ὁ Γεώργιος ὁ Α'. Τὰ νησιὰ αὐτὰ ἔχουν πολὺ καλὴ συγκοινωνία μὲ ἄμαξωτοὺς δρόμους, ὡς στὸ τελευταῖο χωριουδάκι. Κι είναι, ὅπως εἴδαμε, ὄρεινὰ νησιὰ μὲ μικροὺς κάμπους ὅπου εύδοκιμοῦν, ὅπως καὶ στὶς πλαγιές τῶν βουνῶν, οἱ ἐλιές καὶ τ' ἀμπέλια.

2. Οἱ Ἐφτανήσιοι, χάρη στὴν ἐλευθερία ποὺ εἶχαν στὴν ἐποχὴ τῶν Ἀγγλων, προόδεψαν στὶς ἐπιστῆμες, στὶς καλές τέχνες καὶ στὸ ἐμπόριο.

Πάμε τώρα στὴν Εύβοια νὰ τὴν ἐξετάσωμε ἐπὶ τόπου.

ΤΟ ΝΗΣΙ Η ΕΥΒΟΙΑ

1. Νὰ διαβάσετε τὴν πρώτη παράγραφο τοῦ σιδηροδρομικοῦ ταξιδιοῦ Ἀθήνα-Δουμοκός, σελ. 30. Ἀπὸ τὸ Σχηματάρι μιὰ διακλάδωση τοῦ σιδηρόδρομου (Ἀθήνα-Θεσσαλονίκη) πάει ἀνατολικὰ καὶ φτάνει στὴ Χαλκίδα.

Παίρνομε αὐτὸ τὸ τραίνο.

Σὲ λίγο βλέπομε τὸν Εύβοϊκὸ σὰν τεράστιο ποτάμι. Διακρίνομε ἐπίσης καὶ τὴν ἀντικρινὴ πεδινὴ παραλία τῆς Εύβοιας μὲ τὸ καταπράσινο καὶ τριγωνικὸ σὰν πυραμίδα βουνό της, τὴν

Δίφρυ, καὶ τὰ ὅμορφα χωριά της Βαθύ, τὴν ἀρχαία Αὔλιδα, Τί θυμᾶστε ἀπὸ τὴν ἱστορία γιὰ τὴν Αὔλιδα; Ἀκολουθῶμε τὴν παραλία ἀνάμεσα σὲ μικροὺς λόφους καὶ φτάνομε στὴ Χαλκίδα, τὴν πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ Εὔβοια. (χιλιόμ. 82 ἀπὸ τὴν Ἀθήνα). Τὸ τραῖνο μας σταματάει στὴν ἀκτὴ τῆς Στερεᾶς Ἐλλάδας. Πάνω ἀπὸ τὸ σιδερόδρομικὸ σταθμὸ εἶναι ἐνετικὸ φρούριο.

2. Πόρθμὸς Εύριπος. Κατεβαίνομε ἀπὸ τὸ τραῖνο καὶ διαβαίνομε πεζῇ τὸ σιδερένιο γεφύρι τοῦ πορθμοῦ Εύριπου, πῶν ἐνώνει τὴ Στερεὰ Ἐλλάδα μὲ τὴν Εὔβοια. Ὁ πορθμὸς αὐτὸς ἔχει μονάχα 30 μέτρα πλάτος καὶ μοιάζει πιότερο μὲ θαλασσινὸ ποτάμι. Τὸ γεφύρι του εἶναι φτιαγμένο ἔτσι, πῶν νὰ μπορῇ ἡ ἀνοίγη στὴ μέση, γιὰ νὰ περνοῦν τὸν πορθμὸ τὰ βαπτόρια, κι ἐπειταὶ πάλι νὰ κλείνῃ γιὰ νὰ συγκοινωνῇ ἡ Στερεὰ Ἐλλάδα μὲ τὴν Εὔβοια.

3. Η Παλίρροια. Κάτω ἀπὸ τὴ γέφυρα βλέπομε τὴ θάλασσα νὰ περνάῃ ἀπὸ βοριὰ κατὰ νοτιὰ μὲ μεγάλη ὁρμή. Ἔπειτ' ἀπὸ Ἑξι ὥρες θὰ δοῦμε τὰ νερά νὰ πηγαίνουν ἀντίθετα, μὲ τὴν ἴδια πάντα ὁρμή. Αὐτὴ τὴν κίνηση τῆς θάλασσας, κάθε Ἑξι ὥρες, τὴ λένε ταλίρροια.

4. Χαλκίδα. Στὴν ἀντίπερα ἄκρη τοῦ γεφυριοῦ ἀρχίζει ἡ Χαλκίδα. Δεξιά μας βλέπομε τὸ να ἀπὸ τὰ δυὸ λιμάνια κι ὀριστερά μας τὸ ἄλλο. Ἐχουν καὶ τὰ δυὸ ὡραία προκυμαία. Ἡ Χαλκίδα εἶναι πόλη ἐμπορικὴ καὶ γεωργική. Ἐχει καλὰ χτίρια καὶ δυὸ ὡραῖες πλατεῖες. Οἱ δρόμοι της οἱ περισσότεροι εἶναι στενοί καὶ μικροί. Στὸ λιμάνι της φορτώνουν κυρίως κρασιά.

ΧΑΛΚΙΔΑ ΚΥΜΗ

(Δρόμος ἀμαξ. 90 χιλιόμ. περίπου).

5. Μπαίνομε σὲ αὐτοκίνητο κι ἀκολουθῶμε τὸν παραλιακὸ ἀμαξωτὸ δρόμο νότια τῆς Χαλκίδας. Διαβαίνομε τὸν εὔφορο κάμπο της. Είναι τὸ Ληγάντιο πεδίο τῶν ἀρχαίων, ποὺ ἔξ αἰτίας του δυὸ πόλεις τῆς Εύβοιας, ἡ Χαλκίδα καὶ ἡ Ἐρέτρια βρισκόνταν πάντα σὲ διχόνοια ἀναμεταξύ τους. Είναι κατάφυτο ἀπὸ ἀμπέλια, ἐλιές καὶ καρποφόρα δέντρα.

6. Ἐρέτρια. Σὲ κάμποση ἀπόσταση συναντοῦμε κοντὰ

στὴν παραλία τὴν Ἐρέτρια ἡ νέα Ψαρά. Ἀπὸ τὴν παλιὰ τῆς δόξα ἀπόμειναν μονάχα τὰ ἔρείπια τῆς ἀκρόπολης τῆς καὶ τοῦ θεάτρου τῆς. Ἐδῶ τελειώνει ὁ κάμπος.

7. Α λ 1 β ἐρ 1. Ξακολουθῶμε στὸν παραλιακὸν δρόμο, καὶ φτάνομε στὸ Ἀλιβέρι. Ἀπὸ δῶ δρόμος στρίβει καὶ πάει ἀνατολικά.

8. Κύμη. Λίγο μακρύτερα ἀπὸ τὸ Ἀλιβέρι συναντοῦμε μικρὸν κάμπον καὶ στὸ νότιο μέρος τοῦ κάμπου βρίσκεται ἡ λίμνη Διστός. Διαβαίνομε μιὰ πολὺ στενὴ λωρίδα κατάφυτη ἀπὸ ἀμπέλια καὶ ἐλιές. Ἀριστερά μας μακριά, τὸ βουνὸν Δίφρου σκεπασμένο μὲ πεῦκα καὶ ἔλατα στὰ ψηλώματα καὶ μ' ἐλιές στοὺς πρόποδες. Πολλὰ χωριά εἶναι σπαρμένα κεῖ γύρω. Δεξιά μας ἄλλες λοφοσειρές ἀπλώνονται στὸ μάκρος τοῦ δρόμου, καὶ φτάνομε ἔτσι στὴν πόλη τοῦ λυγνίτη τὴν Κύμη. "Ολη ἡ γύρω ἔκταση εἶναι σκεπασμένη ἀπὸ ἐλιές καὶ ἀμπέλισ. Σὲ μιὰ περίπου ὥρα ἀπόσταση ἀπὸ τὴν πόλη βρίσκονται τ' ὀνθρακωρυχεῖα τοῦ λυγνίτη.

"Η Κύμη ἀπέχει ὡς μιὰ ὥρα ἀπὸ τὴν θάλασσα. Στὴν παραλία ἔχει ὥρατο τεχνητὸ λιμάνι.

ΧΑΛΚΙΔΑ ΩΡΕΟΙ

(Δρόμος ἀμαξ. χιλιόμ. 100 περίπου).

9. Λίμνη. Ζαναγυρίζομε στὴν Χαλκίδα καὶ προχωροῦμε μὲ τ' αὐτοκίτητο κατὰ τὸ βοριό. Διαβαίνομε τὴν πεδιάδα τῶν Ψαχνῶν, φυτεμένη ὅλῃ μ' ἐλιές κι ἀμπέλια, καὶ φτάνομε στὴν κωμόπολη τοῦ λευκόλιθου, τὴν Λίμνη.

10. Μαντούδι. Φεύγοντας ἀπὸ τὴν Λίμνη περνῶμε ἀπὸ τὸ μέρος ποὺ βγαίνει ὁ λευκόλιθος. Συναντᾶμε ἐκεῖ πολλοὺς ἐργάτες καὶ σωροὺς ἀπὸ λευκόλιθο. Ἐπίσης διακρίνοιτε μιὰ σειρὰ ἀπὸ τηλεγραφόστυλους, ποὺ φτάνουν ὡς τὸ Μαντούδι καὶ ποὺ εἶναι συνδεμένοι στὶς κορφές τους μὲ χοντρὸ συρματένιο σχοινὶ σὲ δυὸ γραμμές. Ἀπὸ τὸ σχοινὶ αὐτὸν εἶναι κρεμασμένοι πελώριοι κουβάδες, ἄλλοι πηγαίνουν γεμάτοι μὲ λευκόλιθο, καὶ ἄλλοι γυρίζουν πίσω—ἄδειοι. Ἀφοῦ ψηθῇ ὁ λευκόλιθος στὸ καμίνια, κατόπι τὸν φορτώνουν στὰ βαπτόρια καὶ τὸν μεταφέρουν στὰ διάφορα μέρη τῆς Εύρωπης.

11. Ιστιαία. Τὸ αὐτοκίνητό μας ξακολουθάει νὰ προχω-

ρῆ κατὰ τὸ βθοριά δίπλα στὸ βουνὸ Καντήλι. Σὲ λίγο φτάνομε στὸ βθορεινότερο βουνὸ τοῦ νησιοῦ τὸ Τελέθριο, κατάφυτο κι αὐτὸ ἀπὸ πεῦκα καὶ ἄλλα δέντρα. Ἀπὸ δῶ βλέπομε τὴν Ἀταλάντη, τὴν Λαμία, τὸ Πήλιο κλπ. Στὴ βθορειοσανατολικὴ ἄκρη τῆς Εὔβοιας διακρίνομε τὸ ιστορικὸ ἀκρωτήριο Ἀρτεμήσιο. Ἐδῶ κοντὰ στοὺς πρόποδες τοῦ Τελέθρου κι ἄκρη στὸν εὔφορο κάμπο τῆς Ἰστιαίας εἶναι ἡ Ἰστιαία, καὶ κάτω στὴν παραλία τὸ ἐπίνειό της Ὀρεοί.

12. Αἱ δη ψός. Ἀπὸ τὴν Ἰστιαία ὁ δρόμος πάει κατὰ τὸ νοτιό, περνάει ἀπὸ τὴν κωμόπολη Αἰδηψὸ κι ἀφοῦ προχωρήσει πέντε χιλιόμετρα ἀκόμη σταματάει στὰ λουτρὰ τῆς Αἰδηψοῦ. Τὰ ζεστὰ λουτρὰ τῆς Αἰδηψοῦ εἶναι ἀπὸ τὰ καλύτερα θεραπευτικὰ λουτρὰ ὅλης τῆς Εύρωπης καὶ πολὺς κόσμος πηγαίνει κάθε καλοκαίρι γιὰ θεραπεία.

13. Στὸ Νότιο μέρος τῆς Εὔβοιας εἶναι ἡ Κάρυστος. Στὴν Κάρυστο πᾶμε μὲ τὸ βαπτόρι.

14. Κάρυστος. Τὸ βαπτόρι μας ξεκινάει ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ κι ἀφοῦ πιάσει στὸ Λαύρειο, στρίβει κατόπι ἀνατολικὰ κατὰ τὴ νότια μεριὰ τῆς Εὔβοιας. Ἐπειτ' ἀπὸ τρεῖς ὥρες ἀπὸ τὸ Λαύρειο μπαίνει στὸ μικρὸ λιμάνι τῆς Καρύστου. Ἡ κωμόπολη Κάρυστος ἔχει ὀλόγυρὰ της ὅμορφα περβόλια ἀπὸ λεμονιές καὶ πυκνούς ἔλαιιῶνες. Ἀποπάνω της ὀρθώνεται ἀπότομα κατάφυτο τὸ βουνὸ Ὁχη. Καὶ λίγο ἔξω ἀπὸ τὴν Κάρυστο, στοὺς πρόποδες τῆς Ὁχης βλέπομε πολλὰ χωριὰ τόνα κοντὰ στ' ἄλλο.

Ἐρωτήσεις.

1. Περιγράψετε τὸ ταξίδι μας ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὴ Χαλκίδα. 2. Πῶ; εἶναι ὁ πορθμὸς τοῦ Εύριπου; 3. Πῶς εἴδατε τὴν παλίρροια του; 4. Πῶς εἶναι ἡ Χαλκίδα; 5-8 Περιγράψετε τὸ ταξίδι σας ἀπὸ τὴν Χαλκίδα στὴν Κύμη. 9-11. Περιγράψετε τὸ ταξίδι σας ἀπὸ τὴν Χαλκίδα στὴν Ἰστιαία.

Η ΣΑΡΔΕΛΛΑ (Ἀνάγνωσμα)

Ποιὸς δὲν ξαίρει τὴ σαρδέλλα;

1. Ἐδῶ στὴν Εὔβοια, ἀπὸ Ὀρεούς ὡς τὸ Ἀρτεμήσιο, πολλὲς τράτες δουλεύουν χειμῶνα—καλοκαίρι στὸ ψάρεμα τῆς σαρδέλλας.

2. Ή τράτα είναι μιὰ πολὺ μεγάλη βάρκα μὲ καμιὰ εἰκοσαριὰ μέσα ἄντρες. Εἶναι φορτωμένη μὲ σωρὸ μεγάλα δίχτυα. Τὰ δίχτυα τῆς ἡ τράτα τὰ ρίχνει στὴ θάλασσα καὶ τὰ μαζεύει κατόπι σέρνοντάς τα ἀπὸ τὴν ἀμμουδιά. Τὸ δίχτυ τῆς τράτας ἔχει καταμεσίς ἔνα μεγάλο σακκούλι. Τὸ σακκούλι αὐτὸ τελειώνει στὶς ἄκρες σὲ δυὸ πλατειές λωρίδες, ποὺ στὸ ἀπάνω μέρος τους ἔχουν φελλοὺς καὶ στὸ κάτω μολύβια. Κι οἱ λωρίδες πάλι αὔτες τελειώνουν σὲ μακρὺ καὶ χοντρὸ σκοινί.

3. Τραβοῦν οἱ ψαράδες κουπὶ καὶ ἡ τράτα προχωρεῖ μέσα στὴ θάλασσα. "Ενας ναύτης ρίχνει δόλοένα τὰ δίχτυα. Ρίχνει ὅμως τὸ ἔνα μονάχα πλαγινό, κι ἀφοῦ ρίξει, στρίβει πάλι κατὰ τὴ στεριὰ καὶ τότε ὁ ψαρᾶς ρίχνει σιγὰ σιγὰ καὶ τὸ ἄλλο πλαγινό, ὡσπου βγαίνουν πάλι στὴ στεριά. Μαντρώσανε, νὰ ποῦμε, ἔτσι μὲ τὰ δίχτυα ἔνα κομμάτι θάλασσας. Οἱ φελλοὶ στέκονται ἀπὸ πάνω καὶ τοὺς βλέπομε.

4. Τώρα οἱ ψαράδες ἀραδιασμένοι σὲ δυὸ σειρὲς σέρνουν σύγχρονα ἀπὸ τὶς δυὸ ἄκρες τὰ δίχτυα κι δόλοένα πλησιάζουν περισσότερο μεταξύ τους. "Οσες σαρδέλλες κι ἄλλα ψάρια βρέθηκαν ἀνάμεσα στὰ δίχτυα, πέσανε μὲ τὸ τράβηγμα μέσα στὸ σακκούλι, πιαστήκανε. Κάθε ρίξιμο τοῦ διχτυοῦ τὸ λένε «καλάδα». Μιὰ τράτα κάνει πέντε ώς ἔξι καλάδες τὴν ήμέρα.

5. Τὴ μεταφέρουν τὴ σαρδέλλα στὰ ἐργοστάσια, ὅπου τὴν ἀλατίζουν. Οἱ «πασαδόροι» ποὺ είναι συνήθως κορίτσια, ἀραδιάζουν στὴν παλάμη τους καμιὰ δεκαριὰ σαρδέλλες καὶ τὶς ζίνουν στοὺς «παστατζῆδες». Οἱ παστατζῆδες είναι οἱ τεχνίτες. Αὔτοὶ βάνουν τὶς σαρδέλλες στὰ βαρέλια. Σὲ κάθε στρῶμα σαρδέλλες βάνουν κι ἔνα στρῶμα ἀλάτι ἀνακατεμένο μὲ κόκκινο χῶμα, ὡσπου νὰ γεμίσῃ τὸ βαρέλι. Τὶς καλύτερες σαρδέλλες τὶς ψαρεύουν ἀπὸ τὸ Μάτη ώς τὸν Αὔγουστο.

6. Στοὺς Ὀρεούς είναι ἐννιὰ ἐργοστάσια, ὅπου παστώνουν σαρδέλλες καὶ στὴ Χαλκίδα ἄλλα δύο. Κάθε χρόνο ἐτοιμάζουν ἀπὸ 3000 ώς 5000 βαρέλια. Τὸ βαρέλι ἔχει ώς 20 ὀκάδες σαρδέλλα. Κι ἐργάζονται γιὰ ὅλη αὐτὴ τὴν ἐτοιμασία πάνω ἀπὸ χίλιοι ἐργάτες.

ΝΟΜΟΣ ΕΥΒΟΙΑΣ

Βουνά: Τὸ Τελέθριο, τὸ Καντήλι, ἡ Δίφρυ (1750 μ. νοτιότερο) καὶ ἡ Ὀχη.

Άκρω τῆς ριάς: Τὸ Ἀρτεμήσιο, ὁ Καφηρέας (Κάβορο) τὸ Κυναῖο, τὸ ἀκρωτήριο τῆς Κύμης καὶ ἄλλα.

Πεδιάδας: Ἡ πεδιάδα τῆς Χαλκίδας (Ληλάντιο πέδιο) ἡ πεδιάδα τοῦ Ἀλιθερίου καὶ ἡ πεδιάδα τοῦ Ζηροχωρίου

Διοικητικὴ διαίρεση: Ὁ νομὸς Εύβοίας τέσσερες ἑπαρχίες:

1. τῆς Χαλκίδας	πρωτεύουσα	Χαλκίδα
2. τῆς Καρυστίας	»	Κύμη
3. τῆς Ἰστιαίας	»	Ζηροχῶρι
4. τῆς Σκοπέλου	»	Σκόπελο

Ἐρωτήσεις.

1. Ποιὰ νησιά περιλαμβάνει ὁ νομὸς Εύβοίας; 2. Ποιὸ διπλαύτα τέλειναι τὸ μεγαλύτερο; 3. Ἀπὸ ποιὰ μερὶς τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας εἰναι βοια; 4. Κατὰ ποιὸ μέρος τῆς Εύβοιας εἰναι οἱ Βόρειες Σποράδες; εἰναι πορθμός; 6. Σὲ ποιὰ μερὶς τῆς Εύβοιας εἰναι ὁ πορθμός τοῦ Εὔρου; 7. Ποιὸ περίεργο φυσικὸ φαινόμενο παρατηροῦμε σ' αὐτὸν τὸν πορθμό; 8. Ποιό τεχνικὸ ἔργο ἔχει φτιαστῇ σ' αὐτὸν τὸν πορθμὸν καὶ σὲ τί χρησιμεύει; 9. Ποιό εἰναι τὸ ψηλότερο βουνὸ τῆς Εύβοιας; 10. Ποιά εἰναι ἡ μεγαλύτερη πεδιάδα τῆς Εύβοιας; 11. Τί καλλιεργοῦσε σ' αὐτὴ τὴν πεδιάδα τῆς Εύβοιας; 12. Τί κυρίως παράγει ἡ Εύβοια; Τί παράγει ἡ Σκύρο. Τί παράγει οἱ Βόρειες Σποράδες; 13. Σὲ ποιὰ μέρη τῆς Εύβοιας βγάνουν λευκοί καὶ σὲ ποιὰ πετροκάρβουνο; 14. Πῶς γίνεται ἡ συγκοινωνία Ἀθηνῶν-Χαλκίδας; 15. Ποιὰ λουτρόπολη εἰναι στὴν Εύβοια; 16. Τί ξαρίτεται στὴν ιστορία ὅτι ἔγινε κοντὰ στὸ ἀκρωτήριο Ἀρτεμήσιο στὸν καὶ περσικῶν πολέμων;

Οἱ Κυκλάδες

Τώρα θὰ κάμωμε τρία ὡραῖα τάξιδια μὲ τὸ βαπτόριο τὸν Πειραιᾶ στὰ νησιά τῶν Κυκλαδῶν.

1. Κυκλάδες λέγονται τὰ νησιά ποὺ βρίσκονται στὸ Αιγαῖο πέλαγος ἀνάμεσα Ἀττικῆς, Εύβοιας, καὶ Κρήτης. Οἱ Ἀρχαίες λέγανε πώς ὀνομάστηκαν ἔτσι αὐτὰ τὰ νησάκια γιατὶ βρισκούνται στὸν περιστατικὸν πόλεμον τοῦ Αιγαίου πελάγους.

νε γύρω (κύκλω) τοῦ μικροῦ νησιοῦ Δῆλο, ποὺ ὅπως ξαίρομε ἀπὸ τὴν ἱστορία τὸ θεωροῦσαν Ἱερό, πιστεύοντες πώς ἔκει γεννήθηκαν οἱ θεοὶ Ἀπόλλωνας καὶ Ἀρτέμιδα ἀπὸ τὴν Λητώ.

ΤΑΞΙΔΙ ΠΡΩΤΟ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ—ΚΕΑ—ΜΗΛΟ (Μίλια 85).

2. Λίγο παρακάτω ἀπὸ τὸ Σούνιο συναντᾶμε τὸ πρῶτο στὴ σειρὰ νησὶ τῶν Κυκλαδῶν, τὴν Κέα (Τζιά). Ἡ Κέα εἶναι ὁρειόν, δὲν ἔχει πολλὰ νερά καὶ εἶναι ἄγονη. Ἔτσι εἶναι σχεδὸν ὅλες οἱ Κυκλαδες. Περίπου στὸ μέσο τοῦ νησιοῦ βρίσκεται στὴν πλαγιὰ βουνοῦ ἡ πρωτεύουσα, ποὺ ὀνομάζεται ἐπίσης Κέα. "Αν καὶ μακριὰ ἀπὸ τὴν παραλία, τὴ βλέπομε ἀπὸ τὴ θάλασσα, γιατὶ εἶναι χτισμένη σὲ ἀνοιχτή ώραία τοποθεσία.

3. Κύθνος (Θερμιά). Φεύγοντας ἀπὸ τὴν Κέα προσεγγίζομε στὴν Κύθνο. Τὸ νησί αὐτὸ ἔχει πολὺ καλὰ ίαματικὰ νερά, ὅπου εἶναι μεγάλο χτίριο λουτρῶν μὲ 20 λουτῆρες καὶ 32 δωμάτια. Δέν ἔχει ὅμως καλὸ λιμάνι ἡ Κύθνος κι ἔτσι δὲν εἶναι ταχτικὴ κι εὔκολη ἡ σιγκοινωνία καὶ γι' αὐτὸ δὲν πηγαίνουν πολλοὶ στὰ ίαματικὰ λουτρά της, ποὺ εἶναι ἀπὸ τὰ καλύτερα τῆς Ἑλλάδας γιὰ ὅσους ὑποφόρουν ἀπὸ ρευματισμούς.

4. Σέριφος. Λίγο νοτιώτερα βρίσκομε τὸ νησὶ Σέριφο. "Εχει κι αὐτὸ λίγη καλλιεργούμενη γῆ καὶ πολλὰ σχετικῶς βουνά. Στὸ νότιο ὅμως ἀκρωτήρι του, ποὺ λέγεται Χάλαρα, τὸ βουνὸ ἔκει ἔχει πλούσια ἀποθέματα σίδερο κι ἀπὸ τὸ 1912 ἀρχισαν νὰ κάνουν ὑπόγειες στοὺς μέσα στὸ βουνὸ καὶ νὰ βγάνουν τὸ σίδερο· ἔγινε δηλαδὴ ἔκει μεταλλεῖο σίδερου.

"Απὸ τὴ Σέριφο πάμε σὲ δυὸ ἄλλα τὸ ἴδιο ὁρεινὰ νησιά, τὴ Σίφο καὶ τὴν Κίμωλο. Στὴν Κίμωλο βρίσκεται ἀφθονη ἀσπρη ἐλαφρόπετρα ποὺ τρίβεται πολὺ εὔκολα καὶ γι' αὐτὸ χρησιμεύει νὰ γράφωμε μὲ αὐτὴ στοὺς μαυροπίνακες. "Απὸ τὸ ονομα τοῦ νησιοῦ ὡμομάστηκε κιμωλία.

5. Μῆλος. Τελευταῖο νησὶ τοῦ ταξιδιοῦ μας εἶναι ἡ Μῆλο. "Αράζομε μπρὸς στὴν πρωτεύουσά της, τὴν Πλάκα, ποὺ βρίσκεται στὴν εἰσόδῳ ἐνὸς κόρφου. "Ο κόρφος αὐτὸς μπαίνει βαθιὰ σχεδὸν ὡς στὴ μέση τοῦ νησιοῦ κι ἀπὸ τὴν κατάμεση παραλία του ἀρχίζει κάμπος, ποὺ φτάνει ὡς στὰ νότια παράλια

τοῦ νησιοῦ. "Ετσι ὁ κόρφος καὶ σὰ συνέχειά του ὁ κάμπος χωρίζουν τὸ νησὶ σὲ δυὸ δύρεινὰ κομμάτια, ἐν' ἀπὸ δεξιὰ καὶ ἄλλο ἀπὸ ἄριστερά. Ἐκεῖ στὸν κάμπο ἥταν ἡ ἀρχαία Μῆλος· καὶ ἀπὸ κεῖται ἔχωθηκε τὸ περίφημο ὅγαλμα τῆς Ἀφροδίτης, ποὺ βρίσκεται τώρα στὸ Παρίσι στὸ μουσεῖο Λούβρο καὶ ποὺ εἶναι ἐν' ἀπὸ τὰ πιὸ ὅμορφα καὶ πιὸ θαυμαστὰ ἀγάλματα, ποὺ μᾶς διασώθηκαν ἀπὸ τὴν ἀρχαία 'Ελλάδα.—'Απὸ τὴ Μῆλο Βγαίνουν πολλὲς μυλόπετρες.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΤΑΞΙΔΙ

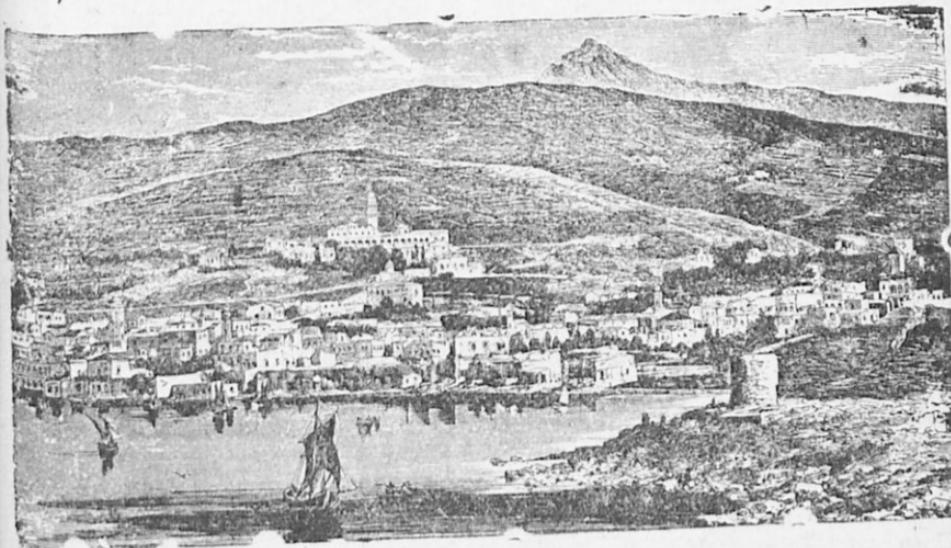
ΠΕΙΡΑΙΑΣ—ΑΝΤΡΟΣ—ΑΜΟΡΓΟΣ (Μίλια 133).

6. "Αντρος. Τὸ βαπτόρι, ποὺ μ' αὐτὸ κάνομε τὸ δεύτερο ταξίδι μας στὶς Κυκλαδες, προσεγγίζει πρῶτα στὸ Λαύρειο ('Αττικῆς) ἔπειτα στὴν Κάρυστο (Εύβοιας) καὶ τραβάει κατόπι ἵσα στὴν "Αντρο. Πάει ἄκρη, ἄκρη τὰ δυτικὰ παράλια τοῦ νησιοῦ. Μιὰ σειρὰ βουνά, ποὺ ἀπὸ βορειοδυτικὰ ἀπλώνεται πρὸς τὰ νοτιοανατολικά, φτάνει ὡς κάτω στὴν παραλία. Παρακλάδια τῶν βουνῶν αὐτῶν προχωροῦνε μέσα στὴ στεριὰ πρὸς τὸ ἀνατολικὸ μέρος κι ἔτοι ὅλο τὸ νησὶ γίγεται δρεινό· εἶναι πετρώδικο καὶ ξερό, ιδίως ἀπὸ τὴν πλευρὰ ποὺ ταξιδεύομε, ὅπου μόνο τρία—τέσσερα μικρὰ χωριά ξεχωρίζομε νὰ εἶναι στὶς βουνήσιες πλαγιές.

Περνᾶμε κατόπι τὸ στενὸ τῆς θάλασσας (πορθμό), ἀνάμεσα "Αντρο καὶ Τῆνο καὶ μπαίνομε στὸν πρῶτο κόρφο τοῦ νησιοῦ. Ἐκεῖ εἶναι τὸ χωριὸ Κόρθι. Παραμέσα δυόμισυ ὕρες δρόμο εἶναι ἡ πρωτεύουσα "Αντρο. Κι ἀπὸ τὸν κόρφο τοῦ Κόρθιου ὡς τὴν πρωτεύουσα εἶναι ὡς τριάντα χωριά, τὸ ἑνα κοντὰ στὸ ἄλλο, γιατὶ ὅλη ἔκεινη ἡ ἔκταση εἶναι εὔφορη. Ἐχει ἐλιές, ἀμπέλια, περιβόλια ἀπὸ πορτοκαλιές κυρίως καὶ λεμονιές. Στὴν ἄλλη ὅλη τὴ βουνήσια ἔκταση τοῦ νησιοῦ εἶναι σὲ διάφορα μέρη δάση. Κοντὰ σ' ἐν' ἀπὸ τὰ τριάντα χωριά ποὺ εἴπαμε καὶ ποὺ λέγεται. 'Αποικία εἶναι ἡ ὄνομαστὴ πηγὴ Σάριζα. Τὸ νερὸ τῆς Σάριζας εἶναι τὸ καλύτερο ἐπιτραπέζιο νερὸ τῆς 'Ελλάδας καὶ στέλνεται σὲ μπουκάλια παντοῦ στὴν 'Ελλάδα, ἀκόμα καὶ στὴν Τουρκία καὶ στὴν Αἴγυπτο, γιατὶ εἶναι πολὺ ὡφέλιμο γιὰ ὅσους ὑποφέρουν ἀπὸ στομαχικά. Ὡς τρία ἔκατομμύρια

μπουκάλες νερὸ Σάριζας γίνεται κάθε χρόνο ἔξαγωγή.

7. Τὴν ο. Τὸ βασπόρι μας βγαίνει ἀπὸ τὸν κόρφο τοῦ Κόρθιου, ξαναστρέφει ἀπὸ τὸ ἕδιο στενὸ τῆς θάλασσας καὶ πάει δύλοένα ἄκρη ἄκρη τὰ δυτικὰ παράλια τοῦ νησιοῦ Τῆνος. Προχωρώντας λίγο πιὸ κάτω ἀπὸ τὸ μέσο τοῦ νησιοῦ φτάνομε στὴν πρωτεύουσα Τῆνο. Στὴ βορεινὴ ἄκρη τῆς πόλης βλέπομε ἔνα πολὺ μεγάλο τετράγωνο κτίριο, ποὺ κατάμεσα του ὑψώνεται ἔνα ὅμορφο κομπαναριό. Εἶναι ὁ ξακουστὸς ναὸς Τῆς Εὐαγγελίστριας ποὺ ἔχει τὴν θαυματουργὴ εἰκόνα τῆς Παναγίας. Χιλιάδες προσκυνητὲς πηγαίνουν ἐκεῖ στὴν Τῆνον παναγίας.

Ἡ Τῆνος καὶ ὁ ξακουστὸς ναὸς τῆς Εὐαγγελίστριας.

στὰ δύο μεγάλα πανηγύρια, τὴν 25 Μαρτίου (τοῦ Εὐαγγελισμοῦ) καὶ τὴν 15 Αὔγουστου (τῆς Παναγίας) νὰ προσκυνήσουν τὴν θαυματουργὴ εἰκόνα.

Ἡ Τῆνος ἔχει καὶ πολλὰ μικρὰ χωριά. Δὲν εἶναι ὅμως εὔφορη. Βγάνει ὡραία πράσινα μάρμαρα.

8. Μύκονος. Φεύγοντας ἀπὸ τὴν Τῆνο προχωροῦμε ΝΑ. καὶ μετὰ τρία τέταρτα τῆς ὥρας ἀράζομε στὴν ἀπέναντι τῆς Τήνου Μύκονο, ποὺ βρίσκεται ΝΑ. Εἶναι νησὶ ὅρειν καὶ ξερό. Δέντρα ἔχει πολὺ λίγα. Σπέρνεται ἔμως στόρι, κριθάρι, βρώμη κλπ. ὡς ἀπάνω στὶς κορφὲς τῶν λόφων.

9. Νάξος. Περνώντας τὸ στενὸ ποὺ εἶναι ἀνάμεσα στὴ Μύκονο καὶ στὸ χαμηλὸ νησὶ Δῆλο, βλέπομε πρὸς τὸ νότιο μέρος ἔνα μεγάλο στρογγυλὸ νησί, τὴ Νάξο. Στὴν παραλία διακρίνομε σπίτια· εἶναι ἡ πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ, ποὺ λέγεται ἐπίσης Νάξος. Μετὰ μιᾶς ὥρας ταξίδι ἀγκυροβολοῦμε στὸ λιμάνι της, ποὺ προστατεύεται ἀπὸ ἔνα μεγάλο κυματοθραύστη, ἔνα δηλαδὴ χτιστὸ μὲ μεγάλες πέτρες τοῖχο μέσα στὴ θάλασσα, ὡστε νὰ σχηματίζεται ἔτσι ἀπὸ κεῖνο τὸ μέρος τοῦ λιμανιοῦ μιὰ στεριανή πλευρά, καὶ νὰ σπάζουν ἀπάνω της τὰ κύματα τῆς ἀνοιχτῆς θάλασσας.

Ἡ Νάξος εἶναι τὸ μεγαλύτερο νησὶ τῶν Κυκλαδῶν. Ἐχει μιὰ σειρὰ βουνά, ποὺ τὸ ψηλότερο εἶναι σχεδὸν καταμεσὶς τοῦ νησιοῦ κι ἔχει σχεδὸν 1000 μέτρα ὕψος. Ἡ βουνοσειρὰ αὐτὴ εἶναι ὅλη βραχερὴ καὶ χωρὶς δέντρα. Στὰ βορεινὰ ἔμως προχωρώντας ὡς στὴ θάλασσα σχηματίζει στενὲς βαθειές χαράδρες, ποὺ ἔχουνε χῶμα καλό· κι ἐκεῖ καλλιεργοῦνε διάφορα προϊόντα. Ἐξάλλου στὸ νοτιοδυτικὸ μέρος τῆς νήσου δὲν προχωροῦν τὰ βουνά. Ἐκεῖ ἀπλώνεται κάμπος πολὺ γόνιμος καὶ στὴν παραλία του εἶναι ἡ πρωτεύουσα. Ἀπὸ τὸ βαπτόρι ὅλος αὐτὸς ὁ κάμπος φαίνεται σὰν ἔνα ἀπέραντο περιβόλι.

Σχεδὸν στὸ μέσο τῆς βουνοσειρᾶς κοντὰ στὸ μεγαλοχώρι Ἀπείρανθο εἶναι τὰ ὄρυχεια, ποὺ βγάνουν ἀπ' αὐτὰ τὸ σμυρὶ (σμύριδα). Τὸ σμυρὶ εἶναι μιὰ πολὺ σκληρὴ πέτρα, ποὺ τὴ δουλεύουνε στὴν Εύρώπη καὶ κάνουν ἀπ' αὐτὴ τὰ ἀκόνια, αὐτὰ ποὺ τροχίζουμε τὰ μαχαίρια καὶ τὰ μικρότερα κομμάτια της τὰ τρίβουν, τὰ κάνουν σκόνη καὶ φτιάνουν τὰ σμυριδόχαρτα. Τὸ σμυρὶ εἶναι τόσο σκληρό, ὡστε χαράζει ὅλα τὰ μέταλλα, ἀκόμη καὶ τὸ ἀτσάλι· γι' αὐτὸ τὸ μεταχειρίζονται νὰ κάνουνε καὶ γυαλιστερὰ τὰ μέταλλα. Στὸ ὄρυχειο τοῦ σμυριοῦ στὴ Νάξο ἐργάζονται ὡς χίλιοι ἐργάτες· τὸ σμυρὶ, ποὺ βγάνουν, μεταφέρεσται στὴν πρωτεύουσα Νάξο κι ἀπὸ τὸ λιμάνι της, ποὺ εἶναι καὶ τὸ μόνο σ' ὅλο τὸ νησί, τὸ φορτώνουνε σὲ βαπτόρια γιὰ τὴν Εύρώπη.

10. Ἄ μ ο ρ γ ὁς. Φεύγοντας ἀπὸ τὴ Νάξο περνῶμε τὸ στενὸ τῆς θάλασσας, ποὺ εἶναι ἀνάμεσα στὴ Νάξο καὶ σὲ ἐν' ἄλλο νησί, τὴν Πάρο κι ἀκολουθώντας τὰ παράλια τῆς Νάξου διαβαίνομε ΝΑ ἀπὸ πολλὰ νησιά καὶ νησάκια, διάτοπα ἔσερα κι ἀκατοίκητα, ὡσπου φτάνομε στὸ ὅμορφο φυσικὸ λιμάνι.

τοῦ νησιοῦ Ἀμοργός. Ἐπὸ τὴν μιὰ ὡς στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ νησιοῦ αὐτοῦ, ποὺ εἶναι στενόμακρο, ἀπλώνεται μιὰ βουνοσειρά, ποὺ οἱ κορφές της ἔχουν 600—800 μέτρα ὕψος. "Ολ' αὐτὰ τὰ βουνὰ εἶναι βραχερά, στὰ ριζοβούνια καὶ στὶς ρεματιές τῶν βουνῶν γίνονται φτωχὲς μικρές καλλιέργειες.

ΤΡΙΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΠΕΙΡΑΙΑ—ΣΥΡΟΣ—ΘΗΡΑ (Μίλια 126).

11. Σῦρος. Ταξιδεύομε πάλι ἀπὸ τὸν Πειραιά. Τὸ βαπτόρι περνᾶ ἀπὸ τὴν Κέα. Καὶ καθὼς προχωροῦμε ἀνατολικά διακρίνομε μετὰ λίγες ὥρες τὴν Σῦρο. Τὸ βαπτόρι πάει ἡσια κατὰ κεῖ, ὡσποὺ φτάνομε στὸ ὅμορφο λιμάνι τῆς Ἐρμούπολης, ποὺ εἶναι πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ καὶ ὅλου τοῦ νομοῦ τῶν Κυκλαδῶν. Τὴν ξαίρομε δὰ δλοι μας τὴν Ἐρμούπολη ἀπὸ τὰ περίφημα λουκούμια, ποὺ μᾶς ἔρχονται ἀπὸ κεῖ, τὰ συριανὰ λουκούμια.

Ἡ Ἐρμούπολη εἶναι ἀμφιθεατρικὰ χτισμένη στὴν πλαγιά λόφων, ποὺ εἶναι βραχεροὶ καὶ ἄδεντροι. Πρῶτοι ποὺ ἀρχισαν νὰ χτίζουν ἐκεῖ σπίτια καὶ νὰ φτιάξουν ἔτσι τὴν πόλη ἥταν πρόσφυγες ἀπὸ τὰ Ψαρὰ κι ἀπὸ τὴν Χίο, πού, ὅταν στὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821 καταστράφηκαν τὰ δύο ἐκεῖνα νησιά μπόρεσαν καὶ γλίτωσαν ἀπὸ τὴν σφαγὴ καὶ κατατρεγμένοι βγῆκαν κι ἔμειναν στὴν Σῦρο.

Βγαίνοντας τώρα ἐμεῖς ἀπὸ τὸ βαπτόρι γιὰ γὰ ἰδοῦμε τὴν πόλη, μόλις λίγο προχωρήσωμε ἀπὸ τὴν προκυμαία βρισκόμαστε στὴν ὡραία πλατεῖα Μιαούλη· καταμεσὶς σ' αὐτὴ βλέπομε τὸν ἀνδριάντα τοῦ πολυδοξασμένου ἀγωνιστῆ ναύαρχου. Στὴ μιὰ πλευρὰ τῆς πλατείας εἶναι τὸ μέγαρο τῆς Δημαρχίας καὶ στὶς ἄλλες πλευρὲς καλὰ σπίτια μὲ ὡραῖα μαγαζιά.

Οἱ δρόμοι τῆς Ἐρμούπολης εἶναι στενοί, ἀνηφορικοὶ καὶ σὲ πολλὰ μέρη μὲ σκαλοπάτια· εἶναι ὅμως πλακόστρωτοι καὶ καθαροὶ καὶ τὴ νύχτα ἔχουν καλὸ ἡλεκτρικὸ φωτισμό. Στὴν προκυμαία συναντᾶμε μεγάλα ἐργοστάσια ὑφαντικῆς καὶ καταστήματα ποὺ πουλοῦν ὑφάσματα χονδρικῶν. Πολλοὶ ἐμπόροι ἀπὸ τὰ νησιά γύρω κι ἀπὸ πολλὲς πόλεις τῆς ἄλλης Ἑλλάδας ἀγοράζουν ἀπὸ τὰ ἐργοστάσια τῆς Ἐρμούπολης ὑφάσματα. Καὶ γι' αὐτὸ στὴν πρυκυμαία βλέπομε πολλὰ δέματα (μπά

λες) ύψησματα ἔτοιμα νὰ φόρτωθοῦν. Ἀλλὰ βλέπομε ἀκόμα ἐκεῖ καὶ πολλὲς κόφες μὲ κηπουρικά εἰδη, ντομάτες, κολοκύθια, ἄγγούρια, κουκιά κλπ. ἔτοιμες κι αὐτές νὰ φορτωθοῦνε γιὰ τὸν Πειραιά. Γιατὶ ἡ Σῦρο, ἃν καὶ δὲν είναι γόνιμη, ἔχει λαχανόκηπους καλὰ καλλιεργημένους, ποὺ βγάζουν πρώϊμα λαχανικά.

Στὴν ἄκρη τῆς προκυμαίας συναντᾶμε τὰ δυὸ νεώρια. Ἐκεῖ ἔχοντες σύρει ἔξω καὶ καθαρίζουν ἢ κι ἐπισκευάζουν μερικὰ βαπτόρια.

Ἄπὸ κεῖ, ἀπὸ τὴν προκυμαία τῆς Ἐρμούπολης, διακρίνομε ἀπέναντι τὴν Τήνο, τὴν πόλη της κι ὅλα σχεδὸν τὰ χωριά της, τὴν Ἀντρο, τὴ Δῆλο, τὴ Μύκονο, τὴν Πάρο, κι ἐνα κομμάτι τῆς Νάξου.

Τὸ νησὶ είναι ἄδεντρο, ἀποτελούμενο ἀπὸ μιὰ σειρὰ βουνάλακια, ποὺ δὲν ἔχουν νερό. Στὸ νότιο ὅμως παράλιο, στὶς πλαγιές ἔχουν πηγάδια μὲ καλὸ νερὸ κι ἐκεῖ είναι περιβόλια καὶ κῆποι ποὺ βγάζουν, ὅπως εἴπαμε, ἀφθονα πρώϊμα λαχανικά.

12. Πάρος. Ἀπὸ τὴ Σῦρο ταξιδεύομε γιὰ τὴν Πάρο, ποὺ βρίσκεται νοτιοανατολικά τῆς σὲ 23 μίλια ἀπόσταση. Ἀράζομε πρῶτα στὴν πρωτεύουσά της τὴν Παροικία, ὅπου χαμηλὰ στὴν παραλία βλέπολε τὴν ξακουστὴ ἐκκλησία τῆς Παναγίας Κατωπολιανῆς (Ἐκατονταπυλιανὴ τὴ λένε κάποιοι). Κατόπι προχωρώντας μὲ τὸ βαπτόρι πρὸς τὸ βόρειο ἄκρο τοῦ νησιοῦ μπαίνομε στὸ εύρυχωρο φυσικὸ λιμάνι τῆς Ναούσης, ὅλοῦθε προφυλαγμένο. Κατόπι πᾶμε στὸ χωριὸ Τσίπιδο, ποὺ είναι παράλιο ἀπέναντι τῆς Νάξου.

Ἡ Πάρος είναι κι αὐτὴ ὅπως ἡ Νάξος στρογγυλή, κι ἔχει στὴ μέση βραχερὸ ἄδεντρο βουνὸ ψηλὸ ὡς 800 μέτρα στὴν κορυφή. Ἀπὸ τὸ βουνὸ αὐτὸ βγάνουν τὰ ὥραια ἀσπρα μάρμαρα, περίφημα καὶ στὴν ἀρχαιότητα, ποὺ ἀπ' αὐτὰ φτιάνουν ἀγάλματα, ἀνάγλυφα, κολλόνες καὶ σκαλιὰ πολυτελείας. Στὰ παράλια ἡ Πάρος ἔχει πολὺ ὥραια πεδινὰ μέρη, ποὺ είναι κατάφυτα ἀπὸ ἑλιές ἀμπέλια καὶ διάφορα δέντρα ὀπωροφόρα.

Προχωρώντας ἀπὸ τὴν Πάρο νοτιώτερα συνχντοῦμε τὸ μικρὸ νησὶ "Ιος (Νιό)" καὶ δυτικά του βλέπομε δυὸ ἄλλα μικρὰ νησιά, τὴ Σύκινο καὶ τὴ Φολέγανδρο. Ἡ "Ιος είναι στὸ μέσο δρεινὴ καὶ ἄδεντρη, στὰ παράλια τῆς ὅμως ἔχει χωράφια.

13. Θήρα. Ἐξακολουθῶμε τὸ ταξίδι μας καὶ περνώντας ἀνάμεσα στὴν "Ιο καὶ στὴ Σύκινο συναντᾶμε πιὸ κάτω τὴ Θήρα

(Σαντορίνη). Είναι τὸ νοτιώτερο νησὶ τῶν Κυκλαδῶν. "Ολοὶ τὸ ἔχομε ἀκουστὰ ἐξ αἰτίας τὸ ἡφαίστειο ποὺ εἶν' ἔκει. Μπαίνουμε στὸν κόρφο τῆς Θήρας, ποὺ ἀπὸ τὸ δυτικὸ μέρος τὸν κλειστὸν δύο νησάκια, ἡ Θηρασία, καὶ τὸ Ἀσπρονήσι. Μέσα στὸν κόρφο είναι κι ἄλλα πολὺ μικρὰ νησιὰ ποὺ ὅλα μαζὶ λέγονται Καῦμένες.

Τὸ βαπτόρι μας ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ ρίξῃ ἄγκυρα, γιατὶ ἡ θάλασσα ὡς στὴν ἄκρη τῆς παραλίας είναι πολὺ βαθιά. Τὸ βάθος τῆς εἶναι παραπάνω ἀπὸ 300 μέτρα. Καὶ οἱ ἀχτὲς γύρω τοῦ κόρφου είναι ἀπότομες κι ἀγριες κι ἔχουνε χρῶμα μελαψό. Μόνο ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸ μέρος, ποὺ δὲ φαίνεται ἀπὸ τὸν κόρφο, τὸ νησὶ ἔχει ὀμαλὴ ἐπιφάνεια. Κι ἔκεινο κυρίως τὸ μέρος καλλιεργεῖται. Ἐχει χωράφια, ποὺ σπέρνονται καὶ ἀμπέλια ποὺ ἀπὸ τὰ σταφύλια τους γίνεται τὸ περίφημο γλυκὸ κρασί, τὸ σαντορινιό.

Ἡ Θήρα ἔχει ἡφαίστειο ἐνεργό, ποὺ ἔξακολουθεῖ δηλαδὴ νᾶχη ἐκρήξεις. Μιὰ ἐκρηξη τοῦ ἡφαιστείου αὐτοῦ ἔγινε τὸ 1866 καὶ ἄλλη τώρα τελευταίως τὸ 1925. Οἱ ἀπότομες ἀκτὲς τοῦ κόρφου είναι ὁ κρατῆρας (τὸ στόμιο) τοῦ ἡφαιστείου καὶ τὸ νησάκι ἡ Θηρασία είναι τὸ ὑπόλοιπο τοῦ κρατῆρα αὐτοῦ. Τὸ ἄλλα τὰ νησάκια μέσα στὸν κόρφο σχηματίστηκαν ἀπὸ τὴ λάβα ποὺ χύθηκε ἀπὸ τὸ ἡφαίστειο σὲ καιρούς, ποὺ γίνονταν μεγάλες ἐκκρήξεις.

Ἐρωτήσεις.

- Ποιά νησιὰ τῆς Ἑλλάδας λέγονται Κυκλάδες; 2—5. Περιγράψετε τὸ πρῶτο ταξίδι μας στὶς Κυκλάδες. 6—9 Περιγράψετε τὸ δεύτερο ταξίδι μας στὶς Κυκλάδες. Ἀν σὲ κανένα νησὶ συναντήσαμε κάτι ξεχωριστὸ νὰ τὸ σημειώσετε. 10—12. Περιγράψετε καὶ τὸ τρίτο ταξίδι μας. Τί βιομηχανίες ἔχει ἡ Ἐρμούπολη; 13. Ποιές ἐντυπώσεις ἔχετε ἀπὸ τὴ Θήρα;

Παρατήσεις: "Ετσι ὅπως κάνουμε τὰ τρία ταξίδια μας στὶς Κυκλάδες εἰδαμε πώς τὰ νησιὰ αὐτὰ βρίσκονται σὲ τρεῖς παράλληλες σχεδόν γραμμές. Στὴν πρώτη γραμμὴ κατὰ σειρὰ είναι τὰ νησιὰ Κέα, Κύθνος, Σέριφος, Μῆλος. Στὴ δεύτερη γραμμὴ είναι ἡ Ἀντρος, Τήνος, Μύκονος, Νάξος, Ἀμοργός. Κι ἡ σειρὰ τῶν νησιῶν αὐτὴ ἔρχεται σὰ συνέχεια τῆς Εύβοιας. Ἀνάμεσα στὶς δύο σειρές είναι ἡ σειρὰ τοῦ τρίτου ταξιδιοῦ μας, Σύρος, Πάρος, Ἰος, Θήρα.

ΤΟ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΟ ΥΠΟΘΑΛΑΣΣΙΟ ΗΦΑΙΣΤΕΙΟ

1. Παρατηρήσατε τὴν εἰκόνα. Τὰ νησιά Θήρα, Θηρασία καὶ τὸ μικρὸν Ἀσπρονήσι σχῆματίζουν ἔνα στεφάνι. Τὸ στεφάνι αὐτὸ στὸ ἀπομέσα χεῖλος είναι βράχος κάθετος ποὺ ἔχει ὕψος 300—350 μέτρα καὶ ἄλλα τόσα βάθος μέσα στὴ θάλασσα. Ἡ διάμετρος τοῦ στεφανιοῦ ἀπὸ τὸ νότιο στὸ βόρειο μέρος είναι 11

Ἡ Θήρα. Οἱ ἀριθμοὶ δείχνουν τὰ βάθη τῆς θάλασσας.

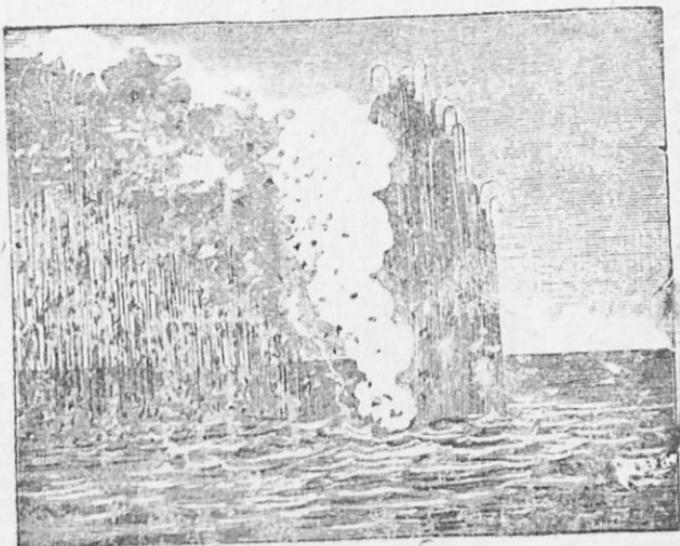
χιλιόμετρα. Καὶ ἀνάμεσα Θήρας καὶ Θηρασίας 8 χιλιόμετρα. Κατὰ ἔξω στὴν ἀνοιχτὴ θάλασσα ἡ ξηρὰ χαμηλώνει σιγὰ σιγὰ κι ἔτοι προχωρεῖ μέσα στὴ θάλασσα.

2. Οἱ βράχοι καὶ τὸ χῶμα καὶ τῶν τριῶν αὐτῶν νησιῶν είναι ἀπὸ λάβα (πέτρα μαύρη σκληρὴ) ἀπὸ ἐλαφρόπετρα (κίσηρη) καὶ ἀπὸ θηραϊκὴ γῆ (σπάχτη, ήφαιστείου). Ἔτσι

μᾶς είναι φάνερό πώς τὰ νησιά αύτὰ είναι τὸ ὑπόλοιπο ἀπὸ τὸν κῶνο (μυτερή κορυφή) τοῦ ἡφαιστείου ποὺ βυθίστηκε ἐκεῖ.

3. Ἡ πρώτη ἔκρηξη τοῦ ἡφαιστείου ἔγινε σὲ πολὺ παλιοὺς χρόνους καὶ θὰ ἦταν βέβαια πολὺ μεγάλη καὶ τρομερή.

4. Ἀπὸ τὴν ἱστορία ξαίρομε μιὰ μεγάλη ἔκρηξη, ποὺ ἔγινε τὸ 196 π.Χ. καὶ βάσταξε τέσσερες μέρες. Τότε βγῆκε κατάμεσα τῆς θάλασσας ἔνα νησάκι, ἡ Παλιά Καῦμένη, ποὺ μεγάλωσε κατόπι μὲ ἄλλες ἔκρηξεις. Ἀλλη ἔκρηξη ἔγινε τὸ 1575 καὶ ἀπ'

Ἡ ἔκρηξη τοῦ ἡφαιστείου τῆς Θήρας τὸ 1886. Χαλάζι ἀπὸ βράχους, λιθάρια καὶ χαλίκια μὲ δρμή δρίδων κανονιοῦ βγαίνουν καὶ χτυποῦν στὴ θάλασσα.

αὐτὴ πρόβαλε ἄλλο νησάκι ἡ μικρὴ Καῦμένη. Τὸ 1707 ἀρχισαν ἄλλες ἔκρηξεις κι ἔξακολούθησαν μὲ διαλείμματα 5 χρόνια. Τότε γεννήθηκε ἡ Νέα Καῦμένη, ποὺ γιὰ πολλὰ χρόνια δὲν μποροῦσε νὰ τὴν πλησιάσουν ἀνθρωποί, γιατὶ καὶ τὰ βράχια τῆς καὶ τὸ νερὸ τῆς θάλασσας γύρω ἔκαιγαν.

Ἡ μεγάλη ἔκρηξη τοῦ 1866. Στὶς 18 Ιανουαρίου οἱ λίγοι κάτοικοι τῆς Νέας Καῦμένης παρατήρησαν πώς τὰ νερὰ τῆς θάλασσας ἦταν ζεστά καὶ πώς ἔβγαναν ἀτμούς μὲ σφυρίγ-

ματα και ἀνάδιναν ἀέρια μὲ ἄσχημη μυρουδιά. Τὴν ἄλλη μέρα ἡ κακὴ μυρουδιὰ ἔγινε ἀνυπόφορη και ἀκούονταν βροντές ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴ γῆ. Τὸ νησὶ ἐσειόταν και φαινόταν σὰ νὰ βυθίζοταν. Τότε οἱ λίγοι κάτοικοι τῆς Νέας Καῦμένης μπῆκαν στὶς βάρκες τρομαγμένοι κι ἔφυγαν.

5. Τὴν 1 Φεβρουαρίου ἔφτασε στὴ Νέα Καῦμένη ἐπιτροπὴ ἀπὸ ἐπιστήμονες, σταλμένη ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση. Ἡ περιγραφὴ ποὺ ἔκανε γιὰ τὴν ἔξακολουθητικὴ ἔκείνη ἔκρηξη ἔνας ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴ, δ τότε καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Χρηστομᾶνος, παρουσιάζει τὰ φαινόμενα τῆς ἔκρηξης φοβερά. Ἀστραπὲς ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴ γῆ, τεράστιες βροντές σὰν ἀπὸ ἑκατοντάδων κανονιῶν, γκρεμίσματα μεγάλων βράχων μέσα στὴ θάλασσα, πτετρώματα ποὺ διαλυμένα σὰν ύγρὸ ἀνέβαιναν στὴ θάλασσα και τὴν ἔβαφαν, λάβα ποὺ ξεπετιόταν ψηλὰ κι ἐπεφτε σὰ βροχὴ ἀγρια στὴ θάλασσα, ὅλα αὐτὰ τὰ φοβερὰ ἔξακολούθησαν κάμποσες μέρες. "Οταν τὸ μεγάλο κακὸ σταμάτησε, εἰδαν πῶς τὸ νησάκι ἡ Νέα Καῦμένη, ποὺ εἶχε στὴν ἀρχὴ μισοβυθιστῇ, ἔγινε κατόπι πέντε φορὲς μεγαλύτερο.

6. Τὸ ἡφαίστειο τῆς Θήρας μᾶς δίνει τὴ Θηραϊκὴ γῆ. Είναι ἀσπριδερὸ χῶμα, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴ στάχτη τοῦ ἡφαίστείου. Σὰν ἀνακατέψωμε 6 μέρη θηραϊκῆς γῆς μὲ 2 μέρη ἄμμο και 1 ἀσβέστη γίνεται ἔνα στερεότατο μῆγμα, ποὺ μέσα στὸ νερὸ μὲ τὸν καιρὸ γίνεται ὅλο και πιὸ σκληρό. Ἡ θηραϊκὴ γῆ είναι σπουδαῖο συστατικὸ γιὰ τὴν κατασκευὴ τοῦ τσιμέντου. Χιλιάδες τόνοι φορτώνονται κάθε χρόνο γιὰ ὅλους τοὺς λιμένες τῆς Μεσογείου. Στὸν Πειραιὰ φτάνουν κάθε μέρα ως 500 τόνοι θηραϊκὴ γῆ. Τὸ ἡφαίστειο τῆς Θήρας ἔπαθε ἔκρηξη τὸν Αύγουστο τοῦ 1925. Ἀλλὰ ἡ ἔκρηξη αὐτὴ δὲν ἤταν τόσο σημαντικὴ ὥπως ἤταν τοῦ 1866.

NOMOS KYKLAΔΩΝ

"Ο νομὸς Κυκλάδων ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰ νησιὰ σπαρμένα κοντὰ τὸ ἔνα στὸ ἄλλο στὸ δυτικὸ Αἰγαῖο Πέλαγο. "Ολα σχεδὸν αὐτὰ τὰ νησιὰ είναι ξηρά, βραχερὰ και ἀδεντρα. "Εχουν ὅμως και μέρη εὔφορα, ίδιως τὰ μεγαλύτερα ἀπ' αὐτά, ἡ Νάξος και ἡ "Αντρος.

Ο Νομὸς τῶν Κυκλάδων ἔχει ἑπτὰ ἐπαρχίες:

1. Σύρου	πρωτεύουσα	Ἐρμούπολη
2. Τήνου	»	Τῆνος
3. "Αντρου	»	"Αντρος
4. Κέας	»	Κέα
5. Μήλου	»	Πλάκα
6. Νάξου	»	Νάξος
7. Θήρας	»	Θήρα (Φηρά).

Ἐρωτήσεις.

1. Σὲ ποιά θάλασσα είναι τὰ νησὶα τοῦ Νομοῦ Κυκλάδων ; 2. Γιατὶ οἱ ἀρχαῖοι εἶχαν ίερὸ τὸ νησὶ τῆς Δήλου ; 3. Ποιὸ είναι τὸ μεγαλύτερο νησὶ τῶν Κυκλάδων ; 4. Ἡ Ἐρμούπολη, ποὺ είναι πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ, σὲ ποιό νησὶ βρίσκεται ; 5. Ποιό νησὶ ἀπὸ τὶς Κυκλάδες είναι πιὸ κοντὰ στὴν Εὔβοια καὶ ποιό είναι πιὸ κοντὰ στὴν Ἀττικὴ ; 6. Ποιό νησὶ ἀπὸ τὶς Κυκλάδες ἔχει μεγάλο καὶ καλὸ λιμένα ; 7. Ἀπὸ ποιά νησὶα τῶν Κυκλάδων βγαίνουν μεταλλεύματα ; 8. Ποιὰ είναι τὰ κυριώτερα πρεσίontα ποὺ βγάνουν οἱ Κυκλάδες ; 9. Ποιό νησὶ ἔχει ήφαίστειο ; 10. Ποιὸ δρυχτὸ βγαίνει στὴ Νάξο ; Ποιὸ στὴν Τήνο ; Ποιὸ στὴ Θήρα ; Ποιὸ στὴν Πάρο ; Ποιὸ στὴ Μήλο ; 11. Πέτε τὰ μεγαλύτερα νησὶα τῶν Κυκλάδων. 12. Πῶς λέγεται ὁ ξακουστὸς ναὸς ποὺ είναι στὴν Τήνο ; 13. Πῶς γίνεται ἡ συγκοινωνία στὰ νησὶα τῶν Κυκλάδων ; 14. Πῶς ξεχωρίζουμε σὲ τρεῖς γραμμές παράληλες στὴ σειρὰ τὰ νησὶα τῶν Κυκλάδων ;

Τὰ νησὶα τοῦ Αἰγαίου

ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΕΙΡΑΙΑ ΣΤΗ ΣΑΜΟ

(Μὲ βαπτόρι).

1. Ἰκαρία. Ἀπὸ τὴ Σύρο περνώντας τὸ στενὸ τῆς θάλασσας ἀνάμεσα Τήνο καὶ Μύκονο διακρίνομε ἀνατολικὰ τὸ νησὶ Ἰκαρία καὶ σὲ λίγες ὥρες βρισκόμαστε κοντὰ στὸ νησὶ αὐτό. Ἀράζομε στὴν πρωτεύουσά της Ἀγιο Κήρυκο. Ἡ Ἰκαρία είναι μακρουλὴ καὶ ὀρεινή. Σὲ πολλὰ μέρη ἔχει μικρὰ δάση ἀπὸ πεῦκα καὶ ἄλλα ἀγριόδεντρα καὶ στὶς πλαγιές τῶν βουνῶν είναι λίγα μικρὰ χωριὰ ἀνάμεσα σ' ἀμπέλια, ἐλιές καὶ ἀμυγδαλιές.

Ἀπέναντι ἀπ' τὴν Ἰκαρία ἀνατολικὰ βλέπομε τὰ νησάκια Φούρνους καὶ σὰ συνέχειά τους παρακάτω τὴ Σάμο.

2. Σάμος. Ἀπὸ τὸν Ἀγιο Κήρυκο ταξιδεύομε προχωρώντας πρὸς τὸ ὡραιότερο νησὶ τοῦ Αἰγαίου, τὴ Σάμο, ποὺ βγά-

νει τὸ καλὸ μοσχάτο κρασὶ (ἀνθοσμία τόλεγάν οἱ ἀρχαῖοι Σαμιώτικο τὸ λέμε μεῖς). Προχωρώντας παράπλευρα στὰ βορειοδυτικὰ παράλια τοῦ νησιοῦ, ὅπου ύψωνεται τὸ κατάφυτο καὶ πιὸ ψηλὸ βουνό της (Κερκετεύς), εὐχαριστιόμαστε βλέποντας τὴν πρασινάδα, ποὺ ἀπὸ χαμηλὰ στὰ παράλια ἀπάνω στὶς κορυφὲς ἀπλώνεται. Εἶναι ὅλο πεῦκα, κουμαριές πουρνάρια καὶ ἄγριλιές.

3. Καρλόβασι. Φτάνομε σὲ μιὰ παράλια πόλη Τήλου, στὸ Καρλόβασι ἢ πιὸ σωστὰ στὰ Καρλοβάσια, γιατὶ εἶναι τρία· τὸ παλιό, τὸ μεσιανὸ καὶ τὸ νέο. Εἶναι χτισμένη πάνω σὲ λόφους κοντὰ στὴν ἀμμουδερή παραλία. Ὁ λιμένας εἶναι στὴ βορεινὴ ἄκρη μπρὸς ἀπὸ τὸ παλιὸ Καρλόβασι. Εἶναι τεχνητὸς καὶ μικρός. Δυὸ μικροὶ φτιαχτοὶ λιμενοβραχίονες τὸ προστατεύουν ἀπὸ τὶς τρικυμίες. Δυτικὰ τοῦ λιμένα ἀπλώνεται ἡ ἀμμουδερή παραλία τοῦ μεσανοῦ καὶ τοῦ νέου Καρλόβασι. Στὴν παραλία αὐτὴ βλέπομε σειρὰς ἐργοστάσια. Εἶναι ως πενήντα ἐργοστάσια ποὺ κατεργάζονται τὰ πετσιὰ (βυρσοδεψεῖα). Τὰ πετσιὰ ποὺ κατεργάζονται κεῖ συναγωνίζονται στὴν ποιότητα μὲ τὰ εύρωπαϊκὰ. Τὸ Καρλόβασι ἔχει καὶ τρία ποὺ συνδέει τὰ τρία μέρη τῆς πόλης. Πολὺ δημοφη εἶναι θέα ἀπὸ τὸ βατόρι. Βλέπομε τὰ βουνά Κερκετέα καὶ Ἀμπελοκατάφυτα ως ἀπάνω στὶς κορυφές. Καὶ μέσ' στὴν πρασινάδα προβάλλουν σὰν ἄσπρες φωλιές διάφορα χωριά.

4. Φεύγοντας ἀπὸ τὸ Καρλόβασι προχωροῦμε ἄκρη ἄκρη στὴν παραλία κοντὰ στοὺς πρόποδες τοῦ βουνοῦ "Αμπελοκατάφυτα" όπου ύψωνεται κατάμεσα τοῦ βουνοῦ. Τὸ ταξίδι μας εἶναι πρὸ τὰ ἀνοτολικά. "Ολη ἔδω ἡ χώρα ως στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ εἶναι σκεπασμένη ἀπὸ ἀμπέλια. Οὔτε σπιθαμὴ γῆς βλέπομε γυμνή. Ὡραῖα δάση φτάνουν ως πάνω στὶς κορυφές. "Ενος ἀμαξωτὸς δρόμος μέσα στὴν πρασινάδα τῆς παραλίας φαίνεται σὰ μιὰ ἄσπρη γραμμή. Αὐτὸς δ δρόμος συνδέει τὸ Καρλόβασι μὲ διάφορα πλούσια χωριά τοῦ μέρους αὐτοῦ καὶ μὲ τὴν πρεύουσα τῆς Σάμου, τὸ Βαθύ.

5. Βαθύ. Λυὸ ὕδρες κάνομε μὲ τὸ βατόρι γιὰ νὰ φτάσωμε ἀπὸ τὸ Καρλόβασι στὸ Βαθύ, ποὺ εἶναι ἡ πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ. Ὁ λιμένας του εἶναι στρογγυλός καὶ γύρω στὴν παραλία του τὰ δημοφανές ἄσπρα σπίτια σχηματίζουν ἓνα τόξο. Πράπλευρα οἱ λόφοι εἶναι κατάφυτοι καὶ ἡ πρασινάδα τους δίπλα

γαλανή θάλασσα σχηματίζει ἕνα ώφατο περιθώριο στὴν

λίς ἀποβιβαστοῦμε ἀντικρύζομε τὴν πλατεῖα τοῦ Πυθα-
ρα, ποὺ ἔχει πολλὰ καὶ μεγάλα δέντρα. Στὴν προκυμαία
πομε πολύ καλὰ καταστήματα καὶ ξενοδοχεῖα. Ἐκεῖ εἰναι
τὸ μέγαρο τῆς νομαρχίας, ἄλλοτε παλάτι τοῦ ἡγεμόνα,
πακάτω ἡ διεύθυνση τῆς ἀστυνομίας, ἄλλοτε βουλευτήριο,
ἀρχαιολογικὸ μουσεῖο, ὁ δημόσιος κῆπος, τὰ δικαστήρια.
Ἄστ τὴν ἀνατολικὴ ἄκρη τῆς πόλης εἰναι πολλὰ ἐργοστάσια,
ἐργάζονται τὰ πετσιά (βυρσοδεψεῖα) καὶ ἀτμόμυλοι,
τυεργοστάσια, οἰνεμπορικὰ καταστήματα κλπ. Ἡ πόλη,
σμένη στὶς πλαγιές ἐνὸς λόφου κατάφυτου, ἀπέχει ἀπὸ κεῖ
ἔνα τέταρτο τῆς ὥρας.

ΒΑΘΥ-ΤΗΓΑΝΙ-ΜΑΡΑΘΟΚΑ ΜΠΟΣ-ΚΑΡΛΟΒΑΣΙ (Δρόμος ἀμαξωτός).

Ἄλικές. Ἀπὸ τὸ Βαθὺ πηγαίνομε μὲ αὐτοκίνητο
πιανατολικά, προχωρώντας μέσα σὲ ἀμπέλια καὶ κατάφυτα
ράφια. Ἐκεῖ πέρα ἀνατολικὰ τοῦ δρόμου βλέπομε τὶς ἀλυ-
ποὺ ἀπ' αὐτὲς τὸ νησὶ προμηθεύεται τὸ ἀλάτι του. Ἀπέ-
τι ἀπὸ τὶς ἀλυκὲς διακρίνομε τὴ Μικρὰ Ἀσία, ποὺ ἔκει
ἔχει μόλις δύο χιλιόμετρα ἀπὸ τὴ Σάμο.

Τηγάνι. Φτάνομε σὲ λίγο στὸ Τηγάνι. Ἐδῶ πάνω
λόφο ΒΔ βλέπομε τὴν Ἀκρόπολη τῆς πολιᾶς πόλης καὶ τὸ
οὐριό τῆς. Νιώθουμε ἀπ' αὐτὰ ὅτι θὰ ἥτανε σημαντικὴ στὸν
ιὸ καιρό.

Ιράγυματι ἔκει στὴν ἀρχαιότητα ἥταν ἡ πρωτεύουσα τοῦ
σιοῦ, σπουδαιότατη, ποὺ εἶχε κάνει πολλές ἀποικίες καὶ εἶχε
γάλη ναυτικὴ δύναμη, τέτοια, ποὺ ὁ βασιλιὰς τῆς Σάμου
λικράτης τὴν ἀνάδειξε πρωτεύουσα τῶν Ἑλληνικῶν Πο-
τειῶν καὶ κυριάρχησε στὸ Αἰγαῖο Πέλασγος. Ἐκεῖ γεννήθηκε
τὸν 6° π.Χ. αἰῶνα ὁ μεγάλος φιλόσοφος Πυθαγόρας.
Ἐξ ἀπόσταση 6 χιλιόμετρα ἀπὸ τὴ σημερινὴ πόλη βρίσκον-
ται τὰ ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου περίφημου μαστί ήτης "Ἡρας «'Η-
μίου».

8. Χώρα-Μιτυληνοί. Ἀπὸ τὸ Τηγάνι ἀκολουθών-
ται τὸν ἀμαξωτὸ δρόμο φτάνομε στὴ Χώρα. Ἡ Χώρα ἥταν

πρωτύτερα, στὸν καιρὸν τῆς Τουρκοκρατίας, πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ. Πιὸ βορεινὰ βλέπομε μέσα στ' ἀμπέλια καὶ τὶς καπνοφυτεῖες ἐν' ἄλλῳ χωριό, τοὺς Μιτυληνούς.

'Εδῶ εἴμαστε στὴν περιοχὴν ποὺ βγάνει τὸ γλυκὸ μοσχόβιο κρασί, τὸν περίφημο ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα Ἀινθοσμία. "Ολο τὸ νησὶ βγάνει ὡς 25 ἑκατομμύρια ὁκάδες κρασὶ τὸ χρόνο. 'Απὸ τὸ 1893 ὅμως ὡς τὸ 1900 εἶχε πέσει ἀπὸ τὴν Μικρὰ 'Ασία ἡ κακὴ ἀρρώστεια τῶν ἀμπελιῶν, ἡ φυλλοξήρα καὶ χάλασσε ὅλα τὰ ἀμπέλια τοῦ νησιοῦ. Πολλοὶ Σαμιῶτες τότε ἀρχισαν νὰ φεύγουνε γιὰ τὴν Ἀμερική. 'Η κυβέρνηση ἔφερε τότε ἀπὸ τὴ Γαλλία κλήματα, ποὺ νὰ μὴ παθαίνουν φυλλοξήρα καὶ τὰ μοίρασε χάρισμα. "Ἐτσι μὲ τὸν καιρὸν ξανάγιναν τὰ ἀμπέλια, ὅχι ὅμως παντοῦ ὅπως πρίν· γιατὶ πολλοὶ προτίμησαν νὰ καλλιεργοῦν καπνά.

9. Πύργος—Μαραθόκαμπο καμπό καμπό καμπό. Περνώντας τὸν κάμπο τῆς Χώρας ἀνεβαίνομε κατάφυτους λόφους καὶ φτάνομε σὲ ἄλλο μεγάλο χωριό, τὸν Πύργο. Κι ἀπὸ κεῖ κατόπι στὸ Μαραθόκαμπο.

'Απὸ τὸ Μαραθόκαμπο ὁ δρόμος περνάει ἀνάμεσα στὰ βουνά Κερκετέα καὶ "Αμπελο, ἀνάμεσ' ἀπὸ δάση πεύκων καὶ ἐλαιῶνες κι ἀμπέλια, ὥσπου φτάνει στὸ Καρλόβασι.

Ἐρωτήσεις.

1—5. Κάμετε ἔνα ταξίδι ἀπὸ τὴ Σύρο στὸ Βαθὺ τῆς Σάμου καὶ διηγηθῆτε τί βλέπετε. 6—9. Κάμετε ἔνα ταξίδι στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Σάμου ἀπὸ τὸ Βαθὺ στὸ Καρλόβασι καὶ περιγράψετε διτι βλέπετε.

ΝΟΜΟΣ ΣΑΜΟΥ

Βουνά: 'Ο Κερκετέας, ἡ "Αμπελος.

Καμποί: Τῆς Χώρας.

Διοικητικὴ διαίρεση: 'Ο νομὸς τῆς Σάμου ἔχει δυὸς ὑποδιοικήσεις:

1. Τῆς Σάμου μὲ πρωτεύουσα τὸ Βαθὺ καὶ
2. τῆς Ἰκαρίας » τὸν "Άγιο Κήρυκο.

Ἐρωτήσεις.

1. Ποιὰ νησιὰ ἔχει ὁ Νομὸς Σάμου;
2. Κοντὰ σὲ ποιὰ χώρα βρίσκεται τὸ νησὶ Σάμος;
3. Τί ἐδαφος ἔχει ἡ Σάμος;
4. Τί παράγει ἡ Σάμος καὶ τί ἡ

*Ικαρία ; 5. Ποιὸ εἶναι τὸ ψηλότερο βουνὸ τῆς Σάμου ; 6. Ποιὰ εἶναι ἡ πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Σάμου ; 7. Ποιές βιομηχανίες εἶναι ἀνεπτυγμένες στὴ Σάμο ; 8. Ποιὰ εἶναι ἡ συγκοινωνία τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Σάμου ; 9. Γιατὶ τὸ θαλασσινὸ ταξίδι ἀπὸ Καρλόβασι ὡς τὸ Βαθὺ εἶναι πολὺ ὥραῖο ;

XIOS

ΠΕΙΡΑΙΑΣ—ΣΥΡΟΣ—ΧΙΟΣ

(Μὲ βαπτόρι μίλια 150).

Συνεχίζομε μὲ τὸ βαπτόρι τὸ ταξίδι μας ἀπὸ τὴ Σύρα στὴ Χίο.

1. Ἀπὸ τὴ Σύρο περνώντας στὸ στενὸ ἀνάμεσα Τῆνο καὶ Μύκονο ταξιδεύομε γιὰ τὸ νησὶ τῆς μαστίχας, τὴ Χίο. Μόλις πέρασωμε τὸ στενό, τὴ διακρίνομε ΒΑ μακριὰ στὸν ὄριζοντα. Ἐπειτα ἀπὸ 6 σχεδὸν ὥρες ταξίδι φτάνομε στὸ ἀκρωτήρι Μάστιχο. Πλέομε ἄκρη ἄκρη τὴν παραλία τοῦ νησιοῦ, ποὺ φημίζεται γιὰ τὰ μαστιχόδεντρά του, τὰ μύγδαλα καὶ τὰ λεμόνια του. Ἀπὸ δῶ τὸ νησὶ μᾶς φαίνεται βραχερὸ καὶ ἄδεντρο. Τὸ βουνὸ Αἴπος, ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὰ νότια, ἀπλώνεται κατάμακρα ὡς στὸ μέσο τοῦ νησιοῦ καὶ δυσ πάει κατὰ τὰ βορεινὰ ψηλώνει. Φαίνεται ἄδεντρο καὶ βραχερό.

2. Μαστιχώρια."Ολο τὸ κομμάτι τοῦ νησιοῦ, ποὺ εἶναι ἀνατολικὰ αὔτῆς τῆς βουνοσειρᾶς ἀπὸ τὴν Καλαμωτὴν ἔως σχεδὸν τὴν πόλη Χίο φαίνεται σχετικῶς ὅμαλὸ καὶ εἶναι ἀσπρουδερό, ἀντίθετα δὲ μὲ τὸ ἄλλο μέρος τοῦ νησιοῦ, ποὺ βλέπομε, αὐτὸ εἶναι κατάφυτο. Διακρίνομε πολλὰ ὅμορφα χωριὰ ἀνάμεσα στὴν καραπτράσινη ἔκταση. Εἶναι εἴκοσι τρία καὶ λέγονται Μαστιχοχώρια.

Σ' ὅλη αὐτὴ τὴν ἔκταση καλλιεργοῦν ἔνα εἰδος σκίνου τὸ μαστιχόδεντρο· τὸν κορμὸ τοῦ σκίνου αὐτοῦ τὸν χαράζουν τὸ καλοκαίρι καὶ ἀπὸ τὴ σχισμάδα ρέει σιγὰ σιγὰ σὰν πηχτὸ δάκρυ τὸ ρετσίνι του, ποὺ πέφτει χάμω ἢ ποὺ τὸ μαζεύουν πρὶν πέσει, στεγνὸ δπωσδήποτε. Τὸ ρετσίνι αὐτὸ εἶναι ἡ Χιώτικη μαστίχα. Ὡς 500.000 ὀκάδες τὸ χρόνο βγάνει ἡ Χίο τέτοιο ρετσίνι.

3. Ζακολουθοῦμε τὸ ταξίδι μας καὶ περνοῦμε τώρα τὸ στενὸ τῆς θάλασσας, ποὺ εἶναι ἀνάμεσα στὴ Χίο καὶ τὴ Μικρὰ Ασία. Τὸ στενὸ αὐτὸ λέγεται τοῦ Τσεσμέ. Κι εἶναι τόσο κοντὰ ἐκεῖ οἱ δυὸ παραλίες, ὡστε ἀπάνω στὴν Ασιατικὴ ἀκτὴ διακρίνομε

Γεωγραφία Δ'. Τάξεως Δ. Δημητράκου

καθαρὰ τὰ δέντρα καὶ τὰ ζῶα. Στὴν παραλία ἔκει βλέπομε καὶ τὴν κωμόπολη Τσεσμὲ (Κρήνη).

4. Χίος. Φτάνομε σὲ λίγο στὴν πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ καὶ τοῦ νομοῦ, τὴν Χίο (Κάστρο). Ἀποβιβαζόμαστε στὴν ὁραία προκυμαία, ποὺ ἔχει ἔξαιρετικὰ ὅμορφες καὶ μεγάλες οἰκοδομές. Στὸ νότιο μέρος τῆς πόλης, δηλαδὴ στὴν κυρίως πόλη δὲ βρίσκομε βέβαια λεωφόρους, γιατὶ ἡ πόλη δὲν ἔχει νέα ρυμοτομία, ἀλλὰ βλέπομε τοὺς δρόμους καθαροὺς καὶ καλοστρωμένους, μὲ καλὰ καταστήματα καὶ μὲ ὥραια σπίτια. Οἱ πιὸ ἀξιόλογες δημόσιες οἰκοδομές εἶναι ἡ Βιβλιοθήκη Κοραῆ καὶ τὸ γυμνάσιο.

Τὸ βόρειο τμῆμα κατέχει τὸ φρούριο, ποὺ ἀπάνω στὰ πολὺ πλατιὰ τείχη του οἱ Χιώτες κάνουν συχνὰ τὸν περίπατό τους. Ἐξω ἀπὸ τὰ τείχη στὴν παραλία εἶναι πολλὰ ἐργοστάσια ποὺ ἐργάζονται πετσιὰ (βυρσοδεψεῖα) καὶ πέντε ἔξι ἀνεμόμυλοι στὴ γραμμὴ ἀλέθουνε φλωῦδι τοῦ πεύκου, ποὺ χρειάζεται γιὰ τὴν κατεργασία τῶν πετσιῶν.

5. Στὴ Χίο τρεῖς μονάχα ἀμαξωτοὶ δρόμοι ὑπάρχουν. Οἱ ἔνας ἀπὸ τὸ νότιο μέρος τῆς πόλης πάει ὡς τὰ Μαστιχοχώρια, ὁ ἄλλος ἀπὸ τὰ δυτικὰ πάει ὡς στὴ Βολισσὸ καὶ ὁ τρίτος βρεινὰ ὡς τὰ Καρδάμυλα.

6. Χίος—Καρδάμυλα (δρόμος ἀμαξ.). Τὸ αὐτοκίνητό μας πάει παράλληλα στὴν παραλία διευθυνόμενο πρὸς τὸ ναυτικὸ μέρος τῆς νήσου. Ἐδῶ, ποὺ τὰ μέρη εἶναι πιὸ βουνήσια καὶ ἀγονα βρίσκομε τὰ μεγαλύτερα χωριὰ τῆς Χίου, Βροντάδος καὶ τελευταῖο τὰ Καρδάμυλα. Οἱ κάτοικοι τους εἶναι καλοὶ ναυτικοὶ καὶ ἔξ αἰτίας τους κυρίως ἔχει σήμερα ἡ Χίο 46 βαπτόρια καὶ 360 ιστιοφόρα. Τόσα πλοῖα δὲν ἔχει κανένα ἄλλο ναυτικὸ κέντρο τῆς Ἑλλάδας.

7. Οἰνοῦσες. Ἀπέναντί μας στ' ἀνάτολικὰ κλειοῦν τὸ στενὸ τῆς θάλασσας ἀνάμεσα Χίο καὶ Μικρὰ Ασία τρία τέσσερα χαμηλὰ νησάκια, ποὺ σκεπάζονται ἀπ' ἀμπέλια. Εἶναι τὰ νησιά Οίνοῦσες, ὅπως τὰλεγανοὶ οἱ ἀρχαῖοι, ποὺ σήμερα τὰ λὲν Ἀγνοῦσες. Η πρωτεύουσά τους φαίνεται πάνω στὸ μεγαλύτερο νησί. Ζακολουθοῦμε πρὸς τὰ βορεινὰ τὸ δρόμο, ἔπειτα στρέφομε δυτικὰ καὶ διαβαίνομε ἀπὸ τόπο βουνήσιο ξερὸ καὶ ἀδεντρο μεταξὺ στὰ βουνὰ Αἴπος καὶ Πελληναῖο. Ἀνάμεσα στοὺς λόφους ὅμως καὶ στὰ βουνὰ συναντᾶμε κοι-

λάδες, πού είναι κατάφυτες ἀπὸ λεμονιές, πορτοκαλιές, ἄμυγδαλιές, ἐλιές κλπ. Βλέπομε τοὺς Χιῶτες νὰ ἔργαζωνται μὲ ἐπιμονὴ στὶς πλαγιές τῶν βουνῶν καὶ νὰ προσπαθοῦν ἔτσι νὰ κάμουν γόνιμα τὰ ἄγογα μέρη. Βγάνουν μὲ τὸ λωστὸ τὶς πέτρες, μεταφέρουν χῶμα στοὺς λάκκους ποὺ φτιάνουν ἔτσι καὶ τὸ συγκρατοῦν μὲ ξερολιθιές. Χάρη στὴν ἐπιμονὴ, ὑπομονὴ καὶ τὴ φιλεργία τους οἱ Χιῶτες μπόρεσαν νὰ παρουσιάζουν στὸν κόσμο τὸ νησί τους σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ εὔφορα μέρη τοῦ κόσμου. Τόσα μύγδαλα, τόσα μανταρίνια, τόσα λεμόνια, τόσο λάδι, ποὺ βγάνει ὁ τόπος πρέπει, λέει κανείς, νὰ βγαίνουν ἀπὸ νησί, ποὺ οὔτε χαλίκι θὰ βρίσκεται ἐκεῖ· κι ὅμως είναι ἀπὸ μέρος ξερὸ καὶ ἄγονο, ποὺ μπόρεσαν οἱ Χιῶτες νὰ καλλιεργήσουν τὸ ἓνα τρίτο ἀπ' αὐτό. Προχωροῦμε ώστόσο δλέσνα καὶ φτάνομε στὴ Βολισσό, χωρὶὸ ποὺ τό' κανε περίφημο ὁ Κοραῆς μὲ τὸν Παπατρέχα του.

8. Ψαρά. Ἀπέναντί μας δυτικὰ βλέπομε τὸ ιστορικὸ νησὶ Ψαρά. Είναι νησάκι ποὺ μονάχα λίγες συκιές ἔχει καὶ κανένα σχεδὸν ἄλλο δέντρο ἢ θάμνο. Είναι ὅμως ξακουστό, γιατὶ ἀπὸ αὐτὸ βγῆκαν ήρωϊκοὶ ναυτικοὶ στὴν Ἐλληνικὴ ἐπανάσταση τοῦ 21 καὶ πρῶτος μέσα σ' ὅλους ὁ πυρπολητὴς Κανάρης.

⁹Ἐρωτήσεις.

1—5. Περιγράψετε τὸ ταξίδι σας ἀπὸ τὴ Σύρο ὡς στὴ Χίο. Ποιό ἀσυνήθιστο προϊὸν σᾶς κάνει ἐντύπωση ; 6—8. Ποιὰ ταξίδια μπορεῖτε νὰ κάμετε στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ νησιοῦ ; Διηγηθῆτε τα. Βρίσκετε εὔφορη τὴ γῆ τοῦ νησιοῦ ; Τί ἐντύπωση σᾶς ἔκαναν οἱ κάτοικοί του;

NOMOS XIOY

‘Ο νομὸς ἔχει τὰ νησιὰ Χίο, Ψαρὰ καὶ Οίνοῦσες.

Βουνά: ‘Ο Αἴπος καὶ τὸ Πελληναῖο.

Άκρωτήρι: Τὸ Μάστιχο.

Διοικητικὴ Διαίρεση: ‘Ο νομὸς Χίου ἔχει μία ἐπαρχία:

1. Τῆς Χίου πρωτεύουσα Χίος

⁹Ἐρωτήσεις.

1. Πειά νησιὰ ἔχει ὁ νομὸς Χίου ; 2. Κατὰ ποιό μέρος τῆς Σάμου βρίσκεται ἡ Χίος ; 3. Ἀνατολικὰ τῆς Χίου ποιὰ χώρα είναι ; 4. Σὲ ποιό μέρος τοῦ νησιοῦ είναι τὰ περισσότερα χωριά καὶ γιατί ; 5. Τί σχηματίζεται ἀ-

νάμεσα Χίο καὶ Μικρὰ Ἀσία ; 6. Σὲ ποιό μέρος τοῦ νησιοῦ εἶναι ἡ πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Χίος ; 7. Ποιά βιομηχανία ἔχει ἡ πόλη τῆς Χίου ; 8. Τί ἀλλο ἐκτὸς τὴ μαστίχας βγάνει ἡ Χίος ; 9. Πῶς μπόρεσαν οἱ χιῶτες νὰ βγάνουν τόσα πολλὰ καὶ διάφορα προϊόντα στὸ ξερὸ καὶ βραχερὸ νησί τους ; 10. Σὲ τί καταγίνονται οἱ κάτοικοι τῶν μεγαλοχωριῶν Βροντάδες καὶ Καρδάμυλα ; 11. Ἐπὸ ποιὸ μέρος τῆς Χίου βρίσκονται τὰ Ψαρά ; 12. Τί γνωρίζετε ἀπὸ τὴν ιστορία γιὰ τὰ Ψαρά καὶ τί γιὰ τὴ Χίο ;

Λέσβος—τὸ νησὶ τῆς ἑλιαῖς.

ΠΕΙΡΑΙΑΣ—ΧΙΟΣ—ΜΥΤΙΛΗΝΗ (μὲ βαπόρι μίλλια 200).

Τώρα θὰ ἐπισκεφθοῦμε τὸ ὡραῖο νησὶ τῆς Λέσβου.

1. Ταξιδεύομε ἀπὸ τὴ Χίο. Μετὰ μιὰ σχεδὸν ὥρα ἀφίνομε ἀριστερὰ τὶς Οίνουσες καὶ πλέομε τόσο κοντὰ στὴ Μικρασιατικὴ παραλία, ὡστε νὰ διακρίνομε καλὰ τοὺς ἀνθρώπους. Βορειὰ ἀντικρύζομε ξεκάθαρα τὸ νησὶ Λέσβο καὶ μετὰ δυὸ ὥρες ταξιδεύομε ἀπὸ δίπλα στὰ νοτιοανατολικὰ παράλια τῆς. Βουνὰ χαμηλὰ καὶ κατάφυτα ἀπὸ πεῦκα καὶ ἀπὸ ἑλιές ὡς ἐπάνω στὶς κορυφές τους βλέπομε ἀπ' αὐτὰ τὰ παράλια τοῦ νησιοῦ. Ἀριστερά μας μπαίνει βαθιὰ στὴν ξηρὰ ὁ κόρφος τῆς Γέρας, δὲ διακρίνεται ὅμως. Εἶναι τόσο στενὴ ἡ κατάφυτη εἰσοδό του ὡστε νὰ μὴν ὑποψιάζεται κανείς, πώς μέσα σ' αὐτὸ τὸ δάσος μπαίνει ἡ θάλασσα καὶ σχηματίζει κόρφο. Στρίβομε τὸ ἀκρωτήριο ποὺ εἶναι κι αὐτὸ κατάφυτο, καὶ διακρίνομε βορειὰ τὴ Μυτιλήνη. Τὸ φρούριο τῆς στὴν ἀνατολικὴ ἄκρη μοιάζει σὰν τεράστιος πύργος.

2. Βαριάς. Πολὺ ὅμορφη θέα ἔχει ἐδῶ ἡ παραλία τοῦ νησιοῦ. Τέσσερα καλὰ χωριὰ, ποὺ τὸ μεγαλύτερό τους λέγεται Βαριές, προβάλλουν ἀνάμεσα στὶς πολύδεντρες πλαγιές τοῦ βουνοῦ καὶ ὡραιότατα σπίτια σ' ὅλη τὴν παραλία φτάνουν ὡς στὴν πόλη Μυτιλήνη.

3. Μυτιλήνη. Τὸ πλοϊο μας ἀγκυροβολεῖ στὴν πρωτεύουσα τῆς Λέσβου τὴ Μυτιλήνη. Ἡ πόλη εἶναι χτισμένη σ' ἓνα χαμηλὸ λαιμὸ τῆς στεριᾶς, ποὺ ἐνώνεται μὲ ἓνα λόφο σχηματίζοντας μαζὶ μ' αὐτὸν χερσόνησο. Πάνω σ' αὐτὸν τὸ λόφο εἶναι τὸ φρούριο καὶ γύρω του εἶναι ὁ παραλιακὸς δρό-

μος, ποὺ σ' αὐτὸν οἱ Μυτιληνοὶ κάνουν τὸν περίπατο τους.
'Απὸ τὶς δυὸ πλευρὲς τοῦ λαιμοῦ αὐτοῦ τῆς στεριᾶς σχηματί-
ονται δυὸ λιμένες.

'Ο νότιος λιμένας εἶναι ὡραῖος. "Εχει προκυμαία καὶ λιμενο-
βραχίονα καὶ εἶναι ὁ κύριος λιμένας. 'Ο βόρεις λιμένας δὲν ἔχει
τίποτε καὶ σ' αὐτὸν μόνον καίκια καὶ βάρκες βλέπομε. 'Άλλὰ
στὴν παραλία του βρίσκονται μεγάλα ἐργοστάσια σαπουνο-
ποιίας καὶ τὰ ὡραῖα λουτρά Κουρτζῆ.

'Η Μυτιλήνη ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ὡραῖο δημόσιον κῆπο της δὲν ἔ-
χει τίποτε ἄλλο ἀξιοθέατο. Οἱ δρόμοι της εἶναι στενοί καὶ
λιθόστρωτοι ὅλοι. 'Ἄραῖος ὅμως περίπατος εἶναι ὁ δρόμος ποὺ
πάει κατὰ τὴν Βαριά.

ΜΥΤΙΛΗΝΗ-ΠΛΩ ΜΑΡΙ

(Δρόμος ἀμαξωτός).

4. Γέρα. Βγαίνομε ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη κατὰ τὴν Βαριά,
ἀνεβαίνομε κατάφυτους ἀπὸ ἐλιές λόφους καὶ ἀπὸ ψηλὰ
βλέπομε τὸν κόλπο τῆς Γέρας. Εἶναι κλειστὸς σὰ λίμνη
καὶ ὅλη γύρω του ἡ ἔκταση εἶναι κατάφυτη. Στὸ στόμιο τοῦ
κόρφου εἶναι τὸ πέραμα. Μιὰ βάρκα φέρνει σὲ λίγα λεπτὰ τῆς
ῶρας ἀνθρώπους, ζῶα, ἐμπορεύματα ἀπὸ τὴν μιὰ μεριὰ στὴν
ἄλλη. Περνᾶμε καὶ μεῖς μὲ τὴν βάρκα ἀντίκρυ. Βρισκόμαστε ἔτσι
σὲ μιὰ πλατύτερη ἔκταση καμπίσια, κατάφυτη ἀπὸ ἐλιές, κατὰ
τὰ βορεινὰ μάλιστα τὰ λιόδεντρα φτάνουν ὡς στὸ μυχὸ
τοῦ κόρφου καὶ παραπέρα. 'Ἄραῖο θέαμα ἔκει πάνω τὸ βαθὺ^ν
πράσινο χρῶμα τῶν πεύκων, ἐδῶ κάτω τὸ ἀσημοπράσινο
χρῶμα τῶν ἑλαιώνων γύρω-γύρω στὰ ἥσυχα νερὰ τοῦ κόρ-
φου. Εἶναι ἡ πιὸ ὅμορφη τοποθεσία τοῦ νησιοῦ.

5. Πλωμάρι. Τὸ αὐτοκίνητό μας προχωρεῖ, περνάει
ἀπὸ διάφορα χωριά, ὡσπου φτάνομε στὴν τρίτη πόλη τῆς
Λέσβου, τὸ Πλωμάρι, ποὺ εἶναι λιμένας τοῦ σαπουνιοῦ. 'Εδῶ
βρίσκονται τὰ πιὸ μεγάλα ἐργοστάσια σαπουνιοῦ τοῦ νη-
σιοῦ κι ἔνα πολὺ μεγάλο ἀτμοκίνητο λιοτριβεῖο.

πιστή έτοιμη για την

ΜΥΤΙΛΗΝΗ-ΠΟΛΥΧΝΙΤΟΣ

(Δρόμος άμαξωτός).

6. Λούτρα Γέρας. Ἐπιστρέφομε στὴ Μυτιλήνη. Ἀπὸ τὸ βορεινὸ λιμένα τῆς, προχωροῦμε πρὸς Β. παραλιακά. Περνᾶμε ώραίους λαχανόκηπους καὶ στρίβοντας δυτικὰ φτάνομε στὸ μυχὸ τοῦ κόρφου τῆς Γέρας. Ἐδῶ εἰναι θερμὰ λουτρά «Τὰ λουτρά τοῦ κόρφου». Ὡς τρεῖς χιλιάδες τὸ χρόνο ἔρχονται καὶ κάνουν τὰ λουτρά τους στὶς δυὸ δεξαμενές. Ἐλαιώνες ἀπλώνονται δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ σ' ὅλη τὴν ἔκταση ποὺ περάσαμε.

7. Αγιάσο. Ἀπὸ δῶ ὁ δρόμος προχωρεῖ σ' ἐνα ὡραιότατο δάσος πεύκων. Ἀνεβαίνομε ἀνηφόρια λόφων, ποὺ εἶναι σκεπασμένοι ἀπὸ πεύκα, κι ἀπὸ μιὰ διακλάδωση τοῦ δρόμου προχωροῦμε καὶ φτάνομε στὴν πόλη τῶν ἀχλαδιῶν Αγιάσο. Ἡ ηφαλότερη κορφὴ τῶν βουνῶν τοῦ νησιοῦ, ποὺ φαίνεται ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ νησιοῦ, ὁ "Αγιος Ηλίας ("Ολυμπος) φαίνεται σὲ μικρὴ ἀπόσταση δυτικὰ τῆς πόλης.

Μεγάλες ἔκτασεις γύρω στὸ Αγιάσο σκεπάζονται ἀπὸ ἀχλαδιές, κυδωνιές, καστανιές καὶ ἄλλα καρποφόρα δέντρα. Ὡς ἐνα ἑκατομμύριο ὄκαδες φροῦτα ἔξαγονται κάθε χρόνο ἀπὸ τὸ νησί. Ἄν καὶ τὰ καρποφόρα δέντρα τοῦ νησιοῦ τὰ βλέπομε παραμελημένα, οὔτε κλάδεμά τους γίνεται, οὔτε καθάρισμα, οὔτε καμιὰ καλλιέργειά τους καὶ μόνο τὸν καιρὸ ποὺ θὰ κόψουν τοὺς καρπεὺς τὰ ἐπισκέπονται κάθε χρόνο οἱ νοικκυραῖοι.

8. Κόλπος Καλλονῆς-Πολύχνιτος. Ἀπὸ τὸ Αγιάσο προχωρώντας ἀνάμεσα σὲ βοσκότοπους καὶ σὲ ἄδεντρες ἔκτασεις φτάνομε στὴ δεύτερη πόλη τὸν Πολύχνιτο. Ἐκεῖ κάτω στὴν παραλία κοντὰ στὴ σκάλα τῆς Πολυχνίτου εἶναι οἱ πολὺ καλές ἀλυκές, ποὺ ἀποδίνουν ὡς 5 ἑκατομμύρια ὄκαδες ἀλάτι τὸ χρόνο. Βορεινά μας ἀπλώνεται ὅσο φτάνει τὸ μάτι μας ἔνας ἄλλος κόρφος τριπλάσιος ἀπὸ τὸν κόρφο τῆς Γέρας. Είναι ὁ κόρφος τῆς Καλλονῆς.

ΛΟΥΤΡΑ ΓΕΡΑΣ—ΕΡΕΣΟΣ
(Δρόμος ἀμαξωτός).

9. Ο Πευκώνας. Λίγο παραπέρα ἀπὸ τὰ λουτρὰ τῆς Γέρας διδρόμος πάει ΒΔ, περνάει ἀνάμεσα στὸν πιὸ μεγάλο καὶ πιὸ ὅμορφο πευκώνα τοῦ νησιοῦ, ποὺ ἀπλώνεται σ' ὅλα τὰ πεδινὰ μέρη ἀνάμεσα στοὺς δυὸ κόρφους, Γέρας καὶ Καλλονῆς. Δυστυχῶς οἱ ξυλοκόποι, ποὺ κόβουν τὰ πεῦκα ὅπως τύχῃ, οἱ βοσκοί, ποὺ τὰ κατεῖν γιὰ νὰ βγῆ ἐκεῖ χορτάρι γιὰ τὰ κοπάδια τους καὶ οἱ χωριάτες ποὺ τὰ ξεφλουδᾶν ὅπως γιὰ νὰ πάρουν τὸ φλούδι, ποὺ χρειαζεται γιὰ τὴν κατεργασία τῶν πετσιῶν, ὅλοι αὐτοὶ φέρνουν τέτοιες καταστροφές, ὥστε εἶναι ζήτημα ἂν θὰ ὑπάρχῃ τὸ ὡραῖο αὐτὸ δάσος μετὰ λίγα χρόνια.

10. Στὴν παραλία τοῦ μυχοῦ τοῦ κόρφου τῆς Καλλονῆς διαβαίνομε ἀπὸ ἔλαιωνες κι ἀπὸ ἀμπέλια καὶ φτάνομε ἔπειτα ἀπὸ λίγο στὴν Καλλονή. Τὸ αὔτοκίνητό μας προχωρεῖ. Περνᾶμε τόπους χέρσους, ὅπου βόσκουν πρόβατα, γίδια, καὶ βόδια. Ἐδῶ κι ἐκεῖ εἶναι μερικὰ χωράφια σπαρμένα σιτάρι καὶ ἄλλα καπνοφυτεία. Ἀνάμεσα Τελωνείου καὶ Ἐρεσοῦ βλέπομε δάσος ἀπὸ βελανιδιές.

ΜΥΤΙΛΗΝΗ—ΜΑΝΔΑΜΑΔΟΣ
(Δρόμος ἀμαξωτός).

12. Λουτρὰ Κουρτζῆ καὶ Θερμῆς. Ἀκολουθώντας πρὸς Β. τῆς Μυτιλήνης τὸν παραλιοκὸ δρόμο συναντοῦμε λίγο πιὸ πέρα ἀπὸ τὴν ἄκρη τῆς πόλης τὰ λουτρὰ «Κουρτζῆ». Πολὺς κόσμος τηγαίνει στὰ λουτρὰ αὐτὰ κάθε χρόνο.

Προχωρώντας πιὸ πέρα φτάνομε μετὰ δυόμιση ὥρες στὰ λουτρὰ «Θερμῆς».

14. Μανδαμάδος. Ἐξακολουθώντας τὸ δρόμο μας ἀνάμεσα σὲ ἔλαιωνες φτάνομε στὸ μεγαλοχώρι Μανδαμάδο. Βρίσκομε δῶ ἓνα μεγάλο κοινοτικὸ λιοτριβεῖο ἀτμοκίνητο. Στὴ Λέσβῳ κάθε κοινότητα ἔχει δικό της μεγάλο ἀτμοκίνητο λιοτριβεῖο καὶ τὰ κέρδη ἀπ' αὐτὸ τὰ ξοδιάζουν γιὰ νὰ φτιάνουν

δρόμους, ἐκκλησίες καὶ σχολεῖα. Γι' αὐτὸν κιόλας ὅλο τὸ νησί
ἔχει πολὺ καλὸν σύμπλεγμα ἀμάξωτῶν δρόμων καὶ ὥραιό-
τατα νέα Σχολεῖα. Παραπάνω ἀπὸ 150 τέτοια κοινοτικὰ
λιοτριβεῖα βρίσκονται στὸ νησί.

15. Τὰ λάδια τοῦ νησιοῦ δὲν εἶναι ὅλα καλῆς ποιότητας.
Απὸ τις 15 ἑκατομμύρια ὀκάδες, ποὺ βγάνει κάθε χρόνο, μόλις
τὸ μισὸν εἶναι φαγόσιμο. Τὸ ἄλλο τὸ χρησιμοποιοῦν τὰ 60 ἐρ-
γοστάσια σαπουνιοῦ, ποὺ ἔχει τὸ νησὶ καὶ ποὺ φτιάνουν ὡς
15 ἑκατομμύρια ὀκάδες σαπούνι τὸ χρόνο καὶ πιὸ πολύ. Τὸ
ἄλλο κομμάτι τοῦ νησιοῦ δὲν ἔχει τίποτε ἀξιόλογο.

ΜΥΤΙΛΗΝΗ—ΛΗΜΝΟΣ

(Μὲ βαπτόρι μίλια 75).

16. Ἐπιβιβαζόμαστε στὸ βαπτόρι καὶ ξεκινᾶμε ἀπὸ τὴν Μυ-
τιλήνη προχωρώντας ΒΔ. Βγαίνομε στὸ ἀνοιχτὸν πέλαγος
καὶ μόλις διακρίνομε ΒΔ τὸ νησὶ Λῆμνος. Δυτικὰ βλέπομε τὸ
μικρὸν νησὶ "Ἄγιος Εὔστρατιος. Τραβᾶμε γιὰ τὴν Λῆμνο, καὶ μετὰ
λίγες ὥρες μπαίνομε στὸν ιστορικὸν λιμένα τοῦ νησιοῦ, τὸ Μού-
δρο. Στὸ δυτικὸν μέρος τοῦ νησιοῦ βρίσκεται ἡ πρωτεύουσα,
τὸ Κάστρο.

Ἄπὸ τοὺς λόφους ποὺ εἶναι στὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ Μού-
δρου βλέπομε ὄλακαιρο σχεδὸν τὸ νησί. Εἶναι πεδινὸν καὶ μόνο
ΒΔ διακρίνομε λίγες λοφοσειρές. Δέντρα δὲν ἔχει. Εἶναι σχεδὸν
ὄλότελα γυμνό. Κι ἔτσι παίρνει κανεὶς τὴν ἐντύπωσην πώς ἡ
Λῆμνος εἶναι ἄγονη, ἐνῷ ἀπεναντίας εἶναι ἀρκετὰ εὔφορη. Δυσ-
τυχῶς οἱ Λημνοὶ σπέρνουν τὴν γῆ τους μόνον δημητριακά,
ποὺ ἵστα ἵστα γι' αὐτὰ δὲν εἶναι κατάλληλη. Ὁ καπνός, ἡ πα-
τάτα καὶ ἀπὸ τὰ δέντρα ἡ συκιά, ἡ μυγδαλιά, ἡ μουριά κλπ.
Θὰ ἥταν κατάλληλα γιὰ τὸ ἔδαφος τῆς Λῆμνου καὶ θὰ πλούτι-
ζαν βέβαια τὸ νησὶ.

Ἐρῶ τὴν σεις.

1-3. Περιγράψετε τὸ ταξίδι μας ἀπὸ τὴν Χίο στὴν Μυτιλήνη. Πῶς εἶναι ἡ
πόλη Μυτιλήνη; 4-5. Διηγηθῆτε ἔνα ταξίδι μὲ αὐτοκίνητο στὸ Πλωμάρι.
5-7. Διηγηθῆτε ἔνα ταξίδι ὡς στὴν Πολύχνιτο καὶ ἔνα ὡς στὴν Ἐρεσό.
7-14. Διηγηθῆτε ἔνα ὅμοιο ταξίδι ἔως τὸ Μανδαμάδο. 16-17. Πῶς πηγαί-
νομε στὴν Λῆμνο.

ΝΟΜΟΣ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ

Βουνά: "Αγιος Ήλίας ("Ολυμπος).

Άκρω τήρια: Μαλέα καὶ Σίγρι στὴ Λέσβο.

Κόρφοι: Τῆς Καλλονῆς καὶ τῆς Γέρας στὴ Λέσβο, ὁ Μούδρος στὴ Λήμνο.

Διοικητική Διαίρεση: 'Ο νομὸς τῆς Λέσβου ἔχει τέσσερες ἐπαρχίες:

1. Τῆς Μυτιλήνης	μὲ πρωτεύουσα τὴ Μυτιλήνη
2. Τοῦ Πλωμαριοῦ	» τὸ Πλωμάρι
3. Τῆς Λήμνου	» τὸ Κάστρο
4. Μηθύμνης	» Ἀγ. Παρασκευὴ

Ἐρωτήσεις.

- ε. 1. 'Ο νομὸς τῆς Λέσβου ἀπὸ ποιά νησιὰ ἀποτελεῖται καὶ ποιὸ ἀπ' αὐτὰ ἔναι τὸ μεγαλύτερο ; 2. 'Ο Μυτιλήνη σὲ ποιά παραλία πλησιάζει ; 3. Ποιό εἶναι τὸ ἔδαφος τῆς Μυτιλήνης ; καὶ τί δέντρα ἔχει ; 4. Ποιὸς εἶναι ὁ καλύτερος λιμένας τῆς Μυτιλήνης ; 5. 'Η πόλη Μυτιλήνη ποῦ βρίσκεται ; 6. Τί κυρίως παρέγει τὴ Λέσβος ; 7. Πῶς φαίνεται ὁ κόλπος τῆς Γέρας ; 8. Γιατὶ ἔχει προσδέψει πολὺ ἡ σαπούνοποιία στὴ Μυτιλήνῃ ; 9. Σὲ ποιὸ μέρος τῆς Λέσβου εἴναι καλές ἀλυκές ; 10. Ποῦ ὑπάρχουν στὴ Λέσβο ίαματικά λουτρά ; 11. 'Απὸ τί ἔχουν οἱ κοινότητες τῆς Λέσβου ἔνα καλὸ εἰσόδημα καὶ τί ώφελιμα ἔργα ἔγιναν καὶ γίνονται ἀπ' αὐτό ; 12. Πῶς ἡ Λέσβο μπορεῖ νὰ ἔχῃ μεγαλύτερα εἰσοδήματα ἀπὸ τὸ λάδι ; 13. Ποιό κομμάτι τῆς Λέσβου ἔχει πολλὰ δάση καὶ ποιὸ εἶναι καλλιεργημένο ; 14. Ποιό κομμάτι τοῦ νησιοῦ εἴναι ἄδεντρο καὶ ἀκαλλιέργητο ; 15. Ποιά περιφέρεια βγάνει πολλὰ φρούτα καὶ τί λογῆς ; 16. Ποιά εἶναι ἡ πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ τῆς Λέσβου ; 17. Βορειὸ τῆς Μυτιλήνης ποιὸ μικρὸ νησὶ συναντᾶμε ; 18. Τὸ νησὶ Λήμνος κατὰ ποιὸ μέρος τῆς Μυτιλήνης εἴναι ; 19. Πῶς λέγεται ὁ λιμένας τῆς Λήμνου ; 20. Γιατὶ εἴπαμε πῶς ὁ λιμένας αὐτὸς εἴναι ιστορικός ; 21. Τί ἔδαφος ἔχει τὴ Λήμνος ;

Κρήτη

ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ–ΧΑΝΙΑ

(Μὲ βαπτόρι μιλ. 150).

1. 'Απὸ τὸν Πειραιά μὲ τὸ βαπτόρι τραβᾶμε ἵσα κατὰ τὰ Νότια. Στὴ μέση τοῦ ταξιδιοῦ μας ἀφήνομε ἀνατολικὰ τὴ Μῆλο. "Υστερα ἀπὸ λίγο ξεχωρίζομε βαθειὰ στὸν ὁρίζοντα κατὰ τὰ νότια μιὰ ψηλὴ γραμμή. Εἴναι τὴ Κρήτη.

Προχωροῦμε πρὸς τὰ κάτω καὶ ὅλο τὴν πλησιάζομε. Τώρα ὅλο σχεδὸν τὸ μεγαλόνησο διακρίνεται σὰν μιὰ ἀπέραντη λωρίδα, ποὺ ἀνατολικὰ χάνεται λίγο λίγο στὸν ὁρίζοντα. "Υστερα ἀπὸ λίγο ξεχωρίζουμε καὶ τὰ βουνά τῆς.

2. Λευκὰ ὅρη. Πλησιάζομε καὶ μπαίνομε μέσα στὸν κόλπο τῶν Χανιῶν. Στὰ δεξιά μας ἔχομε ἔνα ἀκρωτήριο στενομάκρο, ποὺ τὸ λέγουν Σπάθα. Στὰ ἀριστερά μας τὴ χερσόνησο Ἀκρωτήρι. Στὰ βάθη του δύολπος σχηματίζει μιὰ λωρίδα κατάφυτη πεδινὴ μὲ ὅμορφα χωριά, ποὺ ἀπὸ πάνω τους ὑψώνεται ὑπερήφανο τὸ βουνὸ Λευκὰ ὅρη, δεύτερο στὸ ὕψος ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς Κρήτης. Φαίνονται βουνὰ ξερά.

3. Χανιά, ἡ πόλη τῶν πορτοκαλιῶν. Ἀράζομε καὶ βγαίνομε στὴν πρωτεύουσα τῆς Κρήτης Χανιά. Τὸ λιμάνι τῆς είναι μικρό, γεμάτο καϊκια κοντὰ στὸ μέρος τοῦ λιμανιοῦ, ποὺ ἄραξε τὸ ἀτμόπλοιο, βλέπομε τὸ φρούριο Φιρκά. Μπροστά μας ξαπλώνεται ἡ πόλη.

4. Οἱ βάρκες φθάνουν στὸ ἀτμόπλοιο. Μὲ τὴν τρικυμία είναι δύσκολη ἡ ἔξοδος τῶν ἐπιβατῶν, μόλα ταῦτα ὄλοι βιάζονται νὰ κατεβοῦν στὴ βάρκα γιὰ νὰ βροῦν μιὰ θέση καὶ οἱ ἐπιτήδειοι καὶ δυνατοὶ βαρκάρηδες μᾶς βγάνουν στὴν πόλη. Βρίσκομε δρόμους στενούς καὶ πλακόστρωτους. Στὸ κέντρο τῆς πόλης κοντὰ στὸ Δημαρχεῖο είναι ἡ μικρὴ πλατεῖα Συντριβάνι.

5. Χαλέπα. "Ομορφη λεωφόρος μᾶς φέρνει στὸ μαγευτικὸ προάστειο Χαλέπτα. Ἐκεῖ κατοικοῦσε πρὸ ἐτῶν ὁ ἡγεμόνας τῆς Κρήτης ἐκεῖ είναι σήμερα τὸ σπίτι τοῦ Βενιζέλου καὶ τὰ Προξενεῖα.

6. Σούδα. "Άλλη λεωφόρος, ἡ λεωφόρος τῆς Σούδας τελειώνει στὸ μεγαλύτερο καὶ καλύτερο λιμάνι τῆς Κρήτης, στὴ Σούδα. Τὴν εἰσόδο τοῦ λιμανιοῦ αὐτοῦ κλείνει ἔνα νησάκι χαμηλό.

7. "Απειρα μικρὰ χωριά βλέπομε στὴν πλευρὰ αὐτὴ τῶν λευκῶν ὄρέων. Ἀπὸ τὴν εἰσόδο τοῦ κόλπου τῆς Σούδας ὡς τὸ δυτικὸ μικρὸ κόλπο τῶν Χανιῶν. Τὸ τελευταῖο ἐκεῖ ἐπάνω είναι τὸ Θέρισσο.

XANIA—ΠΑΛΙΟΧΩΡΑ

Απὸ τὰ Χανιά τὸ αὐτοκίνητό μας διευθύνεται πρὸς δυσμὰς κατὰ τὴν παραλία.

Ἄριστερὰ ἔχομε τὴν περιφέρεια τῶν ἐσπεριδοειδῶν.
Ἐδῶ εἰναι οἱ κῶμες Ἀλικιανὸς καὶ Βατόλακκος μέσα σὲ δάση
ἀπὸ λεμονιές καὶ πορτοκαλιές, ποὺ βγάζουν τὰ φημισμένα
πορτοκάλια τῆς Κρήτης.

Σὲ λίγο περνοῦμε ἀπὸ τὴν Πλατανιά. Εἶναι ἔνα χωριό
μαγευτικὸ μέσα σὲ περβόλια λαχανικῶν καὶ ὅπωροφόρων
δένδρων, τὰ ὅποια ποτίζει τὸ ποτάμι Πλατανιάς. Ἡ κοιλάδα
τοῦ Πλατανιᾶ εἶναι κατάφυτος. Μετ' ὀλίγον φθάνομε στὶς
Βουκιλιές ὄνομαστὲς γιὰ τὴν ἀγορά, ποὺ γίνεται ἐκεῖ κατὰ
Σάββατο ὅλης τῆς περιφέρειας αὐτῆς. Δεξιά μας κάτω στὸν
κόλπο εἶναι ἡ κωμόπολις Καστέλι Κισσάμου ἡλεκτροφώτι-
στη, ποὺ συναγωνίζεται τὰ Χανιά στὸ ἐμπόριο.

Τὸ αὐτοκίνητό μας σταματᾷ στὸν Κάνδανο, πρωτεύουσα
τῆς ἑπαρχίας Σελίνου. Εἶναι μιὰ κώμη ἰδιόρρυθμη ἀποτελεῖται
ἀπὸ πολλὲς μικροσυνοικίες κατάφυτες. Προχωροῦμε
πρὸς νότον μέσα σ' ἐλαιῶνα, μὲ τὰ μεγαλύτερα ἐλαιόδενδρα
ποὺ ὑπάρχουν, καὶ φτάνομε κάτω στὴν παραλία, στὴν Παλιο-
χώρα. Ἡ Παλιοχώρα εἶναι ἡ σκάλα ὅλης αὐτῆς τῆς περι-
φέρειας γιὰ τὴν ἔξαγωγὴ τοῦ λαδιοῦ.

Νοτιοδυτικὰ τοῦ Καστελιοῦ εἶναι ἡ περιφέρεια τῶν κα-
στάνων. Ἐδῶ εἶναι τὰ Ἐννιάχωρι μέσα σὲ δάση
καστανεῶν, τὰ ὅποια ἔκτείνονται στὴ δυτικὴ παραλία τῆς
Μεγαλονήσου.

XANIA—ΣΦΑΚΙΑ

(Δρόμος ἀμαξωτός).

11. Σφακιά. Τὸ αὐτοκίνητό μας πηγαίνει ΝΑ ἀπὸ τὰ
Χανιά. Περνᾶμε τὸ μικρὸ κάμπο τῶν Χανιῶν, κατάφυτο ἀπὸ
ἐληές. Προχωροῦμε κατὰ τοὺς ἀνατολικοὺς πρόποδες τῶν Λευ-
κῶν ὄρέων, περνᾶμε πολὺ ὅμιρφες τοποθεσίες, ψηλὰ καὶ
ἀπόκρημνα βουνά, ἐλαιῶνες, ἀμπέλια, δάση ἀπὸ βαλανιδιές,
πρινάρια καὶ χαρουπιές. Ἐπὶ τέλους φτάνομε στὴν περιφέρεια
τῶν Σφακιῶν. Κάτω στὴν παραλία βρίσκεται ἡ κωμόπολις
Σφακιά.

ΧΑΝΙΑ—ΑΓΙΟΣ-ΝΙΚΟΛΑΣ
(Δρόμος ἀμαξωτός).

12. Στὰ Χανιά παίρνομε τὸ αὐτοκίνητο καὶ ἀκολουθώντας τὴν βορινὴν παραλίαν κατὰ τὴν ἀνατολὴν περνοῦμε τὴν Μεγαλόνησον ἀπὸ τὸ ἄκρον σ' ἄκρον σχεδόν.

13. Ρέθυμνο, ἡ πόλη τοῦ λαδιοῦ. Τὸ αὐτοκίνητό μας περνᾶ ἀπὸ τὸν κόλπο τῆς Σούδας, τρέχει σὲ μικρὰ ὑψώματα κατάφυτα μὲν ἐλιές. Δεξιὰ ἔχομε τὸν δύγκο τῶν Λευκῶν βουνῶν καὶ ἀριστερὰ τὴν θάλασσαν. Περνοῦμε τὸ ὠραῖο κεφαλοχώρι Βάμο καὶ σὲ λίγην ὥρα σταθμεύομε στὴν πόλη τοῦ λαδιοῦ στὸ Ρέθυμνο, πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ Ρεθύμνου. Στὸ ὑψηλότερον μέρος βλέπομε τὸ φρούριο. Στὸ μάκρος μιᾶς ὠραίας προκυμαίας μὲν δρίζοντα ἐλεύθερον κατὰ τὴν θάλασσαν εἰναι καφενεῖα, ἐστιατόρια, ἀποθήκες κλπ. Στὸ μικρὸν λιμάνι εἰναι ἀρκετὰ καΐκια καὶ ἕνα βαπτόριο ποὺ φορτώνει λάδια, σαπούνι, χαρούπια. Κάνομε ἕνα περίπατο στὴν πόλη. Δυὸς μόνον δρόμους καλοὺς ἔχει, παραλλήλους στὴν προκυμαία. Σ' αὐτοὺς γίνεται ὅλη ἡ κίνηση τοῦ Ρεθύμνου. Ἡ ἄλλη πόλη ἔχει ἀκανόνιστα σοκάκια.

Ρέθυμνο - Ἀμάρι. 14. Μπαίνομε στὸ ἐσωτερικὸν τῆς Κρήτης N.A. τοῦ Ρεθύμνου. Περνᾶμε τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀμαριοῦ μὲ τὶς φυσικὲς τῆς ὁμορφιές, κατάφυτη ἀπὸ ἀμπέλια καὶ ἐλιές. Βρισκόμαστε τώρα στοὺς πρόποδες τοῦ Ψηλορείτη.

15. Ψηλορείτης. Διακρίνομε πολλὰ ὅμορφα χωριά μέσα στοὺς ἐλαιῶνες. Ἐπὶ τέλους φτάνομε στὸ κάτω μέρος τῆς ψηλότερης κορυφῆς τοῦ Ψηλορείτη. Ἀνηφορικὸς δύσκολος δρομάκος μᾶς φέρνει ὡς τὴν κορφήν. Εἴμαστε στὸ πιὸ ψηλὸν μέρος τοῦ νησιοῦ (2480 μ.). Ἀπ' ἐκεῖ ἐπάνω τὸ θέαμα εἰναι ἔξοχο. Βλέπομε ὅλη τὴν Κρήτην, σὰν ἕνα πελώριο καράβι μέσα στὴν θάλασσα!

‘Ο Ψηλορείτης εἰναι τὸ πιὸ ψηλὸν καὶ πιὸ δοξασμένο βουνὸν τῆς Κρήτης. Ἐκεῖ εἰναι ἡ σπηλιά, ὅπου ἀνατράφηκε ὁ Δίας, ὁ μεγαλύτερος Θεός τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

16. Τὸ μέρος ποὺ εἰναι ἀναμεταξὺ τοῦ δρόμου αὐτοῦ, Ρεθύμνου—Ἀμαριοῦ καὶ Σφακίων φαίνεται ὀρεινό. Εἰναι ὅλο σειρὲς ἀπὸ λόφους ποὺ συνδέουν τὰ Λευκὰ ὅφη μὲ τὸν Ψηλο-

ρείτη. Στὰ πλευρὰ τῶν λόφων αὐτῶν καὶ τῶν κοιλάδων είναι πολλὰ μικρὰ χωριά μέσα σ' ἐλαιώνες. Εἶναι ἔνα ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Κρήτης, ὅπου κατοικοῦν πολλοὶ ἄνθρωποι.

Ρέθυμνο - 'Ηράκλειο 17. Ἀπὸ τὸ Ρέθυμνο συνεχίζουμε τὸ ταξίδι μας ἀνατολικὰ μὲ τὸ αὐτοκίνητο. Ἀνηφορίζομε καὶ κατηφορίζομε λόφους καὶ ρεματιές μὲ ἑλιές, ἀμυγδαλιές καὶ ἀμπέλια. Μετὰ δύο περίπου ὥρες ἀγναντεύομε κάτω τὴν πεδιάδα τοῦ Ἡρακλείου κατάφυτη Τὸ Ἡράκλειο φαίνεται μέσα σ' αὐτὴ τὴν πρασινάδα.

18. Ἡράκλειο, ἡ πόλη τῶν σταφυλιῶν. Μετὰ μίαν ὥρα μπαίνομε στὴν πόλη καὶ σταματοῦμε στὴν προκυμαία του. Ἐμπρός μας ἔχομε τὸν ὠραῖο λιμένα του, ποὺ κοντεύει τώρα νὰ τελειώσῃ. Θαυμάζομε τὰ ψηλὰ καὶ μεγαλοπρεπῆ τείχη, ποὺ κλείνουν γύρω τὴν πόλη. Διακρίνομε τὰ ψηλὰ καμπαναριά τῆς Μητρόπολης τοῦ Ἡρακλείου.

19. Ἡ προκυμαία είναι γεμάτη μὲ κοφίνια σταφύλια, πορτοκάλια, κίτρα καὶ ἄλλα. Οἱ ἀποθῆκες τοῦ τελωνείου είναι γεμάτες διάφορα ἐμπορεύματα. Μέσα σ' αὐτὲς βλέπομε χιλιάδες βαρέλια λάδι, κάσες σαπούνια, δέματα καπνὸς καὶ ἄλλα, ποὺ είναι ἔτοιμα νὰ φορτωθοῦν γιὰ τὸν Πειραιὰ καὶ ἄλλα λιμάνια.

20. Ἀπὸ τὸ λιμάνι ἔνας πλατύς δρόμος μπαίνει στὴ μέση τῆς πόλης. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ δρόμου αὐτοῦ βλέπομε ὠραῖα καταστήματα καὶ ξενοδοχεῖα. Στὸ κέντρο τῆς πόλης βρίσκομε μιὰ μικρὴ πλατεῖα μὲ ψηλὰ πλατάνια καὶ στὴ μέση της είναι μιὰ βρύση μὲ τρία μεγάλα μαρμάρινα λιοντάρια. Εἶναι ἡ πλατεῖα τῶν Λεόντων. Ἐκεῖ κοντὰ είναι ἡ Νομαρχία καὶ ἡ μεγάλη ἀγορά.

21. Ἀπὸ τὸ κέντρο τῆς πόλης ἀρχίζουν τέσσερες πλατεῖς δρόμοι, ποὺ κόβουν τὸν πόλη σταυρωτά. "Ενας ἀπ' σύτοὺς πηγαίνει κατὰ τὸ Νοτιὰ καὶ τελειώνει στὴν πολὺ εὔφορη ἐπαρχία τῆς Μεσσαρᾶς.

22. Τὸ φρούριο. Ἀνεβαίνομε τώρα τὸ ξακουσμένο φρούριο τοῦ Ἡρακλείου καὶ κάνομε τὸ γύρο τῆς πόλης. Αὐτὸ τὸ ἔκτισαν οἱ Ἐνετοὶ λίγα χρόνια πρὶν πάρουν οἱ Τούρκοι τὴν Κρήτη (1669). Εἶναι πολὺ μεγάλο ἔργο καὶ προκαλεῖ τὸ θαυμασμό μας. Κλείνει τὴν πόλη διλόγυρα ἀπὸ στεριὰ καὶ θάλασσα. Σὲ πολλά του μέρη είναι περισσότερο ἀπὸ 50 μέτρα πλατύ.

Σήμερα είναι ώραία καὶ πλατιὰ λεωφόρος μὲ φυτεμένα δῶ καὶ κεῖ δέντρα.

23. Ἀπὸ μέσα τὰ τείχη αὐτὰ τοῦ φρουρίου ἔχουν τεράστιες αἴθουσες καὶ διαδρόμους. Αὔτοῦ μέσα φύλαγαν οἱ Ἐνετοὶ πολεμοφόδια, τροφές, νερὸ γιὰ νὰ τὰ ἔχουν ἀν τυχὸν πολιορκοῦσαν ἔχθροι τὴν πόλη. Ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὸ φρούριο εἶχαν σκάψει βαθὺ χαντάκι, ποὺ τὸ γέμιζαν μὲ θάλασσα, ὅταν ἔχθροι πολιορκοῦσαν τὴν πόλη ἀπὸ τὴ στεριά, κι ἐκαναν τὴν πόλη νησί. Ἀπὸ τὸ χαντάκι αὐτὸ λεγόταν στὴν ἀρχὴ ἡ πόλη Χάνταξ. Οἱ Τοῦρκοι ἐκαμαν 20 χρόνια γιὰ νὰ πάρουν τὸ φρούριο αὐτό.

Στὸ Ἡράκλειο μένουμε 3—4 ἡμέρες. Κάνουμε μερικὲς ἐκδρομὲς γιὰ νὰ γνωρίσωμε τὸ μέρος ἐδῶ καλύτερα, γιατὶ είναι τὸ ώραιότερο μέρος τῆς Κρήτης.

24. Κνωσσός. Τὸ αὐτοκίνητό μας βγαίνει ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴ πύλη τοῦ Φρουρίου καὶ περνώντας πλατιὰ λεωφόρο μᾶς φέρνει στὰ ξακουσμένα ἐρείπια τῆς Κνωσσοῦ. Περνᾶμε ὅμορφους ἐλαιῶνες καὶ σὲ λίγα λεπτὰ τῆς ώρας εἴμαστε στὰ ξακουσμένα ἀνάκτορα τοῦ Μίνωα.

25. Ἐδῶ καὶ λίγα χρόνια ἐκαμαν ἀνασκαφὲς καὶ βρῆκαν αὐτὰ τὰ ἐρείπια ποὺ βλέπουμε. Ἐδῶ ἦταν τὸ θέατρο. Αὔτὴ ἡ Αἴθουσα είναι τὰ Λουτρά. Αὔτὴ ἡ ἄλλη αἴθουσα είναι τῆς βασίλισσας, νὰ καὶ ἡ πέτρινη κούνια τοῦ μωροῦ. Αὔτὰ τὰ ὑπόγεια είναι οἱ φυλακὲς ποὺ ἔβαναν τοὺς σκλάβους. Σ' αὐτὰ τὰ πελώρια πιθάρια ποὺ ἔχουν ὑψος ὡς 4 μέτρα δ Μίνωας φύλαγε τὸ λάδι, τὸ κρασί, τὸ μέλι καὶ τοὺς καρπούς του.

26. Κοντὰ στὴν Κνωσσὸ βλέπομε τὸ μικρὸ βουνὸ Γιούχτα. Ή κορφή του μοιάζει μὲ ἀνθρώπινο κεφάλι.

27. Στοὺς πρόποδες τοῦ Γιούχτα είναι ἡ πλούσια κωμόπολη Ἀρχάνες, ξακουσμένη γιὰ τὰ περίφημα σταφύλια καὶ τὸ ἔξοχο κρασί της. Χιλιάδες ὁκάδες στέλνουν κάθε χρόνο ἀπὸ τὰ σταφύλια αὐτὰ στὸν Πειραιὰ καὶ στὸ ἔξωτερικὸ καὶ πρὸ πάντων στὴν Αἴγυπτο.

Ἡράκλειο—Ἄγιοι—Δέκα—Φαιστός. 28. Τὸ αὐτοκίνητό μας διευθύνεται κατὰ τὰ νότια τοῦ Ἡρακλείου. Περνᾶμε πλούσια μέρη μὲ ἀμπέλια, ἐλαιῶνες, δεντρόκηπους μὲ ὄπωροφόρα δέντρα. Στοὺς ἀνατολικοὺς πρόποδας τοῦ Ψηλορείτη βρίσκομε τὴ μικρὴ πόλη Ἀγιο Μύρωνα. "Υστερα περνᾶμε ψηλὰς

ἀπὸ τὸ χωριὸν Ἀγία Βαρβάρα κι ἀρχίζομε νὰ κατεβαίνωμε στὴν πλουσιώτατη πεδιδάδα τῆς Μεσ- σαρᾶς. Κάνομε σταθμὸ στὴν κωμόπολη Ἀγιοι Δέκα, ὅπου είναι τὰ ἐρείπια τῆς παλιᾶς Γόρτυνος.

29. Μεσσαρά μας ἔχομε ἔξοχο θέαμα. Είναι ἔνας στενόμακρος κάμπος ἀπὸ τὰ ἀνατολικὰ κατὰ τὰ δυτικὰ ἀναμεταξὺ τοῦ Ψηλορείτη καὶ τοῦ Λιβυκοῦ πελάγου. Τὸ πλάτος του είναι ως 5 χιλιόμετρα καὶ τὸ μάκρος του ως 45. Σ' ὅλον αὐτὸν τὸν κάμπο βλέπομε πυκνοὺς ἐλαιῶνες καὶ χωράφια σπαρμένα σιτάρι καὶ κριθάρι. Τριγύρω του διακρίνομε πολλὰ χωριὰ τὸ ἔνα κοντὰ στὸ ἄλλο. Στὴ μέση τοῦ κάμπου αὐτοῦ τρέχει ἔνα μικρὸ ποτάμι τὸ μεγαλύτερο τῆς Κρήτης, ὁ Γεροπόταμος. Πέρα διακρίνομε νὰ γυαλίζῃ ἡ θάλασσα τοῦ Λυθικοῦ πελάγου.

30. Τὰ σπουδαιότερα χωριὰ τῆς Μεσσαρᾶς είναι οἱ Μοῖρες, ὁ Πύργος καὶ ἡ Πόμπια. Αὔτοῦ βρέθηκαν καὶ τὰ ἐρείπια τῆς πολὺ ἀρχαίας Κρητικῆς πόλης Φαιστοῦ, ποὺ ἦτανε σύγχρονη μὲ τὴν Κνωσσό.

‘Ηράκλειο - Λασήθι. Ἀπὸ τὸ Ἡράκλειο διευθυνόμαστε μὲ αὐτοκίνητο νοτιανατολικά. Περνᾶμε τὴν μικρὴ πόλη Ἐπισκοπῆ. “Ολο σιτάρια, ἀμπέλια, ἐλαιῶνες βλέπομε. Φτάνομε στὸ χωριὸ Καστέλλι.

31. ’Οροπέδιο Λασηθίου. Στὸ Καστέλλι σταματᾶ ὁ ἀμαξωτὸς δρόμος κι ἀρχίζει βατός. Καβαλικέύομε τὰ ζῶα καὶ ἀνεβαίνομε τὸ βουνὸ Δίκτη. Σὲ 900 μέτρα ὑψος βρίσκομε τὸ ὅμορφο κλειστὸ ὄροπέδιο τοῦ Λασηθίου. Είναι τόσο κλειστὸ τὸ ὄροπέδιο αὐτό, ποὺ θὰ γινόταν λίμνη, ἂν δὲν ἦταν σὲ μιὰ ὅκρη του μιὰ φυσικὴ καταβόθρα, ὅπου καταχωνιάζονται τὰ νερὰ τῶν βροχῶν.

Στὸ ὄροπέδιο αὐτὸ βλέπομε πολλοὺς ἀνεμόμυλους· μ' αὐτοὺς βγάζουν νερὸ ἀπὸ πηγάδια καὶ ποτίζουν τὴν πατάτα καὶ τὰ περίφημα φασόλια τοῦ Λασηθίου «Λασηθιώτικες φασόλες». “Ολο τὸ ὄροπέδιο είναι γεμάτο μηλιές καὶ ἀχλαδιές· μοιάζει μ' ἔνα μεγάλο περιβόλι. Γύρω στὸ ὄροπέδιο αὐτὸ βλέπομε περὶ τὰ 15 πλούσια χωριά. Τὰ πιὸ σπουδαῖα είναι τὸ Τερμιάδο, στὴν ἀνατολική του ἄκρη καὶ τὸ Ψυχρὸ στὴ δυτική. Κοντὰ στὸ Ψυχρὸ είναι ἡ περήφημη σπηλιὰ «τὸ Δικταῖο ἄντρο», ὅπου

ή "Ηρα ἔκρυψε τὸ Δία μόλις τὸν γέννησε. Στὸ Λασήθι ἀναβαίνομε καὶ μὲ ζῶα ἀπὸ τὸ Καστέλι τῆς Πεδιάδας.

“Ηράκλειο—” Αγιος Νικόλας. Ζαναγυρίζομε στὸ “Ηράκλειο καὶ συνεχίζομε τὸ ταξίδι ποὺ ἀρχίσαμε ἀπὸ τὰ Χανιὰ γιὰ τὸν Ἀγ. Νικόλα.

32. Χερσόνησος, δὲ λιμένας τῶν χαρουπιῶν. Τὸ αὐτοκίνητο τρέχει ἐπὶ μίαν σχεδὸν ὥρα στὴν ἀκροθαλασσιὰ μέσα σὲ κάμπο μὲ ἐλαιῶνες καὶ ἀμπέλια. Ἀνηφορίζομε τὶς λοφοσειρὲς τοῦ τρίτου μεγάλου βουνοῦ τοῦ νησιοῦ, ποὺ τὸ λένε Δείκτη. Εἴμαστε στὴν περιφέρεια τῶν χαρουπιῶν. Ο δύκος του ὁρθώνεται δεξιά μας. Εἶναι λοφοσειρὲς γεμάτες χαρουπιές.

Νεάπολη. Τὸ ταξίδι μας ἔξακολουθεῖ ἐπὶ μίαν καὶ πλέον ὥρα καὶ σταματοῦμε στὴν κωμόπολη Νεάπολη.

33. **“Αγιος Νικόλας.** Ἀπὸ τὴν Νεάπολη κατηφορίζομε στὸν κόλπο τοῦ Μιραμπέλλου μέσα στὶς ἀνθισμένες ἀμυγδαλιές. Δὲν ἔχομε ἵδει ὥραιότερο θέαμα ἀπὸ τοὺς ἀνθισμένους αὐτοὺς λόφους τῶν ἀμυγδαλιῶν. Σταματοῦμε στὴν παραλία στὴν μικρὴ πόλη τῶν ἀμυγδαλιῶν “Αγιο Νικόλα, πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ Μιραμπέλλου.

ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΣ—ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ (δρόμος ὅμαξωτός).

34. Ἀπὸ τὸν “Αγιο Νικόλα παίρνομε τὸν ὅμαξωτὸ δρόμο, ποὺ πηγαίνει ὅλο παραλία ὡς τὸ μυχὸ τοῦ κόλπου τοῦ Μιραμπέλλου. Προχωροῦμε κατὰ τὸ Νοτιά. Ἐδῶ εἴναι τὸ πιὸ στενὸ μέρος τῆς Κρήτης (μόλις 15 χιλιόμετρα). Ο δρόμος περνάει ἀπὸ μιὰ πεδιάδα, ἀνατολικὰ ἀπὸ τοὺς τελευταίους λόφους τῆς Δείκτης, κατάφυτη ἀπὸ ἐλιές, μυγδαλιές, χαρουπιές, συκιές καὶ ἄλλα δέντρα. Ἔτσι φτάνομε στὴν παραλία, ὅπου βρίσκεται ἡ μικρὴ πόλη Ιεράπετρα, μὲ ἵσους δρόμους, ὅμορφα σπίτια, σαπωνοποιεῖο καὶ μικρὸ λιμάνι. Άλλοτε εἶχε ἐμπόριο μεγάλο καὶ πρὸ πάντων μὲ τὴν Αἴγυπτο.

ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΣ—ΣΗΤΕΙΑ (Μὲ βαπτόρι).

35. Τελευταῖο λιμάνι τῆς Κρήτης ἀπὸ τὸ μέρος αὐτὸ εἴναι τὸ λιμάνι τῆς Σητείας. Εἶναι μικρὸ λιμάνι τῶν χωριῶν τῆς

ἀνατολικῆς ἄκρης τοῦ νησιοῦ. Ἡ Σητεία κάνει ἔνα εἶδος λεκάνη, ποὺ τὰ νερά της τρέχουν κατὰ τὸ λιμάνι τῆς Σητείας. Γύρω ἡ παραλία καὶ κατὰ τὸν κόλπο τοῦ Μιραμπέλλου είναι μικρὰ βουνά ξερὰ καὶ σχεδὸν ἀκατοίκητα, ἐνῶ ἡ λεκάνη ἔχει πολλὰ μικρὰ χωριά, τὸ ἔνα κοντὰ στὸ ἄλλο. Τὸ πιὸ σπουδαῖο προϊὸν τῆς Σητείας είναι τὸ λάδι.

Ἐρωτήσεις.

1-2. Πῶς πηγαίνομε στὴν Κρήτη; 3-7. Περιγράψετε τὰ Χανιά. 8-11. Ποῦ πηγαίνει ὁ ἀμαξωτὸς δρόμος δυτικὰ ἀπὸ τὰ Χανιά; Ποῦ ὁ ἄλλος, ποὺ πηγαίνει νοτιανατολικά; 12-13. Τί μπορείτε νὰ πῆτε γιὰ τὴ Ρέθυμνο; 14. Τί είναι τὸ Ἀμάρι; 15. Τί ξαίρετε γιὰ τὸν Ψηλορείτη; 16. Δείξετε τὸ πυκνοκατοικημένο κομμάτι αὐτοῦ. 17. Ποῦ είναι τὸ Ἡράκλειο; 18. Πῶς φαίνεται; 19. Τί είναι ὁ λιμένας του; 20-21. Νὰ περιγράψετε τὴν πόλη. 22-23. Ποιοί καὶ πότε ἔχτισαν τὸ φρούριο τοῦ Ἡρακλείου; Πῶς είναι ἀπ' ἔξω καὶ τί ἔχει ἀπὸ μέσα τὸ φρούριο; 24-26. Τί ξαίρετε γιὰ τὴν Κνωσό; Τί βλέπομε τώρα στὴν Κνωσό; 27. Τί περιφέρμο βγαίνει γύρω στὸ βουνὸ Γιούχτας; 28. Πῶς πηγαίνει ὁ ἀμαξωτὸς δρόμος νότια τοῦ Ἡρακλείου; 29. Τί είναι ἡ Μεσαρά; 30. Ποιά είναι τὰ σπουδαῖότερα χωριά της; 31. Ποῦ πηγαίνει N.A. ὁ ἀμαξωτὸς δρόμος; 32. Σὲ ποιο λιμένα πηγαίνει ὁ ἀμαξωτὸς δρόμος ἀνατολικὰ τοῦ Ἡρακλείου; 33. Τί είναι καὶ τί βγάζει τὸ Λασήθι; 34. Ποιός είναι ὁ λιμένας τοῦ Μιραμπέλλου; 35. Τί ὅμορφο βλέπομε τὴν ἀνοιξη στὴ Νεάπολη καὶ γύρω της; 36. Ποῦ είναι ἡ Ιεραπέτρα; 37. Περιγράψετε τὴ Σητεία.

Πολιτικὴ διαίρεση τῆς Κρήτης.

Ἡ Κρήτη χωρίζεται σὲ 4 Νομούς: 1) Νομὸ Χανίων, 2) Νομὸ Ρεθύμνου, 3) Νομὸ Ἡρακλείου, 4) Νομὸ Λασηθίου.

ΝΟΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ

Σύνορα: Ὁ νομὸς Χανίων κατέχει τὸ δυτικὸ μέρος τοῦ νησιοῦ.

Βουνά: Τὰ Λευκὰ ὅρη.

Ἄκρωτήρια: Τὸ Δρέπανο, ἡ Σπάθα καὶ τοῦ Κισσάμου.

Χερσένησοι: Τοῦ Ἀκρωτηρίου.

Κόλποι: Τῆς Σούδας, Χανίων καὶ Κισσάμου.

Ἐπαρχίες: Ὁ νομὸς αὐτὸς ἔχει τὶς ἐπαρχίες.

Γεωγραφία Δ'. Τάξεως Δ. Δημητράκου

1. Κυδωνίας	πρωτεύουσα	Χανιά
2. Ἀποκορώνου	»	Βάμος
3. Κισάμου	»	Καστέλλι
4. Σελίνου	»	Κάνδανος

*Ερωτήσεις

1. Ο νομὸς Χανίων σὲ ποιό μέρος τῆς Κρήτης εἶναι; 2. Τί λογῆς εἶναι ὁ τόπος τοῦ νομοῦ τούτου; 3. Ποιὸς κόλπος εἶναι πολὺ ἀσφαλισμένος στὸ νομὸν αὐτὸν; 4. Ποῦ βγαίνουν τὰ καλὰ πορτοκάλια; 5. Τὰ Χανιά ποῦ εἶναι χτισμένα; 6. Τί καλλιεργοῦν στὸ νομὸν αὐτὸν; 7. Η Κάντανος στὰ πλευρά ποιανοῦ βουνοῦ εἶναι; 8. Ποιά βουνά βλέπομε στὸ νομὸν Χανίων; 9. Ήχουν τὰ βουνά αὐτὰ δάση; 10. Πῶς πηγαίνομε ἀπὸ τὸν Πειραιά στὰ Χανιά;

ΝΟΜΟΣ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

Σύνορα: Ο νομὸς Ρεθύμνου βρίσκεται δυτικὰ τοῦ νομοῦ Χανίων καὶ ἀνατολικὰ τοῦ νομοῦ Ήρακλείου.

Βούνα: Εχει τὰ μισὰ Λευκὰ ὅρη καὶ τὸν Ψηλορείτη ("Ιδη") ἀνατολικά:

Ἐπαρχίες:	Ο νομὸς αὐτὸς ἔχει τὶς ἐπαρχίες.
1. Ρεθύμνου	πρωτεύουσα Ρέθυμνο
2. Μυλοπόταμου	» Πέραμα
3. Ἀμαρίου	» Μύρωνας
4. Ἀγίου Βασιλείου	» Σπήλαι

*Ερωτήσεις.

1. Ο νομὸς Ρεθύμνου κατὰ ποιό μέρος τοῦ νομοῦ Χανίων εἶναι; Τί λογῆς εἶναι ὁ τόπος τοῦ νομοῦ τούτου; 3. Τί βγάζει ὁ νομὸς Ρεθύμνου; 4. Η κοιλάδα Ἀμαρίου ἀνάμεσα σὲ ποιά βουνά εἶναι; 5. Τί καλλιεργοῦν στὴν κοιλάδα αὐτῆς; 6. Πῶς πηγαίνομε ἀπὸ τὰ Χανιά στὸ Ρέθυμνο; 7. Τί βγάζει προπάντων ἡ Ρέθυμνο; Ποιά βουνά ἔχει ὁ νομὸς αὐτὸς;

ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Σύνορα: Ο νομὸς Ήρακλείου βρίσκεται ἀνατολικὰ τοῦ νομοῦ Ρεθύμνου καὶ δυτικὰ τοῦ νομοῦ Λασηθίου.

Βούνα: Εχει τὸν Ψηλορείτη ("Ιδη").

Πεδιάδες: Τὴν πεδιάδα τοῦ Ἀλμυροῦ ('Ηρακλείου) καὶ τῆς Μεσαρᾶς.

Κόλποι: Τὸν κόλπο τοῦ Ἡρακλείου καὶ τῆς Μεσαρᾶς.
 Ἐπαρχίες: Ὁ νομὸς Ἡρακλείου ἔχει ἐπαρχίες.

1. Τεμένους	πρωτεύουσα	Ἡράκλειο
2. Μαλεβυζίου	»	Ἀγ. Μύρωνα
3. Πεδιάδος	»	Καστέλλη
4. Μονοφατσίου	»	Πύργος
5. Καινουρίου	»	Μοῖρες
6. Πυργιώτισσας	»	Τυμπάκι

Ἐρωτήσεις.

Σὲ ποιὸ μέρος τῆς Κρήτης εἶναι ὁ νομὸς Ἡρακλείου ; 2. Ποῦ εἶναι τὰ ἑρεῖα τοῦ παλατιοῦ τοῦ Μίνωα ; 3. Ποῦ εἶναι ἡ πεδιάδα Μεσαρᾶ ; 3. Τί βγάζει αὐτή ; Τί προϊόντα βλέπομε στὴν προκυμαία γιὰ φόρτωμα καὶ στὶς ἀποθήκες τοῦ Ἡρακλείου ; 5. Τί εἶδος ἐργοστάσια εἶναι ἀνατολικὰ τοῦ Ἡρακλείου ; 6. Περιγράψετε τὸ φρούριο τοῦ Ἡρακλείου . 7. Τί παρατηρεῖτε γιὰ τὴν εὐφορία τοῦ τόπου τοῦ νομοῦ τούτου ; 8. Ποῦ βλέπετε ὥραια σταφύλια ; 9. Ποιὸ βουνὸ εἶναι στὸ νομὸ αὐτὸν ;

ΝΟΜΟΣ ΛΑΣΗΘΙΟΥ

Σύνορα: Ὁ νομὸς Λασηθίου ἔχει τὸ πιὸ ἀνατολικὸ μέρος τῆς Κρήτης.

Ἄκρωτήρια: Τὸ Ζεφύριο καὶ τὸ Σίδερο.

Κόλποι: Μιραμπέλλου καὶ Σητείας.

Ἐπαρχίες: Ὁ νομὸς Λασηθίου ἔχει ἐπαρχίες:

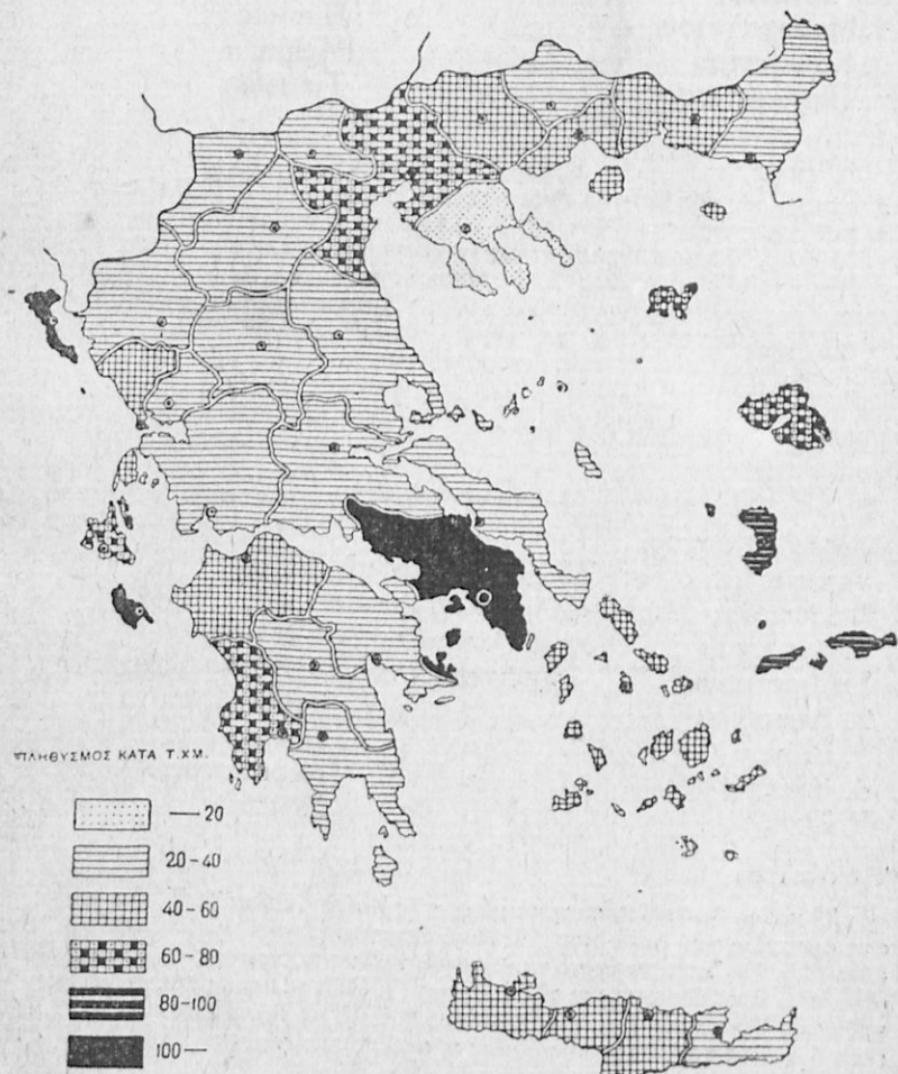
1. Μιραμπέλλου	πρωτεύουσα	Ἀγ. Νικόλαος
2. Λασηθίου	»	Τσερμιάδο
3. Βιάνου	»	Βιάνος
4. Ἱεράπετρας	»	Ἱεράπετρα
5. Σητείας	»	Σητεία

Ἐρωτήσεις.

1. Ὁ νομὸς Λασηθίου σὲ ποιὸ μέρος τῆς Κρήτης εἶναι ; 2. Τί παρητηροῦμε στὸ δροπέδιο τοῦ Λασηθίου ; 4. Ποιὸ βουνὸ εἶναι στὸ νομὸ αὐτὸν ; 4. Ἐχει δάση ; 5. Ἡ Ἱεράπετρα σὲ ποιὸ μέρος τοῦ νησιοῦ εἶναι ; 6. Ποιὸς κόλπος εἶναι στὸ ἀνατολικὸ μέρος τῆς Κρήτης ; 7. Πῶς γίνεται ἡ συγκοινωνία μεταξὺ τοῦ Ἀγ. Νικολάου Ἱεράπετρας ; 8. Τί βγάζει ὁ νομὸς αὐτός ; 9. Πῶς εἶναι ὁ τόπος τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τοῦ νομοῦ τούτου ; 10. Γιατὶ στὴν Ἱεράπετρα εἶναι σαπωνοποιεῖο ;

ΤΕΛΟΣ

Η πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδας.
Ἀπογραφὴ 1928

Ο πληθυσμός κατά Νομούς και Επαρχίες

1. Αιτωλίας και Ακαρνανίας

Βάλτου	21.009
Βόνιτσας και Ξηρομέρου	34.903
Εύρυτανίας	25.596
Μεσολογγιού	36.362
Ναυπακτίας	32.497
Τριχωνίδας	47.418
	224.785

2. Άργολιδας και Κορινθίας

"Αργους	34.269
Κορινθίας	92.442
Κυθήρων	11.371
Ναυπλίας	24.654
Σπετσών και Έρμιονίδας	16.924
"Υδρας	6.414
	186.074

3. Αρκαδίας

Γορτυνίας	55.523
Κυνουρίας	34.078
Μαντινείας	65.101
Μεγαλόπολης	26.142
	180.844

4. Αρτας

Αρτας και Τζουμέρκων	54.126
----------------------	--------

5. Αττικής και Βοιωτίας

Αἴγινας	10.922
Αττικῆς	706.274
Θήβας	50.749
Λιβαδιάς	40.314
Μεγαρίδας	42.280
Τροιζηνίας	12.434
	862.973

6. Αχαΐας και Ηλιδας

Αιγιαλείας	37.726
Ηλείας	131.497
Καλαβρύτων	38.581
Πατρών	112.178
	319.982

7. Δράμας

Δράμας	93.673
Ζυρνόβου	12.654
	106.327

8. Εθρου

'Αλεξανδρούπολης	24.768
Διδυμοτείχου	37.788
'Ορεστιάδας	33.615
Σαμοθράκης	3.849
Σουφλίου	21.624
	121.644

9. Εύβοιας

'Ιστιαίας (Ξηροχωρίου)	21962
Καρυστίας	61427
Σκοπέλου	11124
Χαλκίδας	68.107
	162.620

10. Ζακύνθου

Ζακύνθου	43.052
----------	--------

11. Ήρακλείου

Καινουρίου	15.749
Μαλεβυζίου	17.197
Μονοφατσίου	18.881
Πεδιάδας	34.310
Πυργιώτισσας	6.754
Τεμένους	44.057
	136.948

12. Θεσσαλονίκης

Βερροίας	53.734
Θεσσαλονίκης	298.764
Κιλκίς	45.351
Λαγκαδά	47.186
Παιονίας (Γουμένιτσας)	21.962
Πιερίας (Κατερίνη)	48.457
	515.454

13. Ιωαννίνων

Ιωαννίνων	106.990
Κονίτσης	18.424
Μετσόβου	5.639
Παραμυθιάς	16.479
Πωγωνίου	15.168
Φιλιατών	33.685
	196.385

14. Καβάλλας

Θάσου	14.425
Καβάλλας	54.552
Νέστου	19.986
Παγγίου (Πραβαίου)	24.282
	113.245

15. Κερκύρας			
Κέρκυρας	102.552		6.887
Παξών	3.626		21.586
	<u>106.178</u>		<u>20.959</u>
16. Κεφαλληνίας			
'Ιθάκης	9.654		25.099
Κραναίας	31.034		42.334
Πάλης	17.429		79.250
Σάμης	15.994		19.343
	<u>74.111</u>		<u>166.026</u>
17. Κοζάνης			
'Ανασελίτσας	36.650		50.624
Γρεβενών	45.612		56.998
'Εορδαίας (Καιλαριών)	38.731		47.032
Κοζάνης	52.853		43.303
	<u>173.846</u>		<u>58.344</u>
18. Κυκλαδών			
"Ανδρου	21.990		256.301
Θήρας	21.563		
Κέας	13.281		
Μήλου	15.646		
Νάξου	34.553		
Σύρου	36.925		
Τήνου	13.871		
	<u>157.829</u>		
19. Λακωνίας			
Γυθείου	22.199		29.410
'Επιδαύρου Λιμηρᾶς	35.930		14.533
Λακεδαιμονίου	64.666		18.070
Οιτύλου	30.061		14.976
	<u>152.856</u>		<u>76.989</u>
20. Λάρισσας			
'Αγιάς ('Αγυιάς)	16.154		12.841
'Αλμυροῦ	23.626		9.634
Βόλου	102.235		21.267
'Ελασσώνας	30.644		27.478
Λάρισσας	55.853		
Τυρνάβου	25.820		
Φαρσάλων	15.957		
	<u>270.289</u>		<u>71.220</u>
21. Λασηθίου			
Βιάννου	8.227		68.188
Ιεράπετρας	13.154		84.883
			21.128
			<u>174.199</u>
22. Λέσβου			
Λήμνου			13.121
Μηραμβέλλου			60.946
Σητείας			
			<u>74.067</u>
23. Μεσσηνίας			
Καλαμῶν			
Μεσσήνης			
'Ολυμπίας			
Πυλίας			
Τριφυλίας			
24. Πέλλης			
'Αλμωπίας ('Ενωτίας)			28.219
Γιαννιτσῶν (Γενιτσῶν)			35.653
'Εδεσσης			30.668
25. Πρέβεζας			
Λευκάδας			29.410
Μαργαριτίου			14.533
Πρέβεζας			18.070
Φιλιππαίδας			14.976
26. Ρεθύμνης			
'Αγίου Βασιλείου			12.841
'Αμαρίου			9.634
Μυλοποτάμου			21.267
Ρεθύμνης			27.478
27. Ροδόπης			
Κομοτινῆς			68.188
Ξάνθης			84.883
Σαππών			21.128
28. Σάμου			
'Ικαρίας			13.121
Σάμου			60.946

29. Σερρῶν

Ζίχνης	35.607
Νιγρίτης	29.850
Σερρῶν	71.321
Σιντικῆς (Σιδηροκάστρου)	37.353
	174.131

30. Τρικκάλων

Καλαμπάκας	30.470
Καρδίτσης	115.796
Τρικκάλων	74.942
	221.208

31. Φθιώτιδας και Φωκίδας

Δομοκού	17.163
Δωρίδας	30.666
Λοκρίδας	40.090
Παρνασσίδας	39.480
Φθιώτιδος	73.597
	200.996

32. Φλώρινας

Καστοριάς	57.833
Φλώρινας	69.832
	127.665

33. Χαλκιδικῆς

Αρναίας (Λιαριγκόβης)	19.600
Χαλκιδικῆς	46.526
	66.126

34. Χανιῶν

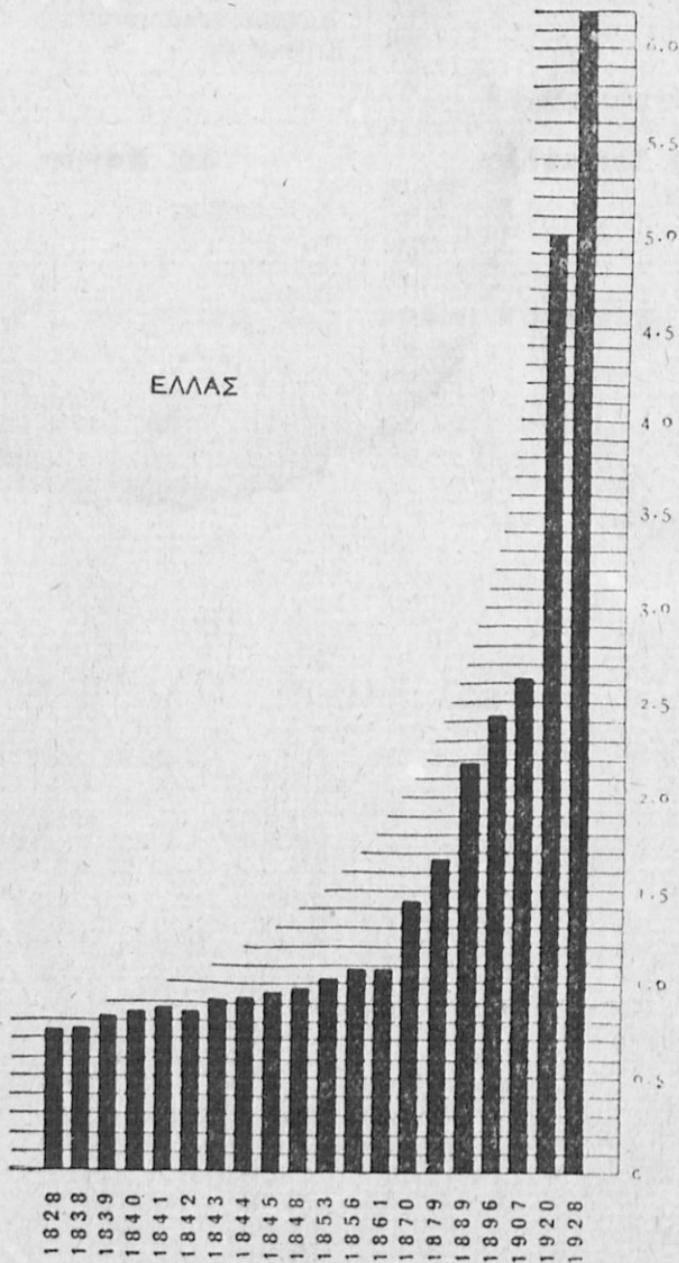
Αποκορώνου	20.658
Κισάμου	24.955
Κυδωνίας	52.427
Σελίνου	10.256
Σφακιῶν	4.934

35. Χίου

Χίου	80.514
"Αγιον "Ορος	3.753
Γερυκὸ σύνολο	6.131.346

Οι μεγαλύτερες πολιτείες τῆς Ἑλλ. Δημοκρατίας

Αθήνα	452.219	Τρίκκαλα	18.682
Πειραιάς	251.328	Χαλκίδα	17.297
Θεσσαλονίκη	236.524	Άγρινι	14.562
Πάτρα	61.278	Βέρροια	14.589
Καβάλλα	49.980	Τρίπολη	14.397
Βόλος	41.706	Λαμία	14.205
Ξάνθη	33.712	Καρδίτσα	13.883
Ηράκλειο	33.404	"Εδεσσα	13.115
Κέρκυρα	32.221	Κοζάνη	12.708
Κομοτινή	30.136	Λειβαδιά	12.585
Σέρρες	29.640	'Αμαλιάδα	12.365
Δράμα	29.389	Αλεξανδρούπολη	12.009
Καλαμάτα	28.961	Ζάκυνθος	11.609
Μιτυλήνη	27.870	Αϊγαίο	11.011
Χανιά	26.604	Φλώρινα	10.585
Λάρισσα	23.899	"Αργος	10.504
Χίος	22.122	Μέγαρα	10.441
Ερμούπολη	21.122	Καστοριά	10.308
Γιάννενα	20.485	Νάουσα	10.250
Πύργος	19.336	Κατερίνη	10.138

Η αύξηση τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδας
σὲ ἑκατοντάδες χιλιάδων

Τὰ κατοικημένα μέρη ποὺ ἀναφέρονται στὴ Γεωγραφία
(*Απογραφὴ τοῦ 1929*) σὲ ἀλφαβητικὴ σειρὰ.

	ΣΥΝ.	Κάτοικοι		ΣΥΝ.	Κάτοικοι
A			Αντίσσα (Τελώνια)	167	2.930
Αγγελόκαστρο	38	1.015	Αντίρριον	106	320
Αγγίστα	71	1.564	Απειράνθος	150	2.322
Αγία Βαρβάρα	176	1.097	Αργος	111	10.504
Αγία Εφημία	134	380	Αργοστόλι	133	8.293
Αγία Παρασκευή	169	4.559	Αρεόπολις	120	1.024
Αγίασος	166	5.679	Αρτα	92	7.468
Αγιος Κήρυκος	157	944	Αρχάνες	175	3.160
Αγιος Μύρωνας	176	1.085	Ασπρο	64	872
Αγιος Γεώργιος Νεμέας	111	3.485	Ασσος	134	
Αγιος Νικόλαος	177	1.543	Αστρος	121	943
Αγιος Ευστράτιος	168	786	Αταλάντη	29	3.318
Αγουλινίτσα (Έπι- τάλιο)	110	2.644	Αχαδόκαμπος	113	1.693
Αγριά	46	1.045	B		
Αγρίνιο	38	14.562	Βάμος	173	940
Αθήνα	4	452.919	Βαθύ (Λιμένας)	158	8.636
Αϊγινια	39	5.035	Βαθύ	159	5.677
Αιγιαλός (Σάμη)	13	604	Βαρείσ	165	692
Αἴγιο	106	11.011	Βατόλακκος	171	837
Αἰδηψός	144	1.313	Βάτικα (Νεάπολις)	122	1.750
Αίτωλικό	37	3.762	Βελεστίνο (Φερραί)	44	2.603
Αλεξανδρούπολις (Δεδέαγατς)	85	12.009	Βέρροια	62	14.589
Αλιβέρι	142	2.176	Βιάννος	176	1.500
Αλιστράτη	71	3.786	Βοδενά ("Εδεσσα)	63	1.315
Αλόνησος	88	707	Βολισσός	163	1.450
Αλυκιανός	172	1.005	Βόλος	45	41.706
Αμαλιάδα	108	12.365	Βόνιτσα	39	2.141
Αμάρι Νεύς	173	266	Βουκολιές	171	332
Αμάτοβοι ("Ασπρος)	64	872	Βροντάδος	12	6.745
Αμοργός	150	700	Βυτίνα	113	1.493
Αμύνταιο (Σάρο- βιτς)	54	2.148	G		
Αμφίκλεια (Δαδί)	27	3.801	Γάϊος	136	5.030
Αμφιλοχία (Καρ- βασαρᾶς)	38	3.516	Γαλαξίδι	31	3.020
Αμφισσα	31	5.294	Γαλατάς	121	1.500
Ανασσελίτσα	56	1.592	Γαργαλιάνοι	125	7074
Ανάφη	153	565	Γαρίτσα	137	508
Αγδρος	148	2.069	Γαστούνη	108	4.183

	Σ.ελ.	Κάτοικοι		Σ.ελ.	Κάτοικοι			
Γκιουμουλτζίνα (Κομοτινή)	85	30.136	Θεσσαλονίκη	58	236.524			
Γεωργίτσι	119	1.646	Θήβα	24	7.133			
Γραβιά	27	326	Θήρα	152	680			
Γρεβενά	55	3.747						
Γύθειο	123	6.701	Ιεράπετρα		3.611			
Δ								
Δαδί ('Αμφίκλεια)		3.801	'Ιθάκη	135	3.265			
Δελφοί	31	1.085	"Ιος	152	325			
Δεδέαγατς ('Αλεξανδρούπολη)	85	12.009	'Ιστιαία (Ξηροχώρι)	143	3.320			
Δημητσάνα	114	2.010	'Ιτέα	31	1.885			
Δοϊράνη	69	122	'Ιωάννινα	94	20.485			
Δομοκός	28	1.793						
Διακοφτό	104	800	Κ					
Διδυμότειχο	86	8.204	Καβάλλα	72	49.980			
Δοξάτο	71	4.295	Καϊλάρια (Πτολεμαΐδα)	53	6.442			
Δράμα	71	29.389	Καλάβρυτα	105	1.790			
Ε								
"Εδεσσα (Βοδενά)	63	13.135	Καλαμάκι	24	28.961			
'Ελασσώνα	49	3.015	Καλαμάτα	115	2.695			
'Ελευσίνα	23	6.416	Καλαμπάκα	48	3.365			
'Επιτάλιον ('Αγουλινίτσα)	110	2.644	Καλλονή	166	298			
'Ερέτρια	142		Καλονερό	110	1.003			
'Ερεσδός	167	543	Καμάριζα	21	1.003			
'Ερικούσσαι	136	2.892	Κάνδανος	97	977			
'Ερμούπολη	151	21.122	Κάντζα	20	1.091			
Ζ								
Ζαγορά	46	2.902	Καραγάτς ('Ορεστειάδα)	86	3.246			
Ζάκυνθος	131	11.609	Καρδάμυλα	162	4.421			
Ζευγολατιό	111	1.605	Καρβασαράς ('Αμφιοχία)	38	3.516			
Ζίτσα	95	1.220	Καρδαμύλη	123	490			
Ζίχνα Νέα		3.135	Καρδίτσα	48	13.883			
Η								
'Ηράκλειο		33.404	Καρλοβάσια	158	6.365			
Θ								
Θέρισο	171	343	Κάρσες	68	246			
Θερμοπύλαι	29	47	Καρπενήσι	32	2.576			
			Κάρυστος	144	1.866			
			Καστανιά	118	1.501			
			Καστέλι (Κισάμου)	171	1.280			
			Καστοριά	55	10.318			
			Κάστρο Λήμνου	168	3.726			
			Κατάκωλο	109	732			
			Κατερίνη	57	10.138			
			Κατωχώρι	135	462			

	Σ.Ν.	Κατοικοι		Σ.Ν.	Κατοικοι	
Κέα	147	3.000	Λιδωρίκι		1.537	
Κέρκυρα	136	32.221	Λιμεναρία	89	1.206	
Κιάτο (Σικυωνία)	104	2.778	Λιόπεσι (Παιονία)	20	3.605	
Κιλκίς	69	6.864	Λουτράκι		2.112	
Κίμωλος	147	1.959	Λιμένι	123	60	
Κισσός	276	1.057	Λιμνη	143	3.361	
Κνωσσός	175	56	M			
Κοζάνη	52	12.708	Μακρόνιτσα	45	2.313	
Κομοτινή (Γκιου- μουλτζίνα)	85	30.136	Μανδαμάδος	168	3.060	
Κόνιτσα	96	1.959	Μαντούδι	143		
Κόπραινα	92	557	Μανώλαδα	108	1.334	
Κόρινθος (Νέα)	103	9.944	Μαραθώνας	24	2.023	
Κόρινθος (Παλαιά)	103	1.216	Μαραθόκαμπος	160	2.988	
Κορώνη	124	2.094	Μαργαρίτι	97	1.712	
Κορωπί	20	5.077	Μαρκόπουλο	20	3.966	
Κρανίδι	121	4.214	Μέγαρα	23	10.441	
Κρυονέρι	33	118	Μεγαλόπολη	115	2.373	
Κροκεαί (Λεβέτσο- βα)		2.235	Μεθώνη	124	1.990	
Κύθηρα		907	Μέθανα	120	490	
Κύθονς	147	1.190	Μεσολόγγι	33	9.270	
Κυλλήνη		976	Μέτσοβο	97	2.156	
Κύμη	143	3.361	Μηλιές	46	1.728	
Κυπαρισσία	110	4.443	Μήλος	147	788	
A			Μολάοι	120	2.173	
Λαγκαδάς	69	5.152	Μοιρες	176	533	
Λαγκάδια		3.049	Μονεμβασία	122	638	
Λαμία	29	14.205	Μούδρος	168	1.795	
Λάρισσα	44	23.899	Μπούκια (Παρανέ- στιον)	85	798	
Λαύριο	20	6.393	Μύλοι	112	284	
Λειβαδιά	25	12.585	Μυστράς	119	740	
Λεβέτσοβα (Κρο- κεαί)	119	2.235	Μυκήνας (Χαρβάτι)	111	268	
Λευκάδα	135	5.083	Μύκονος	149	1.665	
Λευκίμη	138	1.344	Μυτιλήνη	165	27.870	
Λεχαινά	108	3.816	Μυτιληνοί	159	5.519	
Λεχώνια	46	1.071	N			
Λεωνίδι	121	2.916	Νάξος	150	2.160	
Ληξούρι	132	4.843	Νάουσα	62	10.250	
Λιανοκλάδι	27	104	Ναύπακτος		3.101	
			Ναύπλιο	112	7.163	
			Ναύσταθμος	39	4.049	

	Ν	Κάτοι- κοι		Ν	Κάτοι- κοι
Νεάπολη (Βάτικα)	122	1.750	σόπολης	71	6.035
Νεάπολη (Μεραμ- πέλου)	177	3.391	Πτολεμαιδα (Καϊ- λάρια)	53	6.442
Νεμέα ('Αγ. Γεωρ.)	111	3.485	Πύλος	124	2.315
Νησί	116	6.795	Πύργος Ἡλείας	108	19.336
Νιγρίτα	71	7.199	Πύργος (Σάμου)	160	1.561
Ξ			Πύργος (Κρήτης)	176	585
Ξάνθη	85	33.712	Πυρσόπολις (Προ- σωτσάνη)	85	6.035
Ξηροχώρι ('Ιστιαία)	143	3.320	P		
Ξύλόκαστρο	104	2.146	Ρέθυμνο	173	8.632
O			Ροδολεῖβος	71	4.391
'Οθωνοί	136	803	Σ		
Οίνόν (Σχηματάρι)	24	1.493	Σαγιάδα	97	874
Οίνούσσες	163	2.440	Σαλαμίνα	39	7.757
'Ολύμπια	109	427	Σάμη Αίγιαλός	134	604
'Ορεστιάδα	86	3.246	Σαμοθράκη	169	2.055
'Ορμύλια	68	1.859	Σαρή-Σαμπάν (Χρυ- σούπολις)	73	1.590
Π			Σελινίτσα	123	342
Παιονία (Λιόπεσι)	20	3.605	Σέρβια	52	3.250
Παλιόχωρα	171	590	Σέριφος	147	1.621
Παναγιά (Θάσου)	89	1.062	Σέρρες	70	29.640
Παρανέστιον (Μπούκια)	85	798	Σητεία	178	2.170
Πάρος	159	1.975	Σιάτιστα	56	5.328
Παραμυθία	97	2.300	Σιδηρόκαστρο	70	6.349
Πάργα	98	1.442	Σίφνος ('Απολλω- νία)	147	619
Πάτρα	105	61.278	Σκιάθος	88	3.213
Πειραιάς	15	251.328	Σκόπελος	88	4.075
Πλατύ	62	744	Σκύρος	88	2.878
Πλωμάρι	166	6.481	Σόροβιτς ('Αμύν- ταιον)		2.148
Πολύγυρος	66	2.477	Σούδα	171	1.249
Πολύχνιτος	166	7.256	Σοφάδες	48	3.334
Πόμπια	176	1.214	Σπάρτη	181	5.800
Πορδία ἄνω	69	2.170	Σπέτσες	121	3.533
» κάτω	69	986	Σουφλί	86	7.307
Πόρος	121	6.450	Σταμνά	38	1.470
Πορταριά	45	1.518	Στυλίδα	29	2.727
Πόρτο-Λάγο	85	196	Συκιωνία (Κιάτο)	104	2.778
Ποταμός	138				
Πράβι	71	4.612			
Πρέβεζα	93	8.659			
Προσωτσάνη (Πυρ-					

	Σ.ελ.	Κάτοικοι		Σ.ελ.	Κάτοικοι
Συκιά	120	1.544	Φερραί (Βελεστίνο)	44	2.603
Σύκινος	152	383	Φιλιάτες	97	2.241
Σφακιά (χώρα)	172	1.493	Φιλιατρά	125	9.293
Σχηματάρι (Οίνόη)	24	3.694	Φιλιπιάδα	93	1.530
Τ			Φισκάρδο	144	165
Τελώνια (Άντισσα)	167	2.930	Φολέγανδρος	152	375
Τήνος	149	2.485	Φλώρινα	54	10.585
Τηγάνι	159	2.501	Φούρνοι	157	784
Τρίκκαλα	48	18.682	X		
Τρίπολη	113	14.397	Χαλέπια	171	47
Τσαγκαράδα	46	1.262	Χαλκίδα	142	17.297
Τσαρίτσαινα	49	3.011	Χανιά	171	26.604
Τσερμιάδος	177	1.163	Χαρβάτι (Μυκῆνες)	111	268
Τσοτύλι	56	852	Χίος	161	22.122
Τσουμαγιά (Ήρα- κλεια)	71	2.366	Χρυσόπολις (Σαρη- Σαμπάν)	73	1.509
Τύρναβος	49	7.158	Χώρα	159	2.079
Υ			Ψ		
"Υδρα	121	3.550	Ψαρά (Παλαιά)	163	788
'Υπάτη (Λουτρά)	27	464	Ψαρά (Νέα : Έρέ- τρια)	143	1.595
'Υπάτη	28	1.364	Ψυχρό	177	390
Φ			Ω		
Φανάρι	98		'Ωρεοί	144	469
Φάρσαλα	48	3.223			

Τί καλλιεργοῦμε. Ἀναλογίες:

Τὰ 4₁₃ Κορινθιακή σταφίδα 3.89
Σουλτανίνα » 0.24

Τα 8.28 Αμπέλια

T_Δ 3.20 Σανδος 2.54
Τριφιλι 0.66

Τά 7.84 Καπνός 5 85
Βαμβάκι 0,97
διάφορα 1.02

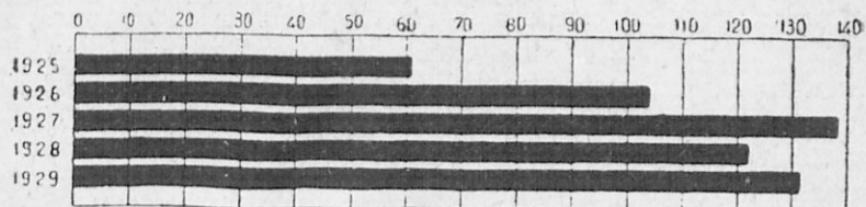
Τά 1.78 Λαχανικά

Tάξη 3.14 "Οσπρια. Φασόλια 0,61. Κουκιά 0,65. Ρεβίθια 0,56. Φακές 0,27. Διάφορα 1,05
Σύντομά Σύντομα 33,84. Κοινά 12,70. Άρσενοι 11,53. Συμγάδι 3,03.

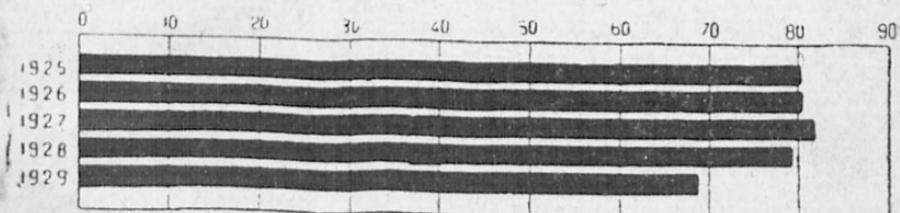
Τάξη 71. Σιτηρά. Στάρι 33.84. Κριθάρι 12.70. Αραποστή 11.53. Σμυγασοί 3.03.

**Τὰ 4 κυριώτερα προϊόντα μας ποὺ πουλοῦμε
στὸ Ἑξατερικὸ
χιλιάδες τόννοι**

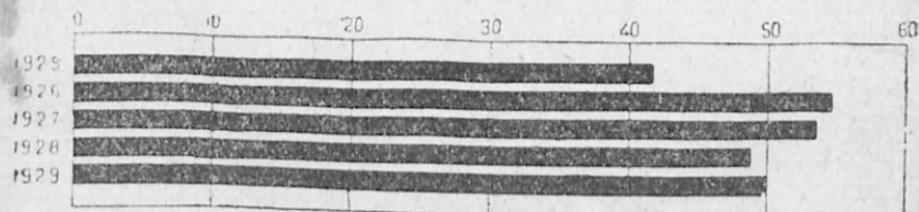
Κρασὶ

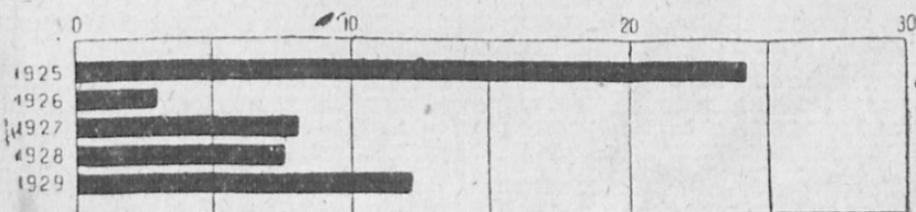
Σταφίδα

Καπνὸς

Λάδι

Τὰ μεγαλύτερα νησιά

(*"Εκταση σὲ τετραγωνικὰ χιλιόμετρα*)

	Τετραγ. χιλιόμ.	Πληθυσ.		Τετραγ. χιλιόμ.	Πληθυσ.
Κρήτη	8.600	392.210	Κέρκυρα	720	102.552
Εύβοια	3.770	162.620	Κεφαλληνία	690	64.457
Λέσβος	1.750	166.626	Ζάκυνθος	435	43.052

"Ορη

(*"Υψος εἰς μέτρα*)

Παντοκράτωρ	914	Κεραύνεια	2025
γ' Υμηττός	1027	Δίκτη	2155
Χολομών	1047	Λευκά δρη	2164
Πεντελικόν	1107	Ροδόπη	2177
Κανδήλι	1209	Ἐρύμανθος	2224
Κιθαιρών	1410	Λάκμων	2290
Πάρνης	1412	Ἀροάνεια	2334
Ἄκαρνανικά	1500	Τσουμέρκα	2394
Καμβούνια	1500	Κυλλήνη	2374
Πήλιον	1618	Ταΰγετος	2409
Ἐλικών	1749	Παρνασσός	2450
Βόϊον	1787	Βαρδούσια	2495
Τόμαρος	1800	"Ιδη	2498
Βέρμιον	1900	"Ορβηλος	268
Παναχαϊκόν	1927	"Ολυμπος	298
Ἄθως	1935	Γκιώνα	2510
"Οσσα	1978	.	

Ποταμοὶ

(*Μάκρος σὲ χιλιόμετρα*)

"Εβρος	550	Νέστος	375
Άξιός	380	Πηνειός	210
Στρυμώνας	375	Ἀχελώος	230

Επίσημα έργα
Επικούριου Δημόσιου

1. Η. Παναγοπούλος-έρεος έπιδεορ. δημοτ. Σχολαρχ.

1. Παναγοπούλος-έρεος έπιδεορ. δημοτ. Σχολαρχ.
2. Κατηγορίας Λαζαρίδη
3. Βιβλιοθήκης Τεχνών
4. Κατηγορίας των Αντιπολιτικών
5. Παναγοπούλος (Τάσος πρ. τάξεως)
6. Ιστορίας Αρχαίας Ελλάδας πρ. τάξεως
7. Παναγοπούλος Ιστορία Ε.
8. Νεο-Ιστορία Σ. πρ. τάξεως

2. Μηχ. Παπαδημητρίου-έρεος Διευθύντορ. Διδασκαλίου

1. Αρχαιοτητού Προστατά ζας τάξεως..... 50
2. Αρχαιοτητού Προστατά ζας τάξεως και ίνς τάξ. (αναδιοργανώνεται)
..... μής και της τάξ. (αναδιοργανώνεται)

3. Μ. Παπαδημητρίου-Π. Παναγοπούλου

1. Λογικά δια την αρχαίαν ιστορίαν.....

4. Δ. Δημητράκης-Αποκλειστ. Δ. Ταμασώνος

1. Επικαιδευτικού Συμβούλου.....
2. Επικαιδευτικού Ζωής των τάξεως (άρα την Ηπειρίδη μετε.).....
3. Επικαιδευτικού Ζωής την οπη ταξιν.....
4. Επικαιδευτικού Ζωής την οπη ταξιν.....

5. Θ. Θ. Θεοφανίου-Δημοδιδασκάλου

1. Χαροπά..... 6
2. Οινοράδη..... 6
3. Φυτών Ηεραρχία..... 8

6. Ησέν. Γεωργοπούλου-Έρεος Επιδεορτού

1. Χαρτιά εργασίας των ομάδων σταθμών μαθητών 10